

**МАТЕРІАЛИ ДРУКУЮТЬСЯ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ**

**УПРАВЛІНСЬКІ, ПРАВОВІ
ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ**

Львів – 2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р с.-г. наук Кузик А.Д. – головний редактор

канд. техн. наук Паснак І.В.

канд. екон. наук Повстин О.В.

канд. наук держ. упр. Гонгар З.Г.

канд. екон. наук Мартин О.М.

канд. пед. наук Купчак М.Я.

канд. техн. наук Яковчук Р.С.

д-р техн. наук Зачко О.Б.

канд. юр. наук Саміло А.В.

**ОРГАНІЗАТОР
ТА ВИДАВЕЦЬ**

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

**Технічний редактор,
комп'ютерна верстка
та друк на різнографі**

Климус М.В.

Відповідальний за друк

Фльорко М.Я.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

ЛДУ БЖД, вул. Клепарівська, 35,
м. Львів, 79007

Контактні телефони:

(032) 233-24-79, 233-14-97,
тел/факс 233-00-88

E-mail:

ndr@ubgd.lviv.ua

Управлінські, правові та економічні аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності населення і територій: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, курсантів та студентів – Л.: ЛДУ БЖД, 2019. – 277 с.

Збірник сформовано за науковими матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, курсантів та студентів «Управлінські, правові та економічні аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності населення і територій».

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій:

- I секція – Управлінські аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності;
- II секція – Правові аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності;
- III секція – Економічні аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності
- IV секція – Кризовий менеджмент

© ЛДУ БЖД, 2019

Здано внабір 01.04.2019. Підписано до друку 22. 04. 2019. Формат 60x84^{1/3}. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 19.5. Гарнітура Times New Roman. Друк на різнографі. Наклад: 100 прим.
Друк: ЛДУ БЖД
вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 79007.

За точність наведених фактів, економіко-статистичних та інших даних, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів. При передрукуванні матеріалів, посилання на збірник обов'язкове.

Секція 1

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

УДК 351.862

М. С. АНТОНЮК

Т. М. КРИШТАЛЬ

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України*

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У сучасних умовах становлення України як демократичної держави неможливе без розвиненої системи місцевого самоврядування, одне з центральних місць в якій посідають органи місцевого самоврядування, на які, відповідно до Кодексу цивільного захисту України, покладено ряд основних завдань. Цивільний захист в Україні реалізується комплексом організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і підпорядкування, підпорядкованими їм силами і засобами з метою запобігання, реагування та ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків, захисту і збереження життя та здоров'я людей, засобів виробництва, матеріальних цінностей, територій та навколишнього довкілля в мирний час і в особливий період.

Надзвичайні ситуації (НС) виникають щоденно у різних сферах суспільного життя та завдають шкоди як для всієї соціально-економічної системи країни, так і для окремого регіону, кожного громадянина. Безумовно, головна відповідальність щодо своєчасного та оперативного реагування на НС та мінімізації їх наслідків лежить на органах державної влади, але й для органів місцевого самоврядування це має бути одним із пріоритетних завдань, виконання якого забезпечить реалізацію політики у сфері цивільного захисту на місцевому рівні. Адже, за статистикою понад 90 % НС в Україні документально класифікуються як місцевого або об'єктового рівня.

До суб'єктів уповноважених захищати населення і території від надзвичайних ситуацій на регіональному рівні в межах своїх повноважень, відносяться місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських рад, районні в містах та селищні ради через утворені ними комісії техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій [1].

До повноважень органів місцевого самоврядування у забезпеченні безпеки життєдіяльності територіальних громад належать [2]:

- забезпечення цивільного захисту на відповідній території;
- забезпечення реалізації вимог техногенної та пожежної безпеки на суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварій;
- розроблення та забезпечення реалізації програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню;
- забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;
- організація та здійснення евакуації населення, майна в безпечні райони, їх розміщення та життєзабезпечення населення.

Слід зауважити, що в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [3], серед основних повноважень органів місцевого самоврядування виконання завдань у сфері ЦЗ взагалі не згадується.

Якщо охарактеризувати теперішнє функціонування місцевого самоврядування стосовно безпеки життєдіяльності територіальних громад, зауважимо, що рівень належного захисту населення та території від надзвичайних ситуацій є надзвичайно низьким. У цьому плані існує багато проблем, які необхідно вирішити, зокрема місцева рада невеликої за чисельністю територіальної громади не може реалізувати свої повноваження через обмеженість у фінансових ресурсах. Тобто визначені Конституцією України права людини на безпеку життя, на захист здоров'я, більшість територіальних громад не може забезпечити [4].

Сьогодні держава забезпечує реалізацію політики у сфері цивільного захисту територіальних громад шляхом впровадження пілотних проектів, які реалізовані в п'ятих областях України: Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Львівській та Тернопільській. Місцеві пожежні команди, добровільні пожежні команди і добровільні пожежні дружини на території цих областей функціонують на основі плану заходів пілотних проектів стосовно організації заходів цивільного захисту населення ОТГ, які затверджуються ДСНС України та облдержадміністраціями. Пожежно-рятувальні підрозділи місцевої і добровільної пожежної охорони створюються з урахуванням можливості прибуття у термін, що не перевищує 20 хвилин у сільській місцевості та 10 хвилин у містах з часу отримання повідомлення. Ми переконані, що важливим кроком також є створення Центру безпеки громадян, який об'єднує під одним дахом пожежно-рятувальну службу, поліцію та швидку медичну допомогу. За одним викликом усі три служби зможуть одночасно виїхати на місце події, що дозво-

литель оперативно реагувати на НС, звернення громадян, а також скоротить витрати на утримання цих служб.

Із вищезазначеного можемо зробити висновок, що Кодексом цивільного захисту України передбачено досить широкий спектр повноважень органів місцевого самоврядування у забезпеченні цивільного захисту, але потребує подальшого вдосконалення механізм їх реалізації. Проведення реформ щодо децентралізації влади в Україні має сприяти розширенню повноважень місцевих органів влади у забезпеченні цивільного захисту, що у свою чергу підвищить рівень якості реалізації державної політики у сфері цивільного захисту та створить реальні механізми управління місцевим ланками Єдиної системи цивільного захисту України щодо забезпечення надійного захисту населення і територій від наслідків НС. Отже, органи місцевого самоврядування повинні бути постійно готовими діяти швидко, злагоджено і професійно у разі виникнення НС. Ефективність їх діяльності залежить від повноти і збалансованості закріплених повноважень у чинному законодавстві, професійної компетентності управлінського персоналу, наявності достатньої кількості необхідних ресурсів для реагування на НС.

Список літератури:

1. Євсюков О. П. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій / О.П. Євсюков // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 1.– С. 263-267.
2. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження КМУ від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civil*rada.in.ua.
4. Рогуля А. О. Роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні безпеки життєдіяльності територіальних громад / А. О. Рогуля // [Інвестиції: практика та досвід](#). – 2017. – № 2. – С. 99-102.

УДК 331.461

В.В. БАРЧИШИН**Л. Я. КІТ***м. Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка***ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ
У СЛОВАЧЧИНІ**

Виробничий травматизм є серйозною проблемою у всіх країнах світу, адже смертність від нещасних випадків посідає третє місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань [1]. Для вирішення цієї проблеми у кожній країні є свої підходи, що залежать від багатьох обставин і тісно пов'язані з рівнем індустріалізації країни, яка характеризується широким використанням інформаційної техніки і технологій, концентрацією виробництва та значними змінами в організації та управлінні виробництвом, що призводить до нових проблем у сфері охорони праці.

У Словаччині нещасні випадки з наслідками смерті та виробничі травми з серйозними наслідками для здоров'я вважаються травмами праці, які в обов'язковому порядку досліджуються інспекціями праці. [2]

Протягом січня 2018 року на виробництві стався 1 нещасний випадок, що призвів до смерті працівника, котрий працював у секторі постачання електроенергії, газу, пари та холодного повітря. Аварія сталася у західній частині Словаччини. Для порівняння повідомимо, що за січень 2017 року було зафіксовано 3 нещасні випадки, що призвели до смерті працівника на виробництві, що свідчить про спад травматизму на 66,67%. [2]

У січні 2018 року були також 3 травми, пов'язані з виробництвом, що завдали працівникам серйозного пошкодження здоров'я. Вони сталися в промисловій і будівельній галузі. За аналогічний період 2017 року сталося 9 нещасних випадків з важкими травмами здоров'я, що становить 66,67% зниження нещасних випадків на виробництві. [2]

Загальні показники травматизму на виробництві у Словаччині вказують, що у січні 2017 року було зареєстровано 961 випадки виробничого травматизму. Для порівняння, у січні 2018 року зареєстровано до 222 випадків виробничого травматизму, що на 76,90% менше, ніж у попередньому році. [2] Якщо обставини, пов'язані навіть з незначними нещасними випадками, що сталися у робочий час на робочому місці, свідчать про серйозне порушення законодавства та інших нормативно-правових актів з охорони праці, інспекція праці приймає рішення про їх розслідування. [3]

На підставі порівняння кількості випадків виробничого травматизму січня 2018 року та 2017 року вбачається спад.

Травми на виробництві, як правило є наслідком порушення працівниками законодавства про охорону праці. [3]

Так, під час роботи на підприємстві «U. S. Steel Košice» працівник, грубо порушуючи вимоги техніки безпеки під час роботи з дриллю, травмував око. [2] Причиною цього стало те, що він не одягнув захисні окуляри, які в обов'язковому порядку мав би одіти. У той же час, якщо б потерпіла особа користувалася захисними окулярами у встановленому порядку, то змогла б уникнути травмування.

Підсумовуючи вищенаведене, можемо зробити такий висновок, що чіткий контроль та виконання основних правил безпеки на робочому місці дозволить уникнути травматизму та професійних захворювань.

Список літератури:

1. Єсипенко А. С. Дослідження динаміки змін і тенденцій стану умов та безпеки праці в Україні / А. С. Єсипенко, Т. Н. Таїрова // Проблеми охорони праці в Україні. – К. : ННДПБОП, 2011. – Вип. 21. – С. 111–118.
2. Národný inšpektorát práce: <https://www.ip.gov.sk/pracovna-urazovost-v-januari-2018/>
3. Zákon 124 o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci z 2. februára 2006.

УДК 005.8

М.М. БОЙКО
А.І. ІВАНУСА

м. Львів, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОЕКТНО-ОРИЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ НА ОБ'ЄКТАХ МАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ ЛЮДЕЙ

Високий ступінь безпеки людини у будь-якій споруді найкращим чином досягається через хороше планування проекту побудови чи реконструкції цієї споруди, вимоги до чого постійно зростають у зв'язку із інтенсивним розвитком світового науково-технічного прогресу. Проте закладання безпечних умов перебування людей на об'єкті масового перебування людей (ОМПЛ) на концептуальній стадії проекту не тільки підвищує його якісні характеристики, а й знижує вартість його реалізації.

Проект будівництва чи реконструкції ОМПЛ потребує вивчення багатьох нормативних актів, якими керуються на стадіях його реалізації, проте в нашому випадку необхідно розглянути ті, що відносяться до напрямку забезпечення безпеки людей.

Проведений інформаційно-аналітичний аналіз нормативно-правових баз [38, 50, 62, 63] показав, що система безпеки життєдіяльності (БЖД) ОМПЛ включає в себе такі основні підсистеми:

- автоматична система пожежної сигналізації та пожежогасіння (АУПС, АУПГ) – здійснює інформування компетентних органів про виникнення пожежі та її локальне гасіння;
- система оповіщення про пожежу та управління евакуацією людей – інформує користувачів ОМПЛ про необхідність евакуації із споруди та візуалізує найкращий їх евакуаційний маршрут із споруди;
- система моніторингу стану поведінки людей – здійснює моніторинг користувачів ОМПЛ у з метою виявлення потенційно небезпечних;
- система контролю і управління доступом ОМПЛ – забезпечує дисциплінований прохід користувачів ОМПЛ у необхідні зони його функціонування у відповідності до їх потреб;
- система плану дій спеціальних служб у випадку надзвичайних ситуацій (НС) – організовує взаємодію сил і засобів рятувальних служб у випадку виникнення надзвичайної ситуації на території ОМПЛ.

Як показує досвід експлуатації ОМПЛ світу найбільш складною системою із вище зазначений в плані ефективного функціонування є система оповіщення про пожежу та управління евакуацією людей. Це зумовлено тим, що інші системи для ефективного їх використання в основному представляють технічну та організаційну складності на етапі введення в експлуатацію об'єкта, в той час коли евакуація людей включає в себе невизначеність процесу, що вимагає для її вирішення комплексного підходу на етапі панування об'єкту. Таким чином стає очевидним той факт, що в основі формування «культури безпеки» ОМПЛ є створення безпечних умов для проведення своєчасної евакуації людей із споруди. Тому доцільно в подальшому розглянути детально саме процес евакуації.

Евакуаційна система створюється на об'єкті з метою надання людині можливості швидкого виходу із зони небезпеки, що часто вимагає організації та виконання додаткових проектних дій спрямованих на:

- інформаційне забезпечення людей на ОМПЛ у разі виникнення НС;
- організацію руху людських потоків на ОМПЛ – рух людей по споруді має бути організований таким чином, щоб забезпечити максимальну їх швидкість та комфортність пересування по території споруди, а у випадку надзвичайної ситуації, ще й досягти максимально можливої безпеки, тобто унеможливити діяльність небезпечних чинників пожежі чи НС на організм людини при проходженні через евакуаційні шляхи та виходи.

Розроблена нормативно-правова база країни, замовника проекту побудови чи реконструкції ОМПЛ, безперечно відіграє ключову роль в контексті забезпечення безпеки та комфорту в споруді. Інформаційний аналіз нормативно-правових баз засвідчив, що найбільш ефективним способом забезпечення безпеки користувачів ОМПЛ є своєчасна та безперешкодна їх евакуація у безпечну зону. Згідно з світовими вимогами тривалість прове-

дення такого процесу не повинна перевищувати 8 хвилин. Таке часове обмеження було встановлене на основі результатів дослідження і накопиченого досвіду з експлуатації аеропортів, який свідчить про те, що в цей період часу спостерігається низький рівень виникнення загроз життю та здоров'ю людей, а також завдання матеріальної шкоди. Проте слід враховувати, що в багатьох ситуаціях глядачі свідомо затримуються на своїх місцях, щоб подивитися на табло, почути додаткові оголошення або просто почекати, поки розійдеться натовп. Однак такі випадки не повинні розглядатися, як фактор при визначенні часу виходу.

Список літератури:

1. Рак Ю.П. Забезпечення умов пожежної безпеки при експлуатації спортивно-видовищних споруд на концептуальній стадії життєвого циклу проєкту / Ю.П. Рак, О.Б. Зачко, С.Ю. Дмитровський, *А.І. Івануса* // Пожежна безпека : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во ЛДУ БЖД. – 2011. – № 18. – С. 51-57.
2. Ivanusa A. «Project of forming «culture and safety» of the airport» // МАТЕС Web of Conferences, V. 247, 00045 (2018).
3. Івануса А.І. Моделі проєктів управління людськими потоками безпечної евакуації із спортивно-видовищних споруд (на прикладі стадіону «Арена Львів») / *А.І. Івануса*, Ю.П. Рак, // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності: зб. наук. праць. – Львів, 2013. – С. 62-66.
4. Yemelyanenko S., Ivanusa A., Klym H. Mechanism of fire risk management in projects of safe operation of place for assemblage of people // Computer sciences and information technologies (CSIT 2017), September 05-08, 2017, Lviv, Ukraine, p. 305-308.
5. Івануса А.І. Проєктно-орієнтоване управління ресурсами при реагуванні на надзвичайні ситуації у сільській місцевості / *А. І. Івануса*, Ю. Я. Сенік, А. І. Герасимчук // Вісник НТУ «ХПІ»: зб. наук. праць. – Харків, 2016. – №2(1174). – С. 62-67.

УДК 502/504

**О. О. БОРИСОВ, О. Є. КОФАНОВ
О. В. КОФАНОВА***м. Київ, Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"***МОДЕЛЮВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ МІСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ
ТЕРИТОРІЙ, ЩО ПРИЛЯГАЮТЬ ДО АВТОДОРІГ**

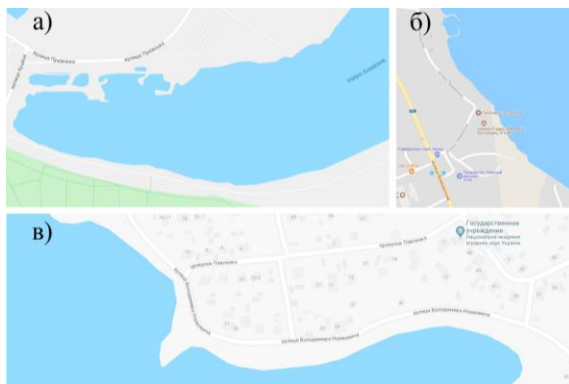
Рекреаційні зони міст, розташовані поблизу напружених автомагістралей, у тому числі й міські водні об'єкти, піддаються сильному антропогенному навантаженню з боку автотранспортного комплексу (АТК), а відповідно, є об'єктами ризику для здоров'я людей і особливо – дітей. З забрудненого атмосферного повітря, а також з атмосферними опадами до педосфери, ґрунтових і поверхневих вод можуть потрапити не тільки газоподібні забруднювачі, а й нітратна, нітритна, сульфатна і сульфідна кислоти, сульфати, нітрати, інші токсичні сполуки. Як наслідок, відбувається не тільки забруднення ґрунту і вод шкідливими речовинами (ШР), а й зміна їх кислотності (водневого показника рН) та сольового складу.

Працюючи автотранспортні засоби (АТЗ) чинять значний і, як правило, негативний вплив на міські рекреаційні об'єкти і території, причому, цей вплив значно посилюється при несприятливих атмосферних явищах та певних вітрових режимах (зокрема, напрямку та швидкості вітру). Отже, встановлення закономірностей локалізації певних забруднювачів, що є інгредієнтами викидів АТЗ, на територіях і об'єктах рекреаційного призначення є науковою передумовою оцінки ризику для здоров'я людей, причому, як на етапі їх планування, так і при використанні та обслуговуванні.

Наявність великої кількості стаціонарних і пересувних джерел викидів забруднюючих речовин на високоурбанізованих територіях призводять до збільшення вмісту ШР у атмосферному повітрі, педосфері та гідросфері, що не може не відбиватися на здоров'ї людей [1]. І особливо небезпечними для майбутнього нашої планети вважаються парникові гази, що здатні поглинати та випромінювати радіацію у тому самому інфрачервоному діапазоні, що й поверхня Землі, її атмосфера, хмари тощо [2]. Значний шкідливий вплив чинять також частинки пилу, різноманітні аерозолі, вуглеводні, у тому числі й поліциклічні, чадний газ, оксиди Сульфуру та Нітрогену.

Мета та завдання дослідження – встановлення закономірностей розповсюдження шкідливих речовин (ШР), що є інгредієнтами викидів АТЗ, на природних територіях та поблизу водних об'єктів з метою підвищення екологічної безпеки рекреаційних територій міст України.

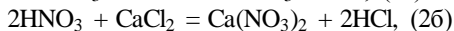
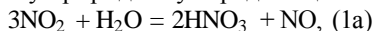
На рис. 1 показано досліджувані водні об'єкти, розташовані у м. Києві та Київській області, що мають рекреаційне призначення та піддаються сильному негативному впливу з боку АТК.

а) № 1, м. Київ, Троєщина та Деснянський район; б) № 2, Київська обл.; в) № 3, м. Київ, Святошинський район.

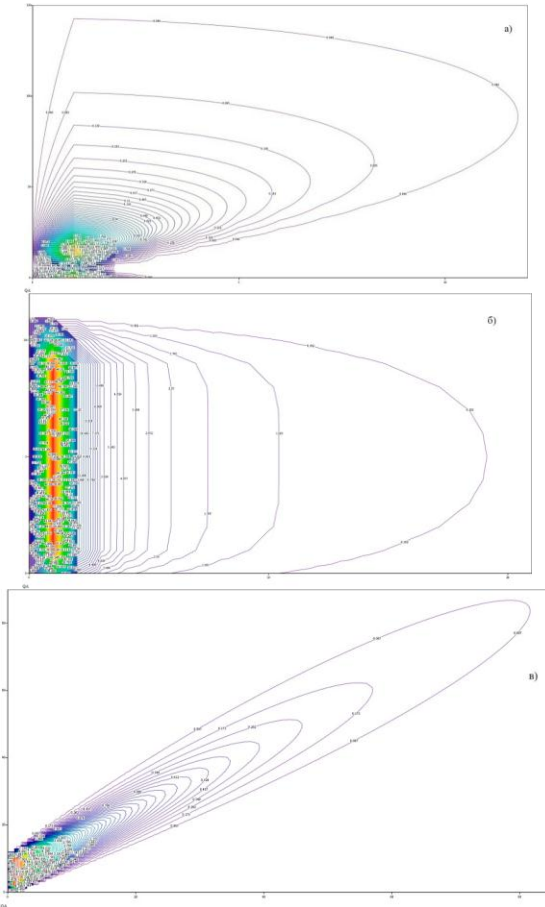
Рисунок 1 – Приклади водних об'єктів та досліджуваних рекреаційних зон, розташованих поряд з напруженими автомагістралями (м. Київ та Київська область)

Результати дослідження та їх обговорення. Через можливі хімічні й біохімічні перетворення токсичність первинних забруднювачів від викидів АТЗ може як спадати, так і різко зростати. Тобто забруднюючі речовини, що потрапляють у довкілля від АТК, постійно трансформуються, що значно ускладнює і процес контролю, і моніторинг стану придорожніх рекреаційних територій. Серед можливих хімічних і фізико-хімічних перетворень токсичних викидів АТЗ у природному середовищі можна виокремити такі:

Транспортну магістраль розглядаємо й моделюємо як лінійне джерело викидів, причому, враховуємо, що закономірності розповсюдження ШР на прилеглих до автомагістралей територіях залежать від висоти джерела викидів над рівнем поверхні, стратифікації атмосфери, швидкості вітру, вологості, умов руху та характеристик транспортного потоку, орографії підстилаючої поверхні, характеру й щільності міської забудови тощо [3–5]. Отже, показані на рис. 2 поля дисперсії ШР побудовані на основі теорії турбулентної дифузії та дають змогу встановити небезпечні напрямки і швидкості вітру, спрогнозувати небезпечну локалізацію полютантів на територіях поблизу автомагістралі.

Висновки: 1) вулично-дорожня мережа є потужною техногенною системою, що чинить постійний вплив на всі компоненти довкілля, в тому числі й на території рекреаційного призначення. Під впливом АТК на прилеглих до автодоріг територіях змінюються фізико-хімічні властивості ґрунтів, поверхневих та ґрунтових вод, утворюються та накопичуються важкорозчинні хімічні сполуки, відбувається їх міграція у довкіллі;

а) № 1 при південному вітрі зі швидкістю 5 м/с; б) № 2 при східному вітрі зі швидкістю 3 м/с;

в) № 3 при південно-західному вітрі зі швидкістю 5 м/с.

Рисунок 2 – Поля концентрацій оксидів Нітрогену (уперерахункуна NO_2) на територіях рекреаційного призначення, на яких розташовано водні об'єкти (м. Київ).

2) результати моделювання дисперсії автотранспортних забруднень на міських територіях рекреаційного призначення можуть бути імплементовані під час проведення моніторингових досліджень стану водних об'єктів та прилеглих до автомагістралей територій та слугувати науково-практичним підґрунтям підвищення екологічної безпеки рекреаційних територій міст.

Список літератури:

1. Борисов О. О. Комплексний аналіз геохімічного стану придорожніх територій великого міста / О. О. Борисов, О. В. Кофанова // Вісник НТУ "ХПІ", Серія: Нові рішення в сучасних технологіях. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2017. – № 32 (1254). – С. 91–97. – doi: 10.20998/2413-4295.2017.32.15.
2. Кофанова, О. В. Механізми посилення екологічності вітчизняного автотранспорту за рахунок забезпечення його сталого розвитку / О. В. Кофанова, О. Є. Кофанов // Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. – 2015. – № 1. – С. 67–73.
3. Комаров, Ю. Я. Технология очистки городских автомагистралей от вредных выбросов транспортных потоков / Комаров Ю. Я., Федотов В. Н., Колесников С. В. // Экологические системы и приборы. – 2004. – № 1. – С. 21–24.
4. Прищепов, О.Ф. Оцінка стану забруднення атмосферного повітря оксидом вуглецю на автомагістралях міста Миколаєва / Прищепов О.Ф., Левицька О.С. // Наукові праці: наук.-методич. журнал. – т. 77. – Вип.64. Техногенна безпека. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 70–74.
5. Марчук, Г. И. Математическое моделирование в проблеме окружающей среды / Г. И. Марчук. – М.: Наука. – 1982. – 320 с.

УДК 005.8:331.4

А.О. ГАЙДУЧЕНКО
А.Ю. МОСКАЛЮК*Одеський національний політехнічний університет***ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ПРОЕКТАХ
ОХОРОНИ ПРАЦІ**

Заходи з підвищення рівня охорони праці, зниження травматизму та забезпечення оптимальних умов на робочому місці можуть бути класифіковані як проекти з охорони праці.

Кожен проект з охорони праці, незалежно від його складності та обсягів робіт, в процесі розвитку проходить певні стани: від стану, коли «проєкту, ще нема», до стану, коли «проєкту вже нема» [1], що виокремлює певний початок та кінець проєкту, його конкретні результати і дії, які мають місце продовж його життєвого циклу.

Ініціація проєктів з охорони праці з точки зору особи, що приймає рішення (ОПР) має свій перелік дій щодо прийняття необхідних рішень [2].

Прийняття рішень на стадії ініціації проєкту з охорони найбільш важливо, оскільки, як було показано раніше, ініціювання проєктів з охорони праці здійснюється в умовах невизначеності та досить жорстких обмежень. Це обумовлено наступними чинниками:

- необхідністю відбору найбільш доречного проєкту з охорони праці між декількома іншими проєктами з охорони праці, які спрямовані на досягнення різних стратегічних цілей, але мають однакову місію проєкту;
- складністю визначення пріоритетності того чи іншого проєкту з охорони праці в рамках реалізації однієї проєктної спрямованості;
- наявністю деякої кількості зацікавлених сторін, різноманітністю кола їх проблем та інтересів;
- складністю вибору підходу до оцінки ефективності проєктів з охорони праці.

Доцільність ініціації проєкту з охорони праці обґрунтовується за допомогою нечіпкого логічного висновку, що використовує узагальнюючий критерій прийняття рішення $\mu(Y)$.

Формуються змінні з охорони праці (умови праці, організація праці, зовнішні фактори, психо-емоційний статус робочого, фізіологічний стан організму робочого) за допомогою функцій належності. Часткові критерії інтегруються в узагальнюючий показник необхідності проєкту з охорони праці про його доцільність.

Фактори впливу подані як лінгвістичні змінні для оцінки стану середовища [3]. Семантичне правило системи якісних термів встановлювало

відповідність між чисельним значенням вхідної змінної і значенням функції належності відповідною їй лінгвістичною змінною згідно вектору $\vec{M}$ (низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий) для кожної групи показників він свій унікальний, що відображено у таблиці.

Таблиця – Узагальнена таблиця оцінки рівня охорони праці

Узагальнений критерій	Позначення змінної	Кількість компонентів	Кількість станів
Умови праці	L	9	5
Організація праці	T	7	5
Зовнішні (екологічні) фактори	F	4	4
Психо-емоційний статус робочого	E	4	5
Фізіологічний стан робочого	R	9	5

Аналіз поточного стану рівня організації та умов праці на підприємстві є підґрунтям щодо рішення про ініціацію проекту з охорони праці. Поточний рівень організації та умов праці на робочих місцях підприємства потребує гармонізації щодо зменшення рівня ризику виробничих систем підприємства [4].

Модель проекту з охорони праці сформована за результатами аналізу фази ініціації проекту. На її основі визначити ступіть потреби у результатах проекту з охорони праці. Модель визначає результат проекту, цілі, якість, терміни й вартість виконання робіт [5].

На основі експертно-лінгвістичної інформації сформовано нечіткий логічний висновок щодо рівня охорони праці на підприємстві та потреби у ініціації проектів з охорони праці. На основі інтеграції п'яти головних компонентів (табл.), що впливають на настання нещасного випадку побудований алгоритм передпроектного аналізу, який необхідний для прийняття рішення щодо реалізації проекту з охорони праці [6].

Список літератури:

1. Романчук А.А. Системный менеджмент охраны труда на предприятии. Модели управления. Информационное пособие. Часть 1. – Ильичевск, 2010 – 236 с.
2. Москалюк А.Ю. “Моделі і методи управління ініціацією проектів охорони праці”. – Автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата технічних наук за спеціальністю 05.13.22 – Управління проектами і програмами. – Одеський національний політехнічний університет, Одеса, 2016 — 20 с.

3. Тесленко П.А. Оптимальное управление организационно-техническими системами / П.А. Тесленко, В.Д. Гогунский // Тези доповідей VII міжнародної конференції "Управління проектами у розвитку суспільства" // Відповідальний за випуск С.Д.Бушуєв. — К.: КНУБА, 2010. — С. 197 – 199.

4. Тесленко П.А. Гармоничное управление проектами / П.А.Тесленко // Гармоничное развитие систем — третий путь человечества : Коллективная монография по материалам трудов 1-го Международного конгресса, Одесса, 8 – 10 октября 2011г. Под ред. Э.М.Сороко, Т.И.Егоровой-Гудковой.— Одесса : Институт креативных технологий, 2011. — С. 375 – 380.

5. Москалюк А. Ю. Использование информационных технологий в задачах управления проектами охраны труда / А. Ю. Москалюк // Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України: матеріали Науково-практичної конференції (Київ, 21 жовтня 2015 року). – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2015. – 581 с. 243-245.

6. Москалюк А.Ю. Подготовка информации о состоянии предприятия для инициации проектов по охране труда / А.Ю. Москалюк, П.А. Тесленко // Управління проектами: Стан та перспективи: Матеріали 8-ї Міжнародної науково-практичної конференції. — Миколаїв : НУК, 2012. — С. 129 – 131.

УДК:[331.46/.47:614.256]

К. О. ГОРОЩАК
В. М. ФІРМАН

Львівський національний університет ім. І.Франка

ІНТЕГРАЦІЯ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В КОРПОРАТИВНУ КУЛЬТУРУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКУ ВИРОБНИЦТВА

В останні роки все більше управлінських структур підприємств почали впроваджувати корпоративну культуру, яка відкриває можливості не тільки оптимізувати процес управління персоналом, а й також підвищити ефективність виробництва, конкурентоспроможність, покращити життєдіяльність підприємства в цілому.

Доктор психологічних наук Балабанова Л.В пропонує розглядати корпоративну культуру як добре сформовану систему керівних переконань, принципів і технологій у життєдіяльності підприємства[1, с.42].

Водночас, кандидат філософських наук Ф.М. Щербак, досліджуючи аспекти культури праці, зазначив, що «культура праці не обмежується лише технологічними характеристиками трудового процесу, а охоплює сфери управління й організації виробництва, взаємовідносин людей у трудовому колективі»[2, с.3].

Для забезпечення безпеки виробництва та підтримання сприятливого робочого клімату при розробці та впровадженні корпоративної культури слід брати до уваги питання культури охорони праці. Ці процеси, як правило, реалізуються через впровадження корпоративної політики, яка, в свою чергу, описує цінності та пріоритети організації, вказує на шляхи досягнення цілей організації. Висока культура охорони праці, інтегрована в корпоративну політику, дасть можливість підвищити безпеку виробництва, що описано нижче.

Загалом виділяють три рівні корпоративної культури: видимі об'єкти, артефакти культури: одяг, правила поведінки, фізичні символи, організаційні церемонії, розташування офісів; виражені в словах і справах працівників підприємства загальні цінності і переконання, що свідомо поділяються і культивуються членами підприємства; базові основні переконання, що керують поведінкою і рішеннями людей на підсвідомому рівні[1, с.3].

На думку Миколи Лисюка, першого заступника директора Національного науково-дослідного інституту промислової безпеки та охорони праці з наукової роботи, до елементів (складових) культури охорони праці на підприємстві належать організаційна культура; культура управління охороною праці; культура профілактики з охорони праці; культура робочого місця; культура взаємних стосунків керівників і підлеглих; культура виробничої та трудової дисципліни – культура ставлення до нормативних вимог, до роботи

з нормативно-технічною та організаційно-розпорядчою документацією; культура пропаганди та поширення знань з питань охорони праці[3, с.12].

За допомогою поділу корпоративної культури на рівні, а культури охорони праці на складові, можна визначити вектори взаємодії працівника та керівника, які посприяють підвищенню рівня культури охорони праці.

Зокрема, система управління охороною праці на підприємстві (СУ-ОП) (положення про СУОП закріплюють головні принципи політики у галузі охорони праці на підприємстві, планування та фінансування заходів з охорони праці, обов'язки та відповідальність сторін, передбачає вимоги компетентності та підготовки персоналу, моніторинг, організацію інформативної роботи, аналіз і попередження можливих загроз життю і здоров'ю працівників) створює стратегічні рішення для впровадження таких елементів культури охорони праці, як організаційна культура; культура управління охороною праці; культура профілактики з охорони праці; культура робочого місця; культура пропаганди та поширення знань з питань охорони праці. Ці елементи пов'язані з першим рівнем корпоративної культури. За умови їх ефективності, може йти мова про покращення ситуації з розумінням культури охорони праці.

Такі елементи культури охорони праці, як культура взаємних стосунків керівників і підлеглих, культура виробничої та трудової дисципліни – культура ставлення до нормативних вимог, до роботи з нормативно-технічною та організаційно-розпорядчою документацією пов'язані з другим рівнем корпоративної культури. Вплив на них, на нашу думку, потрібно здійснювати саме через впровадження такої корпоративної політики, яка б наголошувала на цінності особистості працівника, його здоров'я та безпеки. Це показало б пріоритет безпеки виробництва як складової корпоративної культури підприємства в цілому, водночас посиливши відчуття власної відповідальності кожного працівника в цьому контексті.

Поєднання цих двох компонентів спричиняє вплив на третій рівень корпоративної культури – базові основні переконання, що керують поведінкою і рішеннями людей на підсвідомому рівні. Працівник на психологічному рівні визначає пріоритет власної безпеки та безпеки виробництва як невід'ємну складову робочого процесу.

Серед причин виникнення нещасних випадків перше місце займають організаційні, причому їх питома вага складає більш ніж двох третин від загального обсягу, решту, на відносно паритетних засадах, займають психофізіологічні та технічні причини.

Серед причин виникнення нещасних випадків перше місце займають організаційні, при чому їх питома вага складає більше двох третин від загального обсягу [5, с.1]. Для зменшення негативного впливу людського фактора, окремим напрямом діяльності підприємства має бути впровадження спеціальної технології психологічної підготовки персоналу, яка базується

на основному принципі культури безпеки – персональне усвідомлення пріоритету й важливості безпеки [6, с.50,51].

Як наслідок, інтеграція культури охорони праці в корпоративну культуру підприємства дасть можливість підвищити безпеку на виробництві шляхом побудови таких цінностей підприємства, які визначають особистість та її безпеку як невід’ємну складову діяльності підприємства. Таким чином, завдяки належній організації виробництва, можливо зменшити кількість нещасних випадків, спричинених людським фактором.

Список літератури:

1. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Управління персоналом. Підручник.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 233 с.
2. Щербак Ф. Н. Профессионально-нравственная культура труда. – М.: Знание, 1985. – 64 с.
3. Лисюк, Микола. Культура охорони праці на підприємстві [Текст] / М. Лисюк // Охорона праці. - 2010. - № 11. - С. 12-13.
4. Яремко З.М. Безпека життєдіяльності. Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 301 с.
5. Бочковський А. «Людський фактор» та ризик виникнення небезпек: випадковість чи закономірність [Електронний ресурс] / Андрій Бочковський. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/297702484_LUDSKIJ_FAKTOR_TA_PROFESIJNIJ_RIZIK_VIPA_DKOVIST_CI_ZAKONOMIRNIST.
6. Романенко Н. В. Аналіз нещасних випадків, зумовлених людським фактором, і визначення заходів із попередження небезпечної поведінки працюючих / Н. В. Романенко // Проблеми охорони праці в Україні. - 2016. - Вип. 31. - С. 44-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pop_2016_31_7

УДК 351.862.4

Л. А. ГРЕХ
З. Г. ГОНТАР*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності***УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ**

Вища освіта, як і освіта в цілому – це складний системний об'єкт, як із погляду своєї внутрішньої структури, так і з позицій взаємодії з іншими системами, що утворюють соціальну сферу.

У добу європейської інтеграції та прагнення країн вступити в Європейський Союз (ЄС), потрібно замислитися над місцем і роллю освіти та, передусім, вищої школи в межах європейського простору. Діяльність ЄС у галузі освіти нерозривно пов'язана з роботою, яка проводиться в інших політичних, економічних та громадських організаціях, що займаються проблемами освіти в Європі і в світі. Держави-члени ЄС, які часто є учасниками-засновниками міжнародних організацій, беруть активну участь у вивченні освітніх процесів, а також у конкретних заходах, що мають на меті запровадження змін у системі освіти в усьому світі.

Поступове входження України до європейського освітнього простору висуває перед державою завдання з удосконалення управлінської вертикалі і структури органів виконавчої влади на місцях, проведення заходів щодо забезпечення збалансованості повноважень і відповідальності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в наданні освітніх послуг.

Розвиток вищої освіти в незалежній Україні в контексті євроінтеграції на етапі формування нової моделі державного управління ґрунтується на накопиченому з радянських часів певному досвіді та низці нових законів і законопроектів у галузі освіти. Дослідження проблем державного управління вищою освітою та діючого законодавства в контексті європейського вибору свідчить про те, що в Україні створена міцна законодавча база, що забезпечує розвиток національної вищої освіти згідно сучасним вимогам. Однак, в ході реалізації реформи була виявлена наявність певних недоліків у нормативно-правовому забезпеченні виконання стратегічних завдань щодо реформування вищої освіти, піднесення її на рівень досягнень розвинутих країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Порівнявши та проаналізувавши управлінські аспекти освітніх систем кількох Європейських країн, а саме Великобританії, Франції та Німеччини, видно чітку наявність централізованої системи управління вищою освітою. Практично в усіх країнах управління вищою школою покладено на міністерс-

тво. Переважна кількість вищих навчальних закладів – державні, але є незначна кількість приватних. Існує багаторівнева і багатоканальна системи фінансування вищої школи: федеральний, регіональний й місцевий бюджети, плата за навчання, цільова підготовка кадрів за угодами, прибутки від науково-дослідної роботи, допомога спонсорів, гранти суспільних організацій, комерційна діяльність. Практично всі вищі заклади освіти мають автономію.

Для поступового розвитку освітньої системи України важливо розглянути досвід інших країн щодо управління та забезпечення якості вищої освіти. У країнах європейського регіону можна виділити наступні основні процедури контролю якості освіти з боку державних органів: ліцензування, оцінка (атестація), акредитація.

Ліцензію на провадження освітньої діяльності видає Міністерство освіти і науки України. Ліцензія на освітню діяльність надає наступні переваги: здійснення діяльності за наданням послуг освіти; право видавати документи державного зразка; можливість здійснювати свій бізнес чесно і легально; бути конкурентоздатними на ринку подібних послуг. [1]

Оцінка (атестація) може ґрунтуватися на джерелах інформації широкого спектру, і до неї можуть бути залучені як місцеві, так і запрошені фахівці, її головною метою можуть бути як процеси, так і результати, однак, в цілому, акцент на диференційоване і детальне оцінювання нагадує акредитацію та ліцензування з їх порогом мінімальних вимог. [2]

Акредитація — процедура надання закладу вищої освіти певного типу права проводити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення. [3]

Найбільш показовим стосовно оцінки якості вищої освіти є досвід Великобританії.

Британські вчені визначають якість вищої освіти, аналізуючи, наскільки можливості освіти, доступні студентам, допомагають їм досягнути поставлених цілей. Тобто за умови якісної освіти студентам надається ефективне навчання, забезпечується підтримка викладачів та якісна оцінка їх результатів та досягнень.

Особливості сучасних критеріїв оцінювання якості освіти полягають в тому, що вони припускають: свободу для університетів у формуванні навчальних планів; особливу увагу до якості підготовки фахівців; необхідність постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах.

На сучасному етапі Франція сприяє реалізації політики ЄС у сфері освіти, є учасником різноманітних програм, які запроваджуються Спільнотою. Державна освітня політика Франції реалізується в контексті посилення ролі освіти та професійного навчання, особливо упродовж усього життя. Са-

ме у даному напрямі відбувається законотворча робота упродовж останніх десятиріч. Досвід Франції щодо врахування європейських освітніх тенденцій при запровадженні національних освітніх реформ може бути корисним для України, яка прагне приєднатися до європейського освітнього простору. Сьогодні співпраця європейських країн у сфері освіти спрямована на підвищення якості початкової, особливо середньої освіти, розвитку професійного навчання. Реагуючи на економічні та соціальні виклики, Франція зуміла створити багаторівневу систему професійної підготовки, що забезпечує повною мірою потреби суспільства і є відображенням економічного розвитку держави.

Німецька система освіти є привабливою як для самих німців, так і для іноземних громадян. Причина такої привабливості полягає в тому, що навчальні заклади Німеччини гармонічно поєднують старі університетські традиції з новітніми досягненнями науки і техніки. Поряд зі старими університетами, що відрізняються широким вибором класичних предметів, в Німеччині з'являється все більше і більше нових вузів, що роблять ставку на міждисциплінарне навчання та тісний зв'язок між теорією і практикою.

Нова система управління освітою поступово утверджується як державно-громадська. Вона має забезпечити прискорений випереджальний інноваційний розвиток, а також забезпечити умови для розвитку, самоствердження та самореалізації кожної особистості протягом життя. У національній доктрині розвитку освіти України сказано, що «сучасна система управління освітою має розвиватися як державно-громадська, повинна враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентоспроможність їх освітніх послуг. Діяльність освітян спрямовується на пошуки нових демократичних відкритих моделей управління освітою, що зорієнтовують освітні процеси не на відтворення, а на розвиток. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, унаслідок чого змінюється навантаження, функції, структура і стиль центрального та регіонального управління освітою».[4,ст.20].

За результатами проведеного аналізу стало зрозуміло, що у Європі відсутня загальноприйнята система гарантії якості, але сформовані підходи, прийняті більшістю фахівців. Для забезпечення якості в європейських країнах використовують зовнішні та внутрішньо вузівські механізми. Останнім часом в Європі все більш популярною стає зовнішня оцінка якості вищої освіти. Накопичений Європою досвід управління якістю вищої освіти для України є взірцем, але його імплементація в нашій країні може не дати очікуваних результатів. Це пов'язано з тим, що вища освіта європейських країн пройшла тривалий історичний шлях і їй притаманні численні властивості, які є підґрунтям побудови сучасної системи. Ці властивості є природними для вищої освіти Європи, тому можуть навіть не сприйматися як обов'язкові умови гарантії якості. Проте, досвід цих країн є надзвичайно корисним прикладом для реалізації державної освітньої політики України,

спрямованої на інтеграцію вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору.

Список літератури:

1. "Положення про ліцензування навчальних закладів", затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 1996 року № 200.
2. Дупак Н. В. Система забезпечення якості вищої освіти у країнах Західної Європи та США / Н. В. Дупак // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – Вип. 9. – С. 173-179.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2002 року № 978 "Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах"
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.

УДК 658.51

***Р. ГРУНТ
З. Г. ГОНТАР***

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

СИТУАЦІЙНА ЕТИКА В МЕНЕДЖМЕНТІ

Менеджмент або управління — це процес планування, організації, приведення в дію та контроль організації з метою досягнення координації людських, фінансових, природних і технологічних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань.

Етика — це норми поведінки, сукупність загальноприйнятих юридичних та моральних правил, вимоги, які людина ставить перед собою або які вимагає суспільство у певному середовищі та соціальній групі.

Під етичною поведінкою необхідно розуміти сукупність вчинків та дій людей, які відповідають тим нормам моралі, свідомості чи порядку, що склались у суспільстві або до яких воно прямує. У процесі підприємницької та управлінської діяльності зустрічаються випадки більшого чи меншого відхилення від суспільних норм, що власне і є неетичною поведінкою. Функціонування будь-якої організації великою мірою залежить від етичних чинників, під якими мають на увазі прийняті в даному середовищі принципи, норми й нормативи, відповідно до яких зобов'язані діяти всі працівники.

Причинами неетичної діяльності можуть бути: конкурентна боротьба; бажання мати великі прибутки; виникнення конфліктних, стресових та інших подібних явищах в організації; невдалий підбір та невміле застосування стилів керівництва.

На сучасному етапі більшість вітчизняних та іноземних фірм розуміють, що від дотримання їхніми працівниками етичних норм залежить ділова репутація компаній. Досить часто перед організаціями постає дилема: діяти етично, але недоотримати потенційні прибутки, чи досягати встановлених цілей. Дослідження показали, що якщо фірма планує здійснювати свою діяльність у короткостроковому періоді, не орієнтуючись на перспективний розвиток, то другий варіант поведінки для неї є цілком виправданий. Якщо ж компанія прагне завоювати стабільне становище на ринку, встановити взаємовигідні та чесні стосунки зі своїми партнерами, забезпечити успішне та прибуткове ведення бізнесу у довгостроковому періоді, то всі дії та вчинки її працівників повинні базуватись на неухильному дотриманні етичних норм, ділового етикету. Стратегія етичної поведінки інколи змушує підприємства відмовлятися від досить привабливих пропозицій, але твердість і принциповість у таких питаннях створюють організації репутацію надійного ділового партнера, тобто інвестиції в етику окуповуються. Нерідко з метою етичного виховання працівників в організаціях розробляються етичні кодекси, які визначають моральні та соціальні цінності компанії, принципи ділового етикету, правила поведінки працівників; створюються спеціальні структурні підрозділи (наприклад, комітет з етики) чи спеціальні посади (наприклад, уповноважений з етичних питань).

Сучасний менеджмент пропонує такі заходи для забезпечення етичної поведінки: запровадження етичних норм, які відображають систему загальних цінностей, суспільних уподобань та правил етики працівників організації; проведення соціальних ревізій, призначення яких оцінювати вплив соціальних факторів на організацію; організування навчання етичній поведінці керівників і підлеглих; проведення нарад, конференцій, симпозіумів тощо з проблем етичної поведінки тощо.

Правила етичної поведінки базуються на таких моральних категоріях як ввічливість, тактовність, коректність, порядність, доброзичливість, тощо, їхнє засвоєння та неухильне дотримання сприяє розвитку почуття такту, вміння говорити і діяти з урахуванням індивідуальних психофізіологічних особливостей співрозмовників, розвиває здатність гідно поводитись у складних ситуаціях (у тому числі конфліктних, стресових), формує власний авторитет працівників та імідж організації загалом, створює сприятливий психологічний клімат ділового спілкування, що сприяє розвитку ділових контактів.

Усі види відповідальності врешті-решт формують етичну поведінку. Виконання функцій та якість методів менеджменту і, як результат, на управлінські рішення. Так виникає конкретна реакція системи менеджменту на соціаль-

ні потреби суспільства. Вона може проявлятися у наданні соціальної допомоги, підтримці певних соціальних програм, виконанні норм моралі тощо.

Список літератури:

1. Воронкова, В. Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади [Текст] : навчальний посібник / В. Г. Воронкова — Професіонал, 2006. — 576 с.
2. Етика ділового спілкування [Текст] : курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 2003. — 243с.

УДК 37.091.113

***О. Ю. ГУДИМА
М. Я. КУПЧАК***

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

МЕНЕДЖЕР: РИСИ ОСОБИСТОСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ

Успішність переходу до ринкової економіки значною мірою залежить від ефективності функціонування великої кількості багатоступеневих організацій, фірм та підприємств із численним внутрішнім розгалуженням та поділом на відділи, департаменти. Продуктивна діяльність у свою чергу, залежить безпосередньо від тих, хто управляє ними, тобто менеджерів. Професійний менеджер оперативно справляється з усіма функціями, що виникають в управлінській діяльності. Тому сучасне суспільство потребує професійних менеджерів. Менеджер у сучасному розумінні – фахівець, який організовує, налагоджує конкретну діяльність підлеглих йому працівників і одночасно сам виконує певний обсяг управлінських функцій. Особистість менеджера має винятково велике значення для управлінської діяльності, адже саме його індивідуально-психологічні властивості визначать, як будуть вирішені ті задачі, що поставатимуть перед ним, чи виявить він себе відповідальним, ініціативним, самостійним працівником, чи зможе вийти із складних та незвичних ситуацій, чи всіх зусиль докладатиме для успіху, чи зуміє зацікавити та організувати інших для спільної роботи на благо загалу. Менеджери – основа будь-якої управлінської системи. У них особливий предмет праці – інформація, і на основі її аналізу і перетворення вони приймають рішення з виконання всіх управлінських функцій. Але стосовно оцінки їхньої роботи дедалі частіше розмежовують виконану ро-

боту і результативність, яка характеризується досягненням цілей індивідів і всієї організації як суб'єктів управління. Зрозуміло, результат роботи менеджерів у певній організації позитивний, коли вона розвивається і процвітає.

Менеджери працюють на всіх рівнях управління підприємства, організації, де виділені структурні підрозділи, і керують ними. Кожний менеджер, у якій би галузі він не працював, встановлює цілі; організовує процес (аналізує завдання та рішення, розділяє процес на частини, мобілізує людей на виконання поставлених завдань); вимірює результати діяльності; підтримує мотивацію працівників та комунікацію в організації загалом та у групах; сприяє розвитку людей, у тому числі й саморозвитку. Ефективні менеджери відрізняються один від одного здібностями і темпераментом, особистісними якостями, знаннями й інтересами, тобто всім тим, що відрізняє одну особистість від іншої. Єдне ж їх те, що вони вміють, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей, досягати виконання важливих та актуальних завдань у всьому, за що б не бралися. Менеджер виробляє знання, ідеї та інформацію. Під час оцінки організації праці керівника (менеджера) як критерій виступає його особиста ефективність і ефективність праці очолюваного ним колективу. Кожний керівник організації зобов'язаний мати уявлення про ефективність і прагнути до її підвищення. Якість роботи керівника тим вище оцінюється, чим активніше він сприяє підвищенню ефективності очолюваної ним організації. Якість праці керівника – сукупність властивостей процесу трудової діяльності, обумовлених здатністю і прагненням керівника (менеджера) виконувати певне завдання відповідно до встановлених вимог. Якість праці менеджера залежить від складності й специфіки його роботи, кваліфікації, його навичок, психофізіологічного стану (здібностей) і ставлення до праці, а також впливає на якість схвалюваних управлінських рішень. Від того, наскільки добре вміє підприємець організувати і вести переговори, залежить успіх його справи, його репутація. Для ефективного управління менеджер повинен володіти знаннями сучасного менеджменту і мати здібності до керівництва людьми. **Одна з найважливіших характеристик ідеального менеджера — його професійна обізнаність.** Високо цінуються також збалансовані здібності такого фахівця, його ентузіазм, здатність до творчості. Але треба розуміти, що менеджера здебільшого цінують не за знання, а за його професійні якості, конкретні дії та їх результат. Тому він повинен:

- навчитися управляти людьми;
- ввічливо та запобігливо ставитися до своїх працівників, всебічно вивчати їх характер, поведінку, працю, дотепність, особисте життя тощо;
- позбавлятися від непридатних працівників;
- намагатися працьовитістю та кмітливістю заслужити гарну оцінку з боку свого безпосереднього керівника;

- виробляти у собі здатність розмірковувати, вміти логічно мислити;
- бути спостережливим;
- бути у курсі подій і проблем, які існують в організації та оточують її;
- виявляти ініціативу, не боятися відповідальності;
- вміти аналізувати свої помилки, а коли треба – і визнавати їх;
- вміти активно захищати свої погляди, бути впевненим у своїх переконаннях;
- мати гарну витримку, характеризуватися чітким мовленням, бездоганною поведінкою.

Менеджер повинен бути самоорганізованою та дисциплінованою людиною, вміти берегти свій і чужий час. Для цього йому треба:

- точно визначати свою мету;
- вміти зосереджуватися на головному;
- бути рішучим, навчитися говорити "ні";
- виробити звичку занотовувати все, що заслуговує на увагу;
- уникати перешкод, які відволікають від справи;
- планувати та раціонально використовувати робочий час;
- навчитися слухати;

В узагальненому вигляді "рецепт" успішного менеджера-лідера можна подати з такими складовими:

- знання – успішний лідер має бути добре обізнаним у всіх бізнес-процесах та тонкощах галузі, в якій він працює;
- сприяння розвитку інших – це найвищий рівень мистецтва лідера. Він передбачає персональний та професійний розвиток, всебічно сприяє індивідуальному та організаційному успіху;
- комунікаційні здібності – необхідні навички передавати та висловлювати свої ідеї та переконання, поширювати інформацію та знання.

Менеджер повинен бути вихователем з високими моральними якостями. Він повинен бути новатором, який розуміє роль науково-технічних досягнень. Загалом, сучасний менеджер повинен бути справжньою людиною у вищому розумінні цього слова – володіти знаннями, культурою, мати рішучий характер та професійні здібності. Без менеджерів сьогодні не обійтися як виробництву, так і невиробничій сфері і, особливо, бізнесу, що все більше поширюється в Україні. Менеджер – такий важливий чинник будь-якої справи, як і засоби виробництва, кошти, матеріали, робітники тощо, а за великим рахунком – це на сьогодні основний чинник виробництва. Особливістю такого чинника є його динамічність, інтуїція, тип мислення, сума знань, організаторський талант, здібність працювати з людьми. Чим вище рівень підготовки менеджера, тим більше підстав мати ефективне виробництво, підприємництво. Таким чином, наявність досвідчених менеджерів стає вирішальним чинником економіки.

Список літератури:

1. Бондарчук О.І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності: моногр. / О.І. Бондарчук. — К.: Наук. світ, 2008. — 318 с.
2. Психологія управління : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. — К.: Академвидав, 2003. — 567 с.

УДК 331.1*І.В. ГУК**А.В. САМІЛО**м.Львів, Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності***МОТИВАЦІЯ- ЩО ЦЕ? ЧОМУ ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ
ТАКЕ ВАЖЛИВЕ?**

Мотивація – це внутрішній стан особи, що пов'язаний з її потребами. Він активізує, стимулює та скеровує діяльність на досягнення поставлених цілей, задоволення потреби.

Мотив чи Потреба – це матеріальний або ідеалістичний результат, заради досягнення якого людина докладає зусиль і щось робить.

Люди шукають можливостей отримувати те, чого хочуть.

У кожної людини, як і компанії є свої цілі, цінності і потреби. Там де вони перетинаються утворюється мотиваційне середовище.

На мотиваційне середовище впливає:

- система матеріального стимулювання
- ідеологія, місія, візія, цінності
- особистість керівника

Потреби класифікуються:

- Первинні. Без їх реалізації людина не може існувати (їжа, сон, наявність притулку та ін.). Вони майже однакові, спільні для різних людей;
- Вторинні. Вони мають психологічне походження та чітко виражений індивідуальний характер. (потреби в спілкуванні, зв'язках, дружбі, повазі: прагнення та можливості їх реалізації).

Змістові теорії намагаються визначити потреби, що спонукають людей до дії, вони аналізують людські потреби та допомагають керівникам зрозуміти, які винагороди за працю люди цінуватимуть, а які – ні.

Змістові теорії мотивації. Ієрархія потреб Маслоу.

Приведу приклад, як це може виглядати в компанії: “Ієрархія потреб Маслоу VS політика компанії”: потреби самореалізації – технічні челенджи

на проектах; потреби поваги – сеньйориті, технічні рівні, нетипові назви посад; соціальні потреби – відносини команді, з замовником з керівником; потреби безпеки – безпечне місце праці, медичне страхування, пенсійна програма; фізіологічні потреби – основна заробітна плата.

Змістові теорії. Двофакторна теорія Герцберга.

Гігієнічні чинники – пов'язані з навколишнім середовищем, де виконується робота.

Мотиваційні чинники – пов'язані характером і змістом роботи.

Факторами поліпшення продуктивності є: великі шанси на просування по службі; оплата праці, що безпосередньо пов'язана з досягнутими результатами; визнання та схвалення добре виконаної роботи; складна, важка та цікава робота, що дає змогу розвинути здібності; робота, яка дозволяє самостійно приймати рішення та потребує творчого підходу; високий ступінь відповідальності.

Фактори, що роблять роботу привабливішою: робота без значних напружень і стресів; зручний розпорядок; якщо на робочому місці немає шуму та будь-яких виявів забруднення навколишнього середовища; робота з людьми, яким симпатизують; неформальні, неофіційні стосунки з безпосереднім керівництвом; достатня поінформованість про справжній стан справ у фірмі (що насправді відбувається); гнучкий темп роботи та робочий час; значні додаткові пільги; справедливий розподіл обсягу робіт.

Для ефективного практичного використання теорії Ф. Герцберга компанії потрібно скласти перелік гігієнічних та мотиваційних чинників і надати можливість працівникам самим визначати і називати те, що їм подобається, а потім постійно зважати на це.

Теорії мотивації. Процесуальні.

– ґрунтуються на поведінці людини

– враховують її сприйняття та набутий досвід

– ставлять питання «що ж змушує людину спрямовувати зусилля на досягнення бажаних результатів?»

– У процесуальних теоріях аналізується те, як людина розподіляє зусилля, щоб досягти різних цілей, і як вона обирає конкретний вид поведінки.

– не заперечують існування потреб, але вважають, що поведінка людини визначається не тільки ними.

– поведінка людини є функцією її сприйняття та сподівання, що пов'язано з конкретною ситуацією.

Процесуальні теорії прагнуть з'ясувати, як люди мислять, щоб задовольнити свої потреби.

Теорія очікувань В. Врума

– наявність активної потреби не є єдиною необхідною умовою мотивації людини для досягнення певного результату.

– людина має також сподіватися (очікувати) на те, що обраний нею тип поведінки справді призведе до задоволення потреби або набуття бажаного.

Отже, кожна людина унікальна. У кожного своя природа мотивації та свій набір мотивів і прагнень. Для людей природно бути мотивованими, тобто чогось хотіти, мати потреби.

Список літератури:

1. Колот А.М. Мотивація персоналу : [підручник.] / А.М. Колот – К. : КНТЕУ, 2002. – 345 с.
2. Іванова С.Г. Мотивація на 100% : [учебник.] / С.Г. Іванова – Альпіна Бизнес Букс, 2007. – Т. : 220 с.
3. Осовська Г.В. Управління трудовими ресурсами : [навч. посібник.] / Г.В. Осовська, О.В. Крушельницька – К. : Кондор, 2003. – 245 с.
4. Савченко В.А. Мотивація персоналу. / В.А. Савченко. – К., 2002. – 200 с.

УДК 159.9

В.С. ДУТКАНИЧ

В.М. ФІРМАН

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ

Усім відомо, що ставлення людини до праці обумовлюється історично сформованою системою соціальних, економічних та психологічних факторів. Враховуючи кардинальні зміни, що відбуваються у теперішньому глобалізованому просторі, одним з актуальних питань залишається простеження історичної перспективи розвитку праці, адже вона здатна пояснити як інтенсифікувати, так і загальмувати зростання трудової активності.

Психологія праці як галузь науки сформувалася в результаті інтенсивного розвитку експериментальної бази психологічних досліджень, пов'язаних з вивченням проблем праці та трудової діяльності. Як область наукових знань вона охоплює всю сукупність відомостей про життєдіяльність людини, яка визначається професійною діяльністю та вчинками в галузі праці.[1,с.582] Це відносно молода наука, яка отримала свій науковий статус лише в середині ХХ ст.. Однак передумови для її виникнення і формування в якості наукової дисципліни виникли ще в давнину.

На межі *кам'яного віку* виникло первісне суспільство. Сучасні наукові дослідження підтверджують той факт, що первісні люди виконуючи

певну роботу, отримали можливість відділитись від тваринного світу, так як почали міркувати, вчилися аналізувати й приймати рішення. У результаті групового мислення тодішній соціум здобув навички спільної праці та розподілу обов'язків, накопичуючи знання про працю та умови її безпеки. Поява *перших цивілізацій* і осілих поселень стали ще однією віткою трудової діяльності. Близько 8000 років тому почали виникати міста і держави. Сприятливі природні умови і будівництво зрошувальних систем сприяли регулярним (навіть надлишковим) врожаям зернових культур, що забезпечувало нові можливості та привілеї, а також розвиток засобів виробництва та певних знань і умінь безпечного поводження з ними.

Античність характеризується категорично новим соціальним становищем людини і її розумінням своєї трудової діяльності. Відтепер індивідуум має змогу здобути професію, яка допоможе йому у реалізації власних здібностей, а професіоналізм створить сприятливі умови для поліпшення матеріального добробуту. Саме у цей час можна прослідкувати появу певної трудової зацікавленості та мотивації. Гадаю, що основним досягненням цієї епохи є зміна ставлення до праці, яка відтепер створює окремий соціальний простір.

Епоха Середньовіччя, зі своїм християнським світобаченням та поведінковими стереотипами створила категорично новий простір для людини, де вона стала центром Божого творіння. Відтепер індивідуум працює не у власне задоволення, а задля того, щоб відволіктись від гріховних думок, вчинків та дій; виконуючи виснажливу роботу людина просто не має часу мислити розважливо та творчо.

Та вже наступниця Середньовіччя, креативна епоха *Відродження*, поставила під сумнів основні релігійні принципи. Культура цієї епохи багато почерпнула з основних догматів Античності, комбінуючи зі своїми нововведеннями - відтепер було прийнято чергувати свята та роботу, що ставало стимулом ефективнішої праці. Підтвердженням цього є те, що у цей період збільшується відсоток креативних людей, і, як наслідок, зростає кількість відкриттів.

У період *промислової революції* на робочому горизонті з'явилися мануфактури. Вони породили якісно іншу професійну спрямованість, яка включала у себе взаємодію людини з різними технічними засобами. Цей час породив нові пріоритети та цінності, що визначались підвищеним інтересом до техніки. Не можна оминути й фундаментальні роботи, що змінили уявлення про працю та створили абсолютно нове її нове бачення та розуміння. До прикладу, праця Ж. Ламетрі "Людина-машина" (1748 р.) розглядала людину за аналогією з пристроєм машини. Для автора будь-який пристрій був проекцією людини, яка по своєму також складається з набору окремих "гвинтиків". [2]

Вже на початку ХХ ст. у світі почали проводитися перші наукові дослідження, які мали на меті раціоналізацію праці, адаптацію людини до трудового процесу та технічного обладнання, а також відповідно до потреб часу розвитку охорони праці. Піонером даних досліджень став американський дослід-

ник Ф. У. Тейлор. Він перший науково обґрунтував проблему управління людьми в умовах виробництва і запропонував практичні рекомендації щодо оптимізації праці. Згодом почали виникати й інші дослідження трудової діяльності. Прикладом можуть слугувати ідеї Г. Мюнстерберга, який став творцем індустріальної психотехніки, що докладно вивчала трудовий процес і всі його тонкощі.

У підсумку можна сказати, що історична перспектива розвитку праці пройшла декілька різних етапів, на кожному з яких почерпнула щось нове та цінне. Психологія праці з середини ХХ ст. стала невід'ємною частиною формування робочого простору, активно досліджуючи відомості про життєдіяльність людини у різні епохи, аби якнайкраще реалізувати здобуті знання тепер.

Список літератури:

1. Мещеряков Б. Г., Зинченко В. П. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 632 с.
2. Щербакова І.М. "Психологія праці: теоретичні і методологічні основи наукових досліджень. Електронний ресурс.[Режим доступу]: http://library.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/04/Sherbakova_Psihologiya_praci.pdf

УДК 331.45:69

**Н.О. ЛУКАВСЬКА, Т.І. ЗЛУНЦІНА
В.М. ФІРМАН**

Львівський національний університет імені Івана Франка

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ В БОЛГАРІЇ

Наразі у Болгарії передбачені такі основні елементи регулювання промислової безпеки: державне нормативне регулювання промислової безпеки, федеральний нагляд у сфері промислової безпеки, формування і ведення державного реєстру небезпечних виробничих об'єктів, ліцензування небезпечних видів діяльності, експертиза промислової безпеки, сертифікація технічних засобів, обов'язкове страхування за можливості заподіяння шкоди при експлуатації небезпечного виробничого об'єкта, декларування промислової безпеки, розслідування промислових аварій та інцидентів, професійне навчання і атестація виробничого персоналу, впровадження системи виробничого контролю, інформування громадськості та місцевих органів влади про стан промислової безпеки та ін. [1]

Реалізація вищезгаданих елементів в сукупності з новими вимогами, виходить на якісно новий рівень, вимагає швидкого прийняття обґрунтованих рішень і доведення їх до відома керівництва виробничих об'єктів, федеральних і місцевих органів влади. Це передбачає здійснення збору і систематизованого обліку великого обсягу фактографічної інформації, в тому числі оперативної, про стан промислової безпеки, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень. Велике значення має застосування науково-обґрунтованих методів обробки та аналізу отриманої інформації, що вкрай важко, а іноді неможливо без використання сучасних інформаційних технологій.

Одною з новацій в промисловій безпеці Болгарії є створення безпечних сміттєзвалищ на промислових об'єктах за допомогою сучасних технологій. В даний час FCC Болгарія ЕООД відповідає за експлуатацію та обслуговування 3 регіональних промислових звалищ для небезпечних відходів у містах Розград, Раднево та Добрич. За допомогою такого вдосконалення сміттєзвалищ на виробництві для працівників суттєво покращилися умови праці та зменшився негативний вплив на здоров'я працівників. Відповідно до зростаючих вимог ЄС щодо захоронення відходів, FCC Болгарія поступово впроваджує стандарти якості, спираючись на досвід фахівців FCC International, які довели свою професійну майстерність з десятками реалізованих проектів звалищ у Центральній та Східній Європі. [2]

Також у Болгарії суттєво підвищився рівень промислової безпеки на будівництві. Розглянемо трохи детальніше зміни у використанні будівельних кранів. Перед початком робіт оператор крану повинен переконатися,

що всі механізми, металеві конструкції та інші частини крану перебувають у хорошому стані. При цьому він повинен: оглянути механізми кранів, їх кріплення, деталі, гальма і шасі. Усі ці деталі зазвичай потрібно перевіряти особисто. Але є дещо, що не підлягає точній перевірці без використання інформаційних технологій – перевірка стабілізаторів, пристроїв безпеки на крані (кінцевих вимикачів, показників в залежності від нахилу крану, Індикатор обмежувача навантаження пристрою та ін). Зараз контроль відбувається при використанні інформативної системи відслідковування показників, яка може перевіряти продуктивність кранових вогнів, буферних вогнів і фар. Введення такої системи суттєво спростило операторам кранів навантаження під час роботи. Наразі самим працівникам залишається при використанні гідравлічного клапана перевірити силову установку, гнучкі шланги, насоси та запобіжні клапани. [3]

Сучасний період розвитку суспільства характеризується процесом інформатизації. Інформатизація суспільства - це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в сфері суспільного виробництва є збір, накопичення, продукування, обробка, зберігання, передача та використання інформації, здійснювані на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також на базі різноманітних засобів інформаційного обміну.

Інформатизація суспільства забезпечує:

- Активне використання постійно розширюючогося інтелектуального потенціалу суспільства, сконцентрованого в друкованому фонді, і науковій, виробничій та інших видах діяльності його членів;
- Інтеграцію інформаційних технологій в наукових та виробничих видах діяльності, ініціюючій розвиток всіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності;
- Високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію представленої інформації, суттєвість використовуваних даних. [4]

Сучасне суспільство наповнене і пронизане потоками інформації, які потребують обробки. Тому без інформаційних технологій, так само як без енергетичних, транспортних і хімічних технологій, воно нормально функціонувати не може.

Соціально-економічне планування і управління, виробництво і транспорт, банки та біржі, засоби масової інформації і видавництва, оборонні системи, соціальні та правоохоронні бази даних, сервіс і охорона здоров'я, навчальні процеси, офіси для переробки наукової та ділової інформації, Інтернет, промисловість – усюди ІТ.

Інформаційні технології можуть суттєво підвищити рівень промислової безпеки у майбутньому як Болгарії, так і кожної європейської країни, так як за допомогою них

- Відбувається прогрес у захисті здоров'я людини та навколишнього середовища, у тому числі у випадку аварій та нещасних випадків на роботі.
- Підвищується потенціал країни для запобігання, готовності та реагування на промислові аварії.
- Зміцнюється регіональне співробітництво та обмін інформацією.
- З'являється шанс отримати додаткову підтримку від донорів та таким чином підвищити можливості для забезпечення необхідного фінансування для вирішення проблем промислової безпеки в Болгарії. [5]

Частка України на світовому ринку ІТ є приблизно на одному рівні з Болгарією, адже ці дві країни ще розвиваються у цьому напрямку. Особливу цікавість для України і Болгарії повинен представляти досвід іноземних держав, які зуміли за останні десятиліття здійснити «стрибок у розвитку». Зокрема Індія, Ірландія, Південна Корея, Малайзія, Тайвань, Китай, Сінгапур, Фінляндія, Ізраїль подолали межу «цифрового розриву» завдяки добре розробленим та реалістичним стратегіям розвитку інформаційного суспільства у цих державах. Досвід багатьох країн свідчить, що в процесі формування національної інформатизації, виявляючи політичну волю, проблему забезпечення широкого використання інформаційних комп'ютерних технологій у всіх сферах життя суспільства необхідно поставити в один ряд з іншими найважливішими проблемами – подолання бідності, підвищення якості медичного обслуговування і т. п.

Список літератури:

1. Здравословни и безопасни условия на труд. Практика, процедури и образци на документи. Анелия Цонева, Деяна Илиева, Диана Маринова, Емилия Димитрова. РААБЕ България, 2016 г. (ISBN9786197315004). [1]
2. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. (Збірник наукових праць, випуск 43). Київ-Вінниця, 2015 р. (УДК 378.14). [4]
3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій та соціальних сервісів у навчанні. І.Ю. Шахіна. М. Вінниця, 2014р. (УДК 378:004.032.6).

УДК 005:35.088

О.М. ІВАЩИШИН
А.І. ХАРЧУК**АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ**

Організація праці означає приведення трудової діяльності людей у певну систему, яка характеризується сукупністю елементів та їх стійкими взаємозв'язками, змістом функціонування цих елементів, напрямками та динамікою їх розвитку. У зв'язку з тим, що процес праці охоплює технологічну, економічну, правову, соціальну, морально-психологічну та інші складові, організація праці передбачає узгодження усіх відносин, що формуються та реалізуються між його учасниками.

В вузькому понятті під організацією праці розуміють конкретні форми й методи з'єднання людей і техніки в процесі праці. Праця людей у процесі виробництва організується під впливом розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Тому організація праці завжди має дві сторони: природно – технічну й соціально – економічну. Ці сторони тісно зв'язані між собою й перебувають у постійній взаємодії, визначаючи зміст організації праці.

В широкому розумінні організація праці – це система використання живої праці, певний порядок побудови та здійснення робочого процесу, що дозволяє найбільш ефективно з'єднати техніку та людей у єдиному виробничому процесі і забезпечує підвищення продуктивності праці, охорону здоров'я працівника, його професійне та духовне зростання.

У загальному значенні під організацією праці розуміють приведення трудової діяльності у визначену систему, що характеризується внутрішньою упорядкованістю, погодженістю і спрямованістю взаємодії людей для реалізації спільної програми чи мети.

Організація праці на підприємстві – це система здійснення виробничого процесу, що визначає порядок і умови поєднання та здійснення складових його часткових трудових процесів, взаємодії виконавців і їх груп із засобами праці й один з одним для досягнення поставленої предметної мети спільної діяльності і забезпечення заданого соціально-економічного ефекту.

- Оже, можна виокремити три основні компоненти мети організації праці:
- предметна – забезпечення заданого обсягу виробництва продукції (робіт, послуг) необхідної якості в необхідний строк;
  - економічна – досягнення предметної мети діяльності за максимальної економічної віддачі кожної одиниці використаної живої праці (оцінюваної як продуктивність праці чи зарплатомісткість реалізованої продукції) і сукупних витрат на виробництво (оцінюваних через показник рентабельності);

- соціальна– у загальному значенні – гуманізація праці (удосконалення її умов і змістовне підвищення якості трудового життя, розвиток і реалізація трудового потенціалу працівника, оптимізація особистісних взаємин у процесі трудової діяльності і, зрештою, формування задоволення працею).
  - Мета організації праці досягається у процесі вирішення таких основних груп завдань:
  - економічних: ефективного використання потенційного сукупного фонду робочого часу (включаючи вирішення завдань скорочення його резервуотворюючих прямих і прихованих витрат), зниження трудомісткості продукції (робіт, послуг), поліпшення використання устаткування за часом і потужністю, підвищення якості продукції;
  - організаційних: визначення порядку і послідовності виконання робіт, створення умов для високоефективної, безперервної роботи виконавців, забезпечення повного і рівномірного їх завантаження, індивідуальної і колективної відповідальності за результати діяльності, створення дієвої системи стимулювання праці, а також системи його нормування, що відповідає специфіці виробничої діяльності;
  - психофізіологічних: оздоровлення і полегшення праці, усунення зайвих витрат енергії працівників, забезпечення їх психологічної сумісності і відповідності їхніх психофізіологічних характеристик особливостям трудової діяльності;
  - соціальних: підвищення змістовності і привабливості праці, створення умов для розвитку працівників, підвищення їх кваліфікації та розширення професійного профілю, реалізації їх трудової кар'єри і зростання їх добробуту.
  - Сутність організації праці полягає у створенні таких умов, які забезпечили б найбільшу ефективність виробництва, сприяли всебічному розвитку працівників.
- При організації праці відрізняють: загальні організаційні принципи; принципи, що визначають організаційно-технічний аспект системи організації праці.
- До перших відносяться:
- принцип плановості організації праці (нарівні підприємства плануванням охоплюються всі етапи виробничого циклу);
  - принцип комплексності (враховувати взаємодію всіх елементів системи організації праці та різних рівнів управління виробництвом);
  - принцип науковості (використання прогресивних методів організації праці);
  - принцип нормативності (використання у організації праці прогресивних нормативів та стандартів);
  - принцип ефективності (максимальний матеріальний та соціальний ефект із мінімальними витратами).

Друга група принципів охоплює:

- принцип обов'язкової відповідності між технічним оснащенням виробництва та рівнем організації праці;
- принцип системності та комплексності вирішення усіх практичних питань організації праці;
- принцип пропорційності та узгодженості у праці окремих груп, які працюють із метою утворення з часткових працівників єдиного виробничого колективу;
- принцип безперервності та ритмічності процесу праці у всіх ланцюгах та на усіх етапах виробничого процесу.

Таким чином процес організації праці це певний порядок поєднання різних її компонентів принципів та методів.

Список літератури:

1. Кодекс цивільного захисту
2. Кодекс законів про праці
3. Трудове право (Мельник К.Ю.)
4. Організація управління (Кулішов)
5. Менеджмент (Ратушний Р.Т. Саміло А.В. Кузиляк В.Й. Повстань О.В.)

УДК 543.3: 543.064

**О.О. КАЛИНЕВИЧ
В.М. ФІРМАН**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРІГАННЯ ТА УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ

До найбільш гострих проблем міст та інших населених пунктів належить проблема видалення і переробки твердих побутових відходів, що в значній мірі визначає санітарно-епідеміологічне благополуччя населених місць. Згідно з Законом України «Про відходи» побутові відходи - це відходи, що утворюються в процесі життя і діяльності людини в житлових та нежитлових будинках (тверді, великогабаритні, ремонтні, рідкі, крім відходів, пов'язаних з виробничою діяльністю підприємств) і не використовуються за місцем їх накопичення[1].

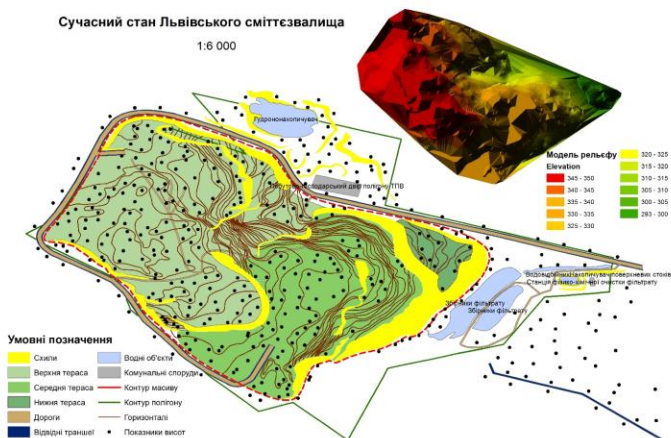
Утилізація відходів є для України актуальною, оскільки держава виступає європейським лідером за кількістю відходів на душу населення. Водночас ситуація з утилізацією залишається незмінною, а кількість ТПВ (тверді побутові відходи) зростає з кожним роком. Проблема накопичення побутових відходів є характерною для усіх регіонів України. Території збереження ТПВ в більшості регіонів переповнені, що несе загрозу для навколишнього природного середовища[2].

Щорічно виробляються тони сміття, яке можна використовувати як ресурс. Переробка відходів з використанням сучасних екологічно чистих технологій, зокрема утилізації сміття – дуже ефективний спосіб вирішення проблеми. Для цього необхідно змінити звичне поводження людей, тобто почати сортувати сміття[2].

Території ТПВ в Україні складають на спеціальних полігонах. На жаль, багато міських полігонів (сміттєзвалищ), які були створені у 60 – 70-х роках ХХ ст. не відповідають елементарним вимогам до їхнього облаштування та експлуатації. У них нема ізолювальних захисних екранів, часто порушується технологію складування відходів. Унаслідок цього вони з природоохоронних споруд, які забезпечують захист від забруднення атмосфери, ґрунтово-рослинного покриву, підземних і поверхневих вод, перешкоджають поширенню забруднень за межі майданчика складування сміття, перетворюються в потужні вогнища дестабілізації екологічної ситуації.

Такий екологічний стан вимагає детального вивчення екологічного та санітарно-гігієнічного стану прилеглих до сміттєзвалищ територій.

Особливо гострою проблемою для Львівського сміттєзвалища є переробка відходів. Нами розроблено 3D модель стану сміттєзвалища за допомогою програми ArcGIS.

Цей небезпечний екологічний об'єкт розташований за 3 км від північної межі м. Львова, поблизу с. Великі Грибовичі. Функціонує він з 1957 р. За час експлуатації у ньому накопичено понад 50 млн м³ сміття. До 1990 р. у його межах складували не лише тверді побутові, а й токсичні промислові відходи. Їхня кількість, за орієнтовними оцінками, досягає 2 млн т. Крім сміття, на території сміттєзвалища накопичено понад 200 тис. т кислих гудронів – відходів Львівського нафтопереробного заводу. Товщина шару сміття у південно-східній частині полігону досягає 50 м, у північно-західній коливається від 1–3 до 10 м. Сумарна його площа становить 33,6 га[3].

Сміттєзвалище розміщене в густозаселеному регіоні. У його санітарно-захисній зоні розташовані значні масиви сільськогосподарських угідь, на яких вирощують продукцію для реалізації у Львові. У північно-східній частині зосереджена житлова забудова с. Великі Грибовичі. На південному заході й півдні безпосередньо біля звалища є дачний масив.

У зв'язку з цим необхідно провести оцінку екологічного та санітарно-гігієнічного стану компонентів довкілля прилеглих до сміттєзвалища територій, яка необхідна для розробки заходів щодо поліпшення екологічної та санітарно-епідемічної ситуації в зоні його впливу.

Отже, Львівське сміттєзвалище твердих побутових відходів належить до об'єктів підвищеної екологічної небезпеки. Воно розташоване у непридатних для такого типу об'єктів природних умовах. Відсутність захисного фільтраційного екрана, недостатньо ефективне перекриття шарів сміття мінеральним ґрунтом та низька природна захищеність компонентів довкілля сприяють вертикальній і латеральній міграції забруднювальних речовин.

Тривала експлуатація сміттєзвалища з порушенням санітарних вимог призвела до забруднення ґрунтово-рослинного покриву, поверхневих, а також підземних вод, які використовують для питного водопостачання.

Помітний вплив на екологічний та санітарно-гігієнічний стан компонентів довкілля має також екологічно незбалансована господарська діяльність мешканців населених пунктів, прилеглих до полігона.

Ступінь і масштаби забруднення компонентів довкілля неоднакові. Найвищий ступінь і масштаби забруднення мають поверхневі, ґрунтові та підземні води. Високий вміст у них такого високотоксичного елемента, як кадмій, а також незадовільний бактеріологічний стан вод створює реальну загрозу здоров'ю мешканців прилеглих до полігона населених пунктів[3].

Для поліпшення екологічного та санітарно-гігієнічного стану територій, прилеглих до Львівського сміттєзвалища ТПВ, необхідно:

- забезпечити експлуатацію його у повній відповідності вимогам «Санітарних правил облаштування і утримання полігонів для твердих побутових відходів»[4];
- розробити і втілити в життя проект комплексної рекультивації, передусім розташованих біля нього збірників фільтрату та кислих ґрунтів. Першочерговим завданням є перекриття поверхні звалища слабо фільтрувальними ґрунтами, що суттєво зменшить об'єми фільтрату;
- вирішити питання централізованого водопостачання сіл Великі Грибовичі, Малі Грибовичі, Збиранка та Малехів;
- не допускати вирощування сільськогосподарських культур у межах санітарно-захисної зони;
- облаштувати і забезпечити виконання моніторингових спостережень за динамікою змін екологічного та санітарно-гігієнічного стану компонентів довкілля у сфері впливу сміттєзвалища.

Список літератури:

1) Закон України « Про відходи». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

2) Грабовський Р.С., Дорош М.М., Дудяк Р.П. Регіональна система збору та переробки сміття як спосіб вирішення еколого-економічних проблем / Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького // Том 16 № 2 (59) Частина 5, 2014.

3) Волошин П. Аналіз впливу Львівського сміттєзвалища на природне середовище / Львів 2012р.

4) Санітарні правила облаштування і утримання полігонів для твердих побутових відходів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MOZ7862>.

УДК 331.451

**Т.О. КАРПІНСЬКА., К.О. МАРЧЕНКО
В.М. ФІРМАН***Львівський національний університет імені Івана Франка***УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВОЮ
БЕЗПЕКОЮ В БОЛГАРІЇ**

Охорона праці в широкому сенсі розглядається, як система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. [1, с. 1]

Право на охорону праці є одним із невід'ємних прав людини, що закріплено у багатьох універсальних та регіональних договорах із захисту прав людини, зокрема:

- у Загальній декларації прав людини 1948 р.;
- у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.;
- у Європейській соціальній хартії 1961 та 1996 рр.

У Концепції ООН про сталий людський розвиток промислова безпека праці розглядається, як одна з основних потреб людини, тому метою Концепції є створення умов для збалансованого безпечного існування нинішнього і майбутнього поколінь. В умовах сучасного виробництва комплексний системний підхід і його реалізація на практиці забезпечує створення і функціонування багаторівневої системи управління охороною праці.

Основним законом Болгарії в галузі охорони праці та промислової безпеки і гігієни є трудовий кодекс. Глава XIII трудового кодексу, яка має назву «Здоров'я і безпека умов на праці», регулює взаємовідносини між урядом, роботодавцями і працівниками в галузі охорони праці. Здійснюється врегулювання обов'язків роботодавця забезпечувати безпеку і гігієну праці, а також права міністра праці та соціальної політики індивідуально або спільно з іншими міністрами видавати нормативні акти стосовно забезпечення безпеки праці та промислової гігієни. Міністр праці та соціальної політики і міністр охорони здоров'я мають повноваження, індивідуально або спільно, встановлювати єдині норми для забезпечення безпеки праці та промислової гігієни, які повинні застосовуватися в будь-якому секторі або виді діяльності. [2, с. 82]

Перед початком роботи у Болгарії кожен працівник повинен бути проінструктованим щодо безпечних методів роботи. Зокрема, працівники, які пов'язані з використанням та обслуговуванням машин або інших технічних споруд або під час роботи мають певний ризик для їх життя та здоров'я, не лише ознайомлюються з безпечними методами роботи, але і зда-

ють відповідний іспит. Адже до роботи не допускаються особи, які не володіють необхідними знаннями та вміннями. Інструктаж або навчання перед початком роботи є обов'язковим. Терміни здачі іспитів і його організацією займається роботодавець у відповідні терміни. [2, с.83]

Закон про безпеку праці і про промислову гігієну у Болгарії наведено в повну відповідність з базовою директивою ЄС «Про впровадження заходів, що сприяють покращенню безпечних і здорових умов праці працівників». У ньому визначаються права і обов'язки держави, роботодавців, працівників та інших організацій і юридичних осіб щодо регулювання безпеки і гігієни праці. Закон застосовується на всіх підприємствах або місцях, де здійснюється трудова діяльність, незалежно від організаційно-правової форми або форми власності, щоб забезпечувати промислову безпеку та мінімальний ризик для життя та здоров'я працівників. [3, с. 3]

Таким чином, основним завданням для роботодавців Болгарії є дотримання законів трудового кодексу та надання безпечного робочого місця для життя та здоров'я працівників у процесі трудової діяльності.

Список літератури:

1. Закон України «Про охорону праці» № 2695-ХІІ від 14.10.1992. – Київ, 1992.
2. Здравословни и безопасни условия на труда. Глава тринадесет. Кодекс на труда в България. – София, 1992.
3. Директива ЄС «Про впровадження заходів, що сприяють покращенню безпечних і здорових умов праці працівників». – ЄС, 1989.

УДК 654.07

Х.Р. КОВАЛЬ, А.В. САМЛО
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності

МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОБЛЕМ ТА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

На сьогоднішній день існує багато методів, які допомагають менеджеру прийняти будь-яке рішення або розв'язати якусь проблему на підприємстві. Так, наприклад, існують такі методи:

1. Метод «гарної ідеї». Це є найдавніший метод. Він здійснюється виявом інтуїції працівників. Оскільки проблеми формуються не завжди чітко, на основі інтуїції часто приходиться швидко їх формулювання та розв'язання.

2. Метод «мозкового штурму». Цей метод полягає в генерації ідеї учасниками творчої групи, очолюваної фахівцем. Рішення приймають інші фахівці, які знайомляться з висунутими ідеями і вибирають ті, що варто реалізовувати. Правило «мозкового штурму»- ідеї зразу не відхиляються та не критикуються. Учасники творчої групи повинні бути людьми різноманітних спеціальностей та досвіду і особисто не зацікавленими у цій проблемі для більш ефективного процесу.

3. Метод синектики. Він має багато спільного з методом «мозкового штурму», але відрізняється він від нього організацією роботи творчої групи, підбраною для розв'язання конкретної ідеї. Синектика охоплює 4 фази:

- 1) обміркування та фіксація міркування на бланках;
- 2) спільне обрання лідера групи, який детально викладає свою думку щодо вирішення завдань;
- 3) висловлення учасниками свого розуміння з приводу можливого способу розв'язання проблеми;
- 4) аналіз запрошеними спеціалістами – експертами висунутих творчою групою оцінок проблеми і запропонованої нею моделі її вирішення.

4. Метод Дельфі. Застосовують його, коли вирішення завдання передбачає висунення та обґрунтування альтернатив. Метою цього методу є одержання узгодженої максимально достовірної інформації для прийняття правильного рішення. Він має декілька основних етапів:

– Попередній.

Підбір групи експертів — чим більше, тим довше буде проводитись аналіз проблеми — до 20 осіб.

– Основний

Постановка проблеми — експертам розсилається питання і пропонується його розбити на підпитання. Організаційна група відбирає ті питання, що найбільш часто зустрічаються та з'являється загальний опитувальник.

Цей опитувальник розсилається експертам. Їх запитують — чи можна додати ще щось; чи достатньо інформації; чи є додаткова інформація з питання?

В результаті — 20 варіантів відповідей, де є додаткові аспекти, запит інформації, надана інформація. На цій основі складається наступний опитувальник.

Покращений опитувальник знову розсилається експертам, яким тепер треба дати свій варіант вирішення, а також розглянути найбільш крайні точки зору, висловлені іншими експертами. Експерти повинні оцінити проблему щодо аспектів: ефективність, забезпеченість ресурсами, в якій мірі відповідає початковій постановці завдання. Таким чином виявляються домінуючі судження експертів, зближуються їх точки зору. Всіх експертів знайомлять з доводами тих, чий судження сильно вибиваються із загального руслу. Після цього всі експерти можуть змінювати думку, а процедура повторюється.

Такі операції будуть повторюються, поки не буде досягнута узгодженість між експертами, або не буде встановлено відсутність єдиної думки з проблеми. Вивчення причин розбіжностей в оцінках експертів дозволяє виявити непомічені раніше аспекти проблеми і зафіксувати увагу на ймовірних наслідках розвитку аналізованої проблеми або ситуації. Відповідно до цього і виробляється остаточна оцінка та практичні рекомендації. Зазвичай проводиться три етапи, але якщо думки сильно різняться — то більше.

– Аналітичний

Перевірка узгодженості думок експертів, аналіз отриманих висновків та розробка кінцевих рекомендацій

5. Метод Дельбека. Він застосовується для вирішення завдань, що вимагають знань у різних галузях, і передбачає активний творчий підхід до розв'язання проблем групи кожною особою. Метод охоплює кілька етапів:

- визначення проблеми;
- виявлення чинників, що сприяють і перешкоджають виконання мети, і встановлення зв'язку між ними;
- пошук варіантів розв'язання проблеми і вибір найбільш оптимального варіанта.

Висновок:

Управлінське рішення — це вибір альтернативи, що здійснює керівник у межах його посадових повноважень і який спрямований на досягнення цілей організації.

Завдяки цим методам менеджер здатен зробити найбільш оптимальні рішення для розв'язання проблем з якими він стикається у процесі керівництва.

Список літератури:

1. Ратушний Р.Т. Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту: навч. посібник / Ратушний Р.Т., Кузиляк В.Й., Саміло А.В., Повстин О.В.- Львів: ЛДУБЖД, 2015. -348 с.

2. Баєва О.В., Новальська Н.І., Згалат-Лозинська Л.О. Основи менеджменту: практикум: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007 — 524 с.

3. Методи спрямовані на розв'язання управлінських завдань і прийняття управлінських рішень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lektsii.org>

УДК 331.45

Н. Т. КОРОЛЬ
Я. В. ГАЛАДЖУН

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ

Виробничий травматизм став нагальною проблемою в усіх країнах світу, та тому числі і в Україні. За останніми оцінками Міжнародної організації праці (МОП) через нещасні випадки на виробництві щорічно помирає 2,78 мільйони працівників. Близько 2,4 мільйонів (86,3%) смертей викликані професійними захворюваннями, а понад 380 000 (13,7%) випадків є наслідком нещасних випадків на виробництві. Щорічно кількість випадків несмертельного виробничого травматизму майже в тисячу разів перевищує кількість випадків смертельного виробничого травматизму. За оцінками від несмертельного виробничого травматизму щороку потерпають 374 мільйони працівників, і багато з цих випадків мають серйозні наслідки для працездатності робітників у довгостроковій перспективі [1]. За даними Фонду соціального страхування, від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України за 2018 рік зареєстровано 4 805 (з них 350 - смертельно) потерпілих від нещасних випадків на виробництві. За 2018 рік у порівнянні з 2017 роком кількість страхових нещасних випадків зменшилась на 3,2 % (з 4 965 до 4 805), кількість смертельно травмованих осіб збільшилась на 5,4 % (з 332 до 350) [2].

Травматизм завдає значної моральної і матеріальної шкоди, тому велика увага приділяється визначенню суті виробничого травматизму та пошуку шляхів його зменшення. Закон України «Про охорону праці» визначає, що роботодавець зобов'язаний створити безпечні та нешкідливі умови праці для працівника. Якщо в процесі розслідування нещасного випадку на

виробництві виявлять порушення, то роботодавець може понести не лише дисциплінарну, матеріальну а й кримінальну відповідальність [3]. Питання безпеки праці вимагає суворого виконання вимог законодавства не тільки роботодавцем, а й найманим працівником. В законі України «Про охорону праці» чітко прописані і обов'язки працівника щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці [3].

Відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці – керівник підприємства організовує профілактичну роботу щодо попередження нещасних випадків і професійних захворювань. З цією метою здійснюється організація роботи, аналіз, моніторинг виникнення нещасних випадків на виробництві. На підприємствах повинна діяти ефективна система проведення профілактичної роботи з попередження виробничого травматизму. Профілактика травматизму розглядається як цілісна система роботи (бесіди з попередження травматизму, інструктажі з охорони праці тощо) спрямована не тільки на первинні причини виробничого травматизму, а й на чинники розвитку травмонебезпечних ситуацій, спрямованих на збереження життя і здоров'я працівників, які повинні вміти прогнозувати, передбачати небезпечні ситуації та приймати правильні рішення щодо виходу з них. Відповідальними за організацію профілактичної роботи з охорони праці серед працівників є заступник керівника підприємства або особа, на яку покладено обов'язки з вищезазначеного питання, чи сам керівник закладу. Всі заходи по профілактиці та запобіганню виробничому травматизму на виробництві можна розділити на організаційні та технічні. Організаційні заходи, які сприяють запобіганню травматизму: якісне проведення інструктажу та навчання робітників, залучення їх до роботи за спеціальністю, здійснення постійного керівництва та нагляду за роботою; організація раціонального режиму праці і відпочинку; забезпечення робітників спеодягом, спецвзуттям, особистими засобами захисту; виконання правил експлуатації обладнання. Технічні заходи: раціональне архітектурно-планувальне рішення при проектуванні і будівництві виробничих будівель згідно санітарних, будівельних і протипожежних норм і правил; створення безпечного технологічного і допоміжного обладнання; правильний вибір і компонування обладнання у виробничих приміщеннях відповідно до норм і правил безпеки та виробничої санітарії; проведення комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів, створення надійних технічних засобів запобіганню аваріям, вибухам і пожегам на виробництві; розробка нових технологій, що виключають утворення шкідливих і небезпечних факторів та інше [4].

Профілактика виробничого травматизму, створення належних умов праці – запорука належного соціального захисту працівників та спокій роботодавців. Адже саме керівники підприємств зобов'язані завжди пам'ятати, що вони, згідно із діючим законодавством, несуть особисту відповідальність за забезпечення безпечних умов праці на виробництві.

Список літератури:

1. Режим доступу: <http://uzfo.biz.ua/всесвітній-день-охорони-праці-2018>
2. Режим доступу: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/951811>.
3. Закон України «Про охорону праці»
4. <https://studfiles.net/preview/5186703/page:8>

УДК 351.862 + 355.212**Ю.О. КУШНІР
А.І. ХАРЧУК***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПІДРОЗДІЛАХ СЛУЖБИ ЦЗ**

В сучасних реаліях стає зрозумілим, що без розвитку, навчання персоналу, без створення позитивного психологічного клімату в колективах, духу єдиної команди, без об'єднання всіх співробітників однією метою не можливе продуктивне управління персоналом. Тому відбуваються інтенсивні пошуки впливу на персонал з метою підвищення ефективності його роботи.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації НС, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру. Якісна реалізація завдань у вищезазначених сферах неможлива без наявності висококваліфікованого кадрового потенціалу, яким комплектуються органи і підрозділи цивільного захисту. У цьому, в першу чергу, значна роль відводиться функції управління персоналом, яка здійснюється через кадрову політику. Сама кадрова політика являє собою програму дій, а також самі дії з формування реалізації і забезпечення затребуваності кадрового потенціалу служби ЦЗ. Для реалізації цієї програми необхідно запропонувати відповідні засоби, методи, прийоми, технології, які б дозволили розв'язати низку питань, пов'язаних із кадровим забезпеченням підрозділів цивільного захисту.

Управління персоналом здійснюється на підставі основоположних принципів. Принципи в сфері управління персоналом - це основні, вихідні положення, що визначають головний зміст наукової і практичної діяльності в цій сфері, включаючи побудову системи управління персоналом, механізми її функціонування, організаційну культуру.

На ряду з принципами важливу роль відіграють методи управління персоналом. На наш погляд методи управління служби цивільного захисту можна класифікувати таким чином (схема 1).

Схема 1. Методи управління персоналом.

Адміністративні методи – це методи, спрямовані на прийняття ефективних управлінських рішень, підтримку керівного персоналу служби цивільного захисту виконавчої дисципліни, порядку, матеріальної, дисциплінарної та адміністративної відповідальності, за допомогою яких реалізуються різні адміністративні заходи впливу на керівний персонал і санкції щодо нього за невиконання встановленого порядку та які здійснюються на основі правових положень і норм.

Організаційно – розпорядчі методи базуються на використанні встановлених організаційних зв'язків, кадрових рішень, резолюцій, наказів, розпоряджень, вказівок, інструкцій, контролю за їх виконанням і являються методами організаційного і розпорядчого впливу.

Правові методи базуються на регулюванні норм права, встановлених для служби цивільного захисту, являються важливим інструментом формування у керівного персоналу служби правової свідомості, правової відповідальності і правової культури, повинні постійно примінятися під час керівної діяльності, є імперативними (обов'язковими для виконання), диспозитивними (передбачають, що можна керівникові робити і що не можна), є рекомендаційними (вказують, як потрібно вести себе керівникові у відповідності з нормами права в тій чи іншій ситуації) і заохочувальними (сприяють заохоченню керівників, що творчо керуються нормами права).

Економічні методи стимулюють і підвищують мотивацію керівного персоналу, сприяють підвищенню його матеріальної зацікавленості, підвищенню ефективності і результативності його роботи, передбачають підвищення заробітної плати в залежності від якості і складності виконуваної роботи, виплату премій, надання різноманітних пільг і заохочень, що витікають із специфіки виконання керівниками своїх службових обов'язків, позитивно впливають на результат діяльності кожного керівника.

Соціально – психологічні методи управління керівним персоналом представляють собою конкретні засоби впливу на формування і розвиток керівника, його свідомість і поведінку, підрозділяються в свою чергу на

соціальні (які використовуються для управління відносинами в колективах і між ними) і психологічні (що регулюють поведінку кожного керівника), формують у керівного персоналу творче відношення до виконання службових обов'язків, ініціативу і діловитість, створюють умови для розвитку особистості, сприяють поєднанню особистих і колективних інтересів при перевазі інтересів держави і органів державної влади.

Морально – етичні методи є засобом морального регулювання поведінки керівного персоналу, його відносин з підлеглими і вищестоящими керівниками, передбачають відповідність моральним нормам, визначають поведінку керівника в тій чи іншій ситуації, при певних службових обставинах, формують у керівного персоналу служби цивільного захисту моральну свідомість, націлюють їх на добросчесну поведінку.

Крім того, в роботі з керівним персоналом можуть бути використані такі методи: метод інтерв'ювання, співбесіди, з метою отримання інформації, необхідної для аналізу управлінської діяльності; метод використання анкет, тестування; метод активного (прямого) спостереження; графологічні методи визначення здібностей керівника (по почерку) та інші.

В залежності від характеру впливу на людину взагалі, виділяють: методи стимулювання, методи інформування, методи переконання і методи (адміністративного) примусового впливу. Перераховані методи можуть бути використані і в процесі управління персоналом служби цивільного захисту. В практиці управління всі перераховані методи використовуються в комплексі, але залежно від конкретної ситуації, певних умов ті чи інші методи можуть мати більш пріоритетне значення. Головне, щоб керівний персонал служби використовував у своїй роботі саме ті методи, які здатні принести найбільшу ефективність і результативність в діяльності.

Методи управління мають використовуватися керівниками комплексно, взаємно доповнюючи один одного, створюючи єдину цілісну систему. З метою вдосконалення системи методів управління персоналом служби цивільного захисту слід здійснити заходи щодо вдосконалення організаційної структури, створення служб управління персоналом, вдосконалення методів морального і матеріального стимулювання, тощо.

Таким чином, принципи, принципи управління виступають як важливі чинники підвищення ефективності роботи персоналу служби цивільного захисту, спираючись на які високопрофесійні, талановиті і досвідчені кадри в змозі досягти успіхів у процесі управлінської діяльності.

Список літератури:

1. Нижник Н. Р. Україна – державне управління, шляхи реформування. - К.: АТ Миронівська друкарня, 1997. – 72 с.
2. Оболенський О. Ю. Державна служба: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 344 с.
3. Одегов Ю. Г. Управление персоналом в структурно – логических схемах: Учебник. – М.: Академический Проект, 2005. - 1088 с.

УДК 004:62

**В. В. ЛЯШЕНКО, В. Г. АПОПІЙ
О. І. ТРЕТЯК**

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ДАТЧИКІВ ГАЗУ НА БАЗІ RASPBERRY PI

Важко уявити своє життя без сучасних зручностей — електрики, опалення, централізованого водогону й каналізації, засобів зв'язку. У цьому переліку чадний газ посідає не останнє місце. Україну лихоманяють повідомлення про трагедії, спричинені вибухами побутового газу, отруєннями чадним газом чи невірним облаштуванням газових приладів. У Львові кількість потерпілих за весь 2018 рік сягнула 154 осіб [4].

Майже в кожній квартирі встановлено газові плити, водонагрівачі, опалювальні печі чи котли. Щоб газ приносив лише радість і тепло, кожен повинен знати і суворо дотримуватись правил безпечного користування газом, а також впроваджувати необхідні засоби безпеки. До засобів безпеки можна віднести безліч пристроїв, різної цінової категорії, які можна без проблем придбати, або ж зробити такий власноруч [2].

Багато пристроїв, передбачені попередніми фантастичними оповіданнями та фільмами, збулися. Серед них - детектори газу, як це передбачено телесеріалом Star Trek. Якщо у вас є один бортовий комп'ютер, такий як Raspberry Pi (RBPi), ви можете використовувати його для виявлення типу газу та якості повітря навколо вас. Звичайно, вам доведеться поєднати RBPi з газовим датчиком. Серед популярних газових сенсорів є Аналізатор газів MQ-135.

Raspberry Pi [1] – одноплатний комп'ютер, розроблений британським фондом Raspberry Pi Foundation. Його головне призначення – стимулювати навчання базових комп'ютерних наук у школах. У жовтні 2013 розробники одноплатного комп'ютера Raspberry Pi оголосили про продаж більше двох мільйонів цих плат, що закріпило за Raspberry Pi звання найпопулярнішої платформи для ентузіастів. Примітно, що за прогнозами, двомільйонного рубежу планувалося досягти в кінці лютого 2014 року, але популярність платформи перевищила очікування. Причиною успіху проекту можна назвати низьку ціну, відкритий характер розробки та орієнтацію на навчання та експерименти.

Аналізатор газів MQ-135 [3]

MQ-135 - досить компактний і недорогий датчик, який вміє аналізувати рівень шкідливих речовин в повітрі. Він допоможе визначити в повітрі наявність чадного газу (безбарвний отруйний газ без смаку і запаху, монооксид вуглецю - CO):

Основні технічні характеристики і плюси датчика:

- Висока чутливість;
- Висока швидкість реакції;

- Стабільність і довговічність;
- Харчування нагрівального елемента від 5В;
- Опір нагрівального елемента - 33 Ом;
- Струм споживання нагрівачем від джерела живлення 5В - 150мА (потужність 800 мВт);
- Невеликі розміри (18мм в діаметрі, 17мм в висоту + 6мм висота пінів).

Газові датчики корисні для виявлення летючих органічних сполук, багато з яких не тільки отруйні, але й легкозаймисті. Летючі органічні сполуки можуть бути природними або штучними, в тому числі фарбами і покриттями, які вимагають розповсюдження розчинників у захисному або декоративному покритті. Там, де раніше лакофарбова промисловість використовувала токсичні хімікати, вони тепер переходять до водних розчинників. Природні леткі органічні сполуки можуть походити від безпосереднього використання викопних палив, таких як бензин або як непрямий побічний продукт, такий як вихлопний газ автомобіля.

Отож за допомогою дешевого мікрокомп'ютера на базі Raspberry та датчика газу можна встановити додатковий елемент безпеки, який можна використовувати на невеликих підприємствах.

Список літератури:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Raspberry_Pi [Загальна інформація про мікрокомп'ютер Raspberry Pi].
2. <https://tutorials-raspberrypi.com/configure-and-read-out-the-raspberry-gas-sensor-mq-x/> [Офіційна інструкція налаштування Raspberry Pi для сенсора газу MQ-135].
3. <https://www.olimex.com/Products/Components/Sensors/Gas/SNS-MQ135/resources/SNS-MQ135.pdf> [Офіційна документація до газового датчика MQ135].
4. <https://portal.lviv.ua/news/2019/01/23/tihiy-ubivtsya-yak-rozpznati-vberegits-vid-otruyennya-chadnim-gazom> [Статистика отруєнь чадним газом у м. Львів за 2018 рік].

УДК 659.1

**Д. Р. МАЛЕЦЬ
М. Я. КУПЧАК**

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

НАТИВНА РЕКЛАМА: СТВОРЕННЯ БІЛЬШ ПРИРОДНОГО І МЕНШ НАВ'ЯЗЛИВОГО РЕКЛАМНОГО ЗВЕРНЕННЯ

Поняття нативної реклами на сьогодні не є чимось радикально новим, скоріше це повернення її до первинного стану. Тобто у тому чи іншому вигляді нативна реклама існує вже понад 100 років. Головною метою є те, щоб люди в першу чергу не сприймали рекламу як набридливе та не цікаве повідомлення, а як інформаційний контент. Сучасних визначень з приводу нативної реклами безліч, це поняття досі не концептуалізоване, але можна сказати що це контент рекламного змісту що узгоджує взаємодію читача і бренду. Читач отримує інформацію, а бренд – впізнаваність та популярність свого товару.

За останні роки є багато цікавих та якісних прикладів нативної реклами. Один з таких прикладів, який популярний і сьогодні, єсе “Розплата за лідерство” опубліковане у 1915 році у журналі “Saturday Evening Post”. Автором цієї статті був Теодор МакМанус, а замовником компанія “GeneralMotors”. У цьому ж році компанією були випущені перші автомобілі марки “Каділлак”, які одразу ж отримали масу негативних відгуків. У єсе було філософськи описано як важко бути лідером. Потрібно лише зробити щось варте уваги і одразу знайдеться маса заздрісників та негативу у твою сторону. У статті жодного разу не було згадано ні компанію, ні автомобіль про який йшла мова. Лише невелика емблема компанії “GeneralMotors” дала зрозуміти суспільству сенс єсе.

Також приклади нативної реклами можна розглянути в працях Говарда Госсіджа. Він вважав, що будь-яка якісна реклама, що приносить відповідний результат, є нативною. Адже, реклама повинна бути природньою і приносити користь людям. Нативною рекламою може бути відео-ролик, фото, стаття, банери та навіть блогерський формат, який так популярний сьогодні.

Розглянувши ці методи можна зробити висновок щодо сильних та слабких сторін природньої реклами. Нативна реклама, як вже зрозуміло, не викликає дратівливості та нав'язливості. Також, вона має здатність швидко поширюватись серед читачів. На нативну рекламу не діє AdBlock, тобто її неможливо заблокувати. Значною перевагою є те, що вона чекає споживача там де її шукають. Важливо також, що нативна реклама дає змогу зберігати фінансову незалежність медіа. Що до мінусів, то звісно створити

якісний продукт важко, такий вид реклами під силу лише професіоналам, а це зовсім інші матеріальні витрати.

Більшість брендів з недовірою ставляться до рекламного контенту такого типу. Матеріал, у якому про бренд майже нічого не йдеться, постає логічне питання: для чого це бренду? Яка користь витратити кошти на матеріал, в якому про компанію нічого не сказано?

Тут потрібно розрізнити цілі і задачі рекламної компанії. Розглянемо на прикладі. В автомобільній компанії знижка на зимову гуму 50%, для рекламного оголошення достатньо лише повідомлення про знижку. Але що робити, якщо у суспільства не сформована культура зміни гуми відповідно до сезону і знижку не допомагає? Допоможе нативна реклама. Під виглядом статті про важливість зміни гуми відповідно до погодних умов та невеликого меседжу що у певній компанії ви можете купити її на 50% дешевше збільшить шанси на отримання відповідного прибутку. Отже, бренд – виступає замовником реклами, а його завдання культивувати культуру споживання певного продукту, надавати читачеві цікаву інформацію та шляхи її використання. Бренд виступає не як рекламний об'єкт, а як порадник та постачальник інформації.

В Україні перша студія нативної реклами сформувалась у 2015 році. Молоді хлопці створили організацію INFEEDL. Здавалось б жодних конкурентів, щось нове на рекламному ринку, все мало бути чудово. Але вже за рік компанія оголосила про банкрутство. Причиною стало те, що студія не мала базового видання, вони працювали як звичайний підрядник. Тоді, як успішні агенції на західних медійних ринках утворювались на базі конкретних видань. Власне, сучасні успішні українські агенції якраз так і були створені. До прикладу, агенції ZDATNI що створена на базі видання The Village Україна, та Platformagic та основи Platforma.

Поняття нативної реклами дуже широке і використовувати її потрібно відповідно до типу організації та її статусу. Розглянемо декілька різновидів створення якісної природної реклами.

Продакплеймент. Що це таке? Це коли у фільмі чи відео не нав'язливо з'являється комерційний сюжет. Чудовий приклад можна зустріти у фільмі з Бредом Пітом, де він рятує світ від вірусу, і в кінці, коли він знайшов протиотруту, раптом пройшовши повз автомат з Pepsi він не може не зупинитись і не випити з тріумфом трошки з баночки. Це чудовий продакплеймент, адже, сюжетна лінія пов'язана з ідеєю Pepsi, після важкої роботи перепочинь і посмакуй. Або інший різновид бордові дуелі. Коли на бордах поряд розміщені конкурентні переваги двох організацій. Таким методом користуються McDonalds та KFC або CocaCola та Pepsi. Різновид з преси – адверторіал, рекламний контент у редакційному змісті. Приклад стаття Теодора МакМануса, яка згадувалась раніше.

Отже, підсумовуючи всю інформацію можна зробити висновок що нативна реклама задовольняє потреби споживачів, дає їм можливість само-

стійно шукати інформацію та обирати потрібний продукт. Проте, звісно виконує і свій прямий обов'язок – популяризацію товарів, послуг з метою задоволення потреб рекламодавців.

Список літератури:

1. Масові безкоштовні онлайн-курси Prometheus.
2. Нативна реклама: що це таке і як вона працює. URL: <https://detector.media/rinok/article/116855/2016-07-15-nativna-reklama-shcho-tse-take-i-yak-vona-pratsyue/>.
3. Нативна реклама. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Нативна_реклама.

УДК 614.84

В.В. МАЛИХІН
В.С. ЧУБАНЬ

*Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ПОЖЕЖІ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Згідно Кодексу цивільного захисту України статті 2: пожежа – неконтрольований процес знищення або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для істот та навколишнього природного середовища [1].

База статистичних даних про пожежі та їх наслідки містить багато позицій, зокрема: загальна кількість пожеж, кількість пожеж в містах, селах, в житловому секторі, в житлових будинках, кількість загиблих людей на пожежах, причини виникнення пожеж та багато інших. Аналізуючи статистичні дані можна виявляти закономірності щодо причин виникнення пожеж, причин загибелі людей на пожежах, ефективності використання різних видів протипожежної техніки і вогнегасних речовин, ефективності проведення профілактичної протипожежної агітації та інші закономірності, і на основі цих закономірностей розробляти заходи щодо попередження виникнення пожеж, зменшення кількості людей, що гинуть на пожежах чи інші заходи або напрямки протипожежної роботи [2].

В Україні в 2018 р. порівняно з 2009 р. кількість пожеж зросла у 1,79 рази, сумарні прямі матеріальні збитки від пожеж – у 4,55 рази. Протягом останніх 10 років в Україні спостерігається позивна тенденція: практично постійно зменшується кількість загиблих і травмованих людей у результаті пожеж. У 2018 р. порівняно з 2009 р. зменшилася як кількість загиблих

унаслідок пожеж (на 39 %), так і кількість травмованих під час пожежі (на 8%).

У 2018 р. в Україні в середньому щодня виникало 215 пожеж, унаслідок яких гинуло п'ять і отримувало травми чотири людини, щоденні прямі матеріальні втрати від пожеж становили 6,0 млн. грн., вогнем знищувалось або пошкоджувалось 70 будівель і споруд та 13 одиниць транспортних засобів. Тобто, матеріальні втрати від пожеж у 2018 році склали 8 млрд. 279 млн. 119 тис. грн. (з них прямі збитки становлять 2 млрд. 198 млн. 358 тис. грн., а побічні – 6 млрд. 80 млн. 761 тис. грн.) (рис. 1.).

Рисунок 1.– Динаміка матеріальних втрат від пожеж у 2009-2018 рр.

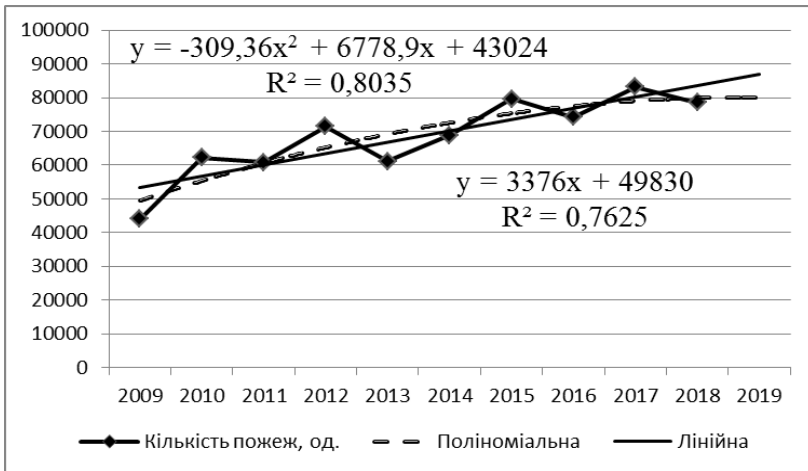
Результати аналізу стану з пожежами та їх наслідками, що проводився упродовж 2009 – 2018 років, вказують на те, що сучасний рівень забезпечення пожежної безпеки в Україні не повною мірою задовольняє вимогам сьогодення.

Будь-який вид діяльності час від часу вимагає розробки прогнозів розвитку. Особливо актуальним прогнозування кількості виникнення пожеж в Україні є для забезпечення техногенної безпеки, яка характеризується значним ступенем невизначеності і ризику. Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідні прогнози розвитку подій зі значним ступенем достовірності і точності. Прогноз основних показників кількості виникнення пожеж в Україні на 2019 рр. готувався на підставі масиву статистичних даних кількості виникнення пожеж за період з 2009 р. до 2018 р. в Україні.

За результатами проведених розрахунків отримано результати коефіцієнта детермінації (R^2), у нашому дослідженні значення R^2 при згладжуванні лінійною регресією складає 0,7625, поліноміальної – $R^2=0,8035$ (рис. 2), ступеневої, логарифмічної та експоненціальної регресіями значення коефіцієнта детермінації значно менше.

Таким чином, за нашими розрахунками при лінійній регресії кількість виникнення пожеж в Україні у 2019 р. буде становити 86966. А при поліноміальній регресії кількість виникнення пожеж в Україні у 2019 р. буде становити 80159.

Рисунок 2.– Прогнозне значення кількості виникнення пожеж в Україні у 2019 р. Джерело: побудовано автором на підставі проведених розрахунків

Отже, однією з важливіших задач запобігання пожеж є задача прогнозування факту їх виникнення на кінець прогностичного періоду. При цьому, якість прогнозу (його надійність) залежить від адекватності математичної моделі, яка власне залежить від кількості факторів, які були враховані, та від вірогідності самого результату прогнозу.

Погоджуємося з думкою Мартин О.М. [3], що в Україні розроблення та реалізація нової стратегії забезпечення пожежної безпеки повинні базуватися на «трьох китах»: по-перше, посиленні державного регулювання сфери пожежної безпеки та зростанні фінансування сфери пожежної безпеки на основі інновацій; по-друге, суттєвому поліпшенні пожежно-профілактичної роботи, по-третє, підвищенні культури пожежної безпеки.

Список літератури:

1. Alekseyeva O., Chuban V., Kutsenko M. Organizational and economic aspects of fire safety // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 8. С. 516-520.
2. Білошицький М. В. Аналіз статистичних даних про пожежі та їх наслідки в житловому секторі України / М. В. Білошицький, Р. В. Климаць, О. П. Якименко, Д. Я. Матвійчук // Пожежна безпека: теорія і практика. -

2013. - № 14. - С. 9-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbtp_2013_14_4.

3. Мартин О.М. Аналіз причин виникнення пожеж як основа розроблення нової стратегії забезпечення пожежної безпеки в Україні / О.М. Мартин, М.Я. Купчак, З.Г. Гонтар// Електронне наукове фахове видання МНУ імені В.О. Сухомлинського "Глобальні та національні проблеми економіки", вип. 12. – 2016. – С. 107-112

УДК 004:62

***О.М. МЕЛЬНИК, М.І. ШЕЛЕП
О.І. ТРЕТЯК***

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАЛЕЖНІСТЬ БЕЗПЕКИ ВІД КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ

Для України атомна енергетика є стратегічно важливим елементом енергозабезпечення: сьогоднішній і прогнозований внесок її складає близько 50% електроенергії, що виробляється в країні. В Україні розташовані 5 АЕС: Чорнобильська атомна електростанція (не діюча), Південноукраїнська атомна електростанція, Хмельницька атомна електростанція, Запорізька атомна електростанція, Рівненська атомна електростанція. На працюючих АЕС діють 15 енергоблоків типу водо-водяний енергетичний реактор. За останнє десятиліття загальне щорічне виробництво електроенергії в Україні збільшилось. Тобто, атомна енергетика перетворилася на основний стабілізуючий фактор енергетичної системи країни[6].

Безпека атомних станцій є важливим показником роботи атомної електричної станції (АЕС), невід'ємною складовою частиною виробництва і показником його ефективності. Будь-яка діяльність, пов'язана з виробництвом електроенергії на АЕС, починаючи з вибору майданчика і проектування, закінчуючи експлуатацією устаткування і підготовкою персоналу, має бути проникнута психологією безпеки.

Психологія безпеки – ключовий елемент культури безпеки. А культура безпеки, у свою чергу, є фундаментальною складовою безпеки.

В усіх видах діяльності в атомній енергетиці від персоналу вимагається високий професіоналізм, помножений на усвідомлення своєї ролі в забезпеченні безпеки. Звідси і відповідальне ставлення до своєї роботи, яке включає, в першу чергу, культуру безпеки.

Поняття культури безпеки уперше сформульоване МАГАТЕ (Міжнародне агентство з атомної енергії) в 1986 р. в процесі аналізу причин Чорнобильської аварії[5].

Із введенням у дію НП 306.2.141-2008 Загальні положення безпеки атомних станцій, де вперше в українській нормативній базі питання культури безпеки сформульовано як фундаментальний принцип безпеки, а також наведено коротку характеристику поняття культури безпеки й шляхи її досягнення, постала необхідність у розширенні й конкретизації вимог до культури безпеки й виведенні її на новий якісний рівень [1].

Досвід експлуатації атомних станцій показує, що причини виникнення аварій і інцидентів так чи інакше пов'язані з поведінкою людей, а саме - з їх ставленням до проблем безпеки.

Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» встановлено, що при розробці норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки обов'язково треба брати до уваги відповідні стандарти міжнародних організацій [2].

Таким чином поняття культура безпеки є набором правил та особливостей діяльності організації і поведінки персоналу, який встановлює вищим пріоритетом особисту відповідальність і увагу проблемам безпеки АЕС.

В НП 306.2.141-2008 наведене таке визначення: «культура безпеки – набір правил і особливостей діяльності організації та окремих осіб, який встановлює, що проблемам безпеки АС як таким, що мають вищий пріоритет, приділяється увага, визначена їх значущістю» [1], що відповідає визначенню, яке прийняте МАГАТЕ.

Оцінка культури безпеки як комплексного поняття:

- визначається, що культура безпеки формується як по лінії організації (шляхом здійснення певної діяльності), так і по лінії окремих осіб (також через певні дії).
- встановлюється, що проблеми безпеки АЕС мають вищий пріоритет.
- Формування культури безпеки – це виховання в кожній людині, яка має відношення до атомної енергетики, такого стану, при якому вона виявиться просто нездатною зробити якийсь крок на шкоду безпеці, навіть якщо ймовірність небезпеки в цьому випадку надзвичайно мала.

На всіх діючих АЕС організаційно-технічні заходи, направлені на розвиток культури безпеки структуровані за трьома рівнями:

- технічна політика щодо безпеки;
- відповідальність і обов'язки керівництва;
- персональна відповідальність і обов'язок кожного працівника.

В основу діяльності відокремленого підрозділу (ВП) АЕС технічної політики покладений принцип постійної уваги до рівня безпеки енергоблоків і його підвищення.

Підвищення безпеки і модернізація всіх енергоблоків АЕС проводиться відповідно до:

- концепції підвищення безпеки діючих енергоблоків атомних електростанцій;
- програми модернізації енергоблоків;
- комплексної програми робіт з продовження терміну експлуатації діючих енергоблоків атомних електростанцій;
- зведеної програми з підвищення безпеки діючих енергоблоків АЕС України.

Одним з основних напрямів діяльності керівництва ВП АЕС та структурних підрозділів - є робота з персоналом, оскільки рівень підготовки персоналу ВП АЕС забезпечує безпечну експлуатацію АЕС при виконанні посадових обов'язків. Створена і розвивається Національна система підготовки персоналу АЕС України, яка заснована на системному підході до навчання і відповідає рекомендаціям МАГАТЕ. На додаток до виконаних заходів та тих, що виконуються постійно.

Програмою передбачені заходи, спрямовані на:

- розвиток і вдосконалення системи підготовки персоналу;
- вдосконалення системи заохочення персоналу;
- формування прихильності принципам культури безпеки у всього персоналу.

У випадку з опроміненням, відповідно до норм радіаційної безпеки України (НРБУ-98) при визначенні величини ризику оперують такими поняттями як залишковий ризик, прийнятний ризик і верхня межа індивідуального ризику[4].

У світовій практиці при управлінні ризиком, прийнято користуватися принципом АЛАРА (As Low As Reasonably Achievable):

«Будь-який ризик має бути знижений настільки, наскільки це практично досяжно чи ж до рівня, який настільки низький, наскільки це розумно досяжно»[3].

Підсумувавши вище наведене, можна зробити висновок, що культура безпеки у сфері використання ядерної енергії є фундаментальною частиною, адже від цього залежить не лише безпека населення та навколишнього середовища, а й тому числі є невід'ємною складовою частиною виробництва і показником його ефективності. З розвитком технологій виникає потреба у вдосконаленні правил безпечної поведінки на АЕС. Культура безпеки зменшує кількість нещасних випадків, оскільки персонал краще проінформований як діяти в екстрених ситуаціях та як їх уникати.

Список літератури:

1. НП 306.2.141-2008. Загальні положення безпеки атомних станцій. – Затверджено наказом Держатомрегулювання від 19.11.2007 №162; зареєстровано Міністерством юстиції України від 19.11.2007 за №56/14747.

2. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку».

3. Норми радіаційної безпеки України. (НРБУ-97). Державні гігієнічні нормативи. Київ 1997.

4. В.В. Бегун культура безпеки в ядерній енергетиці. – Київ 2012. – ст 95.

5. Культура безпеки [електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.mpp.rv.ua/kbprspa.html#pon>

6. Атомна електростанція [електронний ресурс] – режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Атомна_електростанція

УДК 005.8

**С. В. МИХАЙЛЕНКО
А.І. ІВАНУСА**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПРОЕКТАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Проекти в галузі забезпечення безпеки життєдіяльності являють собою сукупність дій спрямованих на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також на розробку та реалізацію відповідних засобів і заходів з метою створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності, як у побутових умовах, так і в умовах надзвичайних ситуацій. Існуюча на сьогоднішній день методика управління та моніторингу стану пожежної та техногенної безпеки на різного роду об'єктах не залежно від форм власності, що була запроваджена ще за радянських часів, є недієвою і потребує розробки нових моделей та методів управління ризиками в системі цивільного захисту [1-3]. Одним із способів вирішення даної проблематики є впровадження страхування в проектах системи цивільного захисту.

Розглянемо світову практику запровадження страхування в системі цивільного захисту. Найбільший показник поширення послуги на ринку страхування нерухомості фізичних осіб належить США – близько 80%, що пояснюється широким використанням іпотеки, а також страхових послуг. Для порівняння – у Росії проникнення такої послуги становить не більше 10%, в Україні – ще менше. Практика багатьох європейських страховиків здійснюється з використанням стандартних правил страхування, або правил, які є досить точним відображенням загально визнаних версій, так, наприклад, правила WEN 1992 або «Усі ризики». У Великобританії при страхуванні майна широко використовують саме правила WEN 1992. У Швей-

царії поширене страхування від пожеж, крадіжки зі зломом, пограбування, затоплення, пошкодження скління. За останні роки значно зросла кількість страхувань від пошкоджень водою.

У США базовий поліс страхування житла має 11 типів ризиків: пожежа, удар блискавки, пошкодження від бурі або граду, вибухова, внаслідок бунтів або народних заворушень, падіння літаків та наїзду транспортного засобу, шкоди від диму, вандалізму або зловмисних дій, злодійства, на випадок пошкодження конструктивних матеріалів будівлі, виверження вулканізаційних надер. При необхідності перелік ризиків збільшується за допомогою додавання ще декількох видів спеціальних полісів, призначених для квартиронаймачів і для будинків, що представляють історичну або архітектурну цінність. У Канаді широко застосовуються три типи страхування житла: тільки від вогню, від вогню та інших небезпек, від усіх ризиків. У Росії в даний час в стандартний набір страхування житла включають пожежі, затоки, вибухи, стихійні лиха, протиправні дії третіх осіб, падіння літальних апаратів, наїзд транспортних засобів. Як правило, іноземці в Росії вважають за краще страхувати свої майнові інтереси за всіма ризиками, включаючи до переліку майже всі предмети – техніку, одяг і експонати декоративного мистецтва, у тому числі дорогі сувеніри.

Для швейцарських компаній існують всеосяжні законодавчі положення безпеки, а також строгі вимоги щодо капіталу. Саме тому компанії є платоспроможними і надійними. Наприклад Helvetia на 30.06.2011 мала рівень платоспроможності на рівні 210%. Швейцарське страхування підлягають суворим правилам безпеки згідно з законом «Про страховий нагляд (VGA)» і постановою «Про нагляд за приватними страховими компаніями». Ці положення забезпечують те, щоб страхові компанії володіли достатніми засобами і могли задовольнити вимоги застрахованих в будь-який час і в повному обсязі.

Для забезпечення договірних зобов'язань страхова компанія повинна мати портфель надійних пов'язаних активів, які повинні бути в будь-який час еквівалентними поточним зобов'язанням враховуючи надбавку в 1%. Дефіцит не допускається. страхова компанія повинна мати окремі пов'язані активи для досягнення особистої переваги на страховому ринку, які мають бути інвестовані перш за все з метою забезпечення безпеки і надійності. Для додаткового захисту страхувальника страхова компанія повинна мати достатньо вільних активів на додаток до пов'язаних активів. Капітал не може бути меншим за 4% пасивів.

На прикладі Швейцарського, а також Європейського досвіду, можна вчитися і підвищувати якість майнового страховика і в нашій країні. Необхідно відмітити, що якість повинна в комплексі поєднуватися з усіма параметрами діяльності страхової компанії: її платоспроможністю, надійністю, конкурентоспроможністю, маркетинговою політикою і страховою культурою страхувальників, особливо останнім. Поняття якості і страхової культури

дуже між собою пов'язані, але щоб страховик міг впливати на неї потрібна і надійна система захисту і контролю, законодавчої бази, як в Швейцарії.

З метою підвищення фінансової надійності страховиків, усунення проблемних питань розвитку страхової справи пропонується наступне:

- розробка та прийняття концепції розвитку страхового ринку України, яка передбачала б урахування принципів та стандартів, рекомендованих Міжнародною асоціацією нагляду за страховою діяльністю, стандартів СОТ, а також законодавства ЄС у сфері страхування;
- врегулювання питань щодо обмеження на певний період діяльності філій іноземних страховиків на території України;
- удосконалення системи оподаткування та державного нагляду в сфері операцій перестраховування у нерезидентів;
- прийняття Законів України «Про обов'язкові види страхування», «Про фонд гарантування страхових виплат», «Про єдиний соціальний податок», «Про страхування життя», «Про страхування зовнішньоекономічної діяльності», «Про страхових посередників»;
- розробити Страховий кодекс, який би вмів у себе весь комплекс законодавчих актів у сфері страхування і визначав взаємовідносини між усіма учасниками страхового ринку;
- створити незалежний інститут експертизи договорів страхування і страхових випадків;
- розробити більш дієві заходи, що запобігають зростанню злочинності в сфері страхового бізнесу;
- розробити пропозиції щодо вилученню з оподаткування засобів, що спрямовуються на розширення клієнтської бази.
- розглянути питання про випуск спеціальних інвестиційних інструментів під розміщення довгострокових страхових резервів;
- підвищити ефективність функціонування вітчизняних страхових компаній на базі впровадження нових конкурентних технологій з надання страхових послуг, які супроводжуються додатковим сервісом;
- підвищити фінансову надійність вітчизняних страхових компаній на основі збільшення їх капіталізації.

Список літератури:

1. Yemelyanenko S., Ivanusa A., Klym H. Mechanism of fire risk management in projects of safe operation of place for assemblage of people // Computer sciences and information technologies (CSIT 2017), September 05-08, 2017, Lviv, Ukraine, p. 305-308.

2. Івануса А.І. Моделі та методи управління ризиками в проектах безпечної експлуатації об'єктів масового перебування людей / А.І. Івануса // Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції – Львів : ЛДУБЖД, 2016. – С. 52-55.

3. Yemelyanenko S., Rudyk Y., Ivanusa A. Geoinformational system for risk assessment visualization // Computer sciences and information technologies (CSIT 2018), September 11-14, 2018, Lviv, Ukraine, p. 17-21.

УДК 331.45(094.4)

В. В. МИХАЙЛОВА

В. М. ФІРМАН

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В ПОЛЬЩІ

За рівнем економічного розвитку Польща знаходиться у третій десятці європейських держав. Нарощування темпів ринкового реформування, в 1993-1996 рр. призвело до посилення реструктуризації виробничих процесів з метою підвищення його ефективності. [4]

Статистичні дані нещасних випадків у Польщі станом на 2017 рік (діаграма 1).

Показник нещасних випадків станом на 2017 рік (карта 2).

Причини нещасних випадків на роботі (діаграма 3).

Кожен нещасний випадок на виробництві є результатом однієї події, але найчастіше кілька причин, і тому сума причин більша, ніж загальна кількість аварій. Попри високий рівень технічних засобів, методів роботи та використання новітніх технологій, показники безпеки не покращуються так, як головним фактором все ж залишається – неналежна поведінка працівників. [5]

86,9% причин нещасних випадків на виробництві були безпосередньо або опосередковано пов'язані з організацією праці та культурою безпеки (у 2016 році на тому ж рівні). Вищезазначені причини класифікуються за такими групами: неправильна поведінка працівників, неналежне загальне упорядкування, відсутність або неправильне використання матеріального фактора, невикористання засобів захисту, неналежна, свавільна поведінка працівника та його поганий психофізичний стан. Більша половина причин нещасних випадків, на виробництві, в Польщі, протягом років, є групою невідповідної поведінки працівників (60,5%), в якій переважає: недостатнє зосередження на діяльності (25,9%), здивування неочікуваною подією (22,8%). %, незнання загрози та неналежного темпу роботи та відсутність досвіду (6,5%). [2]

«Шокова терапія» Бальцеровича

У вересні 1989 року була створена експертна комісія під головуванням [Лешека Бальцеровича](#), провідного польського економіста, міністра фінансів і заступника прем'єр-міністра Польщі. 31 грудня 1989 Сейм ухвалив пакет з 11 актів, які були підписані президентом. До них належали:

1) Закон про фінансову економію в державних компаніях, що дозволило державним підприємствам оголошувати банкрутство. Таким чином було покладено край фікції, завдяки якій могло існувати підприємство, навіть за відсутності ефективності та підзвітності.

2) Закон про оподаткування надмірного підвищення заробітної плати, вводив так званий попівек ([пол. popiwiek](#)) податкові обмеження на зростання заробітної плати в державних компаніях, для обмеження [гіперінфляції](#).

3) Закон про зайнятість, яким регулювались обов'язки установ допомоги з безробіття.

4) Закон про особливі обставини, при яких працівник може бути звільнений, впровадив захист працівників державних компаній від масових звільнень і гарантував виплати допомоги з безробіття.[6]

Основні джерела законодавства про охорону праці в Польщі:

Konstytucja RP, Kodeks pracy (głównie dział X), inne ustawy dotyczące organów nadzoru państwowego nad warunkami pracy (Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowa Inspekcja Sanitarna, Urząd Dozoru Technicznego) oraz dotyczące warunków bhp w różnych sektorach działania, np.: prawo atomowe, górnicze i geologiczne, budowlane.[3]

Говорячи про систему охорони праці в Польщі, слід розрізнити правову систему та організаційну систему. Перша з них - юридична, є невід'ємною частиною галузі права, яка є трудовим правом, говорить про стандарти та їхнє розташування в ієрархії джерел права щодо безпеки та здоров'я. Інша - інституційна - це система організації охорони праці на державному рівні, державних органів, що беруть участь у створенні та контролі за охороною праці в Польщі. [1]

Нагляд за умовами праці

Державний нагляд за умовами праці здійснюється завдяки:

- Państwowa Inspekcja Pracy,
- Państwowa Inspekcja Sanitarna,

Крім того, діяльність у сфері технічного нагляду за технічними засобами, що становлять особливу загрозу, здійснюється завдяки Urząd Dozoru Technicznego.

«Państwowa Inspekcja Pracy» відповідає за:

- нагляд та контроль за дотриманням положень трудового законодавства, зокрема положень та принципів охорони праці, положень щодо трудових відносин, винагороди за працю та інших вигод, що впливають з трудових відносин, робочого часу, відпусток, прав трудящих, пов'язаних з батьківством, працевлаштуванням неповнолітніх та інвалідів,

- контроль дотримання охорони праці при проектуванні будівництва, реконструкції та модернізації робочих місць, а також машин та іншого технічного обладнання та технологій;

- контроль за законністю працевлаштування, іншої оплачуваної роботи та роботи іноземцями;
- контроль продукції, що розміщується на ринку, з точки зору їх відповідності вимогам безпеки та гігієни праці, визначеним окремими правилами;
- право на подання позову та за згодою заінтересованої особи - участь у провадженні до трудового суду, у справах, що стосуються встановлення трудових відносин;
- співробітництво з офісами держав-членів Європейського Союзу, відповідальними за нагляд щодо умов працевлаштування;
«Państwowa Inspekcja Sanitarna» відповідає за:
  - припинення експлуатації машин і пристроїв у ситуації, коли їхня експлуатація спричиняє безпосередню загрозу життю або здоров'ю людини; накази з цих питань негайно виконуються;
  - забороняти роботу або діяльність в місцях, де стан умов праці є безпосередньою загрозою для життя або здоров'я; накази з цих питань негайно виконуються;
  - доручення роботодавцю сплатити відповідну винагороду за роботу, а також інші виплати працівникам, накази з цих питань негайно виконуються;
  - проведення перевірок у будь-який час дня або ночі;[1]

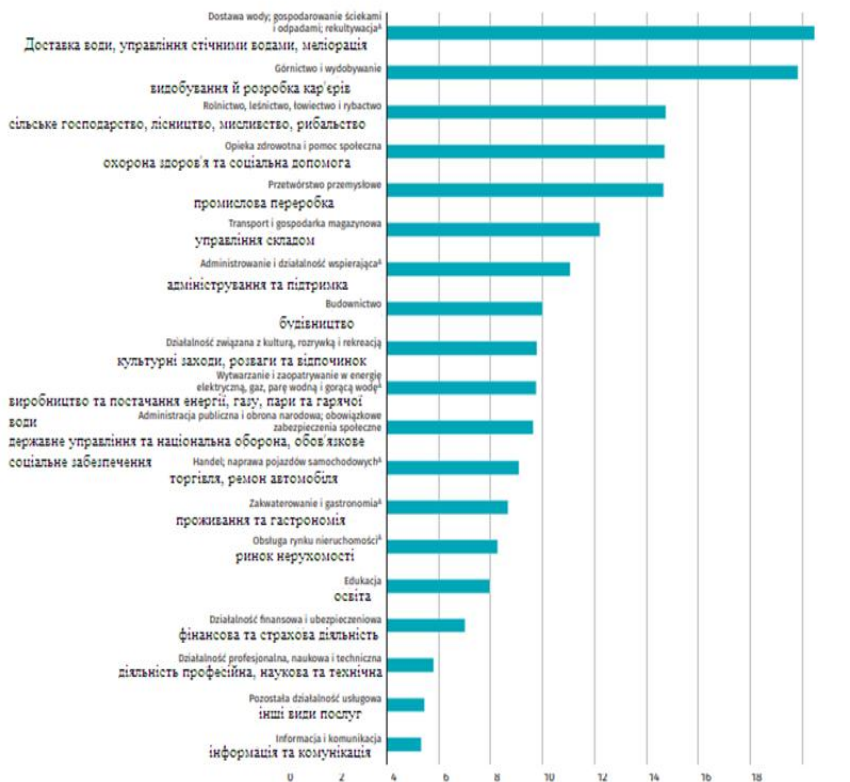
Висновок. Таким чином, реалії сучасності вимагають невідкладного створення такого нормативно-правового масиву та правового механізму у сфері охорони праці, за умов ефективного функціонування яких роботодавцю буде не вигідно в економічному розумінні мати неналежний стан охорони праці на своєму підприємстві. Роботодавець стане більш вимогливим у питаннях охорони праці і до себе, й до своїх працівників, що, у свою чергу, покращить виробничу та технологічну дисципліну на підприємстві.

Список літератури:

1. https://m.ciop.pl/CIOPPortalWAR/file/300150/ponadgim_m1_L1.pdf
2. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/warunki-pracy-wypadki-przy-pracy/wypadki-przy-pracy-w-2017-roku.4.11.html>
3. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/O/D19970483.pdf>
4. https://pidruchniki.com/1399090851064/ekonomika/mizhnarodna_ekonomika_v_pitanniyah_ta_vidpovidyah
5. <https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/file/79611/20170306101020&Badanie-wypadkow-przy-pracy-podrecznik.pdf>
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0>

Wykres 1. Wskaźnik wypadkowości według sekcji w 2017 r.

Діаграма 1. коефіцієнт аварійності за секціями в 2017 р.

Мапа 1. Wskaźnik wypadkowości³ według województw w 2017 r. (poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie)

Карта 1. Коэффициент несчастных случаев среди взрослых в 2017 г. (за исключением частных ферм в сельском хозяйстве)

Wykres 5. Przyczyny wypadków przy pracy w 2017 r.

Діаграма 5. Причини нещасних випадків на роботі станом на 2017 р.

УДК 159.9

**Н.С. ОРЛОВА
В.М. ФІРМАН**

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

Психологія праці, як наука, почала формуватися у ХІХ ст. у зв'язку з розвитком виробничої сфери, появою нових видів трудової діяльності і масових професій, ускладненням вимог до людини. На першому етапі розвитку найважливішою була проблема професійного відбору. Аналіз відмінностей в продуктивності праці у працівників, які отримали приблизно однакову підготовку, привів до думки про існування стійких індивідуальних відмінностей у сфері так званих професійних здібностей. [3, с. 205]

Були створені спеціальні методи - тести, за допомогою яких стало можливим кількісно оцінювати ці здібності. Виникла необхідність ретельного вивчення психології професій, які поділяють на розумові та фізичні види праці.

Розумова праця з її підвищеними вимогами до психічної стійкості, тривалим нервовим напруженням, змогою переробляти великий потік різноманітної інформації відрізняється від праці фізичної.[4, с. 314].

Фізична праця пов'язана, в першу чергу, з м'язовою напругою і перенапруженням. Вона передбачає зменшення напруги розумових функцій працівника. Фізична праця вимагає активного включення в діяльність всього організму і напруження всіх його фізіологічних функцій. У фізичній праці м'язова втома є нормальним фізіологічним станом, виробленим в ході еволюції, як біологічне пристосування, що зберігає організм від перевантажень. [1, с. 19].

Здоров'я людини – це не тільки відсутність хвороб, але і певний рівень фізичної тренуваності і психічного благополуччя. В роботі важливу роль відіграють властивості і особливості психіки і свідомості. Характер трудової діяльності людини визначається не тільки фізичними навантаженнями, але і величиною нервової і емоційної напруги, ритмом і темпом роботи, її монотонністю, обсягом сприйняття і опрацювання інформації. Від цього залежить встановлення раціонального режиму праці та відпочинку, організація робочого місця, проведення професійного відбору, професійної орієнтації тощо.

На безпеку праці людини впливає її психічний стан: наявність конфліктів, втома, захворювання, залежність від наркотичних засобів, алкоголю, нікотину, особливості психіки людини. При наявності небезпечних чинників (рухомі деталі машин, загорожені прохідні, погане освітлення і т.д.) можуть виникнути нещасні випадки.

Аналіз виробничого травматизму показує, що основна причина травм і загибелі людей на робочих місцях – це поганий психічний стан працівників при виконанні трудових обов'язків.

Важливу область психології праці склало вивчення коливань працездатності, пов'язаних зі втомою, добовим ритмом, обґрунтуванням оптимального режиму праці, при якому продуктивність і якість роботи випробували б найменші зміни протягом робочого дня, робочого тижня і т.д. Вивчення психологічних причин виникнення аварійних ситуацій привело до розробки спеціальних засобів для професійного відбору і запобігання помилкових дій за допомогою особливих методів вправ і тренувань, зокрема:

- вивчення і дослідження особливостей психічних процесів як регуляторів трудової діяльності та їх розвитку в діяльності;
- вивчення емоційно-почуттєвої сфери і вольових якостей особистості як регуляторів трудової діяльності;
- дослідження закономірностей розвитку особистості в трудовому процесі, розкриття особливостей взаємної детермінації (обумовленості) особистості та професії;
- розробка психологічно обґрунтованої системи стимулювання праці;
- розробка психологічної проблеми здібностей щодо різних видів і типів трудової діяльності;
- поліпшення умов трудової діяльності;
- розробка основних професійних критеріїв прийому на роботу;
- розробка рекомендацій щодо удосконалення методів навчання і перенавчання працівників;
- розробка оптимальних режимів праці та відпочинку для різних видів і типів трудової діяльності;
- вдосконалення виробничих відносин та підвищення якості праці;
- сприяння зниженню професійного травматизму та професійної захворюваності, розробка норм, правил і процедур техніки безпеки. [2, с. 256]

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що причиною більшості нещасних випадків (75%) є людський фактор, тому головним напрямком профілактичної роботи має бути підвищення працездатності працівників і збереження її протягом робочого часу. Психологія праці, в першу чергу, орієнтована на людину і її інтереси, на мінімізацію виробничих втрат і оптимізацію трудової діяльності для працівника.

Список літератури:

1. Белов С.В. Безопасность жизнедеятельности / 1999. – 280 с.
2. Карпов А. В. Психология труда: учебник и практикум для академического бакалавриата / А. В. Карпов. – Москва : Издательство Юрайт, 2016. – 364 с.
3. Мунин А.Н. Деловое общение: курс лекций / А. Н. Мунин. - Москва : Флинта : Московский психолого-социальный ин-т, 2008. - 374 с.
4. Ушаков К.З. Безопасность жизнедеятельности – Учебник для вузов / К.З. Ушаков. - Москва.: Недра, 1986. — 624 с.

УДК 005.95

**О.С. ПАВЛЮК
З.Г. ГОНТАР**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ.

Чи потрібна не формальна організація у формальній організації колективу.

Вітчизняна традиція в управлінні соціально-економічними процесами раніше ґрунтувалася на уявленнях, згідно з якими наслідки зовнішнього управлінського впливу були передбачуваними і однозначними. Тобто не надавалося суттєвого значення тому, що соціальні системи будь-якого рівня мають свої внутрішні джерела руху, не бралася до уваги і самоорганізаційна динаміка їх розвитку. Нині ми спостерігаємо активні самоорганізаційні процеси в суспільстві, при цьому принципове значення має розуміння суспільного поступу як процесу самоорганізації, в якому в кризові моменти ключову роль відіграє оцінка перспектив суспільного розвитку з урахуванням можливостей самої суспільної системи, закладених у ній альтернатив. У цих умовах основними чинниками успіху організацій є, поряд із конкурентоздатністю і рентабельністю, їх гнучкість, адаптивність і здатність до постійного розвитку.

Успіх діяльності кожної організації – це результат синергетичних зусиль його членів, результат високої якості персоналу. Тобто, колективна взаємодія, при мінімумі формальних настанов, при максимумі творчості, припускає, що в колективі є порозуміння, єдність цілей, довіра, ідентичність колективу, при цьому цілі кожного члена колективу, які пов'язані з його трудовою діяльністю, збігаються з цілями організації в цілому. Тільки зусилля, що починаються в одному напрямку, призводять до складання і навіть помноження сил. Саме у таких умовах, завдяки злагодженості дій фахівців, виникає корпоративна культура, яка з моменту створення починає своє самостійне існування. По своїй суті вона, як правило, припускається у позитивному значенні.

Сама по собі культура припускає існування чогось цілого, детермінованого звичаями, соціально-психологічним кліматом організації, цінностями і моделями поведінки. Частіше усього культура розглядається як колективний досвід окремої групи. Формування культури завжди по визначенню пов'язано з прагненням до структурування й інтеграції. Процес формування культури у деякому сенсі ідентичний процесу створення самої групи або організації.

При цьому зазначимо, що формальна організація є тільки одним із аспектів реально існуючої соціальної структури, у межах якої розвивається й існує як інший аспект неформальна організація, під якою мається на увазі система

неприписаних соціальних ролей, неформальних інститутів і неформальних санкцій, еталонів поведінки, переданих звичаями і традиціями, що виникають спонтанно по ходу щоденних взаємодій, – тобто корпоративна культура. Рівень розвиненості останньої свідчить про недосконалість практично впровадженій системи управління формальною організацією. Тож неформальна організація, з одного боку, дуже важлива для функціонування організації, оскільки вона компенсує на практиці незавершеність діючої системи управління формальною організацією, а з іншого, – прямо вказує на необхідність її корекції. Г. Саймон відзначив, що "жодна формальна організація не може ефективно діяти без відповідної неформальної організації". Тобто оголошується завдання не усувати суб'єктивний чинник, а осмислити його і поставити на службу організації, зробити інструментом задоволення її потреб.

Ідеальна корпоративна культура організації припускає ситуацію, коли весь її персонал знає, що потрібно робити; володіє фаховою підготовкою і здібностями робити те, що необхідно; хоче робити те, що потрібно для того, щоб досягти поставленої мети організації. Крім того, корпоративна культура відображає більшість нюансів діяльності організації, а іноді дозволяє пояснити деякі незрозумілі й ірраціональні аспекти діяльності окремих груп і організацій у цілому.

Взагалі на характер і рівень корпоративної культури організації суттєво впливають політико-адміністративний устрій, стан економічного розвитку, географічне та геостратегічне розташування країни. Визначальними елементами корпоративної культури деякі дослідники вважають розмір країни, її традиції, способи і принципи підготовки та добору фахівців. Загалом же рівень культури можна визначити за тим, як дотримується система в цілому та її складники моральних, правових, економічних, організаційних, технічних та етичних норм.

Модернізація управління в організації, як правило, починається з добору нової команди управлінців. Головна мета: "кожному завданню — конкретного працівника". Про це А. Файоль сказав так: "Усунення нездібних службовців викликає до діяльності найвищі моральні якості начальника й особливо відому громадянську мужність, яку іноді важче проявити, ніж військову доблесть". При цьому, найбільш перспективним працівникам, із числа тих що не пройшли конкурсний відбір, потрібно дати можливість навчатися з подальшим залученням їх до роботи у нових умовах.

Останнім часом набуває сенс такий феномен, як "корпоративна совість" (corporate conscience), тобто коли керівники відхилиляються від "відповідальності перед персоналом" і керуються у своїй діяльності свідомістю відповідальності перед суспільством у цілому. Тому звернемо увагу на те, що кожна організація відповідає перед суспільством, у якому вона діє. Перший його обов'язок – залишатися потужним й ефективним на благо працівників і суспільства, вносячи одночасно суттєвий внесок в економіку і

добробут країни. Вплив організації на корпоративне середовище – це політичний вплив, тому будь-яка соціальна діяльність є політичною, але не будь-яка політична є соціальною.

Як свідчить аналіз, корпоративна культура діє за принципом айсберга – видно тільки її верхню частину, яка офіційно "виглядає з води", але ж сама вагома та впливова частина залишається в тіні. Проте безпосередній вплив на корпоративну культуру виконавця відбувається зверху. При цьому відбувається чітка ієрархія впливу з верхніх ланок до нижніх, а дія самої корпоративної культури проявляється навпаки, знизу доверху.

В цілому, вдосконалення управлінської діяльності потребує створення ефективної корпоративної культури, яка б сприяла підвищенню ефективності управління як цілісного організму. Треба зазначити, що для успішного функціонування організації необхідна деяка мобілізація фахівців різних рангів.

Список літератури:

1. Виханский О. С, Наумов А. И. Менеджмент: Учебник. — 3-е изд. — М.: Гардарики, 2002. — 528 с.
2. Воронкова В. Г. Управління як єдиний соціальний організм//Теорія і практика державного управління. — Вип. 11 — Х.: Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр", 2004. — 212с— С 187-191.
3. Дафт Р. Организации. Учебник для психологов и экономистов. — СПб.: прайм—ЕВРОЗНАК, 2001—352с.

УДК 658.11:658.15

А.-М. Ю. ПРОХИРА
З.Г. ГОНТАР*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НА МАЙБУТНІЙ
УСПІХ В ПОЧИНАННЯХ**

Організація вважається такою, що досягла успіху, якщо вона досягла своєї мети.

Складовими успіху організації вважаються: виживання; результативність та ефективність; продуктивність; конкурентоспроможність; практична придатність; робота в колективі.

В бізнесі постановка мети дає переваги при заохоченні учасників в прикладенні значних зусиль, тому що для кожного учасника визначені очікування, і дає мало простору для невідповідних зусиль, які будуть непомічені. Менеджери не можуть увесь час підтримувати мотивацію і контролювати роботу працівника.

Отже, цілі є важливим інструментом для керівника, так як цілі мають здатність виконувати саморегулюючий механізм, який дає працівнику певну кількість керівництва.

Запропоновано чотири механізми, через які постановка мети може впливати на індивідуальну продуктивність: цілі фокусують увагу в напрямку зв'язаних з цілями дій і подальшій від дій, які не пов'язані з метою; цілі слугують, як енерджайзер. Вищі цілі спонукають до прикладення більших зусиль, нижчі цілі - до менших; Цілі вмикають пізнавальні знання і стратегії, які дають змогу працівникам впоратися з ситуацією за мить.

Управлінські рішення, якими б обґрунтованими та дослідженими вони не були з погляду теорії, - це лише ідеї та думки. Успішним вважається таке рішення, що реалізується практично, результативно й ефективно.

В процесі роботи організації завжди виникає ряд проблем, які необхідно вирішувати. Прийнято вважати, що управлінське рішення – це акт, який носить соціальний характер і покликаний вирішувати проблеми, які виникають в роботі організації.

Прийняти рішення не просто, воно вимагає від керівника організації певних навичок, досвіду і знань. Якість прийнятого рішення багато в чому визначає хід діяльності організації, Правильно прийняті рішення - розвивають підприємство, неправильно прийняті рішення – уповільнюють і погіршують роботу підприємства.

Процес прийняття управлінського рішення включає в себе кілька етапів :

- визначення мети;
- розгляд проблеми;

- розрахунок і обґрунтування того чи іншого рішення і аналіз можливих наслідків;
- вивчення кількох варіантів вирішення проблеми;
- вибір відповідного рішення проблеми;
- прийняття управлінського рішення;
- оголошення рішення виконавцям;
- контроль за виконанням рішення.

Отже, вплив управління керівника напряму залежить на майбутній успіх в організації. Керівником повинна бути поставлена мета та план, згідно з яким повинна діяти організація, щоб досягти успіху.

Керівник повинен бути впевнений в своїх рішеннях та відповідати за них. Прийняття рішень – невід’ємна частина діяльності людини в будь-якій її сфері. Основою базисом та рушійним імпульсом прийняття управлінських рішень є визначена потребами проблема, розробка плану дій по усуненню якої вимагає всебічних даних, що збираються, обробляються, зберігаються та надаються за запитами менеджменту його інформаційно-аналітичною системою. Мета управління полягає у виконанні людьми реальної роботи. Якщо керівником правильно поставлене завдання до підлеглих, то і виконання буде чітким і правильним, а отже крок до успіху в організації.

За словами дослідника П. Друкера «результативність є наслідком того, що робляться потрібні та правильні речі, а ефективність – правильно створюються ці самі речі». Альберт Бандура, що входить в десятку найвпливовіших вчених-психологів в історії, вважає, що спостерігаючи за успішним виконанням дії, ми підвищуємо нашу віру у свою здатність ефективно виконати цю дію. А це є складовою результативного виконання дії, до якого ми прагнемо.

Список літератури:

1. Виноградський М.Д. Менеджмент в організації / М.Д. Виноградський, А.М. Виноградська, О.М. Шканова: навчальний посібник. – 3-е вид., випр. – К.: Кондор, 2004. – 598 с.
2. Друкер П.Ф. Енциклопедія менеджмента: пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 432 с.
3. Скібіцька Л.І. Лідерство й стиль роботи менеджера: навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 192с.
4. Моделі і методи прийняття рішень: Навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 «Облік і аудит» / за ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, к.е.н., доц. М.М. Шигун. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 352 с.
5. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений / В.М. Колпаков. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.
6. Абчук В.А. Азбука менеджмента / В.А. Абчук. – СПб.: СОЮЗ, 1998. – 272 с.

УДК. 355.336

А.І. ХАРЧУК
В.О. РЕНКАС*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

ОСОБИСТІТЬ КЕРІВНИКА В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

З розвитком системи управління в службі Цивільного захисту також зростають вимоги до керівного складу. На посаду очільника може претендувати кожен офіцер який пройшов навчання та готовий виконувати поставлені перед ним завдання, як особисті так і організаційні. Але не всі спроможні відповідати встановленим вимогам, так як керівник є центральною фігурою в організації взаємодії між людьми в органах ДСНС і несе відповідальність за всі дії підлеглих.

Особистість керівника є однією з основних тем в психології управління, як в структурі Цивільного захисту так і в загалом в будь-якій організації. Тому це питання розглядається як найактуальніше в сфері менеджменту і дає змогу більше дізнатися, яким саме повинен бути сучасний керівник, а саме його особистість.

Якщо більш детально розглядати особливості характеру керівника, він повинен бути емоційно стійким, уміти зберігати здатність до ефективної діяльності в складних і критичних ситуаціях, здатний зберігати спокій і контроль над собою, бути гнучким та адаптованим, швидко і адекватно реагувати на різні ситуації, мати здатність визначати проблему і знаходити шляхи її вирішення. Також кожен керівник мусить мати навички щодо організації та спілкування з підлеглими, вміти зібрати всі необхідні ресурси і направити їх в необхідне русло. Він також повинен володіти навичками делегування поставлених завдань і вміти правильно планувати дії підлеглих враховуючи здібності та можливості кожного з них. І головне, формальний лідер не залежно від того в якій структурі він перебуває, несе відповідальність за всі дії і рішення пов'язані з його діяльністю та підлеглими.

У сучасній науці та практиці менеджменту, відбувається постійний процес вдосконалення, оновлення та пошуку нових підходів, концепцій, ідей в галузі управління людськими ресурсами як ключовим і стратегічним ресурсом в кожній організації. На вибір тієї чи іншої управлінської моделі впливають тип, корпоративна стратегія, культура й організаційне середовище. Модель яка успішно функціонує в одній організації, може виявитися зовсім не ефективною для іншої, оскільки її не вдасться інтегрувати в організаційну систему управління. Тому все залежить від того хто керує процесом і як саме він виконує роль лідера. Кожен керівник повинен враховувати, що будь-які зміни в системі управління несуть за собою наслідки, які будуть впливати на роботу персоналу,

як з позиції розвитку так і навпаки, можуть знизити ефективність. Оскільки в рамках концепції управління людськими ресурсами людина стала розглядатися не як посада (елемент структури), а як не поновлюваний ресурс, елемент соціальної організації в єдності трьох основних компонентів трудової функції, соціальних відносин, стану працівника.

Як висновок можна додати, що сучасний менеджмент представляє складну систему управлінської взаємодії в різноманітних і різномасштабних організаціях суспільства. Його структура детермінується формою власності організації, стадією життєвого циклу, типу організаційної культури, об'ємом, технологією виробництва, цілями і завданнями кожної конкретної структури. Якості керівників, які сприяють організаційним змінам та підвищують ефективність діяльності організацій в умовах конкуренції, що збільшується це емоційна стійкість, гнучкість і схильність до передбачення. Прихильність індивідуумам – уміння міжособистісного спілкування. Переважне використання команд – організаторські здібності керівника. Внутрішня конкурентоспроможність – планування, делегування. Прагнення до диверсифікації – цілеспрямованість, системність мислення, аналітичність.

Список літератури:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Ратушний Р.Т., Кузиляк В.Й., Саміло А.В., Повстин О.В. Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту: Навчальний посібник. Львів: ЛДУ БЖД, 2015. — 320 с.
3. Альбошій О.В., Кулешов М.М., Калашніков О.О., Рашкевич С.А., Труш О.О. Основи управління в органах і підрозділах МНС України: Навчальний посібник. — Харків, 2007. — 310 с.

УДК 351.84+355.212

Д.К. РОЖКО
А.І. ХАРЧУК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***СКЛАДОВІ КУЛЬТУРИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В
ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Успішне управління організацією будь-якої сфери й результативність виконання службових завдань великою мірою залежить від особистих якостей керівника, його культури, вміння керувати та етикету, про це свідчать наукові досягнення та практичний досвід управління. У своїй діяльності керівник має поєднати два завдання: реалізувати суспільне призначення служби (наприклад, для працівників ДСНС – рятування людей та їх майна) та використовувати свій колектив для досягнення суспільної мети. Найважливіше поєднати ці два завдання у керівництві.

Успішність управління працівниками будь-якої сфери й результативність виконання ними службових завдань, які зазвичай залежать від професіоналізму керівників. Досить поширеним у нашій країні було і залишається явище, коли на керівні посади призначають не за природні здібності, високий професіоналізм чи чудові ділові якості. Необізнаний у фахових справах керівник, для досягнення результативності своєї діяльності найчастіше починає творити кадрові перестановки, звільняти управлінців наближених до минулого керівника і ставити відданих близьких до себе, міняти стратегію прийняття рішень і, навіть, змінювати довгострокові плани.

Розумний молодий керівник намагається якомога швидше увійти в курс справи з допомогою досвідчених працівників, стати обізнаним у фахових питаннях. Адже здавен відомо, що влада керівника дорівнює його авторитету. Моральний авторитет в очах підлеглих здобути важко, але можливо, за умови наполегливості у самовдосконаленні та тактовному ставленні до оточуючих.

Крім того, керівник повинен бути в очах підлеглих достатньо суворим. Суворість протидіє всьому, що може розніжити або розпестити підлеглих, зробити їх моральну сутність нестійкою, переключити їх повагу до правил, вимог і обов'язку. Таким чином, суворість керівника до підлеглого породжує в ньому суворість до самого себе. Суворість, військовий елемент у вихованні загартовують рятувальника у вірності та відданості ідеалу або правилу гідності. Така суворість у вихованні є спочатку мірою зовнішньою, але потроху вона повинна обернутися у постійну внутрішню якість волі, через яку вихованець, суворий сам до себе, охороняє усю свою моральність від впливів, які б руйнували її.

Для здобуття авторитету і поваги у колективі керівник також повинен бути компетентним у своїй галузі, добре знати слабкі та сильні сторони кожного члена колективу. Адже, щоб вчасно приймати відповідальні рі-

шення, керівник повинен чітко визначати участь співробітників у виконанні певного завдання, щоб підлеглі не трактували довільно обсяг і якість своєї роботи, були відповідальними за виконання поставленого завдання.

Нерідко можна зустріти випадки, коли керівники нарікають на своїх підлеглих, що ті, нібито, не виконують поставлених перед ними завдань або перекручують їх.

Не треба забувати, що керівництво – це досягнення мети за допомогою інших людей. Тому керівник повинен не тільки бути фахівцем своєї справи, але й знати психологію поведінки людей у колективі. Він не повинен розпорошувати відповідальність, перекладати її на підлеглих, наголошувати на чужих помилках і, водночас, звеличувати свої досягнення, робити часті кадрові зміни.

Розумний керівник завжди використовує знання і досвід своїх колег та підлеглих, радиться з ними у важливих справах, дає членам колективу творчу свободу, яка є супутником відповідальності.

У процесі розвитку етики пожежно-рятувальної служби у моральній свідомості колективів виробились уявлення про позитивні якості особистості, її чесноти, що роблять кожного працівника здатним жити відповідно до вимог професійної етики. У моральних якостях особистості працівника ДСНС конкретизуються ціннісні уявлення моральної свідомості про добро і зло, праведне і грішне у характеристиці рятувальника. Їх зміст відбиває вимоги до людини як суб'єкта моральних відносин.

Перелік моральних якостей ідеального працівника ДСНС охоплює такі поняття, як відданість обов'язку, мужність, відповідальність, працелюбність, дисциплінованість, честь і гідність, інтелігентність, гуманізм та багато інших. Дані моральні якості поєднують загальнолюдські моральні чесноти особистості з військовими та вузькопрофесійними професійними рисами.

Реформи, які відбуваються в системі ДСНС, значно посилюють вимоги до морально-етичних цінностей кожного працівника. В офіційних документах визначені морально-етичні норми, яким зобов'язаний відповідати працівник ДСНС. Чи не найважливішими серед них є сумлінне виконання своїх службових обов'язків, шанобливе ставлення до громадян, дотримання високої культури спілкування. Присяга працівників ДСНС теж пов'язана з етичними нормами поведінки, які кожен зобов'язаний сумлінно та бездоганно виконувати.

Специфічний характер праці в ДСНС диктує особливі вимоги до працівників. Вони не мають права опускатися до рівня антисоціальних елементів. На перешкоді розвитку професійної культури стоїть емоційна глухота, бюрократизм, черствість та інші антиподи моралі, які, на жаль, як в суспільстві так і в пожежно-рятувальній службі ще мають місце. Безкультур'я, духовна та моральна бідність, що глибоко пустили коріння при бюрократичній системі, ще досить болісно впливають на загальний стан справ у нашому суспільстві. Практика переконує, що усунути ці недоліки можна, лише вихо-

вуючи в собі емоційну культуру, яка є передусім, внутрішньою дисципліною та зібраністю, і проявляється, особливо, у момент вибору рішення.

Отже, формування особистості професіонала здійснюється впродовж усього його професійного життя починається з виникнення мотиву освоїти певний вид діяльності та продовжується підготовкою у вищому навчальному закладі професійною діяльністю за фахом й досягненням високого рівня професійної майстерності і зрілості. Моральні якості не є вродженими, вони набувають в процесі соціалізації людини. Це відбувається упродовж всього свідомого життя людини. Людина засвоює моральні норми та установки, які притаманні даному суспільству чи окремій соціальній групі (національній, релігійній, віковій, професійній тощо).

Список літератури:

1. Батаршев А.В. Диагностика профессионально важных качеств / А.Батаршев, И.Алексеева, Е.Майорова. – СПб.: Питер, 2007. – 192 с.
2. Климов Е.А. Психология профессионала / Е.Климов. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОД-ЭК», 1996. – 400 с.
3. Сегада О.О. Психологічні особливості формування професійних якостей офіцерів-вихователів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.09 «Психологія праці в особливих умовах» / Сергада Олександр Олександрович; Харківський військовий університет. – Х., 2004. – 22 с.

УДК 004:62

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SMART HOUSE ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ПРАЦІ ОФІСНОГО ПЕРСОНАЛУ

**О. В. СЕРЕДЕНКО,
С. І. ГРАБАРСЬКИЙ
Р. С. ПЕТРИШИН**

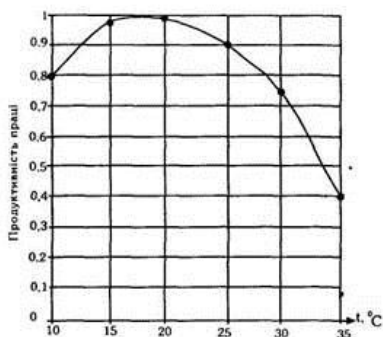
Львівський національний університет імені Івана Франка

Параметри мікроклімату мають безпосередній вплив на самопочуття людини та його працездатність. Зниження температури за всіх інших однакових умов призводить до зростання тепловіддачі шляхом конвекції та випромінювання і може зумовити пере-охолодження організму [1].

Підвищення швидкості руху повітря погіршує самопочуття, оскільки сприяє посиленню конвективного теплообміну та процесу тепловіддачі при випаровуванні поту.

При підвищенні температури повітря мають місце зворотні явища. Встановлено, що при температурі повітря понад 30 °С працездатність людини починає падати. За такої високої температури та вологості практично все тепло, що виділяється, віддається у навколишнє середовище при випаровуванні поту. При підвищенні вологості піт не випаровується, а стікає краплинами з поверхні шкіри [1].

Параметри мікроклімату спричиняють суттєвий вплив на продуктивність праці та на травматизм. Вплив температури повітря на середню продуктивність праці характеризується графіком, зображеним на рис. 1:

Рисунок 1.– Вплив температури повітря на продуктивність праці

Є важливим, щоб приміщення для роботи з персональними комп'ютерами були обладнані системами опалення, кондиціонування повітря, або припливно-витяжною вентиляцією. У приміщеннях на робочих місцях мають забезпечуватись оптимальні значення параметрів мікроклімату: тем-

ператури, відносної вологості й рухливості повітря у відповідності до наказу Міністерства праці та соціальної політики України, ДСН 3.3.6.042-99 [2].

В холодну пору року оптимальною температурою в офісі вважається 21–23 °С, в теплу – 22 – 24 °С, вологість незалежно від пори року має становити 40-60% [3].

Для підтримки допустимих значень мікроклімату та концентрації позитивних та негативних іонів необхідно передбачати установки або прилади зволоження та/або штучної іонізації, кондиціонування повітря.

Існує безліч технологічних рішень для Smart House, які слідкують за якістю повітря, контролюють вологість, температуру, за необхідності зволожують повітря.

Обладнання офісу технологіями для розумного будинку можуть не тільки покращити мікроклімат, а й зробити офіс більш енергоефективним. Такі системи автоматично регулюють температурний режим та вологість повітря у кожній з кімнат. Відповідно до температури зовнішнього середовища регулюється температура всередині приміщень будинку. Батареї можуть автоматично вмикатися і вимикатися у визначений час.

Крім цього, встановлюючи такі системи ви автоматично підвищуєте безпеку офісу, тому що зазвичай в базові комплекти входять датчики руху, диму, затоплення, відкриття вікон або дверей, освітленості, вологості, температури.

Існує безліч українських стартапів, які займаються розробкою технологій для Smart House, найпопулярніші серед них: CLAP, Ajax Systems, Ecoisme, Umuni.

Такі системи є достатньо дорогими у встановленні, обладнати невеликий офіс на 10-15 людей вартість встановлення може складати від 200–300 тис. грн, але це може бути дуже вдалою інвестицією в продуктивність персоналу та енергоефективність вашого офісу [4].

Отже, мікроклімат має прямий вплив на продуктивність персоналу, саме тому необхідно дотримуватися рекомендованих показників температури, вологості, якості повітря в офісі, а чудовим помічником для досягнення цих цілей можуть стати рішення для розумного будинку.

Список літератури:

1. Вплив параметрів мікроклімату на самопочуття людини [електронний ресурс] – режим доступу: <https://buklib.net/books/29817/>
2. Охорона праці в офісі. Вимоги до робочого місця офісного працівника – режим доступу: <https://gc.ua/uk/oxorona-praci-v-ofisi-vimogi-dorobochogo-miscya-ofisnogo-pracivnika/>
3. ДСН 3.3.6.042-99. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень . – Постанова №42 Міністерства охорони здоров'я України від 01.12.1999
4. Розумний будинок — з чого він складається та чи потрібен вам – режим доступу: <https://nachasi.com/2018/06/25/smart-house-faq/>

УДК 332.1 : 352/354

**М. К. СОКОЛОВА
З. Г. ГОНТАР**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОБРОВОЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою відповідно до вищого законодавчого акту нашої країни – Конституції України. Як і для будь-якої держави, головним багатством є її населення. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Коли суспільство — це сукупність людей, які поєдналися соціальними взаємозв'язками й відносинами, утворюючи соціальні спільноти і створюючи соціальні інститути, то культура — продукт їхньої діяльності, умова подальшого їхнього існування. Сьогодні Україна проходить нелегкий шлях реформування. Однією з найбільш необхідних на думку спеціалістів та обговорюваних у суспільстві реформ є реформа місцевого самоврядування або децентралізація [3].

Уже давно влучно підмічено, що будь-яка дія обов'язково має як свої переваги, так і недоліки. Не стала винятком з даного твердження проголошена діючим керівництвом країни децентралізація влади.

3 5 лютого 2017 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2]. Метою Закону є встановлення порядку об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та надання державної підтримки цим новим об'єднаним громадам. Такі об'єднання в ідеалі мають сформувані спроможні, самодостатні територіальні громади, які б володіли відповідними матеріальними, фінансовими ресурсами, територією та об'єктами соціальної інфраструктури, необхідними для ефективного виконання покладених на їхні органи місцевого самоврядування завдань і функцій.

За наявності цілої низки позитивних чинників цей закон має і суттєві недоліки. Він не дає чіткої відповіді на всі запитання, які можуть виникати в процесі його реалізації. Зокрема, в законі не визначено, як діяти в разі виникнення конфлікту інтересів між мешканцями суміжних територіальних громад або між мешканцями й органами місцевого самоврядування та їхніми посадовими особами. Якщо конфлікт не можна врегулювати шляхом переговорів, то в цьому разі можна порадити лише один вихід. Виходячи з правових принципів, встановлених Конституцією і законами України, всі спірні питання потрібно вирішувати в судовому порядку і таким чином можна ліквідувати юридичні недоліки, які є в законі.

Здебільшого наразі селяни бояться об'єднуватися, бо такі перетворення, на їхній погляд, передбачають оптимізацію (фактично, скорочення) соціальної сфери: об'єднання шкіл, дитячих садочків, амбулаторій та сільських рад. Апологети децентралізації доводять, що це не так, і що держава

передає право громаді самій вирішувати, які структури їм утримувати і в якій кількості; вирішувати, на чому економити власні ресурси. На думку науковців, для розвитку територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування перш за все потрібна оптимізація повноважень місцевого самоврядування, в національній системі публічного управління в цілому; по-друге територіальна громада в Україні яка знаходиться в системі місцевого самоврядування має набути не формальної, а реальної суб'єктивності; по-третє, територіальна громада повинна бути актуальною в реалізації своїх повноважень, суворо дотримуючись при цьому чинних основ [3].

Створення ОТГ – запорука спроможності громад України. Нині можна говорити про переваги добровільного об'єднання територіальних громад беручи за основу як теоретичні, так і практичні досягнення.

Практичне підтвердження задекларованих державою переваг об'єднання громади отримали в напрямку реалізації власних повноважень. Об'єднані громади самостійно планують та сприяють місцевому економічному розвитку; вирішують питання розвитку та утримання інфраструктури об'єднаної громади, планування розвитку території громади, питання забудови території громади, благоустрою територій, житлово-комунальних послуг; утримання об'єктів комунальної власності; функціонування сфер соціальної допомоги, первинної охорона здоров'я та швидкої медичної допомоги, середньої, дошкільної та позашкільної освіти; культури та фізичної культури й спорту, охорона правопорядку (муніципальна варта); самостійно управляють пасажирськими перевезеннями на території громади.

Практичне підтвердження задекларованих державою переваг об'єднання громади отримали в напрямках формування та управління бюджетом громади.

Які вигоди отримують українські громади безпосередньо після об'єднання?

Бюджети об'єднаних громад переводяться на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, оскільки вони урівнюються в повноваженнях з містами обласного значення. Ці громади вже не залежатимуть ні від району, ні від міста, ні від області. Фінансування стане дворівневим, прямим: від держави – безпосередньо громаді[2].

Об'єднаним громадам передаються функції державно архітектурно-будівельної інспекції – важливі функції, пов'язані із введенням в експлуатацію об'єктів будівництва. Як очікується, це значно спростить відповідні процедури, дасть стимул демографічному, економічному, інфраструктурному розвитку [2].

Найближчим часом очікується (але наразі ще остаточно не прийнято законодавчо), що громада розпоряджатиметься землями в нових межах: до Верховної Ради України подано законопроект №4355 від 31.03.2016. В ньому йдеться про передачу в управління об'єднаним територіальним громадам та громадам, які поки ще не об'єдналися, земель, що знаходяться в межах і поза межами населених пунктів, що забезпечить право громад на управління власними ресурсами.

Його прийняття сприятиме зміцненню матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування, більш якісному і обґрунтованому плануванню розвитку територій. Важливо і те, що формування дохідної частини бюджету, що базується на сумах плати за землю, буде прозорим та зрозумілим [2].

Уже сьогодні при встановленні орендної плати за землю громада може переглянути ставку і привести її у відповідність до загальнодержавного рівня з вигодою для бюджету, та інші [2].

В Україні об'єднання громад створює поки що передумови для такого подальшого розвитку економіки, і цим базисом є розбудова інфраструктури, яка не можлива без землі, територій, населення.

Об'єднання не робить громади автоматично заможними. Так, там з'являється більше повноважень і грошей. Але це ще не означає розвиток. Для успіху потрібні лідери, готові діяти рішуче, професіонали, здатні залучити і ефективно використати кошти, керівники, готові нести відповідальність за свою роботу перед людьми і державою. В процесі об'єднання громад такі місцеві лідери отримують свій шанс: стають головами громад, депутатами, старостами чи громадськими активістами. Для них – це можливість очолити зміни тут і зараз, зробити своє місто чи село кращим, стати частиною успіху країни. Повноваження, ресурси і відповідальність передаються від центральної влади на місця, бо тільки так можна побудувати міцну державу, стійку до політичних змін всередині та зовнішніх зазіхань.

Мешканців об'єднаних громад вже не відправляють вирішувати питання в район чи область – за все тепер відповідає місцева влада: голова, депутати ради громади та її виконком. Освіта, медицина, адміністративні послуги, дороги, освітлення, водопостачання, сміття, благоустрій, забудова і навіть безпека – компетенція влади об'єднаної громади. Саме влада громади, і більше ніхто, займається вирішенням більшості місцевих питань, має на це кошти і несе за усе відповідальність. Незважаючи на складність встановленої законом процедури, процес добровільного об'єднання територіальних громад в Україні за належного інформаційного і методологічного забезпечення з боку центральних органів державної влади має всі шанси на успішне завершення. Громадянам потрібно показати перспективи і пояснити, яка їм буде користь від добровільного об'єднання територіальних громад. Мешканці об'єднаних громад мають поруч ефективну спроможну владу, яку самі обирають і на діяльність якої можуть впливати. Як наслідок – в містах і селах громади доступніші та якісніші послуги, більш сприятливі умови життя.

Список літератури:

1. Децентралізація дає можливості: <https://decentralization.gov.ua/news>.
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Стаття 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1851-VIII від 09.02.2017.
3. Наукова робота: "Нормативно-правове забезпечення розвитку територіальних громад в Україні: проблеми та перспективи".

УДК 37.037.

І.Є. СТАХІВ
З. Г. ГОНТАР*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Погіршення стану здоров'я населення в Україні, що відображається у зростанні рівня захворюваності, смертності та скороченні тривалості життя, в останні роки набуває все більшої актуальності. Стан здоров'я студентів є важливою складовою узагальнюючих параметрів здоров'я нації. Здоров'я нації – суттєвий показник суспільного та економічного розвитку держави, а здоров'я молоді – її майбутнє!

Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день проблема стану фізичного та психічного здоров'я підростаючого покоління набуває особливої гостроти, оскільки сучасна ситуація обтяжується високими показниками захворюваності молоді, зниженням якості медичного обслуговування, погіршенням екологічної ситуації, морально-духовною кризою.

Для кожної людини немає нічого важливішого ніж здоров'я. Воно є основою цінністю не лише для кожної людини окрема, а й для суспільства в цілому.

Сьогодні перед вищими навчальними закладами стоїть важливе завдання – створення умов для збереження здоров'я студентів під час навчання. Принципи оздоровчої спрямованості фізичного виховання, як правило, конкретизуються у фізкультурно-оздоровчих технологіях. Втілення здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес набуває першочергового значення. Однією з причин низького рівня здоров'я молоді є відсутність ціннісних орієнтацій на здоров'я і формування навичок здорового способу життя. Це твердження багато в чому зумовлено тим, що для молоді багатьох поколінь взагалі характерне послаблення інстинкту самозбереження, а в сучасній молоді, зокрема, бажання і прагнення задоволення своїх потреб розвиваються швидше, ніж воля і сила характеру.

Так, під час навчання у вищому навчальному закладі у студентів формується інша – активна життєва позиція, ніж у шкільні роки, і вони по-іншому оцінюють свої можливості. Їхня свідомість досягає рівня, при якому виникає потяг до самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, що в кінцевому рахунку призводить до розуміння здоров'я як цінності й виникнення почуття відповідальності за його стан. Разом з тим, система стійких переконань притаманна не всім студентам, деякі з них не можуть самостійно визначитися у виборі своєї позиції щодо здоров'я як життєвої цінності. Існують стереотипи, що більшість студентів вищих навчальних закладів ведуть неправильний, а у деяких випадках, навіть згубний спосіб життя.

Кожна молода людина, внаслідок різних життєвих обставин, підпадає під вплив саме того середовища, яке вона бачить навколо себе, і її суспільна мораль, позиція, переконання, життєві установки, поведінка не завжди формуються в корисному для себе та оточуючих напрямі.

Зниження рівня здоров'я і фізичної працездатності у студентської молоді є наслідком значного психоемоційного навантаження, порушень гігієнічного обґрунтування режиму дня та харчування. Одним з таких шляхів, здатних певною мірою забезпечити вирішення проблеми здоров'я студентської молоді, є формування у неї позитивної установки на активну підтримку власного здоров'я протягом життя. Процес виховання свідомого ставлення молоді до власного здоров'я починається з першого курсу навчання у вищому навчальному закладі і забезпечується рядом педагогічних умов, а саме:

1. Поєднанням навчального процесу з практичною діяльністю студентів;
2. Знайомством молоді з основами здорового способу життя, формуванням свого власного здорового стилю життя;
3. Формуванням цільової настанови і мотивації студентів на зміцнення свого здоров'я і набування відповідних знань, умінь і навичок.

Важливою ланкою в організації здорового способу життя у студентів є робота викладачів-кураторів. Відповідно до зазначеного, діяльність викладачів-кураторів зі студентами має бути спрямована на формування свідомого ставлення до власного здоров'я шляхом цілеспрямованої допомоги в раціональній організації життєдіяльності підопічних та оптимальній соціальної адаптації їх до середовища навчання та дозвілля.

Особливе значення в умовах збереження і зміцнення здоров'я студентів мають фізичні вправи. Рухова активність покращує життя організму в цілому, стимулює інтелектуальну діяльність людини, підвищує продуктивність розумової праці, позитивно впливає на її психічну та емоційну діяльність. Реалізація цих положень полягає в систематичному використанні доступних кожному студенту форм фізичної культури (ранкова гімнастика, прогулянки, заняття рухливими видами спорту, танцями).

Отже, формування здорового способу життя молоді – складний процес, який потребує активної участі в ньому якнайбільшої кількості людей, і насамперед – самої молоді. Ефективність цього процесу залежить від інтеграції та координації зусиль державних і громадських організацій, релігійних організацій у сфері формування здорового способу життя, від залучення засобів масової інформації до пропаганди здорового способу життя, а також від розроблення інформативно-освітніх програм, тренінгів, орієнтованих на формування життєвих навичок, які ведуть до збереження, зміцнення та відтворення здоров'я.

Список літератури:

1. Міхеєва Л. П. Особливості формування здорового способу життя у молодого покоління / Л. П. Міхеєва // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2011. – № 3. – С. 318-322. (Серія «Політологія, психологія, комунікації»).
2. Кошманюк М. В. Особливості формування здорового способу життя студентів в умовах вищого навчального закладу / М. В. Кошманюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород: УНУ, 2013. – Вип. 30. – С. 69 – 73.
3. Литвиненко О. М. Формування здорового способу життя в студентської молоді / О.М. Литвиненко // Педагогіка. Наукові праці. – 2013. – Вип. 146, Том 158. – С. 42-46.

УДК-351.862:004.5**І.В. СУЛЬ
А.І. ХАРЧУК***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Використання сучасних інформаційних технологій у управлінні підприємством є одним із головних інструментів підвищення ефективності. Оскільки для того, щоб бути успішними, сучасні компанії повинні постійно розвиватися, а одним із найбільш потужних інструментів конкуренції є використання сучасної інформаційної системи, за допомогою якої можна впроваджувати інноваційні інструменти для обслуговування клієнтів: підвищити організаційну ефективність; розробляти нові бізнес-ніші; здійснювати якісний аналіз бізнес-процесів; шукати можливості економії ресурсів (зокрема, робочої сили і часу). Важливими напрямками використання ІТ-технологій також є полегшення обміну інформацією в процесі роботи над проектами, прискорення документообігу, підвищення ефективності планування, реалізація загальної бізнес-стратегії і маркетингової стратегії, фінансів, HR-стратегії, спрощення процесу ринкового просування бренду, налагодження взаємодії з цільовою аудиторією, посилення контролю над фінансовими витратами тощо.

Теоретичні і практичні питання, пов'язані з використанням інформаційних технологій у практиці управління, досить широко висвітлені в роботах багатьох зарубіжних (Г. Мейора, І. Стікула, А. Коберна) та українських вчених (З. Варналій, М. Македонський, М. Матвеев, Ю. Петров, Ю. Румянцев, А. Матвієнко). Проте, незважаючи на широкий спектр дослідження можливостей впровадження технологій у господарську діяльність, недоста-

тньо уваги надається проблемам, пов'язаним з конкретними кроками щодо впровадження сучасних інформаційних технологій у практику управління сучасним підприємством. Тому систематизація конкретних інформаційних технологій та можливостей їх застосування в управлінні підприємством в сучасних умовах стають особливо затребуваними.

В процесі ефективного управління підприємством важливу роль відіграє комп'ютерне забезпечення. Застосування новітніх інформаційних технологій забезпечує виконання таких завдань:

1. контроль за виконанням заходів з управління підприємством;
2. контроль своєчасності технічних оглядів обладнання;
3. складання графіків перевірки і контроль знань працівників з охорони праці;
4. аналіз інформації про травматизм;
5. контроль за виконанням нормативних і розпорядчих документів у системі управління підприємством;
6. надання довідок щодо порушень у системі управління підприємством;
7. розробка і оформлення відповідної документації.

Загалом можна зробити висновок, що сьогодні існує надзвичайно багато програмного забезпечення для автоматизації як професійної діяльності менеджера, так і процесу його саморозвитку. Більшість програмного забезпечення або є безкоштовним, або має помірну ціну. Водночас результат від роботи з ІТ-технологіями може бути вражаючим:

- 1) економія ресурсів (зокрема, трудових та часових), підвищення ефективності;
- 2) вивільнення часу під вирішення нагальних питань, які безпосередньо стосуються досягнення мети;
- 3) полегшення інформаційного обміну та роботи над проектами, пришвидшення документообігу та оформлення документації;
- 4) більш ефективне планування та реалізація як загальної стратегії підприємства, так і маркетингової, фінансової, HR-стратегій;
- 5) легше просування бренду, спрощення процесу взаємодії з цільовою аудиторією;
- 6) контроль за фінансовими витратами, дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- 7) широкий аналітичний інструментарій, який не вимагає певних зусиль для створення звітності;
- 8) можливість інтегрування між собою великої кількості програмного забезпечення тощо.

Таким чином інноваційні технології є одним із інструментів удосконалення управління підприємством.

Література:

1. Байкарова О. Інформаційні технології – засіб оптимізації діяльності підприємств / О. Байкарова, Л. Тарасюк // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. – 2013. – № 11. – С. 177–182.
2. Маслов В.П. Інформаційні системи і технології в економіці: Посібник для студ. вузів/ В.П. Маслов; М-во освіти і науки України. - К.: Слово, 2005. - 263 с.
3. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/15857>

УДК: 141.333

*М.Б. ТИС, Ю.В. ЯНЧУК,
М.Я. КУПЧАК*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОБЛЕМА ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СВІТІ

Останнім часом у працях економістів, соціологів, філософів, політологів, педагогів проголошується думка про те, що найбільш суттєвою характеристикою сучасного світу, яка визначає його картину, є рух гігантських потоків капіталів, товарів, а також людей, що посилює обмін інформацією.

Якщо розглядати можливу стратегію розвитку України в умовах глобалізації, можна стверджувати, що поряд з можливим ризиком ці процеси дають реальний шанс нашій країні посісти гідне місце на новому етапі цивілізації.

До важливих векторів глобалізації належить освіта, яка не тільки не залишалася осторонь процесів глобалізації, а й активно залучається до них.

Глобалізація в освіті, як і в інших галузях являє собою об'єктивний, але далеко неоднозначний процес. Його головна небезпека вбачається дослідниками в тому, що замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей можна одержати сумну уніфікацію, одноманітність і втрату самотнього творчого потенціалу національних освітніх систем.

Освіта будь-якої країни відбиває в собі найголовніші її цивілізаційно-культурні ознаки та особливості наявного історичного моменту, забезпечуючи поєднання національних традицій запозичені ззовні, зі скарбниці вселюдського досвіду.

Стан освіти суттєво впливає як на інтегративні процеси світового буття, так і соціальні трансформації в окремій країні.

Модернізація освіти та суттєві соціальні реформи є взаємопов'язаними процесами, здатними як до взаємного підсилення, так і послаблення.

Перед освітою виникає нове завдання – давати людині знання не тільки про світ та його закони, але й методологію перетворення цього світу.

Міністерство освіти і науки України докладає багато зусиль щодо реформування освітньої галузі. Але все ще залишається багато проблем, які не можуть чекати.

Існує ризик, що без розв'язання цих проблем інновації, які намічені Міністерством освіти і науки не будуть успішно впроваджені.

Як показують дослідження в рамках проекту «Розвиток освітньої політики на місцевому рівні», взаємодія між школами дозволяє досягти раціоналізації освітньої мережі, а також здійснювати стратегічне планування розвитку шкіл.

Вища освіта в інформаційному суспільстві – це середовище інформаційного обміну, який передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, а також продукування знань.

Вища освіта повинна сприяти становленню інформаційному суспільстві, в якому кожен має можливість отримати оперативну та достовірну інформацію будь-якого виду і призначення за допомогою глобальних інформаційних мереж з будь-якої точки географічного простору.

Найважливішим компонентом духовного життя виступає система освіти, яка пов'язана з процесом поширення знань. Вона охоплює діяльність реально сформованих суспільних інститутів, які здійснюють підготовку молоді до життя на основі отриманих знань в дошкільних дитячих установах, в середніх спеціальних, професійно-технічних і вищих навчальних закладах.

Значення освіти в житті людини зростає, і тому вона не може обмежуватися лише періодом навчання. Нагальна потреба в постійному підвищенні рівня знань привела до появи такого цікавого феномену в суспільному житті, як безперервна освіта.

Освіта – це один з найдавніших соціальних інститутів, що викликана потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, готувати нові покоління для життя, готувати суб'єктів соціальної дії для вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, що стоять перед людством.

Список літератури:

1. Балабанова Наталя. Суспільство знань та інновацій: шлях до майбутнього України. – К. : Арістей, 2005.– 104 с
2. Кісіль М.В. Вимоги до якості вищої освіти в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: 36. наукових праць. - Випуск 11(24) - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007 - С.109 - 112.

УДК 614.8.026+629.5.042.8

В.С.ТИТОРЕНКО**А.І.ХАРЧУК***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***РИЗИКИ НЕБЕЗПЕКИ В МІСЦЯХ МАСОВОГО
ПЕРЕБУВАННЯ ЛЮДЕЙ**

Найбільш дослідженою формою масової поведінки є натовп – тимчасове і неорганізоване зібрання людей, які перебувають у безпосередній фізичній близькості та мають якийсь спільний об'єкт зацікавлення. Важливими психологічними характеристиками натовпу є несвідомість, інстинктивність та імпульсивність. Психічно переважана група людей керується не стільки логікою, скільки емоціями. При миттєвій появі загрози будь-хто може впасти в паніку. Люди під впливом приступів паніки втрачають контроль над своїми діями, майже не розуміють що роблять, їм здається, що наближається загибель або муки. У людини пробуджується відчуття страху.

Види натовпу:

- Випадковий натовп, який можна спостерігати на місці дорожньо-транспортної аварії, складається з зацікавлених перехожих, які затрималися на певний час. Натовп по колу відтворює одну й ту саму розповідь додаючи до неї свої емоції та погляд на ситуацію.
- Експресивний натовп – це сукупність людей, що відкрито виражають свої емоції (радість, горе, заперечення).
- Конвенційний натовп складається з людей, що поєднані спільними інтересами. Прикладом можуть бути футбольні фанати.
- Дійовий натовп в свою чергу поділяється на підвиди:
- Агресивний натовп, яким рухає ненависть і гнів. Тобто це маса людей, яким притаманна жага руйнувань.
- Панічний натовп поєднує людей, що намагаються уникнути небезпеки, реальної або вигаданої.
- Здириницький натовп – це сукупність людей, які прагнуть до надбання певних матеріальних цінностей (звичайні мародери).

Особливості поведінки маси, її сила, залежить від психологічних якостей та індивідуальності лідерів.

Натовп має схильність до крайнощів, збуджують його лише сильні подразники. Почуття юрби завжди дуже прості та надмірні. Відповідно тому, хто бажає впливати на масу, не потрібна перевірка логічності та послідовності своєї аргументації, йому потрібно перебільшувати та постійно повторювати те ж саме. Від вожака натовп вимагає сили, навіть насилля, доброта ж сприймається, як різновид слабкості. Вождь повинен мати сильну волю та бути фанатично відданим ідеї, яку намагається донести до інших, саме це дає йому можливість впливати на масу. До жажливих наслідків

може призвести надання влади людині, що наділена привабливістю у поєднанні з твердими переконаннями та вузькістю розуму. Така людина легко може перетворити натовп із аморфної маси у руйнівну матеріальну силу.

Найефективніший механізм впливу на дієвий натовп – позбавлення його учасників анонімності: визначення облич людей за допомогою відеознімання, активний показ їх у передачах з місця подій, а також на великих екранах, встановлених поблизу місця розташування натовпу, або позначення учасників натовпу за допомогою фарби, яку не можна змити.

Натовп у стані паніки є надзвичайно небезпечний. У людей зменшується інтелектуальний і різко підвищується емоційний потенціал, навіювання, копіювання, знижується здатність мислити.

У випадку, якщо ви вже опинилися у натовпі, потрібно керуватися такими рекомендаціями:

- уникайте центру натовпу, а також краю, де існують небезпечне сусідство скляних вітрин, решіток, огорож, стін;
- при жодних умовах не намагайтеся йти проти потоку людей;
- намагайтеся ухилитися від нерухомих перепон на шляху (стовпів, труб афіш, дерев);
- не чіпляйтеся ні за що руками, щоб не отримати травм;
- намагайтеся не впасти, для цього вивільніть руки, якщо ви спробуєте щось підняти з землі, наразитеся на смертельну небезпеку – бути затоптаним;
- якщо ви впали, негайно зробіть спробу піднятися, для цього необхідно максимально швидко підтягнути під себе ноги і, згрупувавшись, ривком виштовхнутися вгору, використовуючи рух натовпу.
- у тісному натовпі велика небезпека стискання, тому захистіть груди щепленими в замок руками;
- виходити з натовпу краще за ходом руху, рухаючись правим плечем під гострим кутом вправо.

Таким чином, найуніверсальніше правило безпеки – уникнути скупчення людей!!!

Список літератури:

1. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с.

Натовп і паніка [Електронний ресурс] // Студопедія : **Список літератури:**

2. <https://studopedia.org/12-180.html>

3. Натовп [Електронний ресурс] // Вікіпедія:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BF>

4. Натовп. Теорія натовпу [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн: https://pidruchniki.com/16400116/sotsiologiya/natovp-teoriyi_natovpu

ІРИНА ФАЛЬКОВСЬКА
О.М. ВІТЕР

Львівський інститут економіки і туризму

ВПЛИВ ШОУ-БІЗНЕСУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Сьогодні у нас унікальна ситуація – у світі існує шалена мода на все українське, і ми маємо цим скористатися. Шоу-бізнес – це багатонаціональна аполітична структура, яка, як царица нашої культури, є найбільш ефективним рушієм впливу на молодь, формування її національної свідомості і гордості за свою країну.

Шоу-бізнес передусім – комерційна діяльність у галузі масової культури, тобто цілеспрямована системна діяльність з організації створення, тиражування, масового поширення та споживання творів виконавських жанрів мистецтва (музики, театру, інших шоу, екранних мистецтв) з метою отримання прибутку [1]. Основним для нас є те, що це саме комерційна діяльність з метою отримання прибутку. Отож шоу-бізнес як і будь-який бізнес та підприємницька діяльність є поштовхом до розвитку економіки країни.

Про те, що сфера шоу-бізнесу функціонує економічно ефективно можна підтвердити простими фактами – гонорар топового виконавця за звичайний концерт складає близько 30-40 тисяч доларів США, тих хто лише починають – близько 3-7 тисяч доларів США. Тобто зірковий вітчизняний виконавець працює як солідне рентабельне підприємство, яке до того ж ідентифікує нашу країну.

Іншим прикладом можна вважати інформацію із інтернет-газети *Obzrevatel* про новорічні гонорари у 2019 році популярних зірок шоу-бізнесу [2]. Цифри вражають: найдорожчою цього року стала Світлана Лобода із гонораром у 2,2 мільйона доларів США. Другою стала Вера Брежнева із гонораром трішки меншим ніж 2 мільйона доларів США. На третьому місці популярна група – «Время и Стекло» – із майже мільйонним гонораром. Тобто логічно припустити, що галузь шоу-бізнесу має величезний попит та широку пропозицію й успішно себе реалізує.

Чи не мав би такий бізнес мати доволі великий вплив на економіку країни, а ще конкретніше на державний бюджет? Із такими то сумами за концертну діяльність український бюджет мав би доволі непогано себе почувати зі сторони сплат податків (що є беззаперечним плюсом розвитку шоу-бізнесу). Однак, як і багато інших, зірки шоу-бізнесу неохоче сплачують податки : невпорядкована законодавча база, незрозумілість хто і за що кому має платити створюють умови для постійних і значних несплат податків з боку представників шоу-бізнесу, приводить до приховування розмірів гонорару, що сприяє розвитку тіньової економіки.

Щоби вдало поєднати бізнес і мистецтво, маючи з цього й економічну вигоду, й естетичну насолоду, потрібно докласти неабияких зусиль. Які, в свою чергу, треба вміти спрямувати в правильне русло, тобто – в шоу-бізнес, бо це, передусім, – комерційна діяльність у галузі масової культури, тобто цілеспрямована системна діяльність з організації створення, тиражування, масового поширення та споживання творів виконавських жанрів мистецтва (музики, театру, інших шоу, екранних мистецтв) з метою отримання прибутку [2].

Український шоу-бізнес і шоу-бізнесі США можна порівняти за такими економічними параметрами :

- розміри й платоспроможність національного ринку (в Україні купівельна спроможність населення досить низька, а, отже, основний загал населення не є надійним джерелом прибутків шоу-бізнесу. У США ситуація цілком протилежна, там ринок для шоу-бізнесу – весь, а в нас – лише Україна, та й то не повністю);
- інвестиції в шоу-бізнес (в Україні домінує не інвестиційна, а спонсорська форма підтримки шоу-бізнесу, натомість у США – інвестиційна);
- установка та репродукування національних цінностей в продукті масової культури (в Україні такої установки з боку впливових економічних та політичних кіл немає (на телебаченні й радіо до української національної культури ставляться як до чогось такого, що саме по собі не викликає загального інтересу, і що таким чином тільки відштовхує глядачів і слухачів), в США вона дуже потужна) роль засобів масової інформації в розвитку шоу-бізнесу (в Україні вони не стоять на засадах домінування власне українських національних культурних потоків); щодо державної політики, то в США спостерігається позитивна державна стратегія як щодо культури, так і щодо шоу-бізнесу: у критичні моменти вони завжди можуть розраховувати на державну підтримку. В Україні така стратегія ще не достатньо застосовується.

Отже , можна зробити висновок, що шоу-бізнес має вплив на державу, на економіку та її розвиток і не варто нехтувати такими ресурсами як мистецтво, адже навіть естетична галузь може бути комерційною і приносити прибуток.

Тому потрібно створювати позитивний й комфортний клімат для розвитку українського шоу-бізнесу , формувати сприятливу законодавчу та податкову базу. Тільки тоді український шоу-бізнес матиме реальний і лише позитивний вплив на економічний розвиток держави.

Список літератури:

1. Стеценко К. Про сучасний український шоу-бізнес // Культура і життя. – 2014. – 23 берез..

2. Інтернет-стаття «Кто потянет? Рейтинг новогодних гонораров топ-звезд Украины».

3. Стаття «Шоу-бізнес зацікавлений у діалозі з податковою». Доступно за посиланням: <http://kh.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-60853.html>

4. <https://www.obozrevatel.com/show/news/kto-poty Janet-rejting-novogodnih-gonorarov-top-zvezd-ukrainyi.htm>

УДК 005.8:331.4

С.Б. ХАЛЯВІН
П.О. ТЕСЛЕНКО

Одеський національний політехнічний університет

IT-ОСОБЛИВОСТІ У НАВЧАННІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ

Кожна людина для забезпечення своїх потреб здійснює певний вид трудової діяльності, який супроводжується потенційною небезпекою та може призводити до травм та захворювань, погіршення самопочуття, інших негативних наслідків. Мінімізація таких негативних явищ в процесі трудової активності людини потребує розробки методологічних основ, правової бази охорони праці. Проблема навчання працюючого населення методам захисту, удосконалення методів організації навчання з охорони праці на підприємстві є актуальною.

Закон України «Про охорону праці» визначає, що «Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці». Завдання охорони праці – забезпечення безпечних, нешкідливих і сприятливих умов праці через вирішення багатьох складних завдань. Вирішальне значення в розв'язанні цих завдань має науково-технічний прогрес. Використання досягнень науки та техніки сприяє підвищенню рівня безпеки праці, культури та організації виробництва, дозволяє полегшити працю, підсилити її привабливість [1].

Відповідно до директиви Європейського регіонального бюро Міжнародної організації праці, всі держави, повинні мати у своєму розпорядженні, інформаційні та комунікаційні системи, які сприяють ефективному використанню інформації задля підтримки здоров'я робітників виробництв використанням у системах управління охороною праці та навчання питаням охорони праці [2].

Це потребує оптимізації інформаційного забезпечення організації управління навчанням з питань охорони праці на підприємстві, для дотримання державних гарантій з охорони праці на підприємстві [3, 4].

Існує необхідність вжиття дієвих заходів щодо поліпшення інформаційного забезпечення з питань охорони праці для збільшення ефективності інформаційного управління. У загальному випадку в понятті «ефективність» інформаційної технології забезпечення охорони праці можна виділити не тільки економічні, але і гігієнічні, технічні, психологічні та соціальні аспекти. Найбільш поширені потоки інформації з охорони праці відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Признак класифікації	Вид інформаційного потоку
Вид носіїв інформації	На паперових носіях, на магнітних носіях, на оптичних носіях, на цифрових носіях, електроні, тощо.
Періодичність використання	Регулярні, періодичні, оперативні
Призначення інформації	Директивні (керуючі), нормативно-довідкові, обліково-аналітичні, допоміжні, тощо.
Ступень доступу	Відкриті, закриті, секретні
Спосіб передачі даних	Кур'єром, поштою, телефоном, телеграфом, телетайпом, електронною поштою, факсом, по телекомунікаційних мереж
Режим обміну інформацією	«on-line», «off line»

З огляду на значний обсяг нормативно-правових актів, врахування яких є виробничою необхідністю, а так само підготовка вручну великої кількості документації займає більшу частину робочого часу спеціаліста з охорони праці (ОП), не даючи йому зосередитися на вирішенні технічних питань безпосередньо на виробництві. До того ж, велика ймовірність появи помилок у заповненні документів, невиконання окремих вимог через неважливість. Забезпечити точне і своєчасне виконання всіх обов'язків, покладених на фахівця з ОП, представляється можливим за допомогою оптимізації інформаційного управління навчанням з охорони праці [5, 6].

При цьому необхідно враховувати наступні вимоги до інформації з охорони праці:

- відповідність компетенціям і запитам посадових осіб по обсягу та повноті представлення;
- виключення несанкціонованого отримання інформації з охорони праці особам, яким вона не призначена, в т. ч. з естетичних та етичних міркувань;

- максимально стислі терміни надання актуальної інформації з охорони праці.

Оптимізація інформаційного управління технологіями забезпечення навчання з охорони праці включає етапи проектування, реалізації і впровадження, здійснення яких пов'язане з визначенням здійсненності проекту, розробкою загальної концепції, тестуванням її прототипів, виробничим випробуваннями версій технологій з оцінкою організаційно-технічних передумов, можливості розробки тощо.

Можливості інформаційних технологій у галузі навчання з охорони праці формуються в рамках реалізації проекту оптимізації інформаційного управління і обумовлені характером і рамками середовища: галузевої належності, в якій буде діяти запропонована інформаційна система, побажаннями користувачів (фахівців з охорони праці), особливостями засобів розробки та експертизи.

Інформаційні технології забезпечення охорони праці складається з інформаційно-технологічних процесів, інформаційного представлення стану безпеки праці у вигляді баз даних і знань, прикладного програмного забезпечення, апаратних засобів, користувача, предметної області (стану і умов формування безпеки праці)

Використання інформаційних технологій висуває нові вимоги до інформаційної діяльності працівників, такі, як аналіз і зберігання інформації, її первинна та вторинна обробка, прийняття і передача по різних каналах, оцінка її корисності [7].

Повна, достовірна і безперервна інформація дає можливість приймати рішення з усіх оперативних питань управління охороною праці, в тому числі, в зв'язку з навчанням робітників підприємства, начальників виробничих підрозділів, інших керівних посад, яким необхідні нові знання. Створення сучасних інформаційних технологій для формування автоматизованої інформаційно-керуючої системи навчання з охорони праці, дозволить на новому рівні забезпечити державні соціальні зобов'язання.

Список літератури:

1. Закон України «Про охорону праці» — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
2. Н. В. Кривець. Міжнародна організація праці // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2009. — Т. 6 : Ла — Мі. — С. 706.
3. Москалюк А.Ю. Особенности управления инициацией проектов в рамках системы управления охраной труда / А.Ю.Москалюк, П.А.Тесленко, П.Д.Федунец, // Восточно-европейский журнал передовых технологий. — Харьков: "Технологический центр", 2012. — № 1/13 (55). — С. 36 – 38.

4. Шеннон, Г., Девис, Д. МІАМ: Мерсисайдская информационная модель несчастного случая / Г. Шеннон, Д. Девис // Энциклопедия по охране и безопасности труда. - М., 2001. - Т. 2. - С. 179.

5. Москалюк А.Ю. Подготовка информации о состоянии предприятия для инициации проектов по охране труда / А.Ю. Москалюк, П.А. Тесленко // Управління проектами: Стан та перспективи: Матеріали 8-ї Міжнародної науково-практичної конференції. — Миколаїв : НУК, 2012. — С. 129 – 131.

6. Гуменюк Б. І. Міжнародна організація праці // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004 — Т.2 — 812с.

7. Москалюк А.Ю. Информационное конструирование проектов по охране труда как сложных организационно-технических систем / А.Ю. Москалюк // Журнал «Технологічний аудит та резерви виробництва». – Харьков: «Технологический центр», 2012. — № 4/1 (6). — С. 39 — 40.

УДК 351

В. В. ЧИЧКА
О.М. ДУЛГЕРОВА

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України*

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ТА ПІДРОЗДІЛАХ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Будь-яка діяльність, у тому числі управлінська, повинна бути спрямована на отримання конкретних результатів. Основними завданнями управлінців усіх рівнів є розроблення дієвих способів та прийомів впливу на працівників, вибір найоптимальніших управлінських важелів та створення механізмів впровадження їх у життя. Термін “метод” використовується у різних значеннях і чіткого його визначення немає. Під словом “метод” розуміють і прийом, і спосіб і їх системне поєднання. В широкому контексті методом звуть способи практичних та теоретичних дій людини, спрямовані на досягнення певної мети (в перекладі з грецької - *metodos* означає спосіб викладення).

В сучасній теорії управління існує багато різноманітних методів впливу, але одними із дієвих та широко застосовуваних є економічні методи. Економічні методи управління - це способи і прийоми, які базуються на використанні економічних законів та інтересів, дають можливість планомірно організовувати службову діяльність, а також прямо чи побічно стимулювати зацікавленість у досягненні кінцевих результатів.

Необхідність розробки й застосування економічних методів (економічного механізму) впливу на працівників, які беруть участь у забезпеченні захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій спричинена недостатнім фінансовим забезпечення як самих підрозділів з боку держави та органів місцевого самоуправління так і окремих працівників та низьким рівнем соціального захисту.

Економічні методи управління передбачають матеріальну мотивацію, тобто таку, яка буде зорієнтована на виконання певних показників роботи за певну якість та кількість праці. Ці методи базуються на матеріальних інтересах людей та використовуються на таких рівнях управління: 1). державного регулювання економіки, зокрема, у сфері цивільного захисту (програми, державні замовлення, економічні (інвестиційна, фінансова кредитна, податкова, митна, цінова) політика держави); 2). територіальною підсистемою, пожежно-рятувальним підрозділом (планування, економічний розрахунок); 3). окремого працівника (грошове забезпечення, додаткові види матеріального заохочення, негативні стимули (штрафи, нарахування тощо)).

Економічні методи управління передбачають розроблення планово-економічних показників і механізмів їх досягнення. Вони шляхом матеріальної зацікавленості стимулюють ініціативу та відповідальність працівників за результати прийнятих рішень. Здебільшого діють на керований об'єкт не прямо, а опосередковано. Серед всіх економічних методів слід виділити економічне регулювання та економічне стимулювання.

На практиці під економічним регулюванням розуміють матеріальну (фінансову) заінтересованість і відповідальність підрозділів, служб та відділів за створення умов для ефективної реалізації державної політики у сфері цивільного захисту,

Економічне стимулювання відноситься до найефективніших чинників, що зумовлюють поведінку індивідів, сприяють гармонізації колективних, групових, та індивідуальних інтересів.

Економічні стимули – способи впливу, що спонукають економічну поведінку індивідів, груп у сфері економічної діяльності до вирішення конкретних виробничо-господарських завдань згідно з метою організації.

Економічне стимулювання ґрунтується на використанні матеріальних стимулів (тарифних ставок, посадових окладів, доплат, надбавок, премій), дивідендів, цінних подарунків, дотацій, компенсацій, пільг тощо, вони є найдієвішими способами впливу на працівників організації. Будь-які економічні стимули повинні бути обґрунтованими, тобто задовольняти потреби працівників, враховувати їхні здібності та внесок у загальний трудовий процес. При їх встановленні необхідно дотримуватися принципу справедливості.

Методи управління в підрозділах ДСНС України реалізуються через управлінські рішення, що зовнішньо втілюються у різні правові форми:

закони, постанови, укази і декрети, положення, статuti, правила, інструкції, рішення, розпорядження, накази, резолюції і службові записки.

Список літератури:

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI / Відомості Верховної Ради, 2013, № 34-35.
2. Закон України «Про дисциплінарний статут служби цивільного захисту».
3. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади: Навчальний посібник / Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко та ін. / За заг. ред. Н. Р. Нижник.- К.: Вид-во УАДУ, 2002- 164 с.

УДК 378:316

***І.І. ШИДЛІВСЬКА, М.Р. ЦИМБАЛА
М.Я. КУПЧАК***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ФІНАНСОВІ ПРИНЦИПИ ГЕНРІ ФОРДА ЯК ВИДАТНОГО МЕНЕДЖЕРА

Більшість американців вважають, що Генрі Форд винайшов автомобіль. Усі упевнені, що Генрі Форд винайшов конвеєр, хоча за 6 років до Форда деякий Ренсом Олдс у виробництві використовував візки, що рухаються, а стрічкові транспортери вже застосовувалися і на зернових елеваторах, і на м'ясокомбінатах у Чикаго.

Генрі Форд народився в бідній родині, розбагатів і прославився. Американці можуть забути ім'я свого президента, але назву свого автомобіля вони будуть пам'ятати завжди. Генрі Форд терпів поразки, боровся з інтригами, але він домігся усього, про що мріяв.

Генрі Форд створив універсальний автомобіль і став мільярдером. Він усе життя прожив зі своєю дружиною Кларою, що вірила в нього і завжди підтримувала. Коли його запитали, хотів би він прожити життя ще раз, Форд відповів: "Тільки якщо можна знову женитися на Кларі". Він народився 30 липня 1863 року в родині американського фермера недалеко від Дірборна в Мічигану. Родина була небагата, батько цілими днями трудився в поле. Якось дванадцятирічний Генрі з батьками відправився в Детройт і вперше побачив екіпаж з мотором – локомотив. Батько Генрі Форда хотів, щоб син працював з ним на фермі – продовжував справу. Але майбутній засновник автомобільної імперії відірвався від коренів і пішов учнем у механічну майстерню. У 1887 році Генрі Форд сконструював модель двигуна. Для цього йому довелося (як у дитинстві) розібрати дійсний двигун, що

потрапив до нього в майстерню, і розібратися, що там до чого. Щоб продовжувати свої експерименти, Форд повернувся на ферму – але не орати, а улаштувати в свою майстерню.

У 1893 році Форд зібрав свій перший автомобіль – "квадрицикл". Відразу знайшлися тямущі компаньйони, що запропонували Фордові створити Детройтську автомобільну компанію (Detroit Automobile Company) для виробництва гоночних машин.

Фінансових принципів у Форда було три: не залучав у компанію чужих капіталів, купував тільки за наявні, усю прибуток вкладав знову у виробництво. Форд вважав, що на дивіденди мають право тільки ті, хто брали участь у створенні продукту, у самій роботі. Усі зусилля цієї роботи були спрямовані на розробку універсальної моделі автомобіля. Красивих назв Форд для своїх машин не придумував. Він використовував підряд букви англійського алфавіту. Попередні моделі хоча і непогано продавалися, залишалися все-таки експериментальними. Універсальною стала модель-т. Її характерною рисою була простота. Реклама говорила: "Кожна дитина може керувати "Фордом".

В ідеал легко вірять, поки він недоступний. Ідеал відчутний - викликає підозру. Усі вважали, що не можна щось робити добре, а продавати дешево, що гарний автомобіль узагалі не можна виготовити за низьку ціну - та й узагалі, чи доцільно будувати дешеві автомобілі, коли їх купували тільки багаті? Говорили: "Якщо Форд зробить так, як сказав, через шістьох місяців його чекає крах". Над Фордом сміялися, модель-т у народі ласкаво охрестили "бляшанкою Лиззи". Запчастини для "Лиззи" коштували так дешево, що вигідніше було купити нові, чим лагодити старі. Щоб продавати багато, необхідно було не тільки знижувати ціни на автомобіль, але й переконати покупців. На зорі автомобільної індустрії на продаж автомобіля дивилися як на вигідну операцію.

Він сформулював два принципи: змушувати робітника не робити ніколи більше одного кроку і ніколи не допускати, щоб йому приходилося при роботі нахилитися вперед чи у сторони. З 1 квітня 1913 року Форд запустив конвеєр. Робітник, що вганяв болт, не загвинчував одночасно гайку; хто ставив гайку, її не загвинчував. Ніхто з робітників нічого не піднімав і не перетаскував.

Одночасно він проводить політику використання праці інвалідів, яким платять стільки ж, скільки здоровим робітником. Вигода полягала в іншому: до одноманітності конвеєрної роботи інваліди були підготовлені краще, адже кваліфікації ніякої не було потрібно. Так, сліпий був приставлений до складу, щоб підраховувати гвинти і гайки, призначені для відправлення у філії. Двоє здорових людей були зайняті тією же роботою. Через два дні начальник майстерні попросив призначити обом здоровим іншу роботу, тому що сліпий міг разом зі своєю роботою виконувати обов'язку і двох інших.

У 1920 році, продавши усе, що не мало відносини до автомобілебудування, Форд провів реконструкцію на фабриці. "Ледарів" з будинку керуван-

ня перевели в цехи. "Великий будинок для керування, може бути, іноді і необхідно, але побачивши його просипається підозра, що тут мається надишок адміністрації", – заявив він при цьому. Усі що служать, не згодні повернутися до верстата, були звільнені. Внутрішні телефони між відділами відключені. Чисто утилітарний підхід до менеджменту одержав назву "фордизму".

Заслуга Форда в тому, що він створив потокове виробництво. Він придумав автомобільний бізнес. Коли підприємства стали економічно організовані, з'явилася затребуваність у менеджері. ХХ століття стало століттям управління. Але щоб до цього прийти, на початку століття повинні були з'явитися творці. Таким творцем і був Генрі Форд. І за це він визнаний журналом Fortune кращим бізнесменом ХХ століття.

Його робітники збирали гроші, щоб купити "свій" автомобіль - "Форд-Т". Форд не створював попит на автомобілі, він створив умови для попиту. У боротьбі з принципами Форда народився американський менеджмент. Основоположники теорії менеджменту формулювали свої принципи в заочній суперечці з Фордом, а один з перших американських менеджерів-практиків – Альфред Слоун з General Motors – розбив Генрі Форда й в очній сутичці.

Неймовірний успіх Форда-підприємця закінчився в 1927 році крахом Форда-менеджера. До цього часу Форд уже не міг змінитися. Він настільки увірував у свій успіх і свою правоту, що не помітив зміни часу, коли процес організації успішного виробництва перейшов у стадію управління. Важливий тільки продукт. Якщо він гарний – він сам принесе прибуток, якщо ж поганий, то ніякі фінансові уливання, ніяке чудове керівництво не зроблять його успішним. Мистецтвом керування Форд нехтував. У кабінеті він проводив часу менше, ніж у цеху. Фінансові папірці дратували його. Він ненавидів банкірів і визнавав тільки готівку. У своїй компанії Форд одноосібно приймав усі важливі рішення. Ринкова стратегія полягала у використанні "цін проникнення". Щорічне збільшення обсягу виробництва, постійне зменшення витрат, регулярне зниження цін на автомобіль створювали стабільний попит і зростання прибутку.

Прибуток повертався у виробництво. Акціонерам Форд не платив нічого. Ставши успішним підприємцем-індивідуалістом, Форд вважав комерційний успіх кращим підтвердженням своєї теорії. Він не утомлювався повторювати: "Тільки робота в стані творити цінності".

Список літератури:

1. Генрі Форд. Моє життя – це робота. URL : http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Moie_zhyttia_ta_robota.pdf.
2. Менеджмент. URL : <http://osvita.ua/vnz/reports/management/15106/>.

УДК 349.235

Х.Р. ЯКИМ
О.В. ПОВСТИН*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ**

Людина та її здоров'я – найбільша цінність нашої держави, яка докладає великих зусиль, створюючи умови безпечної життєдіяльності людини як у навколишньому середовищі, так і в середовищі праці.

Державна політика управління охороною праці визначена в законі «Про охорону праці» і ґрунтується на принципі пріоритетності життя людини відносно результатів виробничої діяльності.

Метою управління охороною праці є забезпечення безпеки, збереження здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності. Під ним слід розуміти підготовку, прийняття та реалізацію рішень щодо здійснення організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів, які спрямовані на збереження здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Державне управління у сфері охорони праці здійснюється шляхом сукупності скоординованих дій, спрямованих на забезпечення безпечних і здорових умов праці таких структур: органів державного управління охороною праці, органів місцевого самоврядування при участі об'єднань роботодавців, профспілок та інших представницьких організацій.

До першочергових завдань у сфері управління охорони праці належить:

- подальше вдосконалення і нормативно-правове укріплення системи державного управління у сфері охорони праці, необхідність якого визначається тим, що створена раніше й досить ефективна у стабільних умовах система державного управління у сфері охорони праці почала давати збої в умовах динамічного розвитку соціально-економічних процесів у суспільстві та реформування центральних органів виконавчої влади;
- створення умов для забезпечення ефективної взаємодії всіх соціальних партнерів, сприяння розвитку соціального партнерства у сфері охорони праці;
- підвищення ролі профспілок, активізація їх діяльності у сфері охорони праці;
- активізація участі працівників та громадських структур у вирішенні питань охорони праці;
- забезпечення реалізації прав працюючих на відшкодування шкоди у випадку виробничого травматизму, активне впровадження системи соціального страхування від нещасних випадків і профза-

хворювань, опрацювання пропозицій щодо вдосконалення національної системи страхування від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань;

- формування більш відповідального ставлення до питань охорони праці з боку керівників усіх підприємств, установ, організацій, підвищення статусу служб охорони праці, недопущення їх ліквідації чи скорочення;
- підвищення професійного рівня працівників служб охорони праці;
- підготовку фахівців, які спроможні у нових економічних і правових умовах на високому рівні опрацьовувати правові акти;
- створення системи інформаційного забезпечення підприємств правовими актами з питань охорони праці;
- урахування всіх факторів, які спричиняють виробничий травматизм і профзахворювання (вирішальною тут є реалізація Національної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища). [1, с. 11].

Законодавство України щодо охорони праці встановлює єдині вимоги до роботодавців усіх рівнів щодо створення безпечних умов праці. Але, як показує досвід, на практиці ці вимоги здебільшого не виконуються, особливо на підприємствах малого та середнього бізнесу. Тиск, обумовлений конкуренцією, примушує багатьох роботодавців економити кошти на охороні праці і розглядати профілактику травматизму і охорону здоров'я працівників як додатковий бар'єр на шляху зниження собівартості продукції та збільшення прибутку.

Сучасний стан охорони праці в Україні слід оцінити як критичний. Він базується на основних негативних факторах, що їх підтверджують:

- 1) незадовільні умови праці;
- 2) значний рівень захворюваності населення, яке працює (загальна захворюваність населення, яке працює, становить понад 2100 на 10000 оглянутих; набуває поширення туберкульоз, який серед працівників виявляють у 5 разів частіше, ніж серед населення, яке не працює, інфекційні захворювання, ВІЛ-інфекція);
- 3) високі показники виробничого травматизму;
- 4) недостатнє фінансування заходів і засобів з охорони праці;
- 5) неповне виконання та недостатня ефективність державної політики у сфері охорони праці [2].

Для покращення умов та охорони праці в Україні разом з центральними органами виконавчої влади потрібно:

- вжити заходи з підвищення ефективності наглядової функції, що буде сприяти зменшенню кількості порушень вимог нормативних актів з безпеки та гігієни праці;

- забезпечити подання законопроекту про застосування штрафних санкцій за порушення законодавства про охорону праці, що підвищить відповідальність роботодавців за виконання вимог законодавства про охорону праці;
- збільшити рівень заробітної плати інспекторському складу, що підвищить їх зацікавленість у досягненні кінцевих результатів – зменшення рівнів травматизму на виробництві, поліпшення умов та безпеки праці;
- розробити програму підготовки державних службовців-інспекторів з питань охорони праці, що поліпшить виконання ними наглядових функцій.

Отже, питання охорони праці складне і вкрай важливе. Адже за ним життя і здоров'я людей, які своєю працею створюють для держави та нації матеріальні блага. Як показує світовий досвід, безпека праці є основною гарантією стабільності, якості та ефективності будь-якого виробництва. До того ж відсутність нещасних випадків позначається на професійній активності працюючих, на моральному кліматі в колективі, а отже і на ефективності та продуктивності праці.

Вирішення проблем охорони праці вимагає взаємодії відповідних органів влади та громадськості. Реалізація відповідних державних програм, спрямованих на покращення умов і охорони праці, дозволить розробити і впровадити науково обґрунтовану державну систему наглядової, навчально-методичної та контрольної діяльності у сфері охорони праці.

Список літератури:

1. Шуаїбов О.К. Лекції з охорони праці : навч. посіб. / О.К. Шуаїбов. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2006. – 94 с.
2. Виноградов О. В. Охорона праці. Аналіз стану охорони праці в Україні / О. В. Виноградов // Статистика України. - 2011. - №3. - С. 31-35.

Секція 2

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

УДК 000

*Є.О. АДАМСЬКА
Ю.О. МАТВІЙВ-ЛОЗИНСЬКА
НУ «Львівська політехніка»*

THE LIQUIDATION OF THE INF TREATY AS A GLOBAL THREAT

The problem of confrontation between the two superpowers - the United States and Russia - is becoming a matter for further development of the arms race yet again. Unfortunately, not all of the politicians remember history lessons while making important decisions. According to a significant number of researchers, modern Russian-American relations are developing again in the context of the "Cold War", which allegedly ended ten years ago. The danger of this situation lies in the fact that both states possess 93% of nuclear potential and do not want to reduce their arsenals [1]. All this creates a global security issue not only for Europe, which is now stuck in the middle but also for the whole world.

Last year, the US published a new nuclear strategy, which caused a significant resonance in the world community. Donald Trump, who called China, Iran, North Korea, and the Russian Federation the main enemies of his country [2], added that he intends to build new nuclear warheads of low power. Moscow's response did not come to a halt - it began to modernize its own nuclear force [3]. That was condemned by the entire world community, in particular by the NATO General Secretary Jens Stoltenberg, who noted that Russia is again violating the agreement on medium and short-range missiles (INF Treaty) [4], which this year, most likely, will go away in the past.

The agreement on the elimination of medium and small missiles was signed by the General Secretary of the USSR Mikhail Gorbachev and the US President Ronald Reagan in 1987 during the Soviet-American Summit. This was preceded by a rather tense situation in Europe: in the mid-'70s of the XX century the USSR stationed on its territory medium-range SS-20 missiles that could be equipped with nuclear warheads, to which Americans responded placing Pershing-2 in Belgium, the United Kingdom, Italy and Germany. Such actions by both parties caused the largest mass protests in post-war history [5].

The treaty prohibited both parties from possessing, producing or flight-testing ground-launched ballistic and cruise missiles with ranges of 500-5,500km. The checking of the agreement terms fulfillment, as the researchers put

it, at the time of signing the INF Treaty was the most detailed and the strictest in the history of nuclear arms control [6].

On October 20, 2018, President Trump stated that the United States will be forced to withdraw from the treaty due to the long-term violation of its terms by the Russian side, which has had for a long time more than 16 SSC-8 cruise missiles within a radius of more than 500 km and, according to some estimates, 2,500 km. The Russian Federation claims that their radius does not exceed 480 km, which does not contradict the terms of the contract. However, there is no official confirmation of what both parties state [5].

One way or another, on February 2, 2019, both states announced the commencement of the withdrawal from the Treaty [7; 8], and Washington added that in August, it is going to test a cruise missile within a radius of 1,000 km [9].

Such maneuvers could not cause anxiety for European politicians. German Defense Minister Ursula von Der Lien called the INF Treaty a key element of European security, and British defense minister Gavin Williamson said that Russia should pay "for its adventurism." Sweden and the Netherlands also asked Russia not to leave the INF Treaty [10].

European concern in this situation can be understood. In the current situation, it can easily become a theater of fighting. The events of the 1970s, when American rockets were in Europe, can repeat themselves. In addition, medium-range mobile missiles are a huge danger. Compared to intercontinental missiles, they can fly to the goal in a minute and do not leave the enemy an opportunity to prepare for a strike. Such missiles have all the chances to turn Europe into a desert for a short period of time [5]. Some researchers, however, believe that China is the one that should pay more attention to this issue because its military potential worries the United States.

The INF Treaty was one of the key treaties of the Cold War that contained the threat of a nuclear war in the world. A departure from its conditions will create new challenges for all countries of the world. There is a high probability of intensifying missile defense races on both sides.

In addition, this treaty was indicative for other countries of the world and constrained them from nuclear capabilities building. As soon as the treaty ceases to exist, other states will begin to create new missiles. The former US Ambassador in Ukraine Stephen Pifer on his Twitter page wrote, "Today, when the Treaty is on the way to its termination, Ukraine will be free to develop, test and deploy ground-based ballistic missiles and cruise missiles with a range from 500 to 5 500. It's interesting, what the Kremlin has thought about it " [11]. Petro Poroshenko stated that in case of winning the presidential elections he will start his cadence from a missile military program [12].

Other researchers, appealing to the arms race as one of the reasons for the collapse of the USSR, arguing that subsequent races will become the swan song of Russia as a federation [13]. However, we cannot exclude the possibility that the US

or Russia will still reach an agreement with a help of the third party. It is likely that, the United States will try to engage China in a new possible agreement.

The existence of the INF Treaty and its compliance with the conditions of both parties is a fundamental thing for maintaining world security. Any war is a result of bad diplomacy. We only have to hope that Russia and the US, taking into account all of the very possible negative consequences of the treaty liquidation, will settle their differences at the diplomatic level.

Список використаних джерел:

1. Вивчаємо список країн, що мають ядерну зброю. Чи зможе світ справитися із загрозою? [Електронний ресурс]// Нобоетс.com – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.hoboetc.com/novosti-i-obschestvo/23127-izuchaem-spisok-stran-imeyuschih-yademoe-oruzhie-smozhet-li-mir-spravitsya-s-ugrozoy.html>.
2. Nuclear Posture Review [Електронний ресурс]// U.S. Department of Defense. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872877/-1/-1/1/EXECUTIVE-SUMMARY.PDF>.
3. Ядерні перегони Росії та США [Електронний ресурс]// DW.com. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/uk/сша-та-росія-нова-гонка-ядерних-озброєнь-31012018/av-42375828>.
4. У НАТО заявили, що Росія розробляє нову ядерну ракету [Електронний ресурс]// Вголос. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://vgolos.com.ua/news/u_nato_zayavyly_shcho_rosiya_rozroblyaie_novu_ya_demu_raketu_303766.html.
5. Що треба знати про Договір про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності [Електронний ресурс]// 2019 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/що-треба-знати-про-договір-про-ліквідацію-ракет-середньої-та-меншої-дальності/a-47321869>.
6. Договір про ліквідацію ракет середньої і малої дальності (РСМД) [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://medium.com/@usembassykyiv/договір-про-ліквідацію-ракет-середньої-і-малої-дальності-рсмд-15132cf3200f>.
7. Дмитрук О. США офіційно оголосять про вихід з угоди про ліквідацію ракет 2 лютого — Держдеп [Електронний ресурс] / Олександр Дмитрук. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/sshа-офіційно-оголосять-при-вихід-з-угоди-про-ліквідацію-ракет-2-лютого-держдеп>.
8. Калашник П. Путін підписав указ про вихід Росії з Договору про ліквідацію ракет [Електронний ресурс] / Павло Калашник. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/putin-pidpisav-ukaz-pro-vihid-rosiyi-z-dogovoru-pro-likvidaciju-raket>.

9. Idrees A. U.S. looks to test ground-launched cruise missile in August [Електронний ресурс] / A. Idrees, M. Arshad. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.yahoo.com/u-looks-test-ground-launched-cruise-missile-august-210019338.html>.

10. Три країни ЄС закликали РФ повернутися до ракетного договору з США [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/03/15/7093999/>.

11. Україна зможе розробляти балістичні ракети після припинення дії договору РСМД - Пайфер [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2636057-ukraina-zmoze-rozroblati-balistichni-rocketi-pisla-pripinenna-dii-dogovoru-rsmd-pajfer.html>.

12. Кириленко О. Порошенко заявив, що свою нову каденцію почне з військової ракетної програми [Електронний ресурс] / Ольга Кириленко – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/poroshenko-zayaviv-sho-svoyu-novu-kadenciyu-pochne-z-raketnoyi-programi>.

13. КИНЕЦЬ «РАКЕТНОГО» ДОГОВОРУ [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://defence-ua.com/index.php/statti/publikatsiji-partneriv/6467-kinets-raketnoho-dohovoru>

УДК 347.919

О.А. ВАСИЛЬЦОВА

Ю.В. ВЕРХОЛА

*Львівський державний університет внутрішніх справ
юридичний факультет*

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 запроваджено багато змін, спрямованих на забезпечення ефективності судочинства, зокрема, запровадження інституту врегулювання спору за участю судді.

Врегулювання спору за участю судді за новим цивільним процесуальним законодавством України, на нашу думку, необхідно розглядати як один із видів (типів) медіації, а саме, як присудову медіацію. За твердженням Н. М. Грень присудова медіація є самостійною моделлю медіації, що

інтегрована в судову систему країни [1, с. 85]. Адже цьому виду врегулювання спору властиві основні ознаки медіаційної процедури.

О. Можайкіна зазначає, що основними критеріями, за якими відносно врегулювання спору за участю судді до медіації, є:

- врегулювання спору відбувається за участю третьої (нейтральної) сторони. Суддя, в провадженні якого перебуває справа, виступає цією нейтральною стороною, яка допомагає сторонам знайти порозуміння. При вирішенні спору за участю судді владні повноваження останнього полягають у тому, що він затверджує мирову угоду, а також слідкує за тим, аби не здійснювалося зловживання правами сторонами. Тобто, така функція судді не може розглядатися як діяльність щодо здійснення правосуддя [2, 177-178].;
- до ключових принципів відносяться: конфіденційність та добровільність [2, 177-178]. Конфіденційність полягає у тому, що інформація, отримана суддею від сторони під час закритих нарад, не може бути розголошена іншій без згоди першої, протокол наради не ведеться, не здійснюється фіксування технічними засобами [3]. Не підлягає розголошенню також і вся інша інформація, отримана суддею під час проведення цієї процедури, також під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні, аудіотехнічні пристрої, здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис [3]. Така ознака як конфіденційність зводить до мінімуму ризик публічного розголошення конфлікту, що може бути особливо важливим, наприклад, у справах, які є наслідком сімейних конфліктів. Добровільність – регулювання спору за участю судді є неможливим без згоди сторін спору;
- вирішення спору здійснюється з урахуванням найбільш прийнятних шляхів для сторін. Тобто, спір вирішується не лише на правових позиціях і в межах предмета позову, а й з урахуванням інтересів сторін [2, 177-178].;
- формами проведення процедури є спільні та закриті (індивідуальні) наради зі сторонами спору (сторони мають право брати участь них в режимі відеоконференції в порядку, визначеному процесуальним законом) на яких суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, направлені на мирне врегулювання сторонами спору. Під час закритих нарад суддя додатково має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах [3].
- відповідальність за прийняте рішення покладається на сторони спору. Суддя може пропонувати сторонам можливі варіанти мир-

ного врегулювання, але саме рішення приймається обопільно самими сторонами;

- суддя, який проводить процедуру врегулювання спору, не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації та оцінку доказів у справі [2, 177-178].

Врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення (без права продовження строку).

Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі [3].

Сторони вправі в будь-який момент ініціювати питання припинення врегулювання спору шляхом подання до суду відповідної заяви. Врегулювання спору також припиняється у разі закінчення встановленого для його проведення строку; за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін або у випадку досягнення сторонами мирного врегулювання спору. Після припинення врегулювання спору за участю судді провадження у справі поновлюється. У разі недосягнення сторонами мирного врегулювання спору справа передається на розгляд іншому судді. Повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається [4].

Отже, в процесі вирішення спору за участю судді – суддя виступає нейтральною третьою стороною і допомагає вирішити конфлікт між сторонами, сприяючи виробленню добровільної угоди між ними. Суддя полегшує процес спілкування між конфліктуючими сторонами, надає пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та допомагає глибше зрозуміти їхні позиції та інтереси.

Список літератури:

1. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 250 с.
2. О. Можайкіна Правовий аналіз врегулювання спору за участю судді. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. №2. С. 174-180
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18 березня 2004 р. № **1618-IV**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Романадзе Л. Д. Врегулювання спору за участю судді та інші процесуальні новели: вплив на розвиток медіації. URL: <http://mediation.ua/wp-content/uploads/2017/05/Stattya-pro-Mediatsiyu-v-proektah-protses-kodeksiv-2.pdf>.

УДК 343.1

**О.А. ВАСИЛЬЦОВА
О.М. БРОНЕВИЦЬКА**

*Львівський державний університет внутрішніх справ
юридичний факультет*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСГУМАЦІЇ ТРУПА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Повне, всебічне та об'єктивне дослідження всіх обставин справи в кримінальному провадженні та ефективна діяльність правоохоронних органів щодо розслідування злочинів досягаються за допомогою проведення слідчих (розшукових) дій [1]. Різновидом таких дій є ексгумація трупа.

Ексгумація – це вилучення трупа з землі. В слідчій та експертній практиці під ексгумацією розуміють вилучення трупа із місця поховання. Згідно з Законом України «Про поховання та похоронну справу» місце поховання - кладовище, крематорій, колумбарій або інша будівля чи споруда, призначена для організації поховання померлих [2]. Тобто, не є ексгумацією, наприклад, виймання тіла особи з землі, якщо тіло було закопано з метою приховати вчинення злочину. Ексгумації підлягають як трупи, яким робили розтин, так і трупи, яким його не зроблено, з метою виключення насильницької смерті, чи упізнання трупа невідомої особи, з метою створення належних умов для подальшого проведення огляду трупа, пред'явлення його для впізнання, експертного дослідження чи інших процесуальних дій [3, с. 154].

Ексгумація здійснюється з метою судово-медичного дослідження трупа, а також у тих випадках, коли первинне судово-медичне дослідження цього трупа було проведене неповно або виникли нові обставини, які необхідні для перевірки кримінального правопорушення шляхом дослідження раніше похованого трупа.

Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора, в якій має бути зазначено: чий труп підлягає вийняттю і його місце поховання; для яких цілей необхідна дана дія, на кого саме покладається процедура ексгумації, день та час її проведення. Проведення ексгумації без постанови прокурора є грубим порушенням процесуальної форми, що може призвести до визнання доказів, отриманих в процесі ексгумації, недійсними.

Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування [1]. У безпосередньому вийманні трупа із землі (вкопування, підняття труни) беруть участь помічники слідчого, які є технічними виконавцями. Якщо ініціатором цієї дії є слідчий за власною ініціативою або з ініціативи сторони захисту чи потерпілого, він повинен подати прокурору клопотання з викладенням мотивів та обґрунтуванням потреби проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Відповідно до КПК, слідчий, прокурор

зобов'язаний також запросити не менше двох понятих для проведення цього виду огляду трупа.

Проблемним залишається питання порушення прав сім'ї померлого чи його близьких родичів. Слушним було б після винесення постанови прокурора про ексгумацію трупа ознайомити з нею членів сім'ї чи інших близьких родичів, які мають викласти у постанові, чи є у них заперечення проти ексгумації. За відсутності їх згоди на ексгумацію трупа, вилученню зразків тканин і органів або частин трупа слід звернутися до слідчого судді з клопотанням, погодженим з прокурором (за аналогією з проведенням, наприклад, огляду, обшуку у житлі чи іншому володінні особи).

Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та ним оглядається. В Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, затвердженій наказом МОЗ України №6 від 17 січня 1995 року вказується, що як фахівці судово-медичні експерти можуть залучатися у встановленому законом порядку до участі в початкових та інших слідчих діях: огляду трупів на місці події (знайдення), ексгумації, вилучення зразків та інших [4]. КПК України вказує, що під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень [1].

У разі проведення огляду трупа на місці ексгумації, перебіг і результати ексгумації та огляду оформляють єдиним протоколом, у якому зазначається все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення слідчої (розшукової) дії [5, с.31]. До протоколу додають фото-, відеоматеріали у разі застосування науково-технічних засобів, а також плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки.

Відповідно до пункту 3.4 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року №53/5, вилучення об'єктів, що підлягають дослідженню, та відібрання зразків оформлюють протоколами згідно з вимогами процесуального законодавства. У них, крім загальних реквізитів такого роду документів, зазначають, які саме зразки були вилучені або відібрані, їх кількість, умови відбору або вилучення, а також інші обставини, що мають значення для вирішення поставлених питань. Протокол мають підписати всі особи, які брали участь у вилученні об'єктів, відібранні зразків. Об'єкти, що надають на дослідження, відповідно упаковує та засвідчує особа у передбаченому законодавством порядку [6].

У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи. Згідно з п. 1.8 Правил проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи - експертиза трупа виконується у судово-медичних моргах або в моргах лікувально-профілактичних установ. Як виняток за погод-

женням із судово-медичним експертом допускається проведення експертизи трупа у пристосованих під морг приміщеннях лікувально-профілактичної установи (при наявності в них необхідних умов) і на відкритому повітрі (лише в теплу пору року, при сухій погоді і при створюванні особою, що призначила експертизу, придатних для роботи умов) [7].

Завершальним етапом після закінчення експертизи, ексгумованого трупа або його останки поміщають у труну (ту ж саму, якщо її стан задовільний) та транспортують під керівництвом слідчого, або ж іншої посадової особи до попереднього місця поховання. Про це слід скласти довідку, копія якої повинна бути вручена близьким родичам або родичам покійного.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Про поховання і похоронну справу [Електронний ресурс]: Закон України від 10.07.2003 № **1102-IV** // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 7. – Ст. 47. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-15>

3. Кулик М.Й. Процесуальний порядок і тактика ексгумації трупа у кримінальному судочинстві України (за матеріалами МВС України): дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2011, с. 154-155. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/6/349/9321.html>

4. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: затв. Наказом МОЗ України №6 від 17 січня 1995 року № 254/790 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>

5. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: науково-практичний посібник / С. М. Стахівський. - К. : Атіка, 2009. – С. 64

6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. Наказом Мін'юсту України від 8 жовтня 1998р. №53/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

7. Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи: затв. Наказом МОН від 17.01.1995 №6 [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0257-95>

УДК 341.48/49

Є.М. ВДОВИЧЕНКО**І.В. БЕСАГА***Львівський державний університет внутрішніх справ***ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ОРГАНІЗАЦІЮ «ТЕРОРИСТИЧНИХ ТАБОРІВ»**

На сьогоднішній день тероризм постав як міжнародна, глобальна проблема і реальна загроза для національної та міжнародної безпеки. Його характеризує тенденція до зростання, що підтверджує загальна кількість терористичних актів і кількість країн, які задіяні у цій сфері. Сучасний характер тероризму, масштаби поширення та проведення жорстоких терористичних дій викликають у світі велике занепокоєння. У офіційних документах ЄС, ООН, ряді міжнародних договорів і угод, тероризм розглядається як загроза на стратегічному рівні.

В акті № 1566 від 08.10.2004 Рада Безпеки заявила, що тероризм у всіх його формах проявляє однією з найбільших загроз миру і безпеці. У документі ЄС «Європейська стратегія безпеки» підкреслено, що тероризм є зростаючою стратегічною загрозою для всієї Європи. Незважаючи на заходи, вжиті окремими державами та міжнародною спільнотою, в цілому, у двадцять першому столітті, в якому ми живемо, навряд чи можна очікувати остаточного усунення цієї загрози. Крім того, експерти прогнозують, що є підстави вважати, що тероризм стає все більш поширеним, організованим і жакликим [6, с. 299-300].

В цілому, під тероризмом (з лат. *terror* – «страх, терор») розуміється насильство і насильницькі дії (наприклад, викрадення, вбивства, підпали тощо) проти політичного порядку з метою спонукання до політичних змін. Терор служить засобом тиску і повинен, перш за все, поширювати невпевненість і страх або викликати симпатію і готовність підтримувати дії такого порядку. Тероризм – це не військова, а перш за все комунікаційна стратегія. Незважаючи на те, що терористи прагнуть до змін у існуючому порядку, вони не вдаються до захоплення територій (як, наприклад, партизани), терористи мають на меті вплив на свідомість і тим самим до запуску реформаційних процесів [7].

В українському законодавстві існує наступне визначення: тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [2].

Боротьба з тероризмом зумовила введення кримінальної відповідальності за так звані «терористичні табори».

За допомогою Закону «про запобігання тероризму» («Terrorismuspräventionsgesetz») Міністерство юстиції Австрії реалізувало Рамкове рішення ЄС, яким передбачено криміналізацію підготовки людей в терористичних цілях: «кожен, хто бере участь у «терористичних таборах», повинен бути покараний позбавленням волі від п'яти до десяти років». Окрім цього криміналізується інструктування щодо вчинення терористичних дій, як і заклик до їх вчинення.

Кримінальний кодекс Австрії доповнюється наступними положеннями: § 278e Кримінального кодексу передбачає відповідальність за «навчання для терористичних цілей» (1) «Той, хто інструктує іншу людину у виробництві або використанні вибухових речовин, вогнепальної або іншої зброї чи шкідливих або небезпечних речовин або в інший однаково шкідливий або небезпечний спосіб для вчинення терористичного злочину відповідно до розділу 278с (1) (1) – (9) або (10) або такої процедури з метою вчинення терористичного злочину карається позбавленням волі на строк від одного до десяти років, якщо він знає, що ці знання використовуватимуться для вчинення терористичного злочину».

(2) «Той, хто отримує інструкції щодо виробництва або використання вибухових речовин, вогнепальної або іншої зброї чи шкідливих або небезпечних речовин або щодо іншого однаково шкідливого або небезпечного способу для вчинення терористичного злочину відповідно до розділу 278с (1) (1) – (9) або (10) або такої процедури з метою вчинення терористичного злочину, карається позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років. Проте, покарання не може бути суворішим за своїм характером і обсягом, ніж як те, що передбачене законом за вчинення такого виду терористичного акту» [5].

Українські закони також змінюються відповідно до нових умов. 21.09.2006 Верховна Рада України з ініціативи Президента України прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального законів України про запобігання тероризму» [3].

Закон був змінений в контексті ратифікації Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом. Договірні держави зобов'язані внести до національного законодавства норми про кримінальну відповідальність за вчинення наступних діянь: публічне підбурювання до тероризму (стаття 5), участь у терористичній діяльності (стаття 6), керівництво щодо вчинення терористичного злочину (стаття 7) [8].

Сучасне українське законодавство, яке спрямоване на регулювання відносин у сфері запобігання створення так званих «терористичних лагерів» охоплює статтю 258-4 Кримінального кодексу України (у редакції від 26.02.2019 року), Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 року та, опосередковано, Указом Президента України «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» від 05.03.2019 року [1; 2; 4].

Як висновок можна сказати, що тероризм залишається однією з найбільших проблем у світі і продовжує розвиватися. Вирішенню цієї проблеми приділяється велика увага, як з боку окремих держави, так і міжнародних організацій. Водночас, українське антитерористичне законодавство перебуває на етапі становлення та потребує більш чіткої регламентації.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. Редакція від 26.02.2019. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. Редакція від 29.07.2018. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 25. Ст. 180.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон від 21.09.2006 № 170-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>
4. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України від 05.03.2019 № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019>
5. Strafgesetzbuch Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafebedrohten Handlungen Republik Österreich BGBl. Nr. 60/1974. Jänner 1975 Letzte Änderung: BGBl. I Nr. 112/2015
6. Безпека життєдіяльності: підручник. / О.І. Запорожець, Б.Д. Халмурадов, В.І. Применко та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 448 с.
7. Terrorismus. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Terrorismus#Rechtsterrorismus>
8. Уніан інформаційне агентство. 2006. 09 жовтня URL: <http://www.unian.ua/politics/18896-yuschenko-pidpisav-kriminalnu-vidpovidalnist-za-navchannya-terorizmu.html>

УДК 343.91

**О.В. ВОЛОШИНА
О.Л. ХИТРА**

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Тероризм є складним, багатомірним явищем. Крім правових, він торкається ряду інших проблем – психологічних, історичних, технологічних тощо. Все це спричиняє значні складнощі в дослідженні тероризму й повною мірою пояснює, чому світовому співтовариству дотепер не вдалося виробити оптимальних стратегій боротьби з ним [1].

Тероризм у найбільш широкому розумінні включає в себе не тільки злочини терористичної спрямованості, а й інші діяння, що сприяють їм, і фактично відповідає категорії «терористична діяльність», яка використовується у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 20.03.2003 р. Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону, терористична діяльність – це діяльність, яка охоплює: а) планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; б) підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; в) організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; г) вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; д) пропаганду і поширення ідеології тероризму; е) фінансування тероризму; є) інше сприяння тероризму. Криміналізована частина цих діянь відповідно до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, що була ратифікована Україною 31 липня 2006 р., має назву «терористичні злочини».

Боротьба з тероризмом ґрунтується на таких принципах: законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина; комплексного використання з цієї метою правових, політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей; пріоритетності попереджувальних заходів; невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності; пріоритетності захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності; поєднання гласних і негласних методів боротьби з тероризмом; нерозголошення відомостей про технічні прийоми і тактику проведення антитерористичних операцій, а також про склад їх учасників; єдиначальності в керівництві силами і засобами, що залучаються для проведення антитерористичних операцій; співробітництва у сфері боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом [2].

Аналіз світового антитерористичного досвіду свідчить, що тероризм зароджується й поширюється там, де порушуються права і свободи людини.

Він становить найбільш небезпечну загрозу правам і свободам людини вже тому, що терористи захоплюють заручників, застосовують фізичне та психічне насильство, тобто порушують права й свободи людини. Успіх свободам людей, терористи нав'язують свою політичну волю іншим членам соціуму. У такому контексті свобода як вияв соціальної сутності людини зумовлює важливе значення цього принципу, що є основою буття людини, реалізації її прав і свобод.

Запобігання терористичній діяльності передбачає вирішення таких завдань:

- удосконалення організаційно-правових засад діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом;
- підвищення рівня координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом Антитерористичним центром при Службі безпеки України;
- запровадження дієвих механізмів взаємодії та обміну інформацією між суб'єктами боротьби з тероризмом та іншими державними органами;
- удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення заходів боротьби з терористичною діяльністю, насамперед шляхом впровадження сучасних форм, методів і технологій добування, оброблення та використання інформації;
- реалізація суб'єктами боротьби з тероризмом комплексу взаємоузгоджених заходів правового, організаційного, адміністративного, режимного та технічного характеру щодо усунення внутрішніх і зовнішніх причин виникнення та поширення тероризму в Україні, мінімізації його негативного впливу;
- належне антитерористичне забезпечення об'єктів можливих терористичних посягань під час проведення масових заходів;
- підвищення ефективності систем і режимів охорони найбільш уразливих об'єктів можливих терористичних посягань, у тому числі шляхом розроблення та впровадження уніфікованих стандартів, правил, технічних умов і вимог, обов'язкового оформлення паспортів антитерористичної захищеності таких об'єктів;
- забезпечення своєчасного виявлення осіб, які причетні до міжнародних терористичних організацій чи терористичних груп або висловлюють терористичні наміри, та вжиття відповідних заходів реагування;
- удосконалення фахової та спеціальної підготовки/перепідготовки особового складу та працівників суб'єктів боротьби з тероризмом

шляхом упровадження новітніх методик, форм і методів, навчальних програм;

- використання прогресивних форм і методів в інформаційно-роз'яснювальній, освітній та профілактичній роботі, зокрема в реалізації спеціалізованих програм, спрямованих на недопущення поширення у суспільстві екстремістських поглядів, запобігання втягуванню молоді у терористичну діяльність;
- запровадження дієвих механізмів стимулювання фізичних та юридичних осіб до співпраці із суб'єктами боротьби з тероризмом;
- забезпечення систематичного оцінювання ефективності діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом за визначеними критеріями [3].

Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що тероризм є одним з найбільш негативним явищем сьогодення, націлений на руйнацію повсякденного способу існування, громадський порядок і громадську безпеку громадян.

Список літератури:

1. Дженикс Б. Інтернаціональний тероризм: нова форма конфлікту / Б. Дженикс. - М.: Міжнародні Відносини, 1982-147с.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 року №638- IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 25. – Ст. 180.
3. Указ Президента України від 5 березня 2019 року № 53/2019 «Концепція боротьби з тероризмом в Україні»

УДК 341.1

Б. ВОЯТ**Л.О. ДОРОШ***НУ «Львівська політехніка»***SECURITY INITIATIVES OF THE EUROPEAN UNION IN
MODERN COMPETITIVE SYSTEM OF INTERNATIONAL
RELATIONS**

The conflicts in Ukraine and the Near East, frequent terroristic attacks and other manifestations of danger are becoming significant challenges for the global community in general and for state members of the European Union (EU), in particular. Brexit, the aggressive and invasive policy of Russia, Donald Trump's provocative statements about the NATO alliance generate discussions as to whether Europe is capable of providing for its own security. The EU Global Strategy adopted in June, 2016, states that even the existence of the European Union is under debate. Since 2014, an activity in defence field has been observed, and the discussions about formation of European army have reached its highest point. In November 2017, 23 member states of the EU made a historic decision to move defense cooperation from a mere political commitment to concrete action [1].

German Chancellor A. Merkel's speech about increasing of the EU military independence was the most definite and explicit. To her mind, it is the right time for Europeans to stop relying on those, upon whom they have always relied (meaning the USA), and count on to their own forces. Merkel added that European security coordination has to be provided in partnership with America, despite its clear coldness towards European affairs [3].

The French agreed with their German allies. President E. Macron stated that in 10 years Europe would have a "common military force, common defense budget, and common doctrine for (defensive) actions". Head of the European Commission J.C. Juncker also supported the idea of the creation of a solely EU army. That would let the state members form common foreign and security policy and prevent global order collapse, which had been set in Europe after World War II and the Cold War: "We need to give a new life to the issue of European defense union, creating European army. This is the music of future, and it is playing now, but most Europeans do not hear it yet" [4].

Among the main reasons in favor of creation of European army, researchers distinguish the following:

1. The European Army is one an additional tool, which will be able to go through security challenges together with the UN and the NATO, but on the territory of the EU. Having created its own military forces the EU will intensify the NATO by undertaking more responsibility for the European region. The

strengthening of the NATO's "European part" can be beneficial for the both sides of Atlantic.

2. The EU will be able to act independently from Washington when it is not interested in active political actions or when the geopolitical interests of allies do not coincide. The point is that actually the EU will become independent from the USA in military areas.

3. The EU needs a more decisive influence lever than mild power that was proven ineffective in the past by the "Yugoslavia crisis". There is a necessity for military resources, which could help European countries realize their own decisions in security and defence areas. Protective cooperation can prevent conflicts, stop violence, and will encourage the carrying out of peaceful negotiations.

4. The creation of sole military clique in Europe will save the EU countries funds. Thanks to consolidation of military resources and their common spending; the EU members can have less expenditures while buying the same defence equipment and maintenance of servicemen. It is a huge advantage for the euro community, as most of the countries have significantly reduced defence expenditures due to finance economic crisis and therefore they cannot meet the requirements of the NATO Ordinance concerning annual costs for security, which is at least 2% of country's GDP.

5. After Brexit and sharpening of euro skeptical views inside the EU, the creation of a new army would give a fresh impulse for reinforcement of integration processes inside the community. Jean-Claude Juncker believes that a "European army would give one more proof to the whole world that among the EU countries there could not be any military conflicts". The launch of PESCO can be seen as a show of unity and a [step towards further integration](#) [3].

The creation of European army has started, but to finish the process will take a long time. Analysts believe that there are key obstacles and challenges while implementation of the idea of common European army. They are finance, agreement on management bodies, probabilities of destabilization in the NATO, sequence in making decisions, national contradictions of euro community, etc.

Consequently, the creation of a single European army still has a large number of obstacles and difficulties. Therefore, its creation in the coming year seems unlikely to happen. If we are to accelerate this process, then military integration will be symbolic. In our opinion, it is currently only possible to create a "layout" of the Euro-army in the form of a united French-German armed forces (possibly with the participation of several more EU states - considering the fact that the smaller the participants, the more efficient the work is). The realization of a European army, capable of acting on an equal footing with the armed forces of the United States, Russia or China, will take at least two to three decades. In a more distant future, such an army can be created if Europe conducts independent foreign and defense policy outside NATO, which also seems unrealistic. But despite the concerns of critics, it is now up to the EU member states that have

decided to launch PESCO to grasp the opportunity and [show the political will](#) to engage in true strategic common cooperation on defense.

References:

1. European Council conclusions on security and defence. Available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/22/euco-security-defence/>
2. European Defence Policy from Lisbon to Libya. Available at: <https://goo.gl/iWAMWH>
3. Juncker's EU Army REALITY. Available at: <https://www.express.co.uk/news/world/938096/jean-claude-junker-eu-army-military-mobility-plan-2025-european-union>
4. Kentish B. Emmanuel Macron calls for EU army. Available at: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/emmanuel-emmanuel-macron-eu-army-joint-defence-budget-french-president-nato-britain-brexit-russia-a7968346.html>
5. Liechtenstein St. No Sleeping Beauty: A Framework for Coordinated Defense in the EU / Stephanie Liechtenstein. Available at: <https://isnblog.ethz.ch/defense/no-sleeping-beauty-a-framework-for-coordinated-defense-in-the-eu>

УДК 351.741

**К.А. ГОНЧАРУК, Б.І. МАЗУРАК
К.М. КОСТОВСЬКА**

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СВОЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Побудова в Україні правової держави обумовлює важливість вирішення проблеми забезпечення безпеки її громадян. Особливої уваги заслуговують питання нормативно-правового регулювання забезпечення безпеки, збереження життя і здоров'я людей під час професійної діяльності. За цих умов питання забезпечення безпеки життєдіяльності працівників поліції набуває нового, більш актуального значення.

Аналізуючи нормативно-правове забезпечення безпеки життєдіяльності працівників Національної поліції України, варто підкреслити, що воно здійснюється, по-перше, на основі Конституції України, загальних та спеціальних законів України, а також прийнятих на їх підставі указів Президента України, постанов, розпоряджень, положень Кабінету Міністрів України, наказів, розпоряджень, вказівок, виданих Міністром внутрішніх справ. Також воно регулюється міжнародними нормативно-правовими документами

з питань прав і свобод людини, державної служби, діяльності правоохоронних органів. Таким чином, ми можемо виокремити наступні рівні законодавства, які регулюють питання забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу працівників поліції:

1. Конституційний рівень (Конституція України) [1].
2. Рівень міжнародно-правових документів, серед яких особливе місце належить Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [2]; Міжнародному пакту про громадянські та політичні права з Факультативним протоколом до нього від 16 грудня 1966 року [3]; Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року [4] та інші документи, які ратифіковані Україною.
3. Рівень законів та інших прирівняних до них актів: Кримінальний кодекс України [5], Кодекс України про адміністративні правопорушення [6], Кодекс законів про працю України [7], Закон України від 20.12.1990 р. «Про Національну поліцію» [8] тощо.
4. Рівень підзаконних нормативно-правових актів, який у свою чергу поділяється на такі підрівні: а) постанови Верховної Ради України, б) акти Президента України: в) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, г) накази, вказівки, розпорядження, інструкції міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Таким чином, всі нормативно-правові акти, покликані регулювати відносини в сфері забезпечення безпеки життєдіяльності працівників поліції, мають багатогалузевий характер. Ці нормативні акти належать до низки національних галузей права: адміністративного, трудового, кримінального, фінансового.

Основною метою подальшого розвитку нормативних засад забезпечення безпеки життєдіяльності працівників Національної поліції України є розробка та створення ефективного механізму прийняття й реалізації організаційно-управлінських рішень, створення якісної нормативно-правової бази, здатної забезпечити належний рівень управління та захисту у сфері професійної захищеності працівників системи Міністерства внутрішніх справ України.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Редакція від 30.09.2016. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. Амстердам–Київ: Українсько-американське бюро захисту прав людини, 1996. С. 6–9.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий і проголошений Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в*

документах міжнародних організацій. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: «Сфера», 2002. 378 с.

4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 року. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: «Сфера», 2002. 378 с. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/>

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року із змінами та доповненнями. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. URL:[URL:http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

7. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.71. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1971. Додаток до № 50. ст. 375. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII Редакція від 31.08.2018. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 40–41, Ст. 379. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

УДК 343.98:624

**О.В. ЖИВКО, І.І. ШЕГІНСЬКИЙ
А.І. ВОЛЬНИХ, З.Б. ЖИВКО**

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОЦІНЮВАННЯ МАЙНА ТА МАЙНОВИХ ПРАВ ТА СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ

Найбільш поширеним видом судової експертизи є криміналістична. Криміналістична експертиза – це лабораторне дослідження об'єктів з метою встановлення їх фактичного стану; можливості проведення певних дій; обставин, за яких були проведені дії; невидимих слідів зашифрованого змісту; групової належності об'єктів або їх тотожності. Така експертиза вимагає застосування спеціальних криміналістичних знань, її об'єктами можуть бути тексти документів та підписи на них, відтиски печаток і штампів, сліди рук, ніг, знарядь злочину та інструментів, транспортних засобів, зброя, боєприпаси тощо. Залежно від об'єктів дослідження криміналістичні експертизи поділяються на почеркознавчу, техніко-криміналістичну експертизу документів, трасологічну, судово-балістичну, товарознавчу та ін.

У теорії кримінального процесу та криміналістики судова експертиза визначається як дослідження, що провадиться у відповідності з криміналь-

но-процесуальним або цивільно-процесуальним законом особою, яка володіє спеціальними знаннями у науці, техніці, ремеслі з метою встановлення обставин, що мають значення для справи. Закон України «Про судову експертизу» визначає поняття судової експертизи як дослідження експертом на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

При розслідуванні та судовому розгляді кримінальних і цивільних справ часто виникає необхідність у застосуванні спеціальних знань у галузі товарознавства, в тому числі й у формі товарознавчих експертиз. Такі експертизи здійснюються при розслідуванні крадіжок майна, випуску недоброякісної продукції, контрабанди товарів, при розгляді судами цивільних справ, коли обставини справи обумовлюють необхідність дослідження споживчих властивостей продукції, товарів та сировини. Джерелами доказової інформації при розгляді цих справ виступають товари народного споживання, сировина, напівфабрикати, тара, пакування. Експертне дослідження таких об'єктів дозволяє визначити: їх різноманітні параметри, суттєві ознаки, властивості, різні обставини, пов'язані зі споживчими якостями; відповідність стандартам, технічним умовам, зразкам; спосіб фальсифікації вказаних об'єктів; визначення вартості окремих елементів та оцінювання майна; шляхи попередження різних правопорушень.

Слідча та судова практика останніх років свідчить про зростання ролі цієї експертизи. Нерідко вона призначається також при розслідуванні вбивств, зґвалтувань, пограбувань, хабарництва, хуліганства, розбоїв, навмисних підпалів та інших злочинів, коли речовими докази у справі є товарні об'єкти (головні убори, одяг, взуття, ювелірні вироби тощо), для дослідження яких необхідні знання в галузі товарознавства. Багато товарознавчих експертиз проводиться у зв'язку з розглядом цивільних позовів щодо розділу майна, відшкодування збитку при пошкодженні майна або його псуванні, реалізації неякісних товарів, неправильному оцінюванні майна об'єктів приватизації тощо. Товарознавча експертиза допомагає вирішити широке коло питань: визначити якість виробів; фактори, що забезпечують збереження продукції; обставини, що спричиняють зниження якості товарів.

Одним із завдань товарознавчої експертизи є встановлення фактичних даних, що підтверджують або спростовують відповідність характеристик досліджуваних об'єктів товарного походження базовим (нормативним) значенням, а також встановлення обставин, що зумовили зниження якості товарів, тобто фактичних даних, пов'язаних з недотриманням правил пакування, маркування, збереження, транспортування, розбракування та оцінки товарів.

З розвитком ринкової економіки одними з сучасних вимог до вітчизняних товаровиробників, згідно політики країни з проблем економічного зростання, стали потреби щодо зміни форм власності, які відбувались та від-

бувають згідно Державної програми приватизації. У зв'язку з тим, що процес приватизації затягнувся, економічне зростання зазнало суттєвих перешкод. Вивчення кримінальних справ та оперативної інформації звертає увагу на те, що розповсюджуються зловживання при розрахунках за об'єкти приватизації. Фінансові посередники, які залучають приватизаційні сертифікати, порушуючи законодавство, ці сертифікати обмінюють на акції, потім на векселі, після чого, отримують безготівкові гроші, які за фіктивними угодами переводяться за кордон. Зокрема, згідно з законом України «Про приватизацію майна державних підприємств» покупці для сплати за об'єкти приватизації можуть використовувати приватизаційні майнові сертифікати.

Згідно Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» майно, що приватизується, може бути придбано за рахунок власних і позичених коштів покупців, які мають право брати участь у приватизації відповідно до цього Закону. Покупці – нерезиденти України набувають у власність майно, що приватизується, у процесі приватизації з оплатою його ціни у національній валюті або у вільно конвертованій валюті. У разі здійснення покупцем платежу у вільно конвертованій валюті сума, що підлягає сплаті у такій валюті, визначається за офіційним курсом гривні до такої валюти, встановленим Національним банком України на день укладення (підписання) договору купівлі-продажу.

Покупці, які мають право брати участь у приватизації відповідно до цього Закону, вправі використовувати для придбання об'єктів приватизації кошти відповідно до валютного законодавства України. У разі придбання об'єкта приватизації за рахунок залучених коштів покупець повинен також подати інформацію про відповідного кредитора, а також документальне підтвердження, що такий кредитор погоджується надати відповідний обсяг фінансування у разі, коли такого учасника буде обрано переможцем аукціону. Кредитором не може бути особа, яка не може бути покупцем відповідно до статті 8 цього Закону [1].

Оцінювання майна та майнових прав – це процес визначення їх вартості у відповідності з процедурами, визначеними положеннями (національними стандартами №1, 2), затвердженими КМУ, методиками та іншими нормативно-правовими актами, затвердженими КМУ, ФДМ України. Своєю чергою, експертна оцінка – це процедура визначення вартості майна, майнових і немайнових прав, нематеріальних активів та бізнесу.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики оцінки вартості майна під час приватизації» від 12 жовтня 2000 р. № 1554, яка дозволила судовим експертам-товарознавцям більш використовувати свої можливості при вирішенні питань щодо експертного оцінювання й індивідуально визначеного майна підприємств [3]. Експертна оцінка майна є невід'ємною частиною юридичного оформлення зміни прав власності на майно. Це стосується договорів купівлі-продажу, дарування, міни, передачі в заставу ті

ін.. Експертна оцінка проводиться для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства. Тобто визначена експертом грошова вартість майна буде базою для сплати податків, державного мита, платежів до пенсійного фонду тощо.

В даному випадку виникає низка проблем з оцінкою вартості, яку недобросовісні оцінщики можуть занижувати і за корупційними зговорами реалізувати об'єкти за безцінь, звіти про оцінку не перевірялися, а відповідно зменшувалася сума податків. Однак, існував Єдиний реєстр оцінок, куди подавалася інформація оцінювачами, я можна було користуватися цим реєстром безкоштовно. Сьогодні одна з українських комерційних фірм ("Ві Ай Пі Департамент", – ред.) розробила новий, так званий сервіс "Оцінка-online". За кожну операцію з сервісом оцінювач і нотаріус повинні заплатити десь близько 390 грн. Корупція полягає в тому, що сервіс, який повинен бути безкоштовним – збирає кошти з українців в подвійному розмірі. І все це осідає в кишені приватної компанії. Тобто, при оцінюванні виникають «узаконені» порушення.

Список літератури:

1. Про судову експертизу. Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 28, ст.232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>
2. Про приватизацію державного і комунального майна. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018. № 12. ст.68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>
3. Про затвердження Методики оцінки вартості майна під час приватизації. Постанова від 12 жовтня 2000 р. № 1554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1554-2000-%D0%BF>

УДК 327.37.100

М.О. ЗАВІТІЙ
М.Я. КУПЧАК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ПРОБЛЕМА МИРУ І РОЗЗБРОЄННЯ**

Проблеми збереження миру на Землі, запобігання військових катастроф і конфліктів залишаються одними з найважливіших в умовах сьогодення. Розвиток науки й техніки, створення ядерної зброї призвели до того, що нині людина стала спроможна покласти край власному існуванню. Багато країн витрачають колосальні кошти на виробництво зброї й проведення наукових досліджень у цій сфері. Швидкий прогрес у військовій галузі загрожує безпеці і сприяє поширенню глобальних проблем. Найважливішою такою проблемою є відвернення війни (насамперед ракетно-ядерної) і припинення гонки озброєнь.

За підрахунками істориків упродовж останніх 6 тис. років без воїн Світ перебував лише 292 роки. Війни на планеті забрали вже понад 4 млрд. життів. Основні причини воїн коріняться в подільності між класами і державами, расами і націями, релігійними і політичними суперечками. Світогляд війни і насилля тримається на поділі світу й людей на "наших" і "чужих", на "добрих" і "злих". Ряд учених-суспільствознавців пояснюють причини воїн уродженою властивістю людини до насильства, інстинктом руйнування, агресивністю щодо подібних собі.

Будь-яка війна веде до загибелі людей, втрати найціннішого - людського життя. Всі ми сьогодні бачимо, до яких страхітливих наслідків і трагедій призводять війни - на Близькому Сході, в Афганістані, Сирії, Чечні. Після другої світової війни з'явилась ракетно-ядерної зброя. В 1949 році США та їхні союзники створили воєнно-політичний блок НАТО. У другій половині 20 ст. виникла можливість знищення цілих країн і континентів. В арсеналах найбільших країн світу зосереджена така кількість зброї, якої достатньо, щоб знищити все живе на планеті. Атомні й водневі бомби, якщо вибухнуть одночасно, здатні розірвати Землю на шматки. Нині налічується щонайменше сім "ядерних держав", у т. ч. й таких, що конфліктують між собою (Індія та Пакистан).

Міжнародні договори про нерозповсюдження ядерної зброї чи про повне припинення виробництва хімічної зброї підписані далеко не всіма країнами світу. Першою державою світу, яка зробила це, стала Україна. Після Другої світової війни всі країни світу витратили вже близько 10 трильйонів доларів США на озброєння й утримання армії. Разом із тим на проблему збереження миру на нашій планеті є різні точки зору. На сьогодні ядерна зброя зосереджена в 5 країнах світу - Китаї, Франції, Великобританія, США, Росія.

Проблема збереження миру включає і тероризм. Якщо донедавна звертання до терору як засобу вирішення політичних або релігійних проблем було надзвичайним явищем, то в наші дні практично щоденні повідомлення про терористичні акти сприймаються як щось звичне.

Найочевидніша ознака тероризму – насильство. Причому нерідко теракт здійснюється саме з метою продемонструвати максимум насильства, аби домогтися розголосу, уваги, резонансу в суспільстві.

Головна мета терористів - не безпосередні жертви їхніх акцій, не конкретні люди, яких вони холоднокровно прирікають на загибель, а ті, хто про це дізнається. Терористи прагнуть, аби ворожа спільнота "зрозуміла": або вона піде на поступки на зустріч їхнім вимогам, або буде приречена вічно страждати очікуючи у страху, що удари можуть влучити у будь-кого і в будь-який час. Сучасних терористів не хвилює, скільки невинних людей загине, будуть вони цивільними чи військовими, які матеріальні збитку будуть завдані суспільству. Головний об'єкт їхнього впливу – ті, у чийх руках влада. Таким чином, тероризм у широкому сенсі використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети.

Часто ми отримуємо нагадування про те, що тероризм як і раніше наповнює життя людей у всьому світі болем і стражданням. Практично щотижня в будь-якій точці світу відбувається терористичний акт, без розбору вражає невинних людей, які просто опинилися в невідповідному місці в невідповідний час. У перемозі над цим злом зацікавлені всі країни, і на протязі десятиліть питання про боротьбу з тероризмом стоїть на порядку денному.

Саме через це були створенні організації щодо попередження терористичних актів як на національному, так і міжнародному рівні.

Антитерористичні організації :

- 1) Організація безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ);
- 2) Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол;
- 3) Генеральна Асамблея ООН;
- 4) Комісія з попередження злочинності і карного правосуддя ООН;
- 5) НАТО – Організація північно-атлантичного договору.

Світове співтовариство, ООН, НАТО, окремі країни та їх лідери намагаються покращити ситуацію у світі, відвернути загрозу війни. Необхідно ліквідувати військові бази, передусім Росії та США, на чужих територіях. Велике значення має підписання міжнародних угод про скорочення озброєння. А найвагомішим внеском у справу миру на Землі є добровільна відмова від ядерної зброї.

Незважаючи на докладені світові зусилля, у межах контролю над озброєнням й глобальним роззброєнням, процес нарощування озброєнь у світі все ще триває.

Список літератури:

1. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / [Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.С.]; за заг. ред. О.О. Резнікової. – К.: НІСД, 2017. – 60 с.

2. Федина С. Проблематика роззброєння у сучасній міжнародній політиці. Концепція миру через роззброєння. *Політичний менеджмент*. №1-2, 2012. С 204-211.

УДК 347.45/47

Н. ЗВАРИЧ
Ю.В. ВЕРХОЛА*Львівський державний університет внутрішніх справ.***СТОРОНИ В ДОГОВОРІ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ
(ДОГЛЯДУ)**

За договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно [1].

За договором довічного утримання (догляду) відчужувачем може бути лише фізична особа незалежно від її здоров'я та віку. На практиці, відчужувачами найчастіше стають пенсіонери, малозабезпечені або самотні фізичні особи, а також ті, хто мають непрацездатних дорослих дітей. Для цієї категорії осіб договір довічного утримання (догляду) є найкращим варіантом вирішення повсякденних проблем, з якими вони не можуть впоратися самотньо. Проте, тут непотрібно забувати про те, що цей договір є альтернативним (ризиковим) правочином. Ризик полягає в тому, що існує об'єктивна вірогідність того, що кожна із сторін може отримати зустрічне задоволення в меншому обсязі, ніж вона очікувала, і в меншому, ніж друга із сторін. Набувач може по-різному здійснювати свої обов'язки з утримання (догляду) відчужувача, відчужувач так само може інакше, ніж набувач, розуміти поняття утримання (догляд), а строк виконання таких обов'язків невизначений, оскільки залежить від тривалості життя відчужувача, чого ніхто не може передбачити [5, с. 489].

Передаючи у власність майно, відчужувач, насамперед, має за мету отримання матеріального забезпечення, догляду та послуг, яких він потребує. Утримання (догляд) може полягати як у матеріальному (натуральному чи грошовому) забезпеченні, так і у наданні догляду. Сторони вправі самотньо визначити в договорі розмір, обсяг та періодичність надання матеріального забезпечення, види і зміст догляду [2].

Відповідно, до ч. 2 ст. 746 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) набувачем може бути лише повнолітня дієздатна фізична чи юридична особа. Також, якщо набувачами є кілька фізичних осіб, вони стають співвласниками майна, переданого їм за договором довічного утримання (догляду), на праві спільної сумісної власності. Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, їх обов'язок перед відчужувачем є солідарними. Договір довічного утримання (догляду) може бути укладений відчужувачем на користь третьої особи [1].

Предметом договору можуть бути: частина житлового будинку або квартири, інше нерухоме майно (земельна ділянка, дача, гараж тощо), рухоме майно, що має значну цінність.

За договором довічного утримання (догляду) передбачаються такі обов'язки набувача:

- забезпечувати відчужувача або третю особу (утриманця) відповідно до умов договору матеріальним утриманням та (або) доглядом (опікуванням) довічно;
- забезпечувати відчужувача або третю особу (утриманця) житлом;
- у разі смерті відчужувача(чів) поховати його(їх). Якщо договір укладено відчужувачем на користь третьої особи, цей обов'язок може бути покладено на набувача щодо третьої особи (утриманця) за домовленістю сторін [3].

Особлива небезпека для набувача житла за договором довічного утримання (догляду) полягає у заздалегідь спланованих недобросовісних діях відчужувача, які неможливо ні виявити, ні спрогнозувати. Договір довічного утримання (догляду) може розірвати набувач у разі своєї неспроможності далі нести обов'язки, а також відчужувач тоді, коли набувач неякісно виконує свої зобов'язання за договором.

Для того щоб вберегти себе від недобросовісного відчужувача, які користуються різними благами за договором, але постійно змінюють набувачів слід робити такі дії:

1) зберігати усі чеки (про купівлю продуктів, ліків, різних засобів побутового призначення, про оплату санаторно-лікувальних закладів, переказ грошей та усіх інших витрат);

2) розповідати якомога частіше сусідам, знайомим про догляд за відчужувачем;

3) обов'язково на момент укладення договору примусити пройти медичний огляд відчужувача, оскільки останній може заявити, що не розумів своїх дій;

4) чітко визначати у договорі суми та порядок їх виплат.

Варто зазначити, що договір нотаріально посвідчується, після чого право власності на відчужуване майно переходить до набувача з усіма наслідками, що з цього випливають. Проте, чинне законодавство встановлює певні обмеження щодо цього майна. Передусім відчужувач майна має бути його власником. Право власності набувача обтяжене істотною заборонаю, що обмежує розпорядження майном. Набувач за життя відчужувача обмежений у праві розпорядження ним. Продаж, обмін або дарування набувачем за життя відчужувача у протиріччі з установленою законом заборонаю спричиняє недійсність такого договору. Це обмеження обумовлене специфікою договору і є гарантією виконання набувачем обов'язку довічного утримання (догляду) відчужувача [4, с.103].

На нашу думку, договір довічного утримання (догляду) має досить важливе значення як для набувача, так і для відчужувача. Саме укладення договору довічного утримання (догляду) дозволяє, матеріально забезпечити існування відчужувача, а набувачу – надає можливість отримати у власність нерухоме чи цінне рухоме майно.

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Довічне утримання (догляд). URL: <https://minjust.gov.ua/m/str/15103>
3. Роз'яснення Міністерства юстиції України, Департаменту нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань від 01.04.2011 «Особливості посвідчення договору довічного утримання (догляду)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0023323-11>
4. Ю.П. Олексін, І.О. Цінівський, В.О. Клименко. Методологічні основи регулювання договору довічного утримання. *Міжнародне періодичне видання: Наукові праці SWorld*. 2017. №49. Том 1. С.130
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. За заг. ред. Бобрика В.І. К. «Центр учбової літератки». 2016. 784.

УДК 342.951 (477)

**Т.С. КОПАЧИНСЬКИЙ
Л.М. СУКМАНОВСЬКА**

Львівський державний університет внутрішніх справ

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ

Терористична діяльність у сучасних умовах характеризується масштабістю, набуттям транснаціонального характеру, наявністю зв'язку та взаємодії з міжнародними терористичними центрами й організаціями; розвинutoю організаційною структурою, яка складається з керівної та оперативної ланок, підрозділів, які здійснюють розвідувальні й контррозвідувальні заходи, матеріально-технічне забезпечення, вчинення терористичних актів; суттєвими ознаками тероризму є ретельна конспірація та здійснення відбору осіб для вчинення злочинів; наявність агентури у державних органах; сучасне технічне оснащення; наявність розгалуженої мережі конспіративних укриттів, навчальних баз і полігонів [1].

Саме тому в Україні створена та законодавчо закріплена система суб'єктів боротьби з тероризмом. Стаття 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначає систему суб'єктів боротьби з тероризмом [2].

Умовно можна виділити декілька рівнів суб'єктів боротьби з тероризмом. До першого рівня належать суб'єкти публічної адміністрації, діяльність яких спрямовується на формування внутрішньої та зовнішньої діяльності із боротьби з тероризмом. Відповідно, до цього рівня варто віднести органи, які уособлюють найвищі ланки державної влади: Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України.

Суб'єктами публічної адміністрації, безпосередньо залученими до боротьби з тероризмом, є такі органи: Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна прикордонна служба України, Державна пенітенціарна служба України, Управління державної охорони України, Служба зовнішньої розвідки України.

Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

Загальну координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, у тому числі об'єктів транспортної інфраструктури, актам, що загрожують життю і здоров'ю значної кількості людей, та в їх припиненні здійснює Антитерористичний центр (далі – АТЦ), який є постійно діючим органом при Службі безпеки України. Порядок створення й правовий статус цього органу визначено Ука-

зом Президента України «Про Антитерористичний центр» від 11 грудня 1998р. № 1343/98 та Указом Президента України «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України» від 14 квітня 1999р. № 379/99 [3; 4].

Іншим суб'єктом, що здійснює боротьбу з тероризмом, є Міністерство внутрішніх справ України на чолі з міністром [5]. Основними суб'єктами у системі органів внутрішніх справ, які виконують функції щодо боротьби з тероризмом, є Національна поліція та Національна гвардія. Національна поліція України - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Міністерство оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини й підрозділи Збройних Сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів і майна Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної та стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що перебувають у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовують підготовку й застосування сил і засобів Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил Збройних Сил України в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави з-за меж України; у разі залучення до проведення АТО забезпечують із застосуванням наявних сил і засобів виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих чи збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп і злочинних організацій; беруть участь у затриманні осіб, а у випадках, коли їх дії реально загрожують життю і здоров'ю заручників, учасників АТО або інших осіб, їх знешкоджують [6].

До третього рівня суб'єктів публічної адміністрації належать суб'єкти публічної адміністрації, які можуть бути залучені до боротьби з тероризмом. До них відносяться: Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство закордонних справ України, міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості

України, Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном, Міністерство інфраструктури України, міністерство фінансів України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна фіскальна служба України.

Спираючись на положення Закону України «Про боротьбу з тероризмом», до участі у боротьбі з тероризмом можуть бути залучені з дотриманням вимог вітчизняного законодавства також інші центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, транспортні підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою [2]. Вказані суб'єкти складають четвертий рівень суб'єктів антитерористичної діяльності в Україні.

На практиці всі державні органи виступають в єдності, усі організаційно-тактичні форми спільної діяльності державних органів, у тому числі органів Національної поліції та інших правоохоронних органів щодо боротьби з тероризмом, взаємопов'язані між собою і, відповідно взаємодоповнюють одне одного.

Список літератури:

1. Філонов О.В. Історико-правові основи діяльності поліції, жандармерії та спеціальних служб Російської імперії на території України по боротьбі з тероризмом (XIX - поч. XX ст.): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». К., 2014. 40 с.

2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення 01.04.2019)

3. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України: Указ Президента України від 14 квітня 1999р. № 379/99. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/99> (дата звернення 01.04.2019).

4. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України: Указ Президента України від 14 квітня 1999р. № 379/99. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/99> (дата звернення 01.04.2019).

5. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF> (дата звернення 01.04.2019).

6. Про Збройні Сили України: Закон України від 06 грудня 1991р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>. (дата звернення 01.04.2019).

УДК 343.301

І.М. КОСТЕНКО
П.В. ШТЕЙН*Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова***ОРГАНІЗАЦІЙНО ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ
БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ**

На Україні з 20.03.2003 р. діє закон про боротьбу з тероризмом. На сьогоднішній день цей закон розглядає організаційні основи боротьби з тероризмом:[1]

- 1.Проведення антитерористичних операцій.
- 2.Відшкодування шкоди заподіяної терористичним актом.
- 3.Соціальна реабілітація осіб, які постраждали від терористичного акту.
- 4.Правовий і соціальний захист осіб, які беруть участь у боротьби з тероризмом.
- 5.Відповідальність за участь у терористичній діяльності.
- 6.Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом.
- 7.Контроль і нагляд за законністю здійснення боротьби з тероризмом.

Не дивлячись на те, що у законі багато правил та операцій, достатньо точних для боротьби з тероризмом, але нажаль цього все ще не достатньо. Тому кожного року, та навіть частіше, організація боротьби з тероризмом змінює та покращує вже існуючі положення.

Одною з проблем з якими зустрічаються юридичні особи, які займаються боротьбою з тероризмом, є трудність у формулюванні осіб які є терористами. Наведемо приклад: Припустимо, що є держава у якій керівництво одного з міст вирішило відділитися від решти країни за деяких причин. Це керівництво створило власну мілітаризовану поліцію та назвало її повстанцями, решта країни у якій стався переворот звісно вважає цих людей злочинцями. Більшість терористів можна охарактеризувати тим, що вони беруть заручників, вимагають викуп за них, провокують державу на захист деяких громадянських густонаселених пунктів...

Терористична діяльність – діяльність, яка охоплює: планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму; фінансування та інше сприяння тероризму.[2]

Але якщо терористи дозволяють цивільному населенню вільно пересуватися по захопленій території, вільно залишати цю територію, не вимагають гроші, не погрожують насильством. У такому випадку не легко присвоїти організації терористичне значення. Звісно, якщо держава відпр авить свої збройні сили у захоплене місто, то «повстанці» будуть чинити опір. Зазвичай такі організації повстанців не встоять проти сил цілої держави, але якщо вони отримують «темну» фінансову підтримку зі сторони недружньої країни, то конфлікт може бути дуже серйозним та тривати протягом дуже довгого періоду часу.

У випадку серйозної загрози відколу частини країни необхідно просити підтримки наприклад у «Організації об'єднаних націй», необхідно щоб терористична загроза була підтверджена групою союзних країн, необхідно отримати дозвіл на проведення повномасштабних військових операцій на території власної країни, та уникнути ризику ескалації подій у можливу громадянську війну. Але процес такого підтвердження сам по собі може тривати достатньо довго, щоб злочинна організація могла вплинути на місцеве населення та повністю захопити територію та свідомість місцевого населення. Тому необхідно знайти точний компроміс між швидкістю прийняття рішень та легалізацією цих операцій.

Список літератури:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (розділи закону боротьби з тероризмом)
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/638-15> (Терористична діяльність)

УДК 324;328.185

Н.Т. КРАСНОВОРОНКА**А.І. ХАРЧУК***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ
НАПРЯМІВ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Деякі дослідники взагалі вважають, що корупція стала основною політичною проблемою кінця ХХ століття. За будь-яких підходів та оцінок односторонньою одне – корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно актуальною справою. Це повною мірою стосується України, де високий рівень корумпованості визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Поширеність корупції та хабарництва в Україні часто називають однією з основних складових суспільних традицій.

Причини і наслідки корупції на сьогодні не можна пояснити однозначно, перед усім тому, що між ними немає чіткої межі і не завжди можна визначити що є первинним, а що вторинним. Так, нерозвинена економіка може породжувати корупцію і одночасно бути її наслідком.

Основні причини корупції нібито визначені, серед яких найпопулярніші:

- перша причина корупції – низька зарплата,
- друга причина корупції – бюрократія;
- третя причина – погана законодавча база і відсутність або неефективні дії антикорупційних органів. Адже просте, недвозначне, лаконічне і зрозуміле законодавство скорочує потреби у великому апараті чиновників і полегшує розуміння законів громадянами.

Окрім того, масове використання звинувачень у корупції без доказів або з їх наявністю як компромату призвело би до вироблення у громадськості «корупційного імунітету». З корупцією змирилисяб, зарахували її як частину менталітету, на який прийнято списувати все.

Створення та запуск Національного антикорупційного бюро України було однією з вимог Міжнародного валютного фонду та Європейської комісії для лібералізації візового режиму України з Європейським Союзом. 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закон України «Про запобігання корупції».

За період з 2014 по 2016 роки в цьому напрямку пройдений значний шлях і зроблено багато того, що вимагали як міжнародні організації, так і реалії сучасного часу. Те, що зроблено в Україні сьогодні, було ключовими

рекомедаціями Групи держав проти корупції (GRECO) та ЄС, які включали в себе: утворення антикорупційних інституцій, проведення реформ прокуратури, державної служби, створення систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності походження активів посадовців.

Україна дещо покращила свої показники в 2018 році. Її результат – 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць в порівнянні з результатами за 2017 рік – 30 балів, 130 місце.

Незважаючи на величезні масштаби корупції, рух у напрямі руйнації налагодженої системи корупції вже розпочався.

Але коли будуть запроваджені всі ці новації по всій Україні, кожен може суттєво зменшити корупційні ризики для себе, детально вивчивши процедуру надання потрібної послуги з боку держави. Найкращим способом боротьби з корупцією на персональному рівні є знання. Чим більше людина знатиме законодавство, механізми вирішення певного питання, тим більше вона буде захищеною від корупції.

Список літератури:

1. Закон України «Про запобігання корупції» // ВВР 2014, №49
2. Причини і наслідки корупції [Електронний ресурс] // Управління Держпраці у Кіровоградській області. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://kr.dsp.gov.ua/index.php/2847-ko251017>.
3. Індекс сприйняття корупції-2018 [Електронний ресурс] // Трансперенсі Інтернешнл Україна. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2018/>.
4. Основні засади запобігання корупції. // ТОВ «Видавництво „Права людини“». – 2017. – С. 4.

УДК 328.185

Т. МОНІНА
М.Я. КУПЧАК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ЕВОЛЮЦІЯ ЯВИЩА КОРУПЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС**

Історичне коріння такого соціального явища як корупція бере свій початок ще у Стародавньому світі. Корупційні прояви зафіксовано в архівних документах Стародавньої Греції IV-V ст. до н. е.: спочатку вони мали здебільшого побутовий характер і проявлялися у формі «псування їжі та питної води», а пізніше до них стали відносити аморальні вчинки (розпусність молоді), а також окремі суспільні правопорушення, які каралися в судовому порядку. Використання терміну «корупція» стосовно політики приписується давньогрецькому вченому, мислителю Аристотелю, який визначав тиранію як неправильну, зіпсовану (корумповану) форму монархії.

У Стародавньому Римі та Стародавніх Афінах формами протидії корупції були передусім суспільний контроль і колективна мораль. Бюрократичний апарат у Римській імперії був надмірно розгалуженим, тому корупція за таких умов процвітала. Саме в цих стародавніх містах-державках (полісах) було розроблено перші антикорупційні заходи, вжиття яких спрямовувалося на обмеження можливостей у наданні чиновниками прихованих послуг та здійсненні ними різних махінацій, пов'язаних із зловживанням наданими їм владними повноваженнями. Про державних чиновників того часу говорили: «Він приїхав бідним у заможну провінцію, а поїхав заможним із бідної провінції». Тобто йдеться про незаконне збагачення шляхом зловживання посадовим становищем. Про хабарі згадується в давньоримських «12 таблицях» (V ст. до н.е.). Свідченням існування корупції в Римській імперії можна розглядати і низку спеціальних норм щодо запобігання зловживань владними повноваженнями, які встановлено в законодавстві стародавньої Римської імперії.

Давньокитайський філософ Конфуцій у V ст. до н. е. зауважував, що незважаючи на те, що турбота, особливо про свою сім'ю, та доброта є головними чеснотами людини. Разом з тим він застерігав, що надмірне та буквально додержання цих чеснот може призводити до зловживань чиновників, оскільки вони, приймаючи рішення, схильні віддавати перевагу своїм сім'ям.

В епоху раннього Середньовіччя в Європі зловживання службовим становищем, незважаючи на засудження церквою корупційних проявів, ставало нерідко загальноприйнятою нормою: чим більше управління державою ставало централізованим, тим більше функцій зосереджувалося у світських та церковних чиновників, які використовували необмежену владу і безконтрольність для

власного збагачення. Так, єпископів того часу характеризували «ловцями грошей, а не душ, які мають тисячу хитрощів, як спустошити кишені бідного».

В українській політологічній енциклопедії корупція (від лат. *Corruptio* – псувати) означає протиправну діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів.

Так само трактує термін «корупція» і Закон України «Про запобігання корупції», згідно якого, корупція – це використання посадовою особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Визнання корупції як проблеми, що властива всім суспільствам, відбулося на міжнародному рівні саме з прийняттям Конвенції ООН проти корупції у 2003 р., яка стала основним міжнародним інструментом боротьби з корупцією. Конвенцію ратифікували 180 держав, підписало наразі 140 країн. Україна ратифікувала 14 Конвенцію у 2006 р., а в 2010 р. вона набрала чинності як частина законодавства України.

Окрім цього, у 2011 р. Україна приєдналася до глобальної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», спрямованої на подолання корупції, підвищення прозорості та підзвітності державного апарату, впровадження електронного урядування, залучення активних громадян до процесів управління тощо. Значним позитивним нововведенням політичного життя України стала налагоджена співпраця між органами державної влади і громадянським суспільством.

За 2014-2015 рр. Парламент України прийняв низку основних антикорупційних законів:

- Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». Стратегія покликана визначити першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері, закласти засади формування та реалізація державної антикорупційної політики, запобігання корупції, покарання за корупцію, формування негативного ставлення до корупції, та оцінки результатів та механізм реалізації антикорупційної стратегії.
- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБУ).

- Закон України «Про запобігання корупції» визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, закладає засади функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції.

Питання як боротися з корупцією, вже десятиліттями задають собі наші люди, але ж в тому, що корупція процвітає є також і наша з вами вина. В суспільстві міцніють стереотипи толерантності по відношенню до корупції та організованої злочинності, пов'язаної з нею. В масовій свідомості основних соціальних груп формується думка, що корупційні злочини неносять шкоди суспільству, тому певні верстви населення обирають корупційні шляхи вирішення тих чи інших повсякденних проблем (чесний чиновник часто не влаштовує ні населення в цілому, ні підприємців, як його найбільш активну частину). Розповсюдженість корупції й при звичаєність до неї населення, особливо в окремих сферах суспільного життя, діє на окрему особистість як культурна норма. Людині, знаючи про те, що всі дають у тому чи іншому закладі хабарі, дуже важко психологічно перебороти у собі конформістську схильність і вчинити не так, як це робить решта. Вона може добре розуміти на раціональному рівні, що давати хабара – це принизливе, аморальне і навіть протиправне явище, але на рівні психологічних чинників, що обумовлюють її поведінку, піддається традиції. Всі ці симптоми щодо корупції існують в українському суспільстві.

Список літератури:

1. Безрутченко В. С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища. URL : file:///C:/Users/111/Downloads/boz_2008_18_32.pdf.
2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/card2#Card>.
3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

УДК 005.8: 504.064

**Н.С. МОРОЗ, М.М. ПОПОВА
О.Ю. САВІНА**

*Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова*

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРИ РОБОТІ ПЕРЕВАНТАЖУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «ГРІНТУР-ЕКС»

Морські порти - важлива складова у розвитку господарського комплексу країни [1, 2]. Саме тому, забезпечення безпеки в процесі виробничої діяльності портів є однією з найважливіших проблем.

Компанія «Грінтур-екс» працює на території Миколаївського морського порту. Компанія займає восьме місце з перевалки зерна в Україні. Комплекс розташований на причалі №14, що забезпечує організацію прийому насіння зернових культур з автомобільного транспорту і зберігання їх до відвантаження на морські судна.

З точки зору забезпечення безпеки даного об'єкту економіки, можна виділити наступні небезпеки [3]:

- у процесі розвантаження автомобілів має місце інтенсивне пилоутворення й забруднення атмосферного повітря зерновий пилом, що є сильним алергеном;
- існують джерела виробничого шуму;
- перевантажувальні комплекси зернових вантажів відносяться до пожежо- та вибухонебезпечних об'єктів.

Актуальним і необхідним є організація роботи ТОВ «Грінтур-екс», спрямованої на правильне застосування та впровадження єдиної організаційно-технічної політики у сфері забезпечення безпеки з метою мінімізації негативного антропогенного впливу й забезпечення сталого розвитку товариства.

З метою удосконалення процесу очищення атмосферного повітря від зернового пилу встановлено пилоочисне обладнання у складі чотирьох рукавних фільтрів моделі JM 20/25 для приймальних бункерів, що забезпечують очистку 10000 м³/год кожен. Ефективність очищення запиленого повітря на тканинних фільтрах складає 99%. Фільтри об'єднані у блоки з обох сторін приймальних ґрат бункера, відбираючи і очищаючи 40 000,0 м³/год запиленого повітря. Таким чином, у процесі розвантаження автомобілів, при кількості бункерів 4 одиниці, забезпечено відбір і очищення запиленого повітря в кількості 160 000,0 м³/год.

Оцінка ризику впливу роботи перевантажувального комплексу на здоров'я місцевого населення від забруднення атмосферного повітря проводилась шляхом розрахунку ризику розвитку неканцерогенних і канцероген-

них ефектів і показала, що канцерогенний ризик відсутній, ризик шкідливих ефектів вкрай малий, таким чином, виходячи з [4], ризик діяльності розглядається як умовно прийнятний.

При експлуатації перевантажувального комплексу «Грінтур-екс» виявлені наступні джерела виробничого шуму:

- перевантажувальна техніка (необхідні заходи щодо зниження шуму закладені в конструкцію цих підйомно-транспортних механізмів; згідно з паспортними даними, рівень шуму не перевищує 85 Дб на відстані 3 м від працюючого механізму, що лежить в межах допустимих шумових навантажень);
- система виробничої вентиляції (рівень шуму в межах норми).
- Основними факторами, які зумовлюють можливість розвитку і поширення пилового вибуху по виробничим ділянкам і перехід окремих спалахів, локальних і одиночних вибухів в серію потужних вибухів пилоповітряної суміші, є:
- підвищена запиленість виробничих і допоміжних приміщень;
- наявність розвиненого зв'язку між окремими технологічними апаратами, спорудами, приміщеннями та будівлями;
- присутність дрібнодисперсного продукту або пилу в магістралях і комунікаціях, що зв'язують між собою різне обладнання та виробничі ділянки.

Аналіз пов'язаних з пилоповітряними вибухами аварій показує, що в більшості випадків місцем виникнення вибуху або спалаху може бути технологічне, транспортне або аспіраційне обладнання, силоси і оперативні бункера.

Отже, можна зробити висновки, що Україна має величезний потенціал розвитку портової галузі [1].

У сучасних умовах відбувається активація транзитних перевезень [5], що зумовлює необхідність збільшення обсягів підвищення якості транспортних послуг, та впровадження заходів з забезпечення безпеки виробництва, працівників, населення територій та навколишнього середовища.

Ризик впливу роботи перевантажувального комплексу на здоров'я місцевого населення від забруднення атмосферного повітря є умовно прийнятним, екологічний ризик можна вважати прийнятним.

Джерела виробничого шуму знаходяться в межах, що не перевищують нормативних значень. При експлуатації ТОВ «Грінтур-екс» за умови дотримання нормативних природоохоронних вимог не виникне негативних змін у навколишньому середовищі та негативних соціально-економічних наслідків, таким чином екологічний ризик можна вважати прийнятним. Знижуючи ризик виникнення пожежо- та вибухонебезпеки на ідентифікованих об'єктах ТОВ «Грінтур екс» можна підвищити безпеку всього підприємства та знизити збитки у разі виникнення аварійних ситуацій.

Список літератури:

1. Адміністрація морських портів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uspra.gov.ua>.
2. Власова В.П. Аналіз стану та тенденцій розвитку морських портів / В.П. Власова // Економіко-екологічні проблеми розвитку транспортної галузі в сучасних умовах: Міжнар. наук-практ. конф. – К.: КДАВТ, 2014. – С. 46.
3. Борисова Н.А. Особливості оцінки результатів роботи морських портів / Н.А. Борисова, А.Ю. Хижняк // Економіка та управління підприємствами, 2014. – № 1. – С. 29-32.
4. ГОСТ 12.1.005-88 «Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ekan.ru/sites/docs/GOST-12-1-005-88.pdf>.
5. Грузопотоки портов Украины: основные тренды [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cfts.org.ua/infographics/gruzopotoki_portov_ukrainy_v_2016_godu.

УДК: 365.2

***О.Г.МУЛЬКО
А.В.САМІЛО***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

НОВІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Механізм соціального забезпечення передбачає, розміри і умови виплати грошової компенсації за піднайом (найом, оренду) жилого приміщення (далі - грошова компенсація) таким категоріям осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту: особам рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, які не забезпечені службовими жилими приміщеннями або жилою площею у гуртожитках (далі - особи рядового і начальницького складу) та перебувають на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов та внесені до єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов, до одержання ними жилого приміщення для постійного проживання. Курсантам і слухачам вищих навчальних закладів цивільного захисту, які мають сім'ю та не забезпечені жилою площею у сімейних гуртожитках (далі – курсанти).

Виплата грошової компенсації особам рядового і начальницького складу, курсантам здійснюється у межах відповідних бюджетних призначень, передбачених ДСНС на відповідний рік. Грошова компенсація виплачується починаючи з дня реєстрації поданого в установленому порядку особою рядового або начальницького складу, курсантом рапорту:

– особам рядового і начальницького складу – за місцем проходження служби за рішенням керівника органу чи підрозділу цивільного захисту;

– курсантам - за місцем проходження служби (навчання) за рішенням керівника вищого навчального закладу.

У 2019 році МВС ініціює запуск мотиваційної програми для рятувальників, що складається із кількох пунктів: програма забезпечення житлом (як відшкодування за винайм помешкання так і придбання власного); підвищення заробітної плати; програма страхування та медичного обслуговування рятувальників та їх сімей.

Про це міністр внутрішніх справ Арсен Аваков заявив під час зустрічі зі столичним гарнізоном рятувальників.

«Рятувальники мають надзвичайно високий рівень довіри в суспільстві, близько 55 відсотків. Більше – лише Церква та Українська армія. Бо ви якісно виконуєте свою роботу. А значить, я маю повне право просити уряд закласти у державний бюджет підвищення рятувальникам заробітної плати на 30%, – наголосив Арсен Аваков, додавши, – Але ми розуміємо, що вас необхідно мотивувати і соціальними гарантіями. Тому ми запропонували механізм фінансового лізингу або іпотеку». «Кожен з вас, хто служить, може оформити кредит на власне житло без застави та виплати відсотків», – підкреслив він.

Міністр внутрішніх справ наголосив, що для того, щоб молодому спеціалісту отримати кредит на житло, не обов'язково ставати на квартирну чергу. Необхідно лише два роки досвіду служби в системі ДСНС.

На сьогодні є надзвичайно важливим питання забезпечення житлом рятувальників та створення для них достойних умов праці. Дана система лізингу буде стимулювати рятувальників підвищувати свої професійні навички, так як кожен працівник ДСНС буде бачити перспективи в продовженні служби. Реформація в механізмі соціального забезпечення рятувальників привабить більше достойних фахівців та створить здорову конкуренцію на ринку праці в органи та підрозділи цивільного захисту.

Список літератури:

1. Конституція України “Відомості Верховної Ради України” – 1996 р. – №30.- ст. 141.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-17.
3. Закон України від 5 березня 2009 року № 1068-VI «Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту».
4. Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1053 "Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за піднайом (найом, оренду) ними жилих приміщень та визначення її розміру і умов виплати".
5. Указ Президента України від 16.01.13 №20/2013 «Про деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій»
6. Постанова КМУ від 13 листопада 2013 р. №828 «Про затвердження Порядку атестації аварійно-рятувальних служб і рятувальників»

УДК 351.741:331.45

**О.Р. ОЛІЙНИЧЕНКО
Н.П. ВОВК**

ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Становлення суверенної України повинно супроводжуватися створенням безпечного стану довкілля, виробництва, побутових умов для життєдіяльності людини. Основне місце в цьому процесі посідає законодавство у галузі регулювання відносин з охорони здоров'я людини та навколишнього середовища і безпеки в надзвичайних ситуаціях й ситуаціях повсякденного життя, тобто безпеки життєдіяльності. Протягом усієї історії існування людства природне середовище завжди прагнуло дбати про свою безпеку. Внаслідок незадовільного соціально-економічного становища в країні набуває зростаючої тенденції незадоволення населення матеріальним станом, умовами проживання та праці, рівнем заробітної плати та пенсії тощо. У результаті цього знижується духовний та культурний рівень населення, підвищується рівень безробіття, виникають такі соціальні небезпеки, як пияцтво, бродяжництво, проституція, вандалізм, тероризм, конфліктні ситуації на міжнаціональному, етнічному, побутовому або релігійному ґрунті. Це ставить під загрозу стабільний стійкий і безпечний розвиток суспільства.

Чинні правовідносини на теперішній час не забезпечують необхідного рівня безпеки людини. Згідно з цим в Україні фактично існує ще один правовий блок, який формує принципи реалізації правового забезпечення життєдіяльності людини. Цей правовий блок умовно складається з двох частин: перша, законодавчі акти якої створюють передумови управлінської діяльності, і друга, які безпосередньо відтворюють ту діяльність на практиці. Особливістю існуючої загальної системи є те, що вона відрізняється несуворим розподілом змісту встановленої ієрархії. За змістом, це є ряд випадків, коли окремі елементи законів знаходяться в одному блоці, а формують уявлення іншого блоку. Це ще раз підкреслює ідею, що розробка законів є реально необхідним завданням держави з проблем відносин в суспільстві. І тільки в межах науки (дисципліни) реалізуються відповідні системні уявлення за необхідністю рішення відповідних проблем.

Основною характерною рисою нижченаведеного блоку законів України є те, що вони встановлюють право громадян на надання їм допомоги і захисту в будь-яких умовах їх знаходження, праці та існування. Насамперед це встановлюється в "Основах законодавства України про охорону здоров'я". Закон регулює можливість подання допомоги хворим громадянам, а також встановлює органи, що створюють систему цієї допомоги і керування цією системою. Го-

ловна мета безпеки життєдіяльності полягає у тому, щоб сформувати в людини свідоме та відповідальне ставлення до питань особистої безпеки й безпеки тих, хто її оточує. Навчити людину розпізнавати й оцінювати потенційні небезпеки, визначати шлях надійного захисту від них, уміти надавати допомогу в разі потреби собі та іншим, а також оперативно ліквідувати наслідки прояву небезпек у різноманітних сферах людської діяльності. Законодавство щодо безпеки життєдіяльності включає законодавство України: про охорону здоров'я, про охорону праці, про дорожній рух, про цивільну оборону, про охорону навколишнього середовища тощо. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають правові, організаційні, економічні й соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій галузі з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, запобігання захворюваності, інвалідності та смертності і зниження їх рівня, поліпшення спадковості. Законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України і складається із зазначених основ та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, що регулюють суспільні відносини у галузі охорони здоров'я.

Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" від 24 лютого 1994 р. регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права й обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення нею державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні.

Закон України "Про охорону праці" від 14 жовтня 1992 р. визначає основні положення з реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства, установи і організації або уповноваженим ним органом і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Постановою Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 р. № 1198 затверджено "Положення про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру".

Основною метою створення єдиної державної системи є забезпечення

реалізації державної політики, у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, цивільного захисту населення. Планування роботи із запобігання надзвичайним ситуаціям і реагування на прогнозовані варіанти їх можливого розвитку здійснюється на основі відстеження змін навколишнього природного та техногенного середовища і відповідних документів, які регламентують порядок і методику цього планування. Масштаби і наслідки можливої надзвичайної ситуації визначаються на основі експертної оцінки, прогнозу чи результатів модельних експериментів, проведених кваліфікованими експертами. Залежно від отриманих результатів розробляється план реагування на загрозу виникнення конкретної надзвичайної ситуації.

Основним завданням плану реагування на надзвичайну ситуацію або загрозу її виникнення є збереження життя та здоров'я людей, мінімізація матеріальних втрат. З цією метою вживаються дієві заходи для захисту житла, дошкільних, навчальних і медичних закладів, місць постійного перебування людей, вирішення питань термінової евакуації населення з території, на яку може бути поширена небезпечна дія наслідків прогнозованої надзвичайної ситуації. План реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації з певними джерелами фінансування робіт затверджується Головою Ради міністрів Автономної Республіки Крим, головами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, керівниками державних підприємств, установ та організацій.

Отже, завданням безпеки життєдіяльності в теоретично-правовому контексті полягає в тому, щоб навчити громадян:– визначати небезпечні, шкідливі і вражаючі чинники, що породжуються джерелами цих небезпек; – розуміти причини й механізм дії небезпечних чинників на людину та навколишнє середовище; – використовувати нормативно-правову базу захисту людини й навколишнього середовища; – запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення вживати адекватних заходів і виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію.

Список літератури:

1. Васильчук М.В., Медвідь М.В., Сачков Л.С. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності . - К . : Фенікс, 2000 . - 896 с
2. Ярошевська В.М. Безпека життєдіяльності: Підручник. - К . : ВД "Професіонал", 2004 . - 560 с .

УДК 340

Д. А. РАЙТА
А. І. ХАРЧУК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Контроль навколишнього природного середовища визначає якісний стан навколишнього середовища та виробничого середовища, контролює виконання запланованих природоохоронних заходів, виявляє та фіксує порушення санітарних та інших норм і правил.

Ефективність екологічного контролю значною мірою залежить від раціональної системи відповідних служб контролю, від їх взаємозв'язку та взаємодії з державними органами у цій сфері. У цьому випадку важливим є правове регулювання проблем, вибір і застосування найбільш ефективних форм та методів контролю, форм реагування на виявлені недоліки.

В систему органів, здійснюючих природоохоронний контроль, входять державний контроль, громадський контроль та екологічний аудит за додержанням законодавства про охорону навколишнього середовища [4].

Державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, а також виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Порядок здійснення державного контролю за охороною навколишнього природного середовища та використанням природних ресурсів визначається Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища та іншими законами України [1].

Державний нагляд (контроль) у природоохоронній сфері наразі здійснюють 7 органів виконавчої влади – Держекоінспекція, Держгеонадра, Держлісагентство, Держгеокадастр, Держрибагентство, Держпродспоживслужба, Укртрансбезпека.

Важливим є також і те, що Урядом прийнято постанову "Питання реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у

сфері охорони навколишнього природного середовища”, якою в свою чергу передбачено реформування системи управління сферою державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Громадський екологічний контроль є однією з основних функцій державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, що здійснюється об'єднаннями та громадськими організаціями.

Їхні повноваження визначені статтею 21 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”. Зокрема, громадські природоохоронні об'єднання мають право вільного доступу до екологічної інформації, право брати участь у розробці планів, програм, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, у проведенні перевірок виконання підприємствами, установами та організаціями природоохоронних планів і заходів, проводити громадську екологічну експертизу [5].

Екологічний аудит в Україні проводиться з метою забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності.

Екологічний аудит – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту[2].

На сьогодні система організації державного контролю за додержанням природоохоронного законодавства недосконала: високий рівень корупції, застаріла матеріально-технічна база, непрозора система прийняття рішень щодо порушників законодавства, відсутня адекватна система відповідальності суб'єктів за порушення законодавства, відсутність єдиних електронних реєстрів природних ресурсів та неналежний рівень інформаційного обміну і, як наслідок, практично повна недієздатність Держекоінспекції в реалізації своїх повноважень [3].

Список літератури:

1. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 05.03.1998 № 186/98-ВР
2. Про екологічний аудит. Закон України від 24.06.2004 №1862-IV
3. Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища в Україні [Електронний ресурс] // Офіц. сайт. Міністерства екології та природних ресурсів України – Режим доступу: <https://cutt.ly/OwapkF>
4. Северин Л.І., Петрук В.Г., Безвозюк І.І., Васильківський І.В. Природоохоронні технології частина перша. Вінниця. 2010.
5. Федько О. А громадський контроль та управління процесами трансформації довкілля, що впливають на здоров'я населення країни. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 4. 2010.

УДК 323.28

Л.Р. РОЛЬ
Н.І. ДІДИК

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1].

Згідно статті 258 Кримінального кодексу України терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів і відповідальність за їх вчинення настає відповідно до Кримінального кодексу України. Терористична діяльність охоплює і містить такі фактори як: планування, організація, підготовка та реалізація терористичних актів з метою здобуття потрібної цілі. Для здобуття цілі терористичні лідери займаються підбурюванням до вчинення терористичних актів, насильства, знищення матеріальних об'єктів у своїх терористичних цілях [2].

Складність правового забезпечення боротьби з названою загрозою полягає у тому, що сучасний тероризм має велику різноманітність мотивацій, цілей та підходів. Проте у всіх випадках його прагненням є навмисне насилля або погроза таким насиллям, незважаючи ні на які закони чи моральні норми. При цьому завжди ставиться за мету викликати паніку серед населення, підірвати основи суспільного ладу або досягти політичних змін. Тероризм стає багатовекторним, багатоманіпним за цілями та характером враження, перетворюючись нерідко у прибутковий бізнес через страждання та смерть людей, яка в дійсності виступає уже не як мета самого теракту, а як засіб, як інструмент [3].

Боротьба з тероризмом ґрунтується на принципах:

- законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина;
- комплексного використання з цією метою правових, політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей; пріоритетності попереджувальних заходів;
- невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності;
- пріоритетності захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності;
- поєднання гласних і негласних методів боротьби з тероризмом;
- нерозголошення відомостей про технічні прийоми і тактику проведення антитерористичних операцій, а також про склад їх учасників;

- єдиноначальності в керівництві силами і засобами, що залучаються для проведення антитерористичних операцій;
- співробітництва у сфері боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом;
- антитерористична операція може здійснюватися одночасно із відсічю збройної агресії в порядку статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану відповідно до Конституції України та законодавства України [1].

Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції. Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами.

Отже, для зменшення загроз тероризму потрібно реалізовувати системні та комплексні заходи державної політики у сфері боротьби з тероризмом з використанням загальнонаціональних ресурсів держави з метою удосконалення правових та організаційних засад боротьби з тероризмом, забезпечення координації суб'єктів боротьби з тероризмом, зміцнення міжнародного співробітництва у цій сфері.

Список літератури:

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003. *Відомості Верховної Ради України* 2003. № 25. Ст.180 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. (зі змінами від 27.09.2018)
3. Актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом. URL: https://minjust.gov.ua/n/str_44

УДК 346.12:614.84

Б.А. САГАНОВСЬКИЙ
А.І. ХАРЧУК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Важливим розділом сучасного курсу безпеки життєдіяльності людини та суспільства є законодавство - екологічне, трудове право, а також мають- правові акти та закони, які стоять на сторожі здоров'я, безпеки людини. Актуальним у забезпеченні безпечної життєдіяльності людини є знання про явні, скриті або можливі небезпеки. Знання – це застосована у практиці інформація, зокрема юридична і згідно діючому законодавству громадянин має право на її отримання.

Кінець ХХ ст. вніс дві головних зміни у правові норми, як кожної країни зокрема, так і в міжнародне право в цілому. Спочатку право людини, а слідом за цим і якість природного середовища були визнані як фундаментальні суспільні цінності, бо людина не може бути відокремлена від природи. Поступово було сформульовано поняття права людини на безпечне природне середовище, чим було визначено коло її екологічних прав. В останні роки міжнародна суспільна свідомість остаточно затвердилася в необхідності визнання пріоритетності прав людини на здорове і гармонійне природне середовище.

Право – це система загальнообов'язкових правил поведіння, соціальних норм, встановлених суспільством або санкціонованих державою, що відбивають волю панівного класу або всього народу і спрямовані на врегулювання суспільних відносин. Для забезпечення прав людини держава має примусовий апарат. Існує суб'єктивне право - як оцінка можливого поведіння громадянина або організації, що залежить від культури, моралі суспільства і спрямованого на досягнення певної цілі, пов'язаної із задоволенням інтересів, потреб (на жаль не завжди законних). До цього відносять екологічні права, зокрема право на безпечне для життя і здоров'я, стан природного середовища. Це одне з фундаментальних прав людини, закріплених у міжнародних правових актах, Конституції і законах України. Права людини, пов'язані з якістю оточуючого середовища, його екологічними характеристиками, якої закріплені міжнародними договорами і конвенціями. Це стверджує Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 р. В 1966 р. прийнятий Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права людини. Проте, на жаль, прямо екологічні права в цих та інших документах обумовлені не були. І тільки в 1972 р. вперше на міжнародному рівні було визнано право людини на "сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести

гідне і процвітаюче життя". Це було закріплено в першій статті Декларації Стокгольмської конференції ООН із проблем навколишнього середовища.

Згодом право людини на сприятливе навколишнє середовище, в тій або іншій мірі, було підтверджено багатьма міжнародними правовими актами: Заключний акт Народи з питань безпеки і співробітництва в Європі (1975 р.), Конвенція про заборону військового та іншого впливу на природне середовище (1976 р.), Конвенція про транскордонне забруднення повітряного басейну (1979 р.), Резолюція Генеральної Асамблеї ООН "Про історичну відповідальність держав за збереження природи Землі для теперішнього і майбутніх поколінь" (1981 р.), Конвенція про морське право (1982 р.), Конвенція про оцінку впливів на навколишнє середовище у трансграничному аспекті (1991 р.). Ці та інші документи підвели світове співтовариство лише у 1992 р. до закріплення основного принципу про право кожної людини на безпечне для здоров'я і життя природне середовище. Україна, як суб'єкт міжнародного права дотримує екологічні права громадян. Тепер ці принципи закріплені в Конституціях багатьох країн, в тому числі українській, забезпечуючи основні життєві права людини - право на безпечне життя, здоров'я, працю. Основними елементами такого конституційного права стали: одержання інформації екологічного змісту, внесення пропозицій у процесі проведення екологічної експертизи, право на ініціативу судового процесу, пов'язаного з екологічними порушеннями, право брати участь у процесі розробки екологічних рішень.

На підставі цього можна виділити найбільш важливі види інформації, що підлягають запиту з боку окремого громадянина, організації: про викиди шкідливих речовин у повітряний і водний басейни, про накопичення відходів і їхню переробку, використання питних і не питних вод, про шумо-вібраційне забруднення, стан виробництва і використання енергії, ліцензування і транспортування небезпечних, радіоактивних речовин і об'єктів, застосування пестицидів, інвентаризація токсичних відходів і багато інших питань.

Список літератури:

1. Декларація "Про незалежність України", Конституція України від 24.08.1991р.
2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 16.10.2012р.
3. https://pidruchniki.com/11221213/bzhd/.pravovi_organizatsiyini_osnovni_bezpeki_zhittedyalnosti.

УДК 351.81 (477)

І.М. САМАРДАК
Д.І. ЙОСИФОВИЧ*Львівський державний університет внутрішніх справ***ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ**

Тероризм сьогодні перетворився на одну з найбільш небезпечних за масштабами, передбачуваністю і наслідками громадсько-політичних, моральних проблем. Будь-які форми його прояву все більше загрожують безпеці багатьох країн, тягнуть за собою величезні політичні і економічні втрати, створюють сильний психологічний тиск на людей та позбавляють життя ні в чому не винних громадян. Тому, проблема тероризму в сучасних умовах вимагає поглиблених теоретичних досліджень, які ґрунтуються на чинному кримінальному, кримінально-процесуальному та міжнародному законодавстві.

Слід зазначити, що види тероризму, форми його появу і наслідки неможливо прогнозувати. Саме тому надзвичайно складно напрацювати методологію ефективного протистояння цьому явищу. Тероризм швидко реагує на зміни в суспільстві, пристосовуючись до них і набуває нових форм, при яких його важко відрізнити від іншої організованої злочинності [1, с. 303].

Терористичні акти стають дедалі старанніше організованими і жорстокими з допомогою найсучаснішої техніки, зброї, зв'язку. У різних регіонах світу політичними і націоналістичними радикалами, котрі взяли на озброєння методи терору задля досягнення своєї мети, організована наявність розгалуженої мережі підпілля, складів зброї та боеприпасів вибухових речовин, які забезпечують структури, фінансові установи. Як прикриття для терористичних організацій, функціонує система фірм, компаній, банків і фондів [2, с. 466].

Станом на сьогодні в Україні існує нормативно-правова база для боротьби з тероризмом. Законодавство України про боротьбу з тероризмом ґрунтується на Конституції України і включає: Закон України «Про боротьбу з тероризмом», закони та постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування в межах їх компетенції. За соціальною значущістю система нормативно-правових актів репрезентована таким способом: Конституція – закони – укази Президента – підзаконні акти загального характеру – відомчі нормативні акти [3, с. 120].

Нормативно-правова база забезпечення боротьби з тероризмом структурно поділяється на три рівні: державний; відомчий; місцевий. До державного рівня належать чинні закони України, які визначають принципові питання щодо боротьби з тероризмом в державі і є її правовою основою.

Найважливіше місце серед них посідає Конституція України. Відповідно до статті 116 вищий орган виконавчої влади держави «здійснює захо-

ди щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю» [4], тобто національну безпеку держава вважає одним із головних завдань. Конституція України гарантує кожній людині невід'ємне право на життя. Обов'язок держави - захищати життя людини (ст. 27). Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50). Права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ст. 55) [4].

Основний Закон держави встановлює лише загальні правові положення, що регламентують боротьбу з тероризмом, які згодом деталізуються в інших нормативно-правових актах, як наприклад, у Законі України «Про боротьбу з тероризмом».

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» (далі – Закон) визначає загальні правові, економічні та соціальні основи забезпечення боротьби з тероризмом на території України, регулює відносини державних органів, юридичних і фізичних осіб у цій галузі незалежно від виду їх діяльності та форм власності. Забезпечення боротьби з тероризмом є невід'ємною частиною державної діяльності щодо охорони життя та здоров'я людей, національного багатства і навколишнього природного середовища [5].

Нормативно-правове регулювання боротьби з тероризмом суб'єктами правоохоронної діяльності у загальних рисах характеризується законодавчими актами, які визначають особливості правового статусу та основні завдання і функції суб'єктів у сфері боротьби з тероризмом. До цієї категорії нормативно-правових актів доцільно віднести Закони України: «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про службу зовнішньої розвідки» та інші; Положення: про Міністерство внутрішніх справ України, про Антитерористичний центр і його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків та інші.

До участі у здійсненні заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, залучаються у разі необхідності також інші суб'єкти, перелік яких міститься у Законі. Зокрема, до участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою [5].

30 серпня 2017 року Кабінет Міністрів України схвалив розпорядження «Про реалізацію Стратегії розвитку системи попередження і протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму і фінансування розповсюдження зброї масового знищення на період

до 2020 р.». Його основною метою є введення комплексу заходів, в тому числі законодавчого, організаційного та інституціонального характеру, які забезпечать стабільне, ефективне функціонування національної системи попередження відмивання доходів, фінансування розповсюдження зброї масового знищення і тероризму [1].

У цілому можна констатувати, що в Україні встановлено правові основи боротьби з тероризмом. Закон та інші нормативно-правові акти визначають правові та організаційні основи боротьби з тероризмом, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, координацію їх діяльності, порядок арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку з участю у боротьбі з тероризмом.

Список літератури:

1. Мохончук С. Тероризм – глобальна проблема сучасності. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2017 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 430 с. С. 303-304.
2. Сукмановська Л.М. Щодо причин виникнення та поширення тероризму. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (Серія юридична). 2014. № 2. С. 460-470.
3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. 5-те вид. К.: Атіка. 2001. 176 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>. (дата звернення 01.04.2019).
5. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення 01.04.2019).

УДК 343.91

О.В. СТАРОДУБЦЕВА
О.Л. ХИТРА

Львівський державний університет внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ТА УМОВИ ПРОЯВУ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Вдаючись до історичного походження тероризму, слід відзначити, що основоположником ідеології тероризму, задовго до отримання своєї назви, був Хасан аль -Саббах, який заснував таємну секту, чия назва і досі вважається синонімом підступного вбивства. Стародавні терористичні формування існували і в Китаї, і в Індії та Далекому Сході.

У латинсько-українському словнику Литвинова В. Д. зазначається, що термін «тероризм» походить від латинського слова «тегго», що в перекладі означає «страх», «жах» [1].

Вперше цей термін було вжито у Франції в період правління короля Людовіка XVI, який вживався у політичному лексиконі жирондинцями та яacobінцями, які об'єдналися для підготовки повстання й повалення «через залякування та помилування» кабінету міністрів. Наприкінці XVIII – поч. XIX ст. поняття “терор” сприймалося у найширшому значенні неподільно від його значення (La terreur – жах), мова йшла про відкриту насильницьку форму диктатури і практику одноразових політичних замахів [2].

Серед більшості нормативних актів, які були спрямовані міжнародною спільнотою на протидію тероризму слід виділити Женевську Конвенцію по протидії тероризму 1937 р.; Вашингтонську Конвенцію про запобігання і покарання актів тероризму 1971 р.; Європейську Конвенцію про запобігання тероризму 1977 р.; Токійську конвенцію 1963 р., Гаазьку конвенцію 1970 р., Монреальську конвенцію 1971 р., спрямовані на боротьбу із злочинами терористів на повітряному транспорті; Нью-Йоркську конвенцію 1973 р. про запобігання злочинам і їх покарання проти осіб, що користуються міжнародним захистом; Нью-Йоркську конвенцію 1979 р. про боротьбу із захопленням заручників; Віденську конвенцію 1980 р., Монреальську конвенцію 1991 р. про маркірування пластичних вибухових речовин; Конвенцію з боротьби з актами ядерного тероризму, підписану учасниками саміту ООН 14-17 вересня 2005 р.

Враховуючи заяву Служби безпеки України від 21 лютого 2014 року та інші повідомлення щодо спроб окремих політиків, представників органів місцевого самоврядування, лідерів об'єднань громадян, радикально налаштованих осіб створити ґрунт для ескалації громадянського конфлікту, поширення сепаратистських настроїв, що може призвести до виникнення загроз територіальній цілісності та недоторканності держави, Верховною Радою 22 лютого 2014 року була прийнята Постанова «Про запобігання

проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України», яка категорично засудити прояви сепаратизму та будь-яких інших посягань на територіальну цілісність та недоторканність України [3].

Таким чином, на сучасному етапі причинами для поширення тероризму в Україні є:

- низький рівень діяльності ООН та інших міжнародних правозахисних організацій у вирішенні міжнародних конфліктів, коли спостерігаються загострення як однією із форма боротьби за зміну міждержавних кордонів добросусідських відносин між Україною та РФ, яка призвела до анексії Автономної Республіки Крим та східних регіонів республіки;
- протидія українській владі терористично - екстремістських груп за так званої «підтримки значної» частини населення на Сході України, з метою захисту доктрини «російського світу» та подальшим відокремленням зі складу держави території Донецької та Луганської областей;
- низький рівень ведення інформаційної пропаганди в окупованій території України, як відомо, громадську думку на сході України значною мірою формує саме засоби масової інформації РФ;
- недовіра до української влади, пов'язаної з незадовільними соціальними умовами життя населення;
- конфесійні конфлікти з приводу негативного та безпричинного впливу московського патріархату на національне релігійне середовище;
- відсутність високого рівня правової і політичної культур та професійних знань окремих високих державних посадовців у прийнятті вагомих рішень щодо забезпечення і протидії сучасному тероризму та сепаратизму в Україні.

Список літератури:

1. Литвинов В. Д. Латинсько-український словник. - К.: Укр. пропілеї, 1998. - С. 644.
2. Токаревський Г. В. Міжнародний тероризм: сучасний стан та перспективи протидії [Текст] / Г. В. Токаревський // Стратегічна панорама. – 2003. – №1. – С.85–92.
3. Про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України: Постанова Верховна Рада України від 22.02.2014 № 756-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/756-vii>.

УДК 346.33+614.814.3.

***І. І. СМАКУЛА
А. І. ХАРЧУК***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРАВОВЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОЖЕЖНИХ КОМАНД ЯК ГАРАНТІЯ НАДІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ТЕРИТОРІЇ

Підвищення рівня безпеки, захисту цивільного населення від природних катаклізмів у тому числі пожеж, мінімалізації їх наслідків завжди було у полі уваги державних органів влади. Але у боротьбі із цим лихом необхідно значно більше ресурсів як фінансових, так і матеріальних, ніж ми маємо. Невирішеною залишається проблема гасіння пожеж у сільській місцевості, оскільки існуючі протипожежні формування сільськогосподарських та фермерських підприємств практично є небоєздатними. Значну роль у ліквідації надзвичайних ситуацій та аварій відіграють створені місцеві пожежні команди, основним завданням яких є надання допомоги державним пожежно-рятувальним підрозділам.

Триває процес змін у Державній службі України з надзвичайних ситуацій. Зокрема набирає обертів реформування існуючих пожежно-рятувальних підрозділів місцевої та добровільної пожежної охорони в об'єднаних територіальних громадах. Відтак у регіонах країни активно створюються місцеві пожежні-команди та відкриваються нові центри безпеки у громадах.

Загалом, у сільській місцевості України зареєстрована 31 501 пожежа. У порівнянні з 2017 роком відмічається їх зменшення на 12,4 %. Прямі збитки від пожеж у сільській місцевості склали 1 млрд 117 млн 289 тис. грн (+23,3 %), побічні – 2 млрд 695 млн 850 тис. грн (+4,6 %).

Показник загиблих унаслідок пожеж у сільській місцевості на 100 тис. сільського населення в Україні складає 8,2. Його перевищено в 13 областях, а саме: Чернігівській (16,5), Харківській (14,7), Київській (14,2), Житомирській (13,1), Запорізькій (11,6), Дніпропетровській (11,5), Кіровоградській (10,9), Донецькій (10,2), Сумській (10,1), Черкаській (9,3), Луганській (9,1), Вінницькій (8,8) і Полтавській (8,3). У наслідок пожеж загинуло 1 070 людей (+11,9 %) (на 114 людей більше, ніж за 2017 рік); смертність дітей під час пожеж у селах склала 31 дитина проти 33 за 2017 рік (-6,1 %). Збільшення кількості загиблих унаслідок пожеж у сільській місцевості зареєстровано в 15 областях.

Сьогодні немає достатньої кількості державних пожежних частин, щоб за короткий період могли доїжджати до найвіддаленішої точки, де виникає пожежа. Не будемо приховувати: іноді ДПРЧ їде 45-50 хвилин на виклик, тому що просто далеко. А якщо зима, замети, то можна і 1,5 години добира-

тися. Так ось, одна з ідей реформи – створення пожежних команд у територіальних об'єднаних громадах. Їх утримуватимуть за рахунок місцевих коштів, але вони будуть у загальній системі реагування. Їм ДСНС надає методичну допомогу, навчає, якщо є можливість, може передати якусь техніку. Місцеві пожежні команди є практично у всіх країнах Західної Європи. Чим більше таких команд буде у нас, то швидше зможемо доїжджати і рятувати.

Територіальними органами ДСНС спільно з органами місцевого самоврядування проведено уточнення необхідної кількості пожежно-рятувальних підрозділів місцевої пожежної охорони в об'єднаних територіальних громадах, їх чисельності, місць дислокації з урахуванням 20 хвилинного часу прибуття до місця виклику. Станом на 31 грудня 2018 року органами місцевого самоврядування створено 1 тис. 223 місцевих пожежно-рятувальних підрозділів, з яких 388 - в об'єднаних територіальних громадах (додатково ще не об'єднано утворити 1 тис. 79 місцевих пожежних команд).

Протягом 2018 року в Україні органами місцевого самоврядування утворено 50 місцевих пожежних команд:

У Полтавській обл. — 9;

У Львівській обл.— 8;

У Волинській обл.— 6;

У Вінницькій обл., Миколаївській обл., Рівненській обл., Тернопільській обл., Херсонській обл. та Чернігівській обл. — по 3;

У Донецькій обл. та Івано-Франківській обл. — по 2;

У Запорізькій обл., Кіровоградській обл., Одеській обл., Хмельницькій обл. та Черкаській обл. — по 1.

У низці європейських країн частка добровільних пожежників значно перевищує кількість професійних. В Європі добровільні пожежні команди ліквідовують 30-40% пожеж, а в Україні – 3-4%. Наприклад, у Польщі добровільна Пожежна Охорона налічує 16380 добровільних пожежних команд, які об'єднують понад 700 тисяч чоловік. За участь у ліквідації пожеж і навчаннях волонтери отримують винагороду – від 10-15 злотих за годину. Крім цього, вони мають право на безкоштовне проходження медогляду, забезпечення спорядженням, а також застраховані на випадок травм під час виконання завдань. Основна частка витрат на фінансування добровольців лягає на місцеве самоврядування. У Німеччині Професійна пожежна охорона існує лише в 107 містах (чисельність яких понад 90 тисяч мешканців), а у менших населених пунктах працюють пожежники-волонтери, які за свою роботу отримують певні пільги – крім страхування, вони звільнені від служби в армії за умови шести років служби в ДПО, отримують безкоштовне обмундирування та харчування на час служби.

Фінансування та матеріально-технічне забезпечення діяльності підрозділів МПК здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів, надходжень від надання платних послуг, добровільних внесків юридичних та

фізичних осіб, інших не заборонених законодавством джерел. Сільські (селищні) ради можуть передавати право на здійснення видатків на забезпечення повноважень з утримання підрозділу МПК раді іншої територіальної громади з передачею коштів до відповідного бюджету (міжбюджетний трансферт). Штатний розпис підрозділів МПК, їх кошторис затверджується місцевим органом виконавчої влади за погодженням з територіальним органом (підрозділом) державної пожежної служби. Порядок та умови оплати праці працівників підрозділів МПК встановлюються місцевими органами виконавчої влади з урахуванням особливостей їх роботи, а також необхідності забезпечення готовності до виконання покладених на них завдань.

Отже, МПК забезпечують оперативне і швидке реагування на ліквідацію пожеж та інших надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути на території того чи іншого сільського населеного пункту. А це, без перебільшення, десятки тисяч гривень врятованого, роками нажитого майна громадян, їх господарств, домівок, а можливо навіть врятовані людські життя. І вже зараз підтвердження цього є робота вже створених МПК, які за час свого існування ліквідували вже не один десяток пожеж, та врятували майна громадян на сотні тисяч гривень.

Список літератури:

1. Кодекс цивільного захисту України. Кодекс України, від 02.10.2012. № 5403-VI.
2. НАПБ Б.02.002-2003 Положення про місцеву пожежну охорону, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року №202.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України №2348 «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми забезпечення пожежної безпеки на 2011-2015 роки» від 29 грудня 2010.

УДК 354.000

Д.А. СТРЕТОВИЧ
Н.П. ТОПІШКО*Національний університет «Острозька академія»***СУЧАСНИЙ СТАН ЗАКОНОДАВЧОЇ ТА ВИКОНАВЧОЇ
ВЛАДИ ПОЛЬЩІ**

Польща розташована в Центральній Європі між Балтійським морем і двома гірськими хребтами (Судети і Карпати) із населення майже 40 мільйонів людей. Це унітарна держава з 16 адміністративними одиницями і столицею – м. Варшава. Польща є представницькою демократією та однією з найспокійніших країн світу [1]. Главою держави є Президент Польщі, а прем'єр-міністр - главою уряду. Парламент складається з двох палат: нижньої (Сейм) і верхньої (Сенат).

Конституція 1997 р. (яка замінила тимчасову конституцію 1992 р.) була прийнята в квітні 1997 р. на Національних зборах (Zgromadzenie Narodowe), затверджена в національному референдумі в травні та оприлюднена в жовтні. Вона підтвердила змішану президентсько-парламентську форму правління, яка була сформована протягом 1989-92 рр. [2; 3]. Главою держави Польщі є Президент Республіки Польща. Він очолює виконавчу владу. Його права та обов'язки визначаються Конституцією Польщі. Президент має право розпустити парламент у певних випадках (коли парламент не сформує Раду міністрів або не приймає бюджет) і представляє Польщу на міжнародній арені. З 2015 р. Президентом Польщі є Анджей Себастьян Дуда [3]. Президент Польщі обирається безпосередньо народом, на термін п'ять років і може бути переобраний лише один раз. Для зареєстрації в якості кандидата на президентських виборах потрібно бути громадянином Польщі, мати на день проведення першого туру виборів не менше 35 років і зібрати щонайменше 100 000 підписів зареєстрованих виборців [4].

Президент призначає прем'єр-міністра, якого зазвичай підтримує політична партія з більшістю місць у Сеймі. Президент має право ініціювати законодавчий процес, безпосередньо впливати на нього, використовуючи своє право вето для зупинки голосування. Як вищий представник польської держави Президент має право ратифікувати та скасувати міжнародні угоди, призначати та відкликати послів, офіційно приймати акредитацію представників інших держав. Він виконує свої обов'язки за допомогою таких відділень: Канцелярія Президента, Управління національної безпеки та Орган радників Президента.

Рада Міністрів Республіки Польща є колегіальним виконавчим органом влади Польщі. Кабінет Міністрів складається з прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністра та інших міністрів. Поточні компетенції та процедури Ка-

бінету визначаються ст. 146-162 Конституції Польщі [5]. Раду Міністрів очолює прем'єр-міністр, відомий також як президент Ради міністрів. З грудня 2017 р. прем'єр-міністром Польщі є Матеуш Моравецький. Прем'єр-міністр керує діяльністю Кабінету Міністрів, координує та контролює роботу міністрів та видає постанови. Прем'єр-міністру може допомагати заступник прем'єр-міністра, який виступає як віце-президент. Як прем'єр-міністр, так і віце-прем'єр-міністр можуть виконувати функції міністра. Завдяки своєму конституційному мандату Рада міністрів виступає як основний стовп політичної влади, керує державною адміністрацією, зовнішньою політикою Польщі та більшою частиною внутрішньої політики республіки. За винятком тих випадків, коли певна компетенція зарезервована (за законом) за іншими органами або місцевою владою.

Польща має двопалатний парламент, що складається з Сейму (нижня палата) та Сенату (верхня палата). Назвою спільного засідання Сейму Республіки Польща та Сенату Республіки Польща є Національні збори (Zgromadzenie Narodowe). Згідно зі ст. 10 (п. 2) та ст. 95 Конституції Польщі Сенат та Сейм здійснюють законодавчу владу. Сам парламент не має офіційної назви. Конституція регламентує роботу лише Сейму та Сенату. Члени обох палат обираються прямими виборами, як правило, кожні чотири роки. Сейм має 460 членів, а Сенат - 100 сенаторів. Останній обираються на чотирирічний термін на загальних виборах прямим таємним голосуванням. Його очолює маршал Сенату (Marszałek Senatu). Поточним маршалом сенату є старший маршал Станіслав Карчевський. Поряд з Сеймом, Президентом Польської Республіки, Радою міністрів та усіма громадянами Польщі Сенат має право приймати законодавчі ініціативи. Щоб прийняти закон, законопроект повинен бути схвалений обома палатами. Після ратифікації Лісабонського договору Сенат також має право повідомляти про проблеми, пов'язані з вибором та впровадженням європейського законодавства в Польщі, до центральних органів влади Європейського Союзу.

Конституційна (законодавча) функція є основною функцією, яка здійснюється шляхом прийняття законів (у т. ч. стосовно державного бюджету), тим самим визначаючи основні напрямки діяльності держави. Крім того, Сейм уповноважує Президента ратифікувати і припинити дію певних міжнародних угод.

Отже, на сучасному етапі влада Польщі поділяється на три гілки, двома з яких є виконавча і законодавча. Виконавча влада здійснюється Президентом та урядом в рамках багатопартійної системи. Уряд складається з Ради Міністрів на чолі з прем'єр-міністром. Як правило, його члени вибираються партійною більшістю або створюється коаліція в нижній палаті парламенту (Сеймі). Уряд офіційно оголошується Президентом і має бути затверджений Сеймом протягом двох тижнів. Законодавча влада належить двом палатам парламенту (Сейму і Сенату). Члени Сейму обираються на

основі пропорційного представництва. На даний час він представлений п'ятьма партіями. Парламентські вибори проводяться не рідше одного разу на чотири роки. Президент, як глава держави, є верховним головнокомандуючим Збройними Силами, має право накладати вето на прийнятий парламентом закон, розпустити парламент за певних умов. Президентські вибори проводяться кожні п'ять років. Якщо жоден із кандидатів не набере переважну більшість голосів у першому турі, відбудеться другий тур із кандидатами, які набрали найбільшу кількість голосів.

Список літератури:

1. The Most Peaceful Countries in The World 2018. Global Finance Magazine. / [Electronic resource]. - URL: <https://www.gfmag.com/global-data/non-economic-data/most-peaceful-countries>.
2. Основи конституційного права Польщі / Конституційне право зарубіжних країн. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: https://bookss.co.ua/book_konstitucijne-pravo-zarubizhnih-kran_796/10_tema-osnovi-konstitucijnogo-prava-polshhi.
3. Poland: Constitution of the Republic of Poland - [Electronic resource]. - URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=7539>.
4. President of the Republic of Poland / President / Biography. - [Electronic resource]. - URL: <http://www.president.pl/en/president/biography/>.
5. Konstytucja RP. - [Електронний ресурс]. - URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>.

УДК 351.74

***Т.В. ТУРКЕВИЧ
З.Г. ГОНТАР***

Львівський державний університет Безпеки життєдіяльності

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГРОМАДСЬКОСТІ

Вважається, що в основі процесу формування громадського суспільства лежить активна діяльність громадських інститутів. При цьому поняття інститутів громадського суспільства було більше філософською категорією. Інститут громадськості це – певний організм який має власну ієрархічну структуру, члени такої структури мають певну типізовану модель поведінки, характеризуються певною типізованою діяльністю і певним механізмом, тобто комплексом правил, які регулюють структурну будову тої або іншої організації і ту або іншу діяльність.

До інститутів громадського суспільства належать: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні та релігійні організації, органи самоорганізації населення, не державні засоби масової організації та інші невідприємницькі товариства і установи легалізовані відповідно до законодавства. Таким чином інститути громадського суспільства були унормовані як система суб'єктів, наділених правами і обов'язками, щодо відстоювання своїх інтересів у процесі подальшої розбудови громадського суспільства в Україні та участі в управлінні державними справами, зокрема у формуванні та реалізації державної правової політики. Сьогодні в Україні діє відповідна нормативно-правова база, яка визначає правові засади створення права та гарантії діяльність інституту громадськості. Це закони України “Про об'єднання громадян ” (1992р), “Про молодіжні та дитячі громадські організації” (1997р), “Про благодійні організації” (1998р), “Про творчі спілки”(1998р), “Про організацію роботодавців”(2001р) та інші законодавства.

Інститути громадськості в Україні легалізовано-зареєстровано приблизно 50тис громадських формувань, із загальної кількості зареєстрованих громадських формувань 66% становлять місцеві, все українські та міжнародні громадські організації, 0,3% політичні організації, 31% благодійні. Зазначу що із року в рік збільшується їх кількість. Громадські формування мають різну мету, завдання, рівень повноважень, територію діяльності. Їх призначення полягає у тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем.

Створення і розвиток інституту громадського суспільства в Україні, має велике значення для держави. Кожен громадянин має усвідомити власну відповідальність за розвиток своєї країни, та майбутнє. Об'єднавшись в інститут громадськості, громадяни несуть солідарну відповідальність з державними органами за формування правового поля, виконання інституцій

та законів України, актів Президента України та уряду, охороно громадського порядку, державного кордону (через участь у правоохоронній діяльності державних органів). Результатом цієї соціальної роботи має стати реальне впровадження у щоденну діяльність демократичних інститутів влади принципів демократії та верховенства права.

Однією із складових проблем є:

1. Недостатнє інформування населення про діяльність інститутів громадськості. Засоби інформації не приділяють належної уваги процесам їх створення та діяльності. Рекламна діяльність у зрозумілій формі, яка мотивує і стимулює розвиток громадських ініціатив, має бути поставлена на системну основу. В Україні, у зв'язку з скептичним ставленням до недержавних структур, основна частина громадських функцій централізована. За даними інституту соціології НАН України, стосовно суто духовних інституцій громадського суспільства як "громадські організації", "церква", "творчі спілки", близько 30% респондентів вважають державне керівництво ними єдиним ефективним засобом їх розвитку. Такий взагалі рівень довіри населення до державних та недержавних структур-низький. За даними інституту найвищий ступень довіри є до громадських (недержавних) інститутів- 0,35; до представницької влади-0,32; до державних установ приблизно-0,27; до судової влади-0,27. Як бачимо інститути громадськості мають все ж вищий рівень довіри у порівнянні з державними органами і установами. Це пояснюється саме тим що інститути громадського суспільства протиставляються державній владі.

2. Недотримання громадськими об'єднаннями законодавчих вимог звітності (тобто мається на увазі, невчасне її подання, оформлення неналежним чином або включення до неї недостовірних даних).

3. Ускладнений механізм доступу до відкритих даних про громадські об'єднання, що містяться у державних реєстрах (пошук надто складний через велику кількість обов'язкових параметрів для пошуку).

4. Недостатня організаційна спроможність громадських об'єднань (головними проблемами є брак фінансування).

5. Корупційні ризики діяльності громадських об'єднань (відмивання коштів отриманих незаконним шляхом)

Риси нинішньої української реальності: недостатній розвиток економіки, не визначеність концепції громадського суспільства, брак відповідних законів, глибоке соціальне розшарування, не підготовленість кадрів до вирішення завдань, обумовлюють потребу визначити першочергові завдання становлення та розвитку інститутів громадськості. На мою думку, одним з них є створення концепції ефективної взаємодії усіх структур громадського суспільства з чітко зорієнтованою діяльністю, та функціями усіх його інститутів. Ці програми мають бути зорієнтовані на ефективне співробітництво з державними структурами та максимально стимулювати розвиток громадських ініціатив.

Список літератури:

1. Громадські організації в Україні: Ст. Держаний комітет статистики України.К.2009.
2. Аверьянов В. Адміністративне право України.
3. Дослідження Інститутів громадського суспільства в Україні. Вінніков.О.2007р
4. Криченко.С.О. Шляхи формування громадського суспільства правової держави.-К.Логос.1999р
5. Войтенко Т.О. Громадське суспільство в Україні. Наукова збірка

УДК 351.741

***Є.М. УДОВИЧЕНКО, О.Б. КРАВЕЦЬ
К.М. КОСТОВСЬКА***

Львівський державний університет внутрішніх справ

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Одним із найбільш вагомих і значущих показників розвитку української державності, прогресивних та ефективних соціально-економічних і політичних перетворень є стан захищеності громадян, створення найбільш сприятливих, а головне, безпечних умов життєдіяльності. Особливої гостроти та актуальності проблеми забезпечення безпечної життєдіяльності набувають для тих категорій осіб, чия професійна діяльність нерозривно пов'язана з ризиком для їх життя та здоров'я. Звісно, підвищені ризик та небезпека є постійними та невід'ємними складовими професійної діяльності працівників Національної поліції. У силу специфіки професійної діяльності перед працівниками поліції постають все більш складні завдання, які доводиться виконувати в ситуаціях екстремальних, загрозливих для здоров'я. За цих обставин питання забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу та підготовку підрозділів Національної поліції України до екстремальних умов несення служби, стратегії захисту життя та збереження здоров'я мають набувати пріоритетного значення.

Відповідно до Конституції України (ст. 3) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Головним призначенням підрозділів Національної поліції є виконання найважливішого конституційного обов'язку держави щодо охорони та захисту прав і свобод людини, створення безпечних умов життєдіяльності. Для успішного виконання підрозділами Національної поліції покладених на них завдань необхідне не лише підвищення їх бойової готовності, але й створення дієвих гарантій безпечної життєдіяльності самого персоналу поліції. Адже для будь-якого підприємства, уста-

нови, організації стан безпеки її персоналу визнається одним із важливих критеріїв та показників ефективності і якісної роботи. Не є винятком і підрозділи Національної поліції України, оскільки від рівня правової захищеності працівників поліції, їх особистої безпеки залежить якість та ефективність роботи усєї системи підрозділів Національної поліції України.

Умови, в яких сьогодні працюють співробітники поліції, характеризуються нестабільністю в економічній, соціальній, правовій галузях нашого суспільства. Відбуваються раніш невідомі населенню процеси та явища: безробіття, економічна криза, зниження життєвого рівня, подорожчання товарів першої необхідності тощо [2, с. 183]. Все це призвело, у свою чергу, до загострення криміногенної обстановки, зростання злочинності в її найагресивніших формах.

Що ж стосується процесу забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу підрозділів Національної поліції, варто пояснити наступне. Під процесом розуміють сукупність низки послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату [3]. У нашому випадку таким результатом є забезпечення безпеки, збереження здоров'я та працездатності працівників Національної поліції під час службової діяльності та поза нею. Такий процес у напрямку створення безпечного середовища для працівників є частиною процесу управління організацією у цілому та управління персоналом зокрема.

Процес забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу підрозділів Національної поліції може бути реалізовано на двох рівнях. Перший – це діяльність уповноважених суб'єктів, яка передбачає створення відповідних умов для запобігання загрозам і небезпекам, створення надійної та дієвої системи навчання стратегії, тактиці та методам забезпечення особистої безпеки, професійного захисту особового складу [4, с. 59–60]. Як правило, розглядаючи цей рівень, говорять про пасивну безпеку, яка значною мірою не залежить від працівника поліції. В ідеальному вигляді, на суб'єктів покладено завдання вивчення, узагальнення та обліку певного комплексу небезпек, заходів і способів захисту від них, та уміння організувати захисний комплекс в будь-якому місці і ситуації. Окрім цього, суб'єкти повинні враховувати не тільки заходи захисту, а й провадження превентивних дій (послаблення, усунення, попередження, зменшення масштабів впливу).

Саме від ефективності реалізації відповідних заходів на першому рівні буде залежати ефективність заходів забезпечення безпеки на другому рівні. Другий рівень – це діяльність самих працівників щодо забезпечення особистої безпеки. Тобто, на цьому рівні зрозумілим стає, як діяльність самих працівників впливає на їх стан захищеності. У цьому разі говорять про активну безпеку, яка цілковито залежить від працівника поліції, його психологічного стану, морально суб'єктивного світогляду, професійно-психологічної готовності та міжособистісних стосунків у колективі.

Таким чином, досягнути найбільш оптимального стану захищеності, коли всі можливі фактори небезпеки буде зведено до мінімуму, а сам пра-

цівник поліції зможе зважено підійти до забезпечення особистої безпеки, можливо лише за умови поєднання обох напрямків та ефективного впровадження на кожному рівні всіх вищезазначених заходів.

Список літератури:

1. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Пасічник В. Л. Визначення критеріїв оцінки діяльності слідчих і в цілому підрозділів слідчих за системою вагомих показників / В. Л. Пасічник, І. В. Бойко *Науковий вісник НАВСУ*. 1999. № 2. С. 183.
3. Сенгер Л. Вільна енциклопедія Вікіпедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/>.
4. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління: монографія / Н. П. Матюхіна. Харків: Консум, 2001. 131 с.

УДК 351

Р. В. ХОЛОДЕНКО

О.М. ДУЛГЕРОВА

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ
України*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

У сучасному суспільстві корупція є однією із найнебезпечніших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальної справедливості. Вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн із ринковою економікою.

Згідно Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією «корупція» означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи[1].

Чинним законодавством України визначено, що корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України про запобігання корупції, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу

до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей[2].

В Україні процес формування суттєво оновленого інституційного механізму забезпечення антикорупційної реформи започатковано 14 жовтня 2014 р. ухваленням Закону України «Про запобігання корупції». Цим законодавчим актом закладено підвалини нової національної системи антикорупційних органів. Однак функціонувати ця система почала лише навесні 2015 р., коли Кабінет Міністрів України постановою від 18 березня 2015 р. № 118 утворив Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Громадяни України і міжнародні організації критично оцінюють результати діяльності новостворених антикорупційних органів в нашій державі. Зокрема, за підсумками третього перегляду програми співробітництва з Україною у березні 2017 р. представники МВФ зазначили, що створення їх органів в Україні поки що не дало бажаних результатів[3].

На нашу, думку з метою підвищення ефективності протидії корупції в Україні доцільно впроваджувати позитивний досвід організації боротьби з корупцією у світі.

Так, в Індії громадською організацією по боротьбі з корупцією «П'ята колона» в 2010 році була випущена купюра, якою пропонується розраховуватися з вимагачами. Виглядає ця банкнота так само, як звичайна, але замість напису «підробка грошей переслідується законом» мається попередження – «хабарництво переслідується законом». Купюра має номінал нуль рупій. За повідомленнями представників «П'ятої колони», товариство з ентузіазмом сприйняло цю ідею, і тираж банкнот розійшовся дуже швидко.

Великобританія має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Система антикорупційних механізмів тут врегульована на законодавчому рівні. Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 році, закони про попередження корупції – в 1906 і 1916 роках були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів, ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинність.

В основу боротьби з корупцією в Німеччині покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскацією майна і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання брудних» грошей. На банківські установи покладено обов'язок надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана виключно для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок в банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи [4].

У Китаї, де антикорупційне законодавство вважається одним з найжорсткіших у світі, всіх чиновників, помічених або запідозрених у махінаціях,

чекає суворе покарання аж до страти. Також практикується відрубання рук хабарникам. З 2003 році було публічно розстріляно 10000 чиновників, чия вина була доведена, ще 120 тисяч отримали по 10-20 років ув'язнення.

Але, на нашу думку, найбільший досвід боротьби з корупцією накопичено США. Організована злочинність тут вперше стала предметом обговорення ще у 1929 році, коли її вивченням займалася Комісія Цікершема. З того часу ця проблема знаходиться в центрі уваги комісій, комітетів та підкомітетів, що створювались згідно з рішенням конгресу чи президента, які в результаті довгого та ретельного вивчення різних аспектів боротьби з організованою злочинністю та корупцією розробляли рекомендації, які були покладені в основу федеральних законів.

В законодавстві США поняття корупції посадовців визначено достатньо широко. Воно включає ряд протиправних діянь, передбачених в основному в чотирьох главах розділу 18 Зводу Законів: 1) Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями; 2) Посадовці і службовці по найму; 3) Здирство і погрози; 4) Вибори і політична діяльність. В Зводі Законів детально вказано, які категорії посадовців розуміються під особами, що одержують хабарі. Відповідальності за дачу хабара підлягає всякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, що покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягає як колишній, так і майбутній службовець. Законодавство США передбачає обмеження ділової активності колишніх державних посадовців після звільнення з органів державної влади[4].

Проаналізувавши зарубіжний досвід боротьби з корупцією, слід відмітити, що він не може бути перенесений у вітчизняну практику в повному обсязі, але його використання з урахуванням українського сьогодення, може принести позитивні результати в антикорупційній боротьбі.

Список літератури:

1. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_102
2. «Про запобігання корупції»: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.
3. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України А64 «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». – К: НІСД, 2018. – 688 с.
4. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>

УДК 343.346.8

А.М. ЦИБУЛЬСЬКИЙ
М.Я. КУПЧАК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У КІБЕРПРОСТОРИ**

В останні роки Україна почала звертати велику увагу до проблем кібербезпеки і боротьби з кіберзлочинністю, оскільки збиток, який кіберзлочинність завдає сьогодні значно перевищує розмір збитку, заподіяної традиційними видами злочинів.

Про актуальність даної проблеми свідчить зростання числа злочинів, кваліфіковано за статтями 361-363 Кримінального кодексу України.

Відповідно до Єдиного державного реєстру судових рішень щодо 16 розділу Кримінального кодексу України «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку», за останні 2 роки прийнято 342 судові рішення (89 - вироки). А так як інформаційний простір займає важливу роль в забезпеченні безпеки держави та її громадян, проблеми кіберзлочинності потрібно негайно вирішувати.

У 2018 році був прийнятий закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який закріпив основні терміни в кібербезпеці, визначив концепцію критичної інфраструктури та механізми захисту таких об'єктів, принципи побудови єдиної загальнодержавна система протидії кіберзагрозам та її компонентів.

Підтвердження зобов'язань України щодо вдосконалення національного законодавства у визначеній сфері знайшло своє відображення у щорічній національній програмі співробітництва України з НАТО на 2012 рік та зміцнення міждержавної співпраці у сфері протидії кіберзлочини і кіберзагрози.

У червні 2011 року, Служба безпеки України спільно з правоохоронними органами США, Великобританії, Нідерландів, Франції, Німеччини, Кіпру, Литви (всього 10 країн), припинило незаконну діяльність міжнародної злочинної хакерської групи під прикриттям комерційної структури. За попередніми оцінками, в результаті злочинна діяльність вищевказаної групи перевищила 72 млн. доларів та в серпні 2011 року Служба безпеки України в ході спільної операції за допомогою спецслужб США припинили незаконну діяльність міжнародної злочинної хакерської групи, члени які грабували іноземні банківські установи, підробляли кредитні картки. В сумі більше 20 мільйонів доларів було ними викрадено.

Ще один з прекрасних прикладів як злочинці можуть завдати шкоду на державному рівні, можна навести, як у 2017 році майже всю Україну охопив вірус Petya. Згідно з повідомленнями кіберполіції України, атака,

ймовірно, була «засіяна» механізмом оновлення програмного забезпечення, вбудованим в бухгалтерську програму М.Е.Дос, яку використовують компанії, які працюють з документами українського уряду. Друга хвиля епідемії була відтворена фішинговою компанією зі шкідливими вкладеннями. Сама компанія М.Е.Дос спростовує, що поширення вірусу може бути пов'язано з її файлами оновлення. Однак фахівці Microsoft підтверджують, що деякі випадки зараження почалися саме з установки оновлення М.Е.Дос.

І звичайно ж події які стались зовсім недавно. Це блокування російських інтернет-сайтів і соціальних мереж: "ВКонтакте" і "Одноклассников". Відповідне рішення ухвалила Рада національної безпеки і оборони наприкінці квітня, а 15 травня 2017 року Президент Петро Порошенко ввів його в дію своїм указом. Причина зрозуміла напевно всім, це - політичний, військовий конфлікт між Україною та Росією.

Україна вже постраждала від кіберзлочинності, тому, об'єктивно зацікавлена в активній участі в різних спецопераціях, прийнятті та ратифікації міжнародних договорів й угод задля забезпечення безпеки громадян та самої держави у інформаційному просторі. Звичайно на сьогодні вона веде активну боротьбу з кіберзлочинністю, так як Інтернет та інший інформаційний простір став займати велику ланку у нашому житті та на рівні самої держави.

Список літератури:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.
2. Блокування російських інтернет-сайтів і соціальних мереж: "ВКонтакте" і "Одноклассников". URL: <https://hromadske.ua/posts/prezydent-ukrainy-petro-poroshenko-pidpysav-ukaz-pro-novi-sanktsii>
3. Вірус Petya. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Petya>.

УДК 340.12

І.В. ШИШКО*Львівський державний університет внутрішніх справ***ДО ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА**

Питанням правової культури займалися багато вчених, серед яких – В.П. Сальніков, М.І. Козюбра, П.М. Рабінович та багато інших. Однак ця проблематика є актуальною і сьогодні, в період розбудови української державності.

Передовсім звернемо увагу на те, що правова культура взагалі – це не визначене поняття, його фактично не існує. Тому В.П. Сальніков вважав, що існує правова культура суспільства і правова культура особи. Є. І. Федик, крім того, ще додає поняття правової культури соціальної групи. Зрозуміло, що правова культура соціальної групи має безліч різновидів, враховуючи характер, склад соціальної групи (селяни, робітники, вчителі, юристи, депутати Верховної Ради тощо). Те саме можна сказати про правову культуру особи, де потрібне уточнення хоча б про вид професійної діяльності особи. Тому зупинимося на правовій культурі особи юриста.

Так, С.С. Сливка визначає, що правова культура юриста – це ступінь володіння ним системою правових знань, переконаннями в соціальній цінності права, повагою до права, а також умілою реалізацією правових норм на практиці та грамотним тлумаченням юридичних законів.

Не викликає сумніву, що юрист повинен знати право. Без такого знання немає необхідності вести мову про правову культуру. Але слід уточнити наступне: що важливіше – буква закону чи дух закону. Знання букви закону з однієї сторони непогано, з іншої – це свого роду "буквоїдство". Для правової культури – це негативний показник. Інша справа дух закону, а ще краще дух права. Юрист повинен бути не тільки знавцем букви закону, оскільки його духу. Це високий показник знання системи права.

Переконання юриста в права не виникає на пустому місці, оскільки дійсно повинно мати неабияку цінність. Звичайно, юрист розуміє, що не кожна правова норма ефективно регулює суспільні відносини, а деякі норми просто не діють. В чому ж справа? На думку С.С. Сливки кожна правова норма повинна ввібрати в себе максимальні досягнення, результати практично всіх видів культур і особливо духовної культури. Тоді закон буде відповідати вимогам сучасного суспільства, вимогам духу часу і тим самим матиме соціальну цінність.

Володіння повагою до права виражається у повсякденному житті юриста не тільки під час виконання службових обов'язків, а й поза службою. Суть поваги до права полягає у дотриманні юристом самому правових норм. Адже порушення закону, "обхід" закону у власних потребах – це негативний момент у його правовій культурі, що знижує її правовий рівень. Крім того повагу до права потрібно юристові пропагувати, здійснюючи правове виховання громадян.

Зрозуміло, що реалізація (також й застосування) правових норм на практиці найбільше притаманне юристові, оскільки це входить у його функціональ-

ні обов'язки. Але мова йде про умілу реалізацію, уміле застосування права при кваліфікації правопорушень. Звичайно, тут особливу роль відіграє професіоналізм юриста, його професійна майстерність, а також володіння духом права.

Щодо грамотного тлумачення правових норм на практиці, зазначимо, що йдеться не про офіційне тлумачення: це прерогатива наприклад, Верховної Ради України та Конституційного Суду. Неофіційне тлумачення юрист здійснює під час проведення правового виховання громадян. Розглядаючи причини правопорушень, юрист повинен глибоко розкрити суть правового явища, визначити його соціальну природу і показати, що випадковості у порушенні закону не буває. Тому роль тлумачення зводиться до дохідливого роз'яснення вибору тої чи іншої правової норми.

Розглянути вище компоненти правової культури дають підставу стверджувати (як вважають деякі дослідники) про існування її внутрішнього та зовнішнього аспектів. До внутрішнього аспекту належить знання права, переконання в соціальній цінності права та повага до права, а до зовнішнього – реалізація правових норм і їх неофіційне тлумачення. Для правової культури важливішим є її внутрішній аспект. Фактично він є базою, підґрунтям для високого рівня правової культури.

У спеціальній літературі розглядається співвідношення між правовою культурою суспільства, правовою культурою юриста і правовою культурою соціальної групи. Так, щодо правової культури юриста, то вона повинна бути вищою (навіть не співпадати) від правової культури суспільства. Справа в тому, що доволі високе суспільне положення юриста вимагає від нього бути знавцем своєї справи, адже йому приходится вершити правосуддя > тому знання його повинні бути більшими.

Якщо розглядати співвідношення правової культури юриста і правової культури соціальної групи, то необхідно визначити конкретно, про яку групу йдеться. Інколи правова культура юриста може бути й вищою від правової культури соціальної групи. Наприклад, якщо ця соціальна група – судді Конституційного Суду України.

Отже, ми дійшли висновку, що поняття правової культури широке і багатогранне. Воно потребує постійного дослідження та глибинного аналізу.

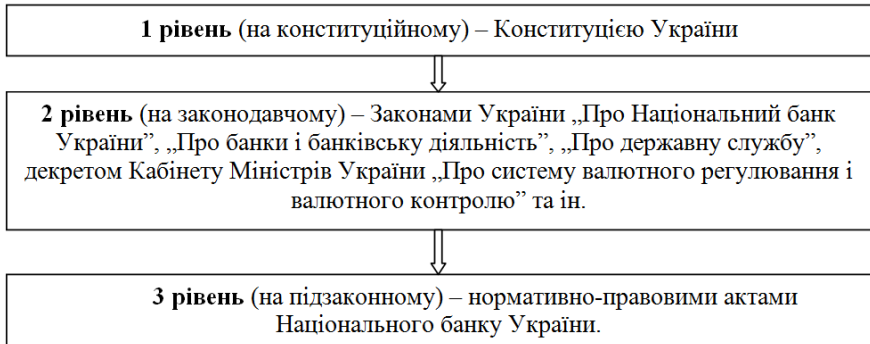
Список літератури:

1. Козюбра М. Право як явище культури / М. Козюбра // Право та культура: теорія і практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ 15-16 травня 1997 р. – С. 28-30.
2. Нерсесянц В.С. Філософія права. Учебник для вузов. / В.С. Нерсесянц.– М., 1998.– 652с.
3. Сливка С.С. Правнича деонтологія. Підручник / С.С. Сливка.– К.: Атіка, 1999.– 336с.
4. Федик Є. Правова культура та її різновиди / Є. Федик // Право та культура: теорія і практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ 15-16 травня 1997 р. – С. 266-269.

УДК 342

С.С. ЯКОВЕНКО
С.Ю. ОБРУСНА*Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України***ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ**

Національний банк України у системі центральних органів виконавчої влади України посідає особливе місце. У ст. 2 Закону України „Про Національний банк України” [2] визначено, що Національний банк є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління та здійснює свою діяльність на основі законодавства України. Відповідно до ст. 4 Закону України „Про банки і банківську діяльність” [3] дано визначення банківської системи України, яка складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України. Правовий статус Національного банку України з юридичної точки зору визначається на таких рівнях рис.1.

Рисунок. 1– Рівні визначення правового статусу Національного банку України з юридичної точки зору (складено автором на основі [1], [2], [3], [4], [5].)

Національний банк України бере участь в управлінському процесі, і як орган управління сприяє досягненню нормативно встановленої мети управління за допомогою правових, організаційних та інших засобів впливу. Проте методи здійснення управлінських функцій значно відрізняються від методів діяльності органів державної виконавчої влади. І однією з таких особливостей є те, що Національний банк одночасно з адміністративно-контрольними повноваженнями цілеспрямовано впливає на розвиток комерційних банків та економічної ситуації через укладання цивільно-правових

угод з комерційними банками, надаючи їм кредити, продаючи їм державні облигації тощо. Тобто йдеться про те, що Національний банк України керує грошово-кредитною системою двома способами: як управлінський орган – методом владних приписів, і як господарюючий суб'єкт – економічними методами, в тому числі шляхом укладання угод. Все це зумовлює його особливий правовий статус, визначає його специфіку як органу держави з широким колом прав та обов'язків, як суб'єкта адміністративних правовідносин та як суб'єкта цивільно-правових і господарських правовідносин.

У сьогочасних реаліях правового існування Національного банку України особливої уваги набуває саме політична незалежність центрального банку. З аналітичних матеріалів Національного банку України щодо питань адаптації української банківської системи до норм ЄС можна зробити висновки про важливість питання посилення незалежності Національного банку України. Міжнародний досвід показує, що країни з відносно незалежним центральним банком, як правило, досягають кращих результатів в економіці, ніж країни з залежним центральним банком.

Незалежність регулювання банківської діяльності також важлива для фінансової стабільності: значно підвищується ефективність регулювання, що сприяє злагодженій та ефективній роботі цього сектору фінансової системи. Орган банківського регулювання та нагляду значною мірою забезпечує свою незалежність саме як підрозділ Національного банку України. Національний банк України повинен мати можливість здійснювати регулювання та нагляд, які є незалежними від директив, інструкцій та інших форм втручання з боку Кабінету Міністрів України, галузевих та інших груп інтересів. Оцінка незалежності Національного банку свідчить про те, що акти, які регулюють діяльність Національного банку України та уряду, ні формально, ні фактично не відповідають критеріям ЄС щодо незалежності центрального банку.

Список літератури:

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Національний банк України : Закон України // ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 року № 2121- III // ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
4. Про державну службу : Закон України // ВВР. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
5. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет КМУ // ВВР. – 1993. – № 17. – Ст. 184.

УДК 349.3

Т.І. ЯМКОВА
Р.Я. БУТИНСЬКА*Львівський державний університет внутрішніх справ***ПРОБЛЕМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ
З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ**

Законодавство України гарантує особі з інвалідністю рівні права з іншими громадянами в економічній, політичній та соціальній сферах життя. Одним із таких прав є право на працю.

Особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Дискримінація за ознакою інвалідності забороняється [1].

Для забезпечення роботою осіб з інвалідністю держава встановила певні квоти. Стаття 19 ЗУ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» вказує, що для підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, установлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця. У разі невиконання роботодавцями даних приписів закону вони повинні сплатити санкції. Грошові стягнення не стосуються тільки державних підприємств, установ та організацій. Статистика показує, що роботодавцю легше сплатити санкцію аніж створити відповідні робочі місця.

Але існує й інша сторона цієї проблеми. Велика кількість роботодавців не виплачують санкції, тому що зробили все від них залежне для виконання нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю: створили спеціальні робочі місця та здійснювали пошук осіб з інвалідністю, зокрема шляхом залучення Державної служби зайнятості. Однак, вони так і не змогли виконати норматив з працевлаштування людей з інвалідністю. Тому суди не вбачають підстав для стягнення санкцій з таких роботодавців.

Як бачимо, чинний порядок сплати роботодавцями адміністративно-господарських санкцій, по-перше, не заохочує їх до працевлаштування осіб з інвалідністю, а, по-друге, не має жодного сенсу в умовах, коли роботодавці не в змозі знайти та працевлаштувати необхідну кількість працівників [2].

Ефективність практики вирішення проблеми зайнятості осіб з інвалідністю, яка впроваджується в європейських країнах, свідчить, що санкція не є найкращим стимулом для працевлаштування людей з інвалідністю.

Більш дієвим принципом є позитивне стимулювання, мотивація роботодавців та заохочення до працевлаштування осіб з інвалідністю.

Наприклад, механізм державної підтримки у Польщі є повністю відкритим для державних та приватних суб'єктів. Кожен роботодавець зобов'язаний сплатити грошовий внесок до Фонду реабілітації осіб з інвалідністю. Якщо квота на працевлаштування виконується, то такий роботодавець звільняється від сплати внеску. На відміну від українського законодавства внесок не є штрафом, тому не потребує механізму стягнення.

Якщо підприємець виконує умови працевлаштування осіб з інвалідністю, передбачені законодавством, то може отримати різні види грошової компенсації. Механізм стимулювання та заохочення роботодавців зафіксовані в базових правилах державної допомоги ЄС у сфері працевлаштування, які мають спеціальний розділ про стимулювання створення робочих місць для осіб з інвалідністю.

В Україні пільги та бюджетні позики отримують переважно підприємства, створені громадськими організаціями осіб з інвалідністю. Тому принцип рівних можливостей необхідно розглядати не лише відносно прав людей з особливими потребами, а й відносно державної підтримки, як загальнодоступного елемента [3].

Ще однією із причин не брати на роботу осіб з інвалідністю є положення Кодексу Законів про Працю. Даний нормативно-правовий акт передбачає пільги для таких осіб, зокрема: заборона на випробувальний строк; право на неповний робочий час, тієї тривалості, якої просить працівник; право на скорочений робочий час тривалість 6 годин на добу; заборона на роботу у нічний час без згоди особи з інвалідністю; право на відпустку у зручний для такої особи час та інші права.

Допомогу особам з інвалідністю з працевлаштуванням надають також Центри зайнятості, які у свою чергу:

- 1) забезпечують засобами Інтернет-порталу державної служби зайнятості для інвалідів, які звернулися за пошуком роботи, доступ їм до інформації про потребу ринку праці, у тому числі робочі місця, призначені для працевлаштування інвалідів, відповідно до статті 19 Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”;

- 2) здійснюють облік інвалідів, які звернулися до центрів зайнятості за допомогою у працевлаштуванні, та реєстрацію їх як безробітних;

- 3) надають інвалідам, які звернулися за сприянням у працевлаштуванні, соціальні послуги з пошуку роботи, інформаційні та консультативні послуги, пов'язані з працевлаштуванням, послуги з професійної орієнтації з метою вибору виду діяльності, професії, місця роботи відповідно до рекомендацій МСЕК, наявних в інваліда кваліфікації, знань, професійних інтересів, нахилів, здібностей та з урахуванням його побажань щодо умов праці, передбачених його індивідуальною програмою реабілітації;

4) інформують (щокварталу до 20-го числа місяця, наступного за звітним) управління соціального захисту про працевлаштованих інвалідів, зокрема випускників реабілітаційних установ. Ця інформація надається із зазначенням П.І.Б. інвалідів, місця їхнього проживання;

5) надають протягом трьох робочих днів відділенням Фонду (за їх запитом) інформацію щодо роботодавців, які надали відомості про вільні робочі місця (вакансії), на які можливе працевлаштування інвалідів, та відмовляли при цьому у працевлаштуванні інвалідам, які направлялися центрами зайнятості раніше;

6) подають щороку до 01 червня та 01 листопада відділенням Фонду прогнози показники щодо чисельності:

- інвалідів, у разі працевлаштування яких буде виплачуватися компенсація фактичних витрат роботодавця на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів відповідно до Закону України „Про зайнятість населення”;
- інвалідів, які можуть бути працевлаштовані на спеціальні робочі місця за рахунок дотацій, що спрямовуються Фондом соціального захисту інвалідів відповідно до Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” [4].

Серед науковців побутують різні пропозиції щодо вирішення проблеми працевлаштування осіб з інвалідністю. Наприклад, Залярнюк Олексій Васильович вважає, що « для вирішення проблем працевлаштування молоді з обмеженими можливостями здоров'я потрібні соціально-економічні важелі макроекономічного рівня: державна підтримка у вигляді пільгового оподаткування, створення стимулів для роботодавців, спрямованих на надання особам з обмеженими фізичними можливостями пріоритетного права на професійне навчання, розширення доступу для здобуття вищої освіти». На мою думку, пропозиція щодо даного питання є більш вдалою у професора Кучменко Елеонори Михайлівни яка вважає, що «необхідно створити Єдину інформаційну базу даних інвалідів, яка складалася б із трьох взаємоз'язаних складових: 1) єдиного банку даних інвалідів, який містить кількісні та якісні характеристики контингенту інвалідів, які бажають працювати; 2) банку даних робочих місць для працевлаштування інвалідів, який акумулює інформацію про кількісний та якісний склад робочих місць, на яких можна використовувати працю інвалідів; 3) системи постійного моніторингу процесів зайнятості та працевлаштування інвалідів з метою інформаційного й аналітичного обслуговування вказаних процесів».

Отже, на законодавчому рівні особам з інвалідністю забезпечується працевлаштування, але практика показує негативний результат. Роботодавцям легше заплатити санкції аніж створити умови праці для таких осіб. З цього потрібно зробити висновок, що така система потребує радикальних

змін. Головним реформатором у цій галузі є Міністерство соціальної політики України, яке повинно шукати шляхи вирішення даного питання.

Список літератури:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 року N 875-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

2. Працевлаштування людей з інвалідністю в Україні – чому не спрацьовує система квот? URL: <https://www.prostir.ua/?news=pratsevlashtuvannya-lyudej-z-invalidnistyu-v-ukrajini-chomu-ne-spratsovuje-systema-kvot>

3. Працевлаштування людей з інвалідністю – чому система санкцій не спрацьовує? URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/46264/>

4. Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.06.2014 № 347 «Про затвердження Порядку взаємодії державних органів та установ щодо професійної реабілітації, зайнятості та працевлаштування інвалідів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0672-14>

Секція 3**ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

УКД 364.442

А.В. БОБИК**Р.К. ШУРПЕНКОВА***ДВНЗ «Університет банківської справи»
Львівський навчально-науковий інститут***ОЦІНКА СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Сучасний світ, наповнений глобальними загрозами, стає дедалі більш непередбачуваним. Деякі з проблем, що загрожують безпеці суспільства, набули глобального характеру і вже загрожують не окремо взятій державі, соціальній групі, а людській цивілізації загалом. Зі зростанням якості життя чутливість населення до небезпеки лише зростає, що потребує вдосконалення соціальної організації суспільства. Відповідно, як у суспільстві в цілому, так і серед окремих індивідумів зростає потреба в безпечному існуванні. Проте шляхи пошуку методів та стратегій підвищення соціальної безпеки іноді бувають доволі заплутаними та приводять до несподіваних результатів. Соціальна безпека є предметом багатьох сфер соціально-гуманітарного знання. Найбільша увага цій категорії приділяється філософами, психологами, соціологами та економістами. При цьому кожна з наведених галузей наукового знання має свою власне уявлення про соціальну безпеку як предмет дослідження, її джерела, чинники, загрози тощо. Здавалося б, це дозволяє науковій спільноті скласти всебічне, комплексне уявлення про зазначене явище, оцінити всю глибину та відтінки проблем теоретичного та практичного характеру, запропонувати методологічний інструментарій його дослідження.

Проблему економічної безпеки держави з відкритою економікою останніми роками активно досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: Л. А. Антоненко, І. Ф. Білько, Б. Бузан, О. С. Власюк, С. Ю. Глазьев, Б. В. Губський, М. Г. Жук, Р. М. Зік, С. Кобер, В. В. Кузьменко, І. Г. Мішина, В. І. Мунтіян, Ю. Є. Петруня, С. І. Пирожков, Р. В. Покотиленко, В. К. Сенчагов, А. В. Чесноков, В. Т. Шлемко, В. А. Шульга та ін. Однак за всієї важливості проведених досліджень окремі аспекти проблеми формування системи економічної безпеки держави з відкритою економікою залишаються невирішеними, зокрема, потребують подальшого дослідження умови створення та забезпечення національної економічної безпеки в системі світогосподарських зв'язків.

Фактично, що визначення соціальної безпеки в Україні не закріплено на законодавчому рівні. Профільний закон «Про основи національної безпеки України», хоч як дивно, містить лише максимально узагальнене, а, отже, фактично не прийнятне для практичного використання визначення терміна «національна безпека» без розкриття сутності його (терміну) складових. Проте термін «соціальна безпека» зафіксовано на нормативному рівні. Так, згідно з методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України «соціальна безпека – це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни» [1].

Якісно оцінити стан і проблеми соціальної безпеки держави в сучасних умовах складно, але надзвичайно актуально. Протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, які мають значні системні наслідки. Щоб попередити їх перетворення на катастрофічний стан, необхідно оперативно приймати державно-управлінські рішення, які визначають пріоритети розвитку в нестабільних умовах, подолання негативних наслідків прояву соціальних ризиків та небезпек, а також встановлення рівноваги в соціальній системі. Для забезпечення соціальної стабільності в суспільстві ці процеси мають бути керованими з боку органів публічної влади. Об'єктом управлінських впливів є зміна умов і факторів, які певною мірою впливають на забезпечення соціальної стабільності та прискорення виходу з кризи [2, с. 158- 162].

Ефективне державне управління соціальною безпекою потребує врахування закономірностей та принципів розвитку соціальних систем, особливостей їх функціонування. Враховуючи ієрархічність побудови та функціонування соціальних систем, можна стверджувати, що система національної безпеки є складною багаторівневою соціальною системою, яка формується під впливом багатьох чинників внутрішнього та зовнішнього спрямування. Взаємозалежність всіх складових системи національної безпеки обумовлена нерозривністю процесу розвитку людини, суспільства, держави. Соціальна безпека держави гарантує стабільність, попереджає і мінімізує соціальні ризики та загрози, сприяє збереженню та розвитку людського потенціалу, створює умови гідного життя сучасному та майбутньому поколінню [1].

Пріоритетними напрямками державної політики зміцнення національної безпеки в економічній сфері є забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки; прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів; стимулювання випереджального розвитку наукомістких високотехнологічних виробництв; вдосконалення антимонопольної політики; створення ефективного механізму державного регулювання природних мо-

нополій; подолання тіньової економіки; здійснення виваженої політики в у-
трішніх і зовнішніх запозичень; гарантування продовольчої безпеки; захист
внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту та поставок продукції; по-
силення участі держави в міжнародному поділі праці, розвиток експортного
потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції в європе-
йську та світову економічну систему, активізація участі в міжнародних еконо-
мічних і фінансових організаціях [3, с. 349-351].

Таким чином, сутність економічної безпеки держави з відкритою еко-
номікою полягає в забезпеченні економічного розвитку з метою задоволення
соціально-економічних потреб громадян за оптимальних витрат праці, сир-
овинних ресурсів і збереженні навколишнього середовища. Також економічну
безпеку слід розглядати як одну з найважливіших якісних характеристик еко-
номічної системи, що визначає здатність підтримувати послідовну реалізацію
національних інтересів, забезпечити сталий соціально-економічний розвиток.

Стан українського суспільства свідчить про те, що основні соціальні
загрози – бідність, майнова та фінансова диференціація населення, звуження
доступу до медицини, освіти і культури – досягли небезпечних масштабів, які
становлять реальну загрозу економічній та навіть національній безпеці дер-
жави. Отже, соціальні деформації унеможлиблюють не тільки розбудову в
Україні соціально орієнтованої ринкової економіки, а й взагалі утвердження
ефективної економіки і досягнення економічної стабілізації. У зв'язку з цим,
назріла негайна потреба у розробці й запровадженні, по-перше, постійного
моніторингу індикаторів економічної безпеки, по-друге, виробленні адекват-
них і своєчасних заходів, спроможних забезпечити належний рівень еконо-
мічної безпеки в цілому та окремих її складових зокрема. Перспективними
напрямами досліджень можна вважати науково-практичну розробку системи
критеріїв й індикаторів, які дадуть можливість визначити як поточний стан
соціально-економічної безпеки, так й прогнозувати його перспективу.

Список літератури:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 №964-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Давидок О. О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системи показників / О. О. Давидок. – К. : Абрис, 2002. – С.158– 162 .
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С. 349-351.

УДК 551:316

***В.В. ВОЙЦІХОВСЬКА
З.Г. ГОНТАР***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ

Стан соціальної безпеки як однієї зі складових національної безпеки є надзвичайно актуальним для України саме на нинішньому етапі. Об'єктивний діагноз соціального стану українського суспільства свідчить про те, що основні соціальні ризики – бідність, майновий поділ населення, байдужість значної кількості громадян до суспільного життя, звуження їх доступу до освіти, медицини і культури – досягли масштабів, які можуть становити реальну загрозу національній безпеці держави.

Стратегічною метою державної соціальної політики є забезпечення права на соціальний захист, певний рівень життя. Створюючи умови для рівноправної діяльності громадян, держава через соціальну політику зберігає стабільність у суспільстві, що дозволяє йому розвиватися. Реалізація ефективної соціальної політики – це той чинник, від якого значною мірою залежить розвиток будь-якої держави. Саме тому актуальним є дослідження основних загроз та системи соціальної безпеки в Україні.

Ключовою особливістю сучасного етапу розвитку суспільства через конфліктну ситуацію в країні та акцентування урядом уваги на інших потребах є відхід від соціалізації всіх сфер людського життя та підпорядкування їх соціальним цілям, хоча взірць соціально та економічно розвинених країн спонукає до створення моделі соціальної держави. Таким чином, органи державної та місцевої влади покликані створити необхідні умови для формування держави, у якій забезпечується високий рівень соціальної захищеності всіх громадян за допомогою активної діяльності з регулювання соціальної й економічної сфер життєдіяльності суспільства, установлення в ній соціальної справедливості й солідарності". Соціальна справедливість – це філософська багатогранна та певною мірою суб'єктивна категорія, яка на сьогоднішній день не має однозначного трактування, яка тісно пов'язана з поняттями "свободи", "соціальної відповідальності", "рівності", що становлять основу формування соціальної держави. Що стосується соціальної солідарності, то, як зауважує М. Панченко, на сьогоднішній день в Україні між шарами та верствами населення вона практично відсутня [1]. За умов відсутності стійкого економічного зростання відбувається все глибший соціально-економічний поділ, збільшення бюджетного дефіциту сприяє формуванню політики фінансування розвитку соціальної сфери за залишковим принципом, субсидуванню соціальних виплат лише найбільш незабез-

печеним верствам населення. Поняття “соціальна безпека” в науковій літературі досліджено, однак воно не знайшло відповідного розвитку в системі соціальної політики та національної безпеки України. Закон України “Про основи національної безпеки” [2] визначає безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. На мою думку, на сьогоднішній день соціальна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і зменшення загроз національним інтересам у соціальній сфері, за якої забезпечуються належний рівень життя населення, людський розвиток та соціальний прогрес у суспільстві. Виходячи з цього визначення, постає питання про необхідність визначити види загроз національним інтересам у соціальній сфері. Законодавчо закріплене наступне тлумачення загроз: «наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України».

Типові загрози у соціальній сфері визначено також Законом України “Про основи національної безпеки України”[2] та у “Стратегії національної безпеки України”[3]: невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам; неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров’я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров’я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; загострення демографічної кризи; скорочення чисельності населення через погіршення його здоров’я, низьку якість життя, недостатній рівень народжуваності, високу смертність, а також відтік громадян України за кордон; зростаючий дефіцит трудових ресурсів, старіння населення, низька економічна активність і недооцінка реальної вартості робочої сили; зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва.

Узагальнивши проведені дослідження, загрози соціальній безпеці зокрема, як і загрози національній безпеці загалом, можна класифікувати за низкою ознак: джерелом виникнення (внутрішні та зовнішні), наслідками дії (прийнятні, критичні, катастрофічні), тривалістю дії (короткочасні та постійні), частотою виникнення (стохастичні, періодичні, перманентні), рівнем прийняття рішень (глобальні та локальні), а також за спрямованістю на той чи інший компонент соціальної безпеки, що визначає рівень життя суспільства (загрози освіти, здоров’ю, зайнятості та умовам праці, доступу до товарів (споживанню), забезпеченню продовольством, житловим умо-

вам, пересуванню, відпочинку, свободі особистості, демографічні, поширенню соціальних хвороб, моральним та духовним цінностям.

Аналіз загроз соціальної безпеки дозволяє робити висновки про перевагу загроз щодо зростання соціального напруження, погіршення демографічної ситуації, зниження рівня економічної активності. Суб'єкти забезпечення соціальної безпеки впливають на об'єкти соціальної безпеки, застосовуючи сукупність методів, важелів, інструментів для подолання загроз національним інтересам у соціальній сфері та реалізації пріоритетів соціальних інтересів, ґрунтуючись у своїй діяльності на принципах забезпечення соціальної безпеки та використовуючи норми чинної законодавчої бази, оскільки соціальна безпека забезпечується шляхом проведення виваженої соціальної політики відповідно до прийнятих у встановленому порядку доктрин, концепцій, стратегій та програм.

Список літератури:

1. Панченко М. Соціальна сфера і соціальна політика та їх співвідношення в аспекті державного управління соціальною сферою / М. Панченко [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми державного управління : збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. – 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.

2. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV; поточна редакція від 18.05.2013 р. на підставі 221-18 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

3. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12.02.2007 р. № 105/2007; поточна редакція від 22.06.2012 р. на підставі 389/2012 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

УДК 336.77(477)

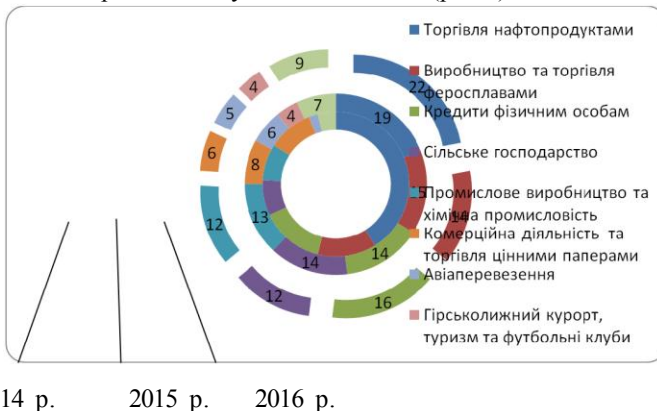
І.М. ГАНУСЯК, І.Й. БАДЕЦЬКА, М.А. ЗЕМБА, Л.М. ВАГІЛЬ
З.Б. ЖИВКО

Львівський державний університет внутрішніх справ

КОНЦЕНТРАЦІЯ КЛІЄНТСЬКОГО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКУ

В науковій економічній літературі економічна безпека банку найчастіше трактується як захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз; як стан його зовнішнього та внутрішнього середовища; як організація заходів щодо запобігання можливим загрозам його діяльності з метою отримання прибутку. Н.В. Дутченко виділяє п'ять підходів до трактування економічної безпеки банку (банківської установи), а саме: стан; характеристика; здатність; процес; захищеність[1]. Доцільно зауважити, що найбільше визначень поняття «економічна безпека банку» стосується саме з'ясування суті через поняття «стан».

Основна мета діяльності будь-якої банківської установи – це отримання прибутку. Саме тому головною метою управління банківською установою є своєчасне та належне забезпечення відповідних умов для досягнення позитивних та високих фінансових результатів. Аналіз офіційної звітності ПАТ КБ «Приватбанк» у 2015 році показник надійності зменшився у порівнянні з 2014 роком, але був у межах нормативних значень. Стосовно кредитного портфелю банку за 2013-2015 рр. він зменшився на 115 590 млн. грн. [2]. Розглянемо концентрацію клієнтського кредитного портфелю за період 2014-2016 років за галузями економіки (рис.1).

Рисунок 1. – Структура та динаміка кредитного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк» за галузями економіки у 2014-2016 рр., млн. грн. Джерело: складено за оприлюдненою звітністю ПАТ КБ «Приватбанк»

Як бачимо на рис. 1, найбільшу питому вагу займають кредити, видані клієнтам, які займаються гуртовою та роздрібною торгівлею нафтою і нафтопродуктами. Питома вага таких кредитів в у загальному кредитному портфелі становила 22% у 2014 р., 19% у 2015 р. та 41% у 2016 р. [2]. Оскільки всі компанії входять у єдину систему постачання нафтопродуктів, кредитний ризик по такій групі є значно менший. Забезпеченням по таких кредитах виступають запаси нафти, нафтопродуктів та корпоративні права.

Друге місце займають кредити, надані фізичним особам: 16% кредитного портфеля у 2014 році, 14% у 2015 р. та 2016 р.

Третє місце займають кредити на виробництво та торгівлю феросплавами. Їхня частка розподілена наступним чином: у 2014 році – 14%, у 2015 р. – 15%, у 2016 р. – 13%. Далі проведемо аналіз кредитів ПАТ КБ «Приватбанк» за кредитною якістю за 2014-2016 рр. (табл. 2).

Як видно з таблиці 2, найбільше за аналізований період збільшились індивідуально знецінені кредити – на 144 071млн.грн. [2]

Таблиця 2

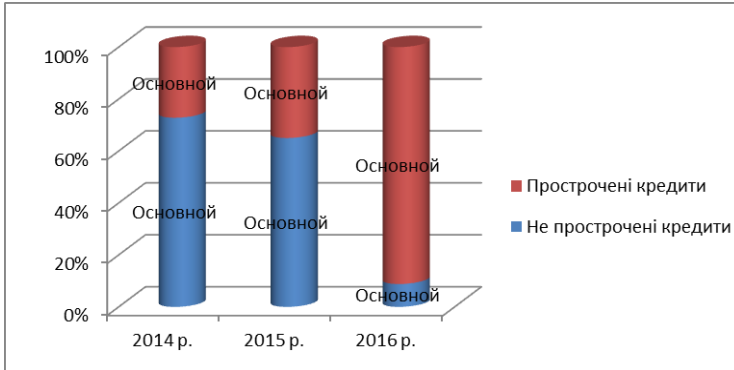
Структура кредитного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк» за кредитною якістю у 2014-2016 рр., млн. грн.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення 2016/2014 рр.
Не прострочені та незнецінені				
Кредити великим позичальникам	89 945	99 259	507	-89 438
Кредити середнім позичальникам	3 442	3 208	1 452	-1990
Кредити малим позичальникам	22 441	20 544	18 116	-4325
Всього не прострочених та не знецінених	115 828	123 011	20 075	-95753
Прострочені, але незнецінені				
- прострочені менше ніж 30 днів	1 116	928	905	-211
- прострочені від 31 до 90 днів	1 142	2 879	445	-697
- прострочені більше ніж 91 день	200	1 694	-	-200
Всього прострочених, але не знецінених	2 458	5 501	1 350	-1108
Всього кредитів та авансів клієнтам	159 173	189 314	43 583	-115 590

Джерело: складено за оприлюдненою звітністю ПАТ КБ «Приватбанк»

Зобразимо графічно співвідношення між простроченими та не простроченими кредитами (рис.2).

Аналізуючи рис.2. бачимо негативну тенденцію у діяльності ПАТ КБ «Приватбанк». Щорічно рівень прострочених кредитів зростає і на кінець 2016 року він склав 91,2% від суми загального кредитного портфеля.

Рисунок. –2. Структура кредитного портфеля ПАТ КБ «Приватбанк» за рівнем прострочки у 2014-2016 рр., % Джерело: складено авторами

Отже, фінансовий стан банку залежить від ефективності управління його активами та пасивами. За 2014-2015 рр. В Приватбанк відбулося ефективне залучення ресурсів: загальна сума пасивів збільшилась на 45 798 млн. грн. в основному за рахунок збільшення коштів клієнтів на 37 294 млн. грн. У 2016 р. Порівняно з 2015 р. відбулося зменшення як у частині зобов'язань, так і у частині капіталу. За 2014-2016 рр. зростала довіра вкладників до ПАТ КБ «ПриватБанк»: збільшилась загальна сума залучених коштів на 40453млн.грн. Банку для поточної діяльності достатньо власного капіталу та залучених коштів.

Після проведеного аналізу за 2014-2016 рр. видно, що банку загрожує настання кризової ситуації. Потрібно перш за все, підвищити рівень рентабельності. Для цього варто розширити групу активів які приносять процентний дохід. Для цього необхідно провести ряд заходів щодо оптимізації кредитного портфеля, а також залучити нових клієнтів з боку фізичних осіб.

Правлінню банку варто переглянути свою структуру активів, а саме співвідношення між продуктивними та непродуктивними. Також, варто провести роботу над зниженням ризику операцій та змінити депозитну політику, зробити її більш гнучкою. Наприклад варто звернути увагу на відсоткові ставки за депозитами, зробити їх більш привабливими для населення. Запропоновані заходи дозволять підвищити рентабельність ПАТ «Приватбанк» та покращити міжнародні рейтинги.

Список літератури:

1. Дудченко Н.В. Сучасні підходи до трактування поняття «економічна безпека банківських установ» / Н.В. Дудченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 17. – С. 64-69.
2. Сайт ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua>

УДК 336.02

**КАТЕРИНА ГНАТИК
О.В. ПОВСТИН**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова безпека держави – це ступінь захищеності фінансових інтересів держави, стан фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної, митно-тарифної, розрахункової та фондової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси, достатні для задоволення її потреб, шляхом виконання зобов'язань і забезпечення соціально-економічного розвитку.

Суб'єктами фінансової безпеки виступають: окремі громадяни, домашні господарства, населення в цілому, підприємства, організації, установи, галузі господарського комплексу, регіони, окремі сектори економіки, держава, міждержавні утворення, а також світові співтовариства.

Фінансова безпека держави значною мірою визначається характером формування державного та місцевих бюджетів, станом її платіжного балансу, співвідношенням грошей в офіційній і тіньовій економіці, ступенем повернення грошей, що перебувають в обігу, до банків, рухом валютних коштів.

Основні загрози фінансовій безпеці держави становлять:

- недосконалість бюджетної політики і нецільове використання коштів бюджету;
- ефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків;
- значні обсяги державного та гарантованого державою боргу, проблеми з його обслуговування;
- різкі зміни рівня цін та курсу національної валюти;

- значна різниця співвідношення доходів найбільш і найменш забезпеченого населення та недостатня соціальна захищеність певних груп населення;
- невисокий рівень капіталізації банківської системи, невеликі обсяги довгострокового банківського кредитування та значний рівень відсоткових ставок із кредитів;
- залежність реформування економіки країни від отримання іноземних кредитів;
- низький рівень інвестиційної діяльності;
- зростання "тіньової" економіки, посилення її криміналізації, нелегальний вплив валютних коштів за кордон тощо.

Фінансова безпека держави включає такі складові: бюджетну, податкову, боргову, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну безпеку, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку.

Бюджетна безпека - стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Зумовлюється розміром бюджету, рівнем перерозподілу ВВП через бюджет, розміром, характером та рівнем дефіциту бюджету.

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків.

Боргова безпека держави – певний рівень державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, який дозволяє зберегти стійкість фінансової системи до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Фінансова безпека банківської системи полягає у створенні сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських установ, попередженні внутрішніх і зовнішніх загроз банківській системі, створенні умов її стабільного й ефективного функціонування.

Валютна безпека держави – це, по-перше, ступінь забезпеченості держави валютними коштами, достатніми для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань.

Грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення.

Інвестиційна безпека – досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкла-

дення за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються.

Фінансова безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг його капіталізації (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, консультантів, реєстраторів, зберігачів і держави в цілому.

Фінансова безпека є структурною складовою національної безпеки та однією з найважливіших складових економічної безпеки. Вона підпорядковує ряд складників: фінансову безпеку домогосподарств (особистості) та фінансову безпеку підприємств (установ, організацій) – на мікрорівні та бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору – на макрорівні. Кожна із структурних складових фінансової безпеки характеризується певними особливостями та проблемами забезпечення.

Список літератури:

1. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / Єрмошенко М. М. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека і національні інтереси України / Ліпкан В. А. – К.: КНТ, 2006. – 68 с.
3. Мартинюк В. Фінансова безпека: навч. посіб. / Мартинюк Володимир, Зволяк Ян, Баранецька Ольга. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 264 с.
4. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека: [навчально-методичний посібник] / Кравчук Н. Я., Колісник О. Я., Мелих О. Ю. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.
5. Предборський В. А. Економічна безпека держави: [монографія] / Предборський В. А. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.
6. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: [монографія] / Сухоруков А. І. – К.: НППМБ, 2005. – 140 с.
7. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 831 с

УДК 331.4:614.84

О.С. ГОЙДАЛО
О.С. ПРОКОПИШИН*Львівський національний аграрний університет***ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОДНА З
УМОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА**

Споконвіків людство дбало про власну безпеку. Проте сьогодні, за загострення екологічної кризи, соціальних і військових розбіжностей, істотних змін у техногенній галузі, що посилюють можливість появи глобальної небезпеки (АЕС, космічні технології і под.) питання стоїть прямо і однозначно: житиме людина надалі на землі чи ні.

Безпека життєдіяльності – це галузь науково-практичної діяльності, спрямованої на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків впливу їх на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також на розробку і реалізацію відповідних засобів і заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини, як у побутових умовах, так і в умовах надзвичайних ситуацій [1].

Проблема безпеки життєдіяльності людини і всього суспільства в сучасних умовах набула особливих гостроти й актуальності. БЖД обговорюють на сторінках газет і журналів, учені, представники громадськості, політичні діячі, тобто це об'єкт уваги всіх прошарків суспільства та держави. Учені давно почали турбуватися про небажані та негативні наслідки антропогенного впливу на природу й навколишнє середовище. Футурологи різних країн світу розробляли різноманітні моделі майбутнього збалансування розвитку людського суспільства з навколишнім середовищем в умовах величезних техногенних навантажень на біосферу [3].

Розглядаючи економічні аспекти безпеки життєдіяльності, застосовують такі поняття (рисунок).

Заходи із захисту навколишнього середовища, зниження рівня впливу небезпек на людину і техносферу, забезпечення вимог безпеки та поліпшення умов праці, прогнозування, запобігання або зниження наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру оцінюються *економічним ефектом* і *економічною ефективністю* цих заходів.

Економічний збиток від дії небезпек на людину і техносферу – це витрати і витрати у вартісному вираженні, що виникають за рахунок:

- загибелі, погіршення стану здоров'я, професійних та екологічних захворювань людей (при економічній оцінці прийнято зважати на економічні втрати, пов'язані з втратою суспільством трудових ресурсів); людей у працездатному віці, витрат на медичне обслугову-

- вання і лікування, виплат страхового відшкодування, надання ритуальних послуг, зниження продуктивності праці, тимчасової непрацездатності, виплати пенсій за інвалідністю і т. д.);
- швидшого руйнування і зношення основних фондів промисловості (виробничого устаткування, будівель і споруд), пов'язаного із зростанням природної швидкості корозії за забруднення навколишнього середовища;
- швидшого руйнування і старіння житлово-комунального господарства міст і селищ;
- витрат на ліквідацію наслідків аварій, надзвичайних подій, стихійного лиха, відновлення об'єктів економіки, житлово-комунального господарства, переселення та реабілітацію населення.

Еколого-економічний збиток – це витрати і втрати у вартісному вираженні, що виникають за рахунок:

- зниження продуктивності сільськогосподарських угідь, пов'язаного із забрудненням навколишнього середовища, витрат на освоєння нових земель і поліпшення родючості землі та її рекультивуацію;
- зниження продуктивності лісу і витрат на лісовідновлювальні роботи;
- зниження біоресурсного потенціалу країни [2].

Еколого-економічний збиток буває двох видів:

- **прямий збиток**, що виявляється безпосередньо на об'єктах, розташованих у зоні негативного впливу промислового виробництва та споруди;
- **непрямі збитки**, що виявляється в суміжних виробництвах, на об'єктах невинробничої сфери і в природному середовищі.

Методики розрахунку еколого-економічного збитку можна поділити на: локальні (реципієнтні) та укрупнені. Реципієнтні методики передбачають розрахунок збитку як суму окремих складових шкоди для різних об'єктів впливу (реципієнтів): населення, земельних, лісових, біологічних ресурсів, основних фондів промисловості, житлово-комунального господарства і т. д. Оцінка збитків із природних середовищ здійснюється на базі відповідних галузевих методик.

Пожежна безпека – відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю [4, ст.2. п.33]. Згідно з Кодексом цивільного захисту України державні виконавчі органи та органи самоврядування усіх рівнів у межах своєї компетенції розробляють та впроваджують у певних галузях і регіонах організаційні і науково-технічні заходи із запобігання пожежам та їх гасіння, забезпечення пожежної безпеки населених пунктів та об'єктів.

Отже, основні напрями гарантування пожежної безпеки – усунення умов появи та мінімізація наслідків пожежі. Об'єкти мають бути обладнані системами пожежної безпеки для запобігання пожежі, впливу на людей та матеріальні цінності небезпечних чинників пожежі, зокрема і вторинних її проявів.

Список літератури:

1. Зеркалов Д. В. Безпека життєдіяльності [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Д. В. Зеркалов. – Електрон. дані. – К. : Основа, 2011.
2. Режим доступу: https://studme.com.ua/1115121214405/bzhd/ekonomicheskie_aspekty_bezopasnosti_zhiznedeyatelnosti.htm
3. Режим доступу: <http://elr.ippo.edu.te.ua>.
4. Кодекс цивільного захисту України від 1 липня 2013 р. (зі змінами і доповненнями від 01.01.2019). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 330.1

Н.В. ГОЛОВКО
М.Я. КУПЧАК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРИЧИНИ ВИСОКОГО РІВНЯ ТІНЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Тіньова економіка – господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. «Тіньові» підприємства не сплачують податків, не перерозподіляють власних доходів до бюджетів та державних цільових фондів, збільшуючи власні прибутки. Можна стверджувати, що тіньова економіка – це відвертий злочин, який включає різноманітні економічні «схеми» (контрабанда, мінімізація оподаткування, конвертаційні центри), тобто все, що не фіксується офіційною статистикою.

В ООН фахівці, що займаються національними рахунками, тіньову економіку поділяють на три види: приховану (або тіньову), неформальну (або неофіційну) й нелегальну.

Розглянемо окремі види діяльності в структурі тіньової економіки. Неофіційна економіка охоплює легальні види діяльності, пов'язані з виробництвом товарів і послуг, які не фіксуються офіційною статистикою. Така діяльність значного поширення набула в сфері послуг (ремонт квартир; надання житла в курортній місцевості; підготовка учнів для вступу у вищі навчальні заклади, що здійснюється приватно, без юридичного оформлення договорів та ін.). При цьому одержувачі доходів приховують їх від оподаткування. Частку «тіні», також, становлять офшорні схеми і митні порушення.

Порушення, пов'язані із спрощеною системою оподаткування, попри їх масовість, не перевищують десятої частини від усього дослідженого обсягу.

Зазвичай поняття «тіньова економіка» асоціюється саме з малим бізнесом. Начебто, великій компанії важко працювати неофіційно. До того ж, у неї є бухгалтерський облік, а часто й акціонери зацікавлені у прозорості. Однак це справедливо хіба що для розвинених країн, хоча навіть там є проблема приховування прибутків з використанням офшорів, попри стимули щодо їх відображення у звітності. У малорозвинутих країнах, великих фірм зазвичай мало, і ті переважно іноземні, тож "тінь" асоціюється там саме з малим бізнесом. Але, наприклад, видобуток корисних копалин часто стає основним джерелом тіньових фінансових потоків, як, наприклад, у Нігерії, яка випередила Україну у рейтингу АССА. У нас видобуток копалин не становить настільки велику частину економіки, як там, проте є інші потужні галузі, які експортують сировину та напівфабрикати. Роблять вони це переважно через офшори, залишаючи там весь прибуток. У такий спосіб з України щорічно виводиться близько 10% ВВП. Відповідно бюджет отримує тільки близько половини належного обсягу податку на прибуток.

Тіньова економіка в Україні – це сукупність видів економічної діяльності, заборонених законодавством України, або тих, які з різних причин не враховані в офіційній статистиці. За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень тіньової економіки, обчислений за методом «витрати населення — роздрібний товарообіг», становив у 2012 р. приблизно 45% ВВП. Витрати населення на придбання товарів і послуг становили 1179,1 млрд гривень, тоді як офіційно зареєстрований оборот роздрібною торгівлю становив лише 804,3 млрд гривень. Оцінки рівня тіньової економіки, залежно від методології, свідчать, що як мінімум чверть української економіки знаходиться у тіні.

Основними причинами високого рівня тінізації української економіки – неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності, зокрема:

- недовіра механізмів антикорупційного законодавства;
- неефективність функціонування судової та правоохоронної системи;
- неефективне адміністрування податків;
- суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази в окремих секторах;
- високий рівень злочинності;
- відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки під час ведення господарської діяльності та сплати податків у суб'єктів господарювання та громадян.

Вирішення проблеми існування тіньової економіки не має універсального і гарантовано успішного рішення, зокрема, політики штрафів і репресій

в економіці призводить до відтоку грошей у "тінь", а тотальна лібералізація (зниження податкових ставок, відмова від держвпливу на бізнес) швидко не створить "дива", тобто повернення тіньових коштів у легальний обіг.

Тіньова економіка – це не тільки різні бізнес-схеми мінімізації оподаткування, але й більш зрозуміла простому українцеві реальність – різноманітні хабарі та "подяки", отримання зарплатні "в конверті", таксування без отримання ліцензії, надання квартири в оренду без попередження податкової та багато іншого, що видається цілком звичайним і зрозумілим, але від того не стає менш протизаконним. Це і є щоденна тіньова економіка, від якої ой як тяжко відмовитися окремо взятому українцю. І такий підхід зламати набагато складніше, ніж прийняти й впровадити навіть найбільш правильні закони.

Список літератури :

1. Тіньова економіка. URL : <https://ua.112.ua/statji/tinova-ekonomika-zlo-chy-dzherelo-vyzhyvannia-naselennia-436077.html>.

2. Тіньова економіка URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0.

3. Тіньова економіка, структура й природа її виникнення URL : https://pidruchniki.com/15800119/ekonomika/tinova_ekonomika_struktura_priroda_viniknennya.

**АНАСТАСІЯ ДЯДЮН
О.М. ВІТЕР**

Львівський інститут економіки і туризму

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Ускладнення зовнішньоекономічних процесів у світовій економіці зумовили необхідність застосування у зовнішньоекономічній політиці економічних та адміністративних важелів: податків, субсидій, пряме обмеження імпорту та експорту, кредитування тощо. Одним з інструментів зовнішньоекономічної політики є застосування економічних санкцій.

В останні десятиліття істотно змінилося ставлення урядів і світової громадської думки до питання про те, в яких випадках застосування санкцій є виправданим і доречним. У період з початку Першої світової війни і до закінчення Другої світової війни санкції застосовувалися в основному для запобігання (покарання) військових інтервенцій і як частину загальних зусиль держави у війні. У наступні десятиліття спектр цілей застосування санкцій розширився і став включати в себе такі завдання як: припинення регіональних конфліктів, просування поширення демократії і політичних свобод, утвердження прав людини, запобігання розповсюдженню ядерної зброї, звільнення заручників і звільнення захоплених територій. Крім того, новітня історія рясніє чималою кількістю прикладів збройних конфліктів, що виникають з економічних причин.

Санкції – примусові інструменти реалізації державою національних інтересів проти країни, яку вважають порушником міжнародного права, спрямованими на те, щоб змусити державу дотримуватися закону. До них відносять економічні обмеження, ембарго на поставки озброєнь, розрив дипломатичних відносин, обмеження на пересування громадян, бойкот культурних та спортивних заходів. Таким чином, існують два центральні елементи, що формують концепцію економічних санкцій у світовій політиці: примусові заходи, що мають економічну природу та переслідують політичні цілі.

Найбільш поширеною формою санкцій є обмеження на міжнародну торгівлю, фінансові операції та переміщення людей. Санкції видаються досить привабливим інструментом зовнішньої політики, так як, на відміну від війни, вони покликані вирішувати міжнародні конфлікти і розбіжності з меншими витратами і людськими жертвами. Інтенсивність санкцій визначається ступенем шкоди, що може бути ними завдано як економіці країни в цілому, так і політичному режиму або приватним інтересам політиків, що знаходяться при владі. Серед іншого – загроза інтересам і конкурентоспроможності окремих галузей економіки та промисловості або інтересам окремих фінансово-промислових груп і компаній.

У 2014 році Верховна рада України зробила перший крок і ухвалила закон "Про санкції". Санкції приймаються Радою національної безпеки

Україні (РНБО), вводяться в дію указом президента, а в разі секторальних санкцій потрібне додаткове затвердження парламентом.

У законодавствах багатьох розвинених країн, включаючи США і ЄС, містяться положення, що запобігають обхід санкцій, включаючи можливість використання контрольованих дочірніх компаній, зареєстрованих в інших країнах.

Усім відомо, що Україна щодо Росії прийняла ряд обмежувальних заходів у торгівлі, такі як – введення заборони (ембарго) на імпорт певних товарів з РФ, а також підвищення мит до рівня зв'язаних ставок СОТ

Безумовно, чотири роки тому Україна не мала досвіду захисту власної національної безпеки шляхом прийняття санкційних режимів. Прийнятий Закон «Про санкції» давав можливість реагувати на зовнішні обставини і агресію. Після спливання чотирьох років, розуміючи усі складності роботи в рамках чинного правового поля, з'явився досвід реалізації санкційних режимів, що дає можливість удосконалення законодавства для оперативного реагування, прозорості та зменшення ризиків, пов'язаних з оскарженням в судах.

Отже, міжнародний центр перспективних досліджень підготував можливі рекомендації зі стратегії застосування санкцій:

- Підтримка більш змістовного діалогу із державами-партнерами.
- Чим більш глибоким буде розуміння їхніх інтересів і суперечливих оцінок/позицій щодо антиросійських санкцій, тим більш продуктивним та тривалим буде співпраця в цьому напрямі;
- Створення ієрархії цілей. Санкційна стратегія – як і будь-яка інша – не може бути ефективною без визначення першочергових цілей. Вони мають бути реалістичними, беручи до уваги потенціал та межу ефективності санкційної політики;
- Визначення оптимальних характеристик санкційного режиму;
- Важливим і ефективним є поєднання санкцій із погрозами наступних санкцій, а також із іншими інструментами тиску;
- Глибшого дослідження потребує питання багатостороннього формату антиросійських санкцій. З одного боку, єдність якомога більшої кількості країн у питанні антиросійських санкцій робить їх застосування не настільки дорогим або ризикованим для кожної з них окремо;
- Має бути врахована асиметрія у відносинах між Україною і Росією;
- Санкції мають бути інструментами державної політики з чіткою і зрозумілою логікою застосування та прозорими правилами. Перетворення їх на засіб боротьби із конкурентами дискредитує не тільки українські санкції проти Росії, але й підрве ефективність та довіру до санкцій в цілому;
- Застосування санкцій – інструменту складного, часом суперечливого і з урахуванням асиметрії українсько-російських відносин достатньо дорогого – має бути елементом двох стратегій: врегулю-

вання конфлікту на сході України та визначення формату двосторонніх відносин з Росією.

Отже, санкції розглядаються як потужний інструмент впливу на правопорушника. Їх введення впливає на населення і особливо суб'єктів господарювання держави, що піддається санкціям, та впливають на її відносини з іншими країнами. Тому введення санкцій повинно бути крайнім заходом.

Список літератури:

1. <http://attorneys.ua/uk/publications/leagal-aspects-of-ukrainian-sanctions/>
2. <https://gordonua.com/ukr/news/money/ukrajinska-birzha-prosit-skasuvati-sanktsiji-shcho-ne-dozvoljajut-vikoristovuvati-programme-zabezpechennja-moskovskoji-birzhi-249680.html>
3. <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/04/26/7081020/>
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Закон_України_«Про_санкції»
5. https://uk.wikipedia.org/wiki/Санкції_України_щодо_Росії
6. <https://www.pravda.com.ua/news/2018/12/26/7202359/>

СОФІЯ ЗМІЙОВСЬКА
О.М. ВІТЕР

Львівський інститут економіки і туризму

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека — це такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави.

Основними завданнями економічної безпеки є: забезпечення пропорційного та безперервного економічного зростання, приборкання інфляції та безробіття, формування ефективної структури економіки та розвинутого ринку цінних паперів, скорочення дефіциту бюджету та державного боргу, забезпечення соціального захисту та підвищення якості життя населення, підтримка стійкості національної валюти тощо. Ці завдання визначають стратегію економічної безпеки як формування та обґрунтування стратегічних пріоритетів, національних інтересів, засобів і механізмів вирішення проблем.

Об'єктами економічної безпеки є держава, суспільство, громадяни, підприємства, установи та організації, території, окремі складові економічної безпеки. Одним з впливовіших факторів економічної безпеки є розвиток цифрової економіки.

Розвиток цифрової економіки передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому. Основними цілями цифрового розвитку є: прискорення економічного зростання та залучення інвестицій; трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні; цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв; доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу; реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва. Можна розглянути декілька сфер, на які впливає цифрова економіка.

Освіта

Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології надають можливість інтенсифікувати освітній процес, підвищити рівень та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань.

Цифрові технології роблять процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. При цьому технології не замінюють вчителя, а доповнюють його. Таким урокам властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання.

Сфера охорони здоров'я

Цифрова медицина повинна забезпечувати взаємодію між пацієнтами, медичними працівниками та установами за допомогою інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Перехід медичного документообігу в електронний формат – одне з головних завдань цифрової медицини.

Важливим елементом розбудови цифрової медицини є впровадження телесистем для надання дистанційних медичних послуг громадянам та підтримки роботи лікарів, особливо в сільській місцевості.

Туризм

Туризм тісно пов'язаний з цифровими технологіями. Сучасний турист потребує доступу до цифрових інфраструктур – від телекомунікаційних мереж до інструментів безготівкових розрахунків. Подорожувати країною та мати доступ до Інтернету є однією з головних цифрових трансформацій світового туризму.

Завдяки цифровим технологіям українські міста зможуть повною мірою використати туристичний потенціал та створити нові можливості його зростання.

Електронна демократія

Одним з найбільш перспективних в умовах України напрямів розвитку є електронне голосування виборців. Це найпростіша форма електронної демократії, однак її реалізація містить велику кількість політичних та організаційних викликів. Голосування через Інтернет полегшує доступ до процедури волевиявлення для значно більшої кількості громадян,

підвищує загальну оперативність отримання результатів голосування, дає можливість скористатися своїм виборчим правом дистанційно.

Можливість електронного голосування в Україні дозволить залучити до виборчого процесу набагато більшу кількість громадян, особливо молодь, що покращить репрезентативність та якість виборів.

Громадська безпека

Життя людини та її безпека, правопорядок та громадський спокій є пріоритетними завданнями сучасної України. Використання цифрових технологій повинно запровадити новий рівень координації діяльності оперативних, чергових, диспетчерських та муніципальних служб, відповідальних за громадську безпеку та повсякденну життєдіяльність місцевих громад, а також запровадити механізми швидкого реагування відповідних служб з метою усунення наслідків правопорушень та надзвичайних ситуацій.

Кількість дорожньо-транспортних пригод можна потенційно зменшити втричі за умови використання технологій та значного світового досвіду щодо зменшення аварійності на дорогах. Моніторинг небезпечних перехресть та транспортних магістралей, паркувальних майданчиків, автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху, керування інфраструктурою світлофорів потребують впровадження цифрових технологій, відповідних систем, програмного забезпечення.

Технології надають можливість диспетчерам командних та контрольних центрів координувати рух транспортних потоків, звільняти вулиці для машин швидкої допомоги та аварійних служб, здійснювати оперативне спостереження за транспортними засобами.

Висновок

Отже, слід зробити висновок що від економічної безпеки залежить стан країни та життя населення. Цифрова економіка як один з позитивних факторів економічної безпеки дозволить поширити використання цифрових сервісів на багато сфер. Так, збільшення кількості користувачів з 5 млн у 2016 році до 15 млн уже у 2021 дозволить 95% усіх магазинів, салонів, сервісів проводити розрахунки безготівково. Це зменшить витрати на друк паперових грошей і сприятиме виходу економіки з тіні. Зросте продуктивність праці і доходи громадян. Рівень корупції значно зменшиться, бо переважна більшість транзакцій буде проходити в електронній формі і автоматично у кількох реєстрах. Цифрова сфера може формувати понад 300-400 тис. нових робочих місць по усій країні, міста стануть зручнішими, перейдуть на цифрові платформи управління інфраструктурою і сервісом.

Список літератури:

1. Використання інформаційно-комунікаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

2.Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. — К., 2017. — 48 с.

3.Економічна безпека : навч. посіб. / З. С. Варналія та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Варналія З. С. — К. : Знання, 2016. — 647 с.

4.Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / С. Д. Гелей, М. І. Крупка, М. Д. Лесечко, Я. Й. Малик, Є. Й. Майовець; ред.: Я. Й. Малик; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2018. — 255 с.

5.Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі / С. В. Коляденко. // Економіка. Фінанси. Менеджмент. — 2016. — № 6. — С. 106–107.

6.Ляшенко В. І., Вишневецький О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2018. 252 с.

7.Фішук В. Цифрова економіка – це реально /В. Фішук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// biz.nv.ua/ukr/](http://biz.nv.ua/ukr/)

МАРТА ІВАЩУК
ВІТЕР О.М

Львівський інститут економіки і туризму

ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Людам притаманні певні шаблони поведінки, які заважають сприйняттю, впровадженню та розвитку новацій. Особливо гострою ця проблема стоїть в країнах з низьким рівнем доходів населення, орієнтованих більше на виживання, ніж на самовираження, та впливають на економічну та соціальну безпеку

Популярність ідей економістів поведінкової економіки, їх інтервенціоністський поступ, підтверджується проникненням в макроекономіку, в теорію споживчого вибору, фінансову теорію, економіку права, а також в теорію економічного розвитку і теорію ігор. Необхідно зауважити, що перспективною сферою дослідження залишається теорія соціально-трудова відносин.

З початку свого розвитку економічна наука була тісно пов'язана з психологією. Ще тоді деякі економісти, наприклад Адам Сміт, припускали, що поведінка людини і прийняття нею рішень може прямо залежати від психологічних факторів, таких як “чесність”, “справедливість”, “самовпевненість”. Але неокласична економічна теорія запропонувала зовсім іншу концепцію, яка пояснює поведінку людини. Концепція «економічної людини» вважала нашу поведінку повністю раціональною.

У ХХ столітті завдяки виникненню і розвитку економічної психології вчені стали висувати гіпотези про процес прийняття рішень людиною в умовах невизначеності. У 1960-х роках в психологічній науці стався переворот: біхевіоризм (напрямок в психології, предметом вивчення якого є поведінка, а не свідомість людини) замістила когнітивна психологія (розділ психології, що вивчає когнітивні, тобто пізнавальні, процеси людської психіки).

З цього часу мозок людини розглядався як пристрій не тільки для отримання інформації, але і для її постійної обробки. Саме в цей період психологи Уорд Едвардс, Амос Тверські і Даніель Канеман почали порівнювати їх когнітивні моделі прийняття рішень в умовах ризику і невизначеності з економічними моделями раціональної поведінки.

Поведінковою називають область економіки, яка вивчає вплив соціальних, когнітивних та емоційних чинників на прийняття економічних рішень окремими особами та установами, а також наслідки цього впливу на ринкові складові (ціни, прибуток, розміщення ресурсів) та загалом на економічний розвиток країни.

Поведінкова економіка – це теорія про те, як люди поведуться і приймають рішення в ситуаціях невизначеності, коли вони не можуть оцінити ризику і ймовірності майбутніх подій.

Багато економістів знають, що поведінкова економіка існує, але лише на рівні прикладів і інтуїції. Потрібно враховувати той факт, що ще якихось 50-60 років тому сама економіка була на рівні прикладів: без особливої математики. Приблизно такі процеси відбуваються зараз і щодо поведінкової економіки. Сучасна економіка намагається якимось чином впелести поведінкову економіку в свої теорії.

Якщо говорити про фінанси, то останнім часом почав з'являтися такий підпростір поведінкової економіки, як поведінкові фінанси. Але з точки зору формальних математичних моделей це зробити поки досить важко. Зараз дуже складно враховувати факт прийняття рішень під впливом невизначеності. Це завжди ризик й залежить від того, яка у людей reference point.

Важливо розуміти, що й сама економічна теорія останнім часом досить сильно ускладнилася. Той курс економіки, який викладають в інститутах, достатній лише для загального розуміння економіки. Проїшовши його, ви ніби трошки освічені, але, за великим рахунком, недовчені.

Економічна теорія розробляє методи і наводить приклади на основі того, що людина завжди є раціональною. Та бувають ситуації, коли ми не можемо “адекватно” оцінити ситуацію, через непоінформованість і т.д. Часто, нам здається, що в нас є вибір, що обираємо саме ми. Але насправді ми робимо вибір між тим, що нам дають, у нас практично немає жодних альтернатив. Ви просто обираєте найоптимальніший варіант.

Наприклад, коли ви купуєте в магазині певний товар. Ви ж не завжди знаєте, яка реальна його ціна. Ви оцінюєте за принципом середньої ціни:

найдешевший товар не розглядається, а найдорожчий – не по кишені. Але насправді дорого і дешево – відносні речі. Те ж саме відбувається, коли ми запитуємо про те, про що не знаємо. Крім того, ми приймаємо рішення на основі інформації, яку почули в останній момент. Саме вона впливає на наші вчинки набагато сильніше, ніж все те, що ми знали до цього. (1)

В контексті з війною... Уявіть що ціни на газ, інфляція, здешевлення гривні відбулись до війни. В такому разі ми б реагували на це більшим обуренням. Але зараз ми в іншій реальності. Війна. На її фоні ці явища не здаються нам такими страшними, якби це сталося тоді. Зараз найважливіше для нас - покласти край бойовим діям. Ми віримо, що опісля все буде в нормі.

“Інформаційна війна” є ще одним прикладом маніпуляцій та аналізу поведінки людей. Ті, хто керує нею чітко розуміють поведінку людей в різних ситуаціях і знають як зробити так, щоб народ опинився у безвихідній ситуації.

Інформаційна війна – це маніпулювання інформацією, якій довіряє об'єкт, без відома об'єкта, щоб об'єкт приймав рішення проти своїх інтересів, але в інтересах того, хто веде інформаційну війну. Як наслідок, незрозуміло, коли починається інформаційна війна, наскільки вона сильна або руйнівна і коли закінчується.

Загалом у світі, поведінкова економіка ще не є загальновизнаною усіма економістами, а в Україні то взагалі є маловідомою.

Можливо, потрібно ввести такий предмет у ВНЗ для студентів-економістів, та суміжних спеціальностей, адже в сучасному світі потрібно знати, як на нас можуть впливати ЗМІ, політики, як люди реагують на різні економічні явища, так як правильно обрати рішення, наприклад з питань економіки чи у політичній сфері? Також це корисно і для міжнародних відносин. Адже різні країни по-різному реагують на дії України... Це потрібно для того, що інші не могли маніпулювати нами, а ми не велись на маніпуляції, та розумно впливати на економічні процеси які відбуваються і як це може відобразитись на економічній безпеці країни.

Список літератури:

1. Агапова И. И. Институциональная экономика: [Учеб. пособие] / И. И. Агапова. – М. : Экономист, 2006. – 254 с..
2. Норт Д. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт ; [пер. з англ. І. Дзюб]. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
3. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Найт ; [пер. с англ. М. Я. Каждана]. – М. : Дело, 2003. – 360 с
4. <https://voxukraine.org/uk/povedinkova-ekonomika-chomu-milyubimo-pomilyatisya>

УДК 004.056:006.42

*Л.В. КУХАРСЬКА, М.М. ПАНТЕЛЕЄВ, Я. НИЧИК,
З.Б. ЖИВКО, Т.В. РУДИЙ*

Львівський державний університет внутрішніх справ

СТАНДАРТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Сьогодні безпека інформаційного і кіберпростору, запровадження цифровізації процесів урядування, гарантування безпеки й сталого функціонування інформаційно-комунікаційних систем мають бути складовими державної політики у сфері розвитку інформаційного простору та становлення інформаційного суспільства в Україні [1].

Режими безпечного функціонування спеціалізованих інформаційних систем (СІС) підрозділів Національної поліції України (НПУ) зумовлюють не тільки збільшення обсягів інформації, які доводиться збирати, накопичувати, обробляти за визначеними алгоритмами, аналізувати і зберігати, а й необхідність забезпечення віддаленого доступу до масивів структурованої інформації та стратегічних державних інформаційних активів.

Тому, першим завданням, яке стоїть перед розв'язанням проблеми захисту інформаційних активів СІС є ідентифікування і аналіз загроз, оцінювання захищеності інфраструктури СІС та захисту критичних інформаційних активів.

Відповідно до Закону України "Про стандартизацію" [2] та на виконання "Програми робіт з національної стандартизації на 2016 рік" [3] прийнято державні стандарти України у галузі розроблення та сертифікування СМІБ, гармонізовані з міжнародними нормативними документами методом підтвердження.

Серед стандартів виокремимо серію ISO 27К, яка розроблена для формування систем менеджменту інформаційною безпекою :

- ДСТУ ISO/IEC 27000:2017 (ISO/IEC 27000:2016, IDT) Інформаційні технології. Методи захисту. Системи менеджменту інформаційної безпеки. Огляд і словник термінів;
- ДСТУ ISO/IEC 27001 Information security management systems. Requirements – Система менеджменту інформаційною безпекою. Вимоги;
- ДСТУ ISO/IEC 27002 Code of practice for information security management – Практичні правила щодо управління інформаційною безпекою;
- ДСТУ ISO/IEC 27003 Information Security Management Systems Implementation Guidance – Керівництво з впровадження системи менеджменту інформаційною безпекою;
- ДСТУ ISO/IEC 27004 Information security management. Measurement – Вимірювання ефективності системи менеджменту інформаційною безпекою;

- ДСТУ ISO/IEC 27005 Information security risk management – Управління ризиками інформаційної безпеки;
- ДСТУ ISO/IEC 27006 Requirements for bodies providing audit and certification of information security management systems – Вимоги до органів аудиту і сертифікації систем менеджменту інформаційною безпекою;
- ДСТУ ISO/IEC 27007 Guidelines for Information Security Management Systems auditing (FCD) – Керівництво для аудиту СМІБ;
- ДСТУ ISO / IEC 27008 Guidance for auditors on ISMS controls (DRAFT) – Керівництво з аудиту механізмів контролю СМІБ;
- ДСТУ ISO/IEC 27011 Information security management guidelines for telecommunications organizations based on ISO/IEC 27002 – Керівництво з управління інформаційною безпекою для телекомунікацій на основі ISO/IEC 27002.

Основним стандартом, на підставі якого можна провести роботи з створення та супроводу СМІБ є оновлений ISO/IEC 27001. Зауважимо, це не технічний стандарт, а управлінський.

Ще однією важливою особливістю стандарту ISO/IEC 27001 є те, що для контролю якості процесу менеджменту ІБ запроваджено інститут сертифікування. Сертифікат має міжнародний статус.

У процесі розроблення і впровадження СМІБ необхідно виконати: ухвалити рішення про створення СМІБ і визначити межі відповідальності посадових осіб; провести інвентаризування активів СІС; категоріювання активів СІС; аудит захищеності СІС з виявленням кіберзагроз; оцінити інформаційні ризики; розробити систему управління інформаційними ризиками; розробити бази нормативних документів з ІБ і домогтися їх виконання у повному обсязі.

Для процесів СМІБ застосована модель циклічного процесу з використанням принципу управління ІБ, ядро якої становить централізоване адміністрування (враховує специфіку функціонування СІС – дотримання режиму таємності). Організаційні принципи реалізування СМІБ подано на рис. 1 [4].

Рисунок. 1. – Організаційні принципи реалізування СМІБ

Аналіз, оцінювання та управління ризиками, на думку авторів, провадиться на основі класичної моделі CIA (конфіденційності – confidentiality, ціліс-

ності – integrity, доступності – availability). Зокрема: конфіденційність – доступ до інформаційних активів винятково для офіційно авторизованих працівників у мінімально необхідному обсязі; цілісність – захист точності/коректності та повноти інформаційних активів СІС і методів оброблення інформації; доступність – забезпечення безперервного доступу до інформаційних та апаратних активів СІС, сервісів згідно з наданими працівникам повноваженнями та правами у необхідному обсязі. Окремо виноситься вимога спостережності – забезпечення принципу невідмови від вчинених дій. Сформульовані правила фіксуються у відповідних документах (документування процедур – одне з основних вимог стандарту ISO 27001) [5].

Для зменшення ризиків виникнення інцидентів ІБ, пов'язаних з зовнішніми і внутрішніми, навмисними та ненавмисними впливами, елементарною необхідністю працівників у галузі ІТ необхідно розробити та запровадити систему управління інцидентами інформаційної безпеки (СУІБ), яка є базовою частиною загальної СМІБ і дозволяє виявляти, враховувати, реагувати й аналізувати події та інциденти ІБ. Без реалізації цих процесів неможливо забезпечити рівень захищеності, який відповідає вимогам сучасних стандартів і галузевих норм.

Список літератури:

1. Рудий Т. В. Організаційно-правовий супровід захисту інформаційних систем підрозділів Національної поліції України на основі міжнародних стандартів / Т. В. Рудий, О. В. Захарова, В. В. Сенік, С. В. Сенік, М. І. Ізьо/ Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор Р. І. Благута. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – Вип. 2. – С.213-225.

2. Закон України "Про стандартизацію" від [05.06.2014 № 1315-VII](#). / Електронний ресурс] Шлях доступу: [http:// www.search.ligazakon.ua/1doc2.nsf/link1/T141315.html](http://www.search.ligazakon.ua/1doc2.nsf/link1/T141315.html).

3. Програма робіт з національної стандартизації. / ДП УкрНДНЦ // [Електронний ресурс] Шлях доступу: <http://ukmdnc.org.ua/>

4. Серета В.В. Нормативно-правові аспекти застосування міжнародних стандартів в системі управління безпекою підприємств / В.В. Серета, З.Б. Живко, Т.В. Рудий / Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті та подальші наслідки Чорнобильської катастрофи: [Матеріали XVI міжнародного наукового семінару] / за наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка, д.е.н., доц. І.Ю. Штулер. – К.: Національна академія управління, 2017. – С. 69-73.

5. ISO/IEC 27000:2016 – Інформаційні технології / [Електронний ресурс] Шлях доступу: <https://www.iso.org>

УДК: 336.744

Д. Р. МАЛЕЦЬ
М. Я. КУПЧАК*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***КРИПТОВАЛЮТА: ЩО ЦЕ ТАКЕ І ЯК ВОНА ПРАЦЮЄ?**

Коли ми чуємо слово “валюта” одразу думаємо про фіатні або паперові гроші. Проте, науково-технічний прогрес дає нам і інші трактування його поняття, одне з яких криптовалюта.

Криптовалюта – це один з видів цифрових грошей, яка побудована на технології криптографії, тобто, шифрування даних. Вона не має фізичного вигляду, а існує лише в електронному форматі. Криптографія з метою конфіденційних платежів почала використовуватись у 1990 році в системі DigiCash Девіда Чома, компанія якого збанкрутувала в 1998 році. Однак, його платіжна система була централізованою. Офіційним роком народження криптовалюти вважається 2009-й, відколи почала функціонувати криптовалюта Bitcoin. "Батьком" біткоїну вважається Сатоши Накамото, проте, невідомо людина це чи вигаданий персонаж. Щоб краще зрозуміти в цьому полягає зміст криптовалюти розглянемо її особисті якості. По-перше, як вже зрозуміло, криптовалюта існує лише в електронному форматі, вона повністю анонімна та не потребує жодних даних від користувача. У користуванні немає жодних зайвих функцій лише прямі транзакції між користувачами, відсутня будь-яка комісія. Оскільки всі дані зашифровані, користувач отримує повну безпеку своїх платежів, кожна транзакція має свій код який не можливо здублювати. Також, економічна ситуація в країні жодним чином не впливає на стан криптовалюти, а держава не має жодного права втручатись у справи цифрових грошей. Однак, суттєвим мінусом цієї платіжної системи є використання цифрових грошей для злочинних дій: оплата наркотиків, терористичних актів тощо.

Вперше використали цифрові гроші у 2010 році. Програміст на ім'я Ласло Ханеч купив дві піци вартістю 10 тисяч біткоїнів. Тоді 1 біткоїн коштував менше цента. Уже на початку 2013 року вартість виросла до 13 доларів, а на початку 2017-го – до 1000 доларів, у кінці травня 2017 року – до 2516 доларів, а 13 серпня 2017 року курс біткоїна становив новий історичний максимум. Сьогодні це була б найдорожча піца у світі вартістю в 41,9 мільйона доларів. На сьогодні ситуація з криптовалютою не така чудова, проте, вона не втрачає своїх користувачів. Завжди є новачки яким цікавий такий вид заробітку. Цифровими купонами користуються як початківці, так і великі компанії. Поза тим, 30 травня 2016 року з'явилась українська криптовалюта – Карбованець. На сьогодні вартість становила 1,78 гривні. Карбованець надає користувачам повністю анонімну схему проведення платежів, це спроба відновити

історичну грошову одиницю України в електронному вигляді у якості децентралізованої, анонімної розрахункової одиниці та платіжної системи.

Для розуміння функціонування криптовалют, перш за все потрібно ознайомитись з поняттям «Блокчейн», на якому побудована робота криптовалют. Blockchain – це публічна база всіх транзакцій криптовалюти, які коли-небудь робились в межах певної системи, це децентралізований реєстр інформації, копія якого є у всіх учасників системи, і кожна його зміна залишається в базі назавжди. Змінити щось заднім числом неможливо – для цього доведеться одночасно змінити всі наступні записи у всіх учасників системи. Для такої операції не вистачить тих обчислювальних потужностей, які сьогодні є у людства. Блокчейн – це система яка дозволяє нам відправляти гроші іншим людям, учасникам системи, без використання послуг банку. Тобто ми самі можемо контролювати ситуацію зі своїми коштами та транзакціями. Як це працює? Спершу, потрібно створити коаліцію, тобто, систему, групу людей які будуть брати участь у транзакції. Мінімум троє людей. Всі ці люди складають одну систему й мають доступ до інформації про рахунок кожного, але не знають їх особистих даних. Спершу, у кожного з учасників є порожня тека у яку будуть записуватись майбутні транзакції. Також до кожного переказу грошей буде свій пароль, він використовується замість підпису і дає розуміння що ніхто з учасників не зможе змінити дані в майбутньому. Після заповнення сторінки транзакціями її “запечатують” унікальною печаткою, це також відбувається для захисту даних, цей процес називається майнінг. Перевіркою та запечатуванням транзакцій займаються майнери. За виконання цих функцій вони отримують цифрову заробітну плату, отже, це новий вид заробітку у сфері криптовалюти. Спершу, майнери працювали на звичайних стаціонарних комп'ютерах, але на сьогодні для цього використовуються спеціальні ферми. Біткоїн ферма – це програма, що здійснює обчислення в необхідному режимі. Така ферма складається із каскаду з відеокарт, які підключені до комп'ютера або декількох комп'ютерів. Коли попит на криптовалюту збільшився для майнінгу виділяли окремі приміщення з сервісними стійками. Так, збільшувались витрати на електроенергію та потрібно було сплачувати оренду, але окупність, навіть в такому випадку, не знижувалась. Після стрімкого падіння курсу валюти у 2011 році криптовалюта залишалась прибутковим бізнесом, а кількість майнерів не зменшувалась. Щасливим власником "гарячої коробочки" для майнінгу криптовалюти можна стати доволі просто. Кілька тисяч умовних одиниць – і ви маєте свій пасивний дохід. Ферму в Україні з доставленням та розмитненням можна придбати за \$1350. Для більшого заробітку майнери об'єднуються в пули.

У 2017 році в Австралії відкрився перший bitcoin-банк, у якому в банкоматах ви можете обмінювати криптовалюту та євро і навпаки. Такі ж банки вже є і в Азії, наприклад, у Сінгапурі. Водночас в Україні, а саме в Одесі, відкрили bitcoin-автомат. З його допомогою ви можете або придбати

гривні або обміняти їх на цифрову валюту. Криптовалюту можна не лише обмінювати, а й розраховуватись як повноцінною валютою. Це можна зробити в інтернет-магазинах та в закладах громадського харчування, де є електронна система оплати.

Можливостей у цифровому світі стає вже більше і користувачів цікавить, в яку криптовалюту варто вкладати кошти в 2019 році. Розглянемо список криптовалют з найбільш позитивними прогнозами на цей рік. Ethereum – криптовалюта стрімко зростає, та може піднятися до позначки в 3000 доларів за монету до кінця року.

Monero – всупереч своїй унікальності, довгий час не показувала гарного росту курсу, але у 2019-му році вартість валюти може становити 800 доларів.

NEO – на думку експертів вартість буде приблизно 300 доларів за монету.

EOS – ціна EOS до кінця 2019-го року може досягти суму в 100 доларів за одну монету.

Stellar – експерти прогнозують що вартість до кінця 2019-го року зросте до 30 доларів.

Ефериум – це друга за популярність криптовалюта створена росіянином що живе в Канаді. Віталій Бутерін у 2017 р. випустив свій новий проект КРИПТОКІТІС. Там можна купувати котів, отримувати нові породи й продавати їх і люди дійсно на такому заробляють до прикладу один такий котик був проданий за 117 тисяч доларів.

Отже, можна зробити висновки про криптовалюту. Електронні гроші? Так, але їх не можна порівнювати з PayPal чи Вебмані. Валюта? Так, але вона не регулюється Центральним банком, а її курс не залежить від економічної ситуації в країні. Чи є майбутнє у криптовалюти? З часу створення криптовалюти її популярність та можливості стрімко ростуть. Тому варто було б очікувати інтенсивний розвиток криптореволюції.

Список літератури:

1. Книга Алекса Поланскі «Ера криптовалюти».
2. URL: <https://mining-cryptocurrency.ru/chto-takoe-kriptovalyuta/>.

УДК 330.4

**О.Р. ОЛІЙНИЧЕНКО
В.С. ЧУБАНЬ**

*Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

РОЛЬ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ПОКАЗНИКІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Моделювання є одним з основних методів дослідження складних систем і способом теоретичного аналізу та практичної дії, спрямованих на розробку і використання моделей.

Значний внесок у розвиток практичного застосування методів математичного моделювання в економіці зробили вчені, такі як: Б. Буркінський, В. Вовк [2], Т. Івашук [4], Я. Гончаренко, М. Працьовитий [3] та інші. За допомогою економіко-математичних методів вони побудували свої теорії, провели практичні розрахунки, дали обґрунтовані висновки, здійснили прогнози й оцінили ризики багатьох економічних явищ і процесів.

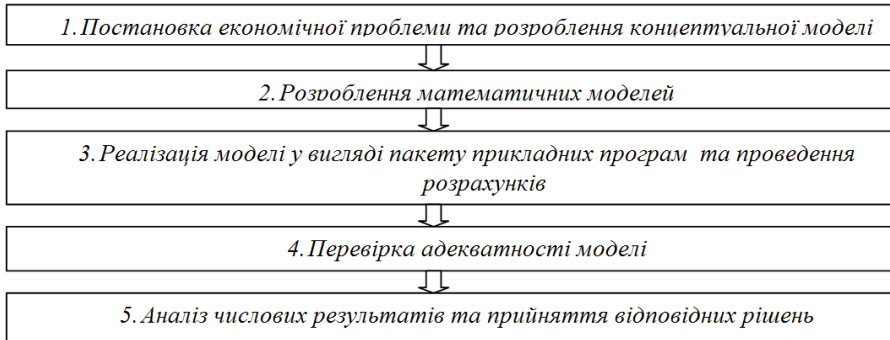
Міжнародна практика переконує нас у високій ефективності застосування математичних методів при розв'язанні задач різних рівнів і напрямків економічного розвитку, в тому числі при дослідженні механізмів функціонування фінансової, банківської та ін. систем [2].

Застосування методів економіко-математичного моделювання є одним із перспективних напрямків досліджень у сфері цивільного захисту, що дозволяє не тільки оцінити процес з якісної сторони, а надати обґрунтовану кількісну оцінку. Математичні методи та моделі, які використовуються в сучасних умовах проведення аналізу показників у сфері цивільного захисту, можна класифікувати за наступними групами рис. 1.

Рисунок 1. – Класифікація економіко-математичних методів, що застосовуються у сфері цивільного захисту

Проаналізуємо послідовність і зміст етапів одного циклу економіко-математичного моделювання на рис. 2:

Рисунок. 2.– Послідовність етапів одного циклу економіко-математичного моделювання

Застосування економіко-математичних методів і моделей у сфері цивільного захисту дають такі можливості [5]: визначити залежність між змінними показниками цивільного захисту; розв'язати задачі оптимізації планування та управління, відображаючи специфіку показників у сфері цивільного захисту; своєчасно реагувати на зміни цілей, обмежень на ресурси та адекватно коректувати плани й управлінські рішення; спрогнозувати показники сфери цивільного захисту. Отже, широке використання математичних методів є важливим напрямком удосконалення аналізу показників у сфері цивільного захисту, який підвищує ефективність прийняття управлінських рішень у сфері цивільного захисту.

Список літератури:

1. Alekseyeva O., Chuban V., Kutsenko M. Organizational and economic aspects of fire safety // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 8. С. 516-520.
2. Вовк В. Математичні методи дослідження операцій в економіко-виробничих системах: монографія. Львів, 2006. 622 с.
3. Гончаренко Я., Працьовитий М. Деякі проблеми навчання математичної статистики студентів математичних спеціальностей педагогічних університетів // Дидактика математики: проблеми і дослідження. 2011. Вип. 35. С.53-57.
4. Економіко-математичне моделювання / за ред. О. Т. Івашука. Тернопіль, 2008. 704 с.
5. Lega N., Chuban V. The formation of organizational and economic mechanism of state fire safety management // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 40(1). С. 5-11.

УДК 339.138:338.439

**Т.Л. ПЕРЕПЕЛИЦЯ, В.В. ЛАБАРТКАВА,
Ю.Р.ОНИСЬКО, З.Б. ЖИВКО**

Львівський державний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКИ ЗБУТУ МОРОЗИВА

Прийняття управлінських рішень, питання завжди складне та відповідальне. Особливо коли приймається рішення про організацію системи управління якістю та безпечною продукції харчового спрямування, керівництву підприємства слід насамперед звернути увагу при виборі моделі системи на такі ключові питання: обґрунтувати і визначити основну мету формування системи на підприємстві; провести SWOT-аналіз, тобто оцінити всі слабкі і сильні сторони підприємства; провести аналіз і оцінку необхідних ресурсів для просування нової системи; класифікувати і визначити результативність впровадження системи управління якістю.

Ситуацію, коли підприємства все більше піддаються комплексному впливу раніше ізольованих конкурентних факторів, ведуть багатоаспектну, динамічну і агресивну конкуренцію, називають гіперконкуренцією. Для збереження конкурентоспроможності потрібні такі темпи внутрішніх змін, які перевищують темпи зовнішніх змін (на ринках, в законодавстві і т.д.). Вираз «гіперконкуренція» стало популярним в економічній теорії і впроваджено в практику в минулі роки. Зокрема, Р. Д'Авеня, під гіперконкуренцією розумів «специфічне середовище, що характеризується інтенсивними і швидкими конкурентними діями, в якій учасники повинні миттєво реагувати для того, щоб створювати нові конкурентні переваги і (одночасно) підтримувати переваги своїх суперників» [1]. По-перше, гіперконкуренція цілому охоплює не одну сферу, одним з головних є якість, терміни, «ноу-хау», організація ринкових перешкод, зміцнення фінансових позицій. По-друге, менеджери повинні брати до уваги багатоаспектний характер гіперконкуренції. З одного боку, вона може відбуватися на різних рівнях: на товарних ринках; в сфері ресурсів; між різними підприємницькими концепціями; в складі асоціацій підприємств, коли компанія конкурує з суперниками не поодиноці, а спільно з іншими виробниками, постачальниками, партнерами, торговими посередниками тощо. З іншого – багатоаспектність гіперконкуренції проявляється в тому, що підприємство по-різному реагує на ситуацію на різних ринках. Рушійною силою гіперконкуренції виступає глобалізація. Впровадження інформаційних і комунікаційних технологій на тлі глобалізаційних процесів порушує організаційну стабільність підприємств і направляє їх на пошук і формування інжинірингових моделей, що дозволяють оперативніше перебудовувати діяльність підприємства [2]. В умовах сегментації ринків і пріоритету інтересів споживачів різкі зміни технології діяльності стають вже не рідкісним, а звичайним явищем. Відповідно необхідними визнаються інновації, спрямовані на зміну організаційної структури

підприємства і його підрозділів і, що особливо складно, на зміну психології і поведінки працівників [3]. Відносно сутності терміну «конкурентоспроможність» ми знайшли кілька його значень, проте зупинилися на такому - формування конкурентоспроможності, пов'язане з співвідношенням цінності товару для споживача і витратами на його життєвий цикл, не звертаючи уваги на фактори потенційної конкурентоспроможності [4].

В економічній літературі, в тому числі і в зарубіжній, конкурентоспроможність інтерпретується в залежності від характеру об'єкта (або ієрархічного рівня системи), до якого це поняття застосовується: продукт - підприємство - галузь - регіон - національна економіка. Таку ієрархію називають пірамідою конкурентних переваг і конкурентоспроможності.

Сьогодні конкуренцію можна зустріти всюди. Зокрема, попит і пропозиція на всі послуги більшості агентств з відбору кадрів - рекрутинг, показує серйозну конкуренцію підприємств на ринку за висококваліфікованих працівників. Щоб правильно підібрати працівника, фірми можуть платити таким агентствам дуже великі гонорари. Також велика конкуренція стоїть на ринку по оренді великих виробничих площ і землі.

Так як ми на початку анонсували, що дослідження пов'язане з продуктами харчування, то зупинимось на реалізації морозива. Для всебічного аналізу перспективних ринків збуту морозива потрібно використовувати такі фактори, що мають вирішальний вплив на висновки про перспективність того чи іншого регіонального ринку. У число цих факторів входять наступні: щодо прожиткового мінімуму до заробітної плати; частка витрат на відповідні продукти харчування; самозабезпеченість відповідними продуктами харчування; інтегральний індекс купівельної спроможності, адаптований до відповідного продукту харчування; рівень цін і тарифів та відповідний продукт харчування; відстань від місця розташування підприємства, витрати на транспортування продукції до місця збуту; можливі ризики, включаючи рівень криміногенної ситуації.

Детальний аналіз статистичної інформації дозволив виділити наступні найбільш перспективні регіони для збуту, які в даний час неосвоєні: Західний регіон України (Івано-Франківська область, Закарпатська, Волинська, Чернівецька); Південний регіон України (місто Одеса і Одеська область, Автономна Республіка Крим); Центральний регіон України (Запорізька область і Кривий Ріг). У нашому випадку підприємство повинно визначити для себе кілька найбільш реальних для освоєння регіонів.

На першому етапі освоєння нових ринків, рекомендуємо всі зусилля по збуту сконцентрувати на найбільш привабливому з точки зору обсягів реалізації - західному регіоні України, в першу чергу Закарпаття. З огляду на особливості транспортування морозива та іншої замороженої продукції, можливо вже на першому етапі розглянути доцільність збуту в адміністративних районах, які знаходяться між західними областями і м. Львів.

На другому етапі здійснення перспективної програми збуту підприємство вибирає крупні міста після м. Ужгород. Далі йдуть третій і наступ-

ний етапи освоєння нових ринків збуту. Тільки після закріплення на обраних ринках слід далі розвивати мережу розподілу продукції. В даному випадку ми лише хочемо наголосити на необхідності поетапного освоєння ринків. Це не виключає, що виходячи зі своїх інтересів, критеріїв доцільності, цілком можливо для підприємства почати одночасний продаж продукції в різні перспективні регіони. Але для цього потрібно враховувати, що безсистемний збут морозива одночасно в багатьох районах. Охоплення регіону в цілому постачанням невеликих партій морозива без концентрації зусиль на створенні ефективної мережі збуту, як показує закордонна і вітчизняна практика, в загальному виявляється малоперспективним.

На першому етапі освоєння ринку підприємству потрібно потіснити периферійні заводи. Для цих цілей на початку поставок продукції в Ужгород повинна бути розроблена детальна маркетингова, збутова і рекламна стратегії. Опорною збутовою ланкою на даному ринку має стати торгове представництво ВАТ «Львівський холодокомбінат» ТМ «Лімо», яке відповідало б за створення дистриб'юторської мережі в регіоні і створення прямих зв'язків з кінцевими покупцями. З огляду на специфіку західного ринку і ринків інших великих міст України, підприємству потрібно бути готовим від реалізації своєї продукції до необхідності організувати доставку в магазини чітко за графіком, встановленим покупцями. Можлива також ситуація, яка вимагатиме, щоб при представництві був відкритий цілодобовий пункт дрібного опту. ВАТ «Львівський холодокомбінат» потрібно бути готовим до проведення гнучкої цінової політики. Практика показує, що молочним підприємством все частіше йдуть на зустріч торгові організації, практикуючи різні форми розрахунків з ними.

Пропонуємо ще до початку освоєння нових ринків збуту розробити спеціальну стратегію у сфері реклами своєї продукції, яка б враховувала основні цілі та завдання ВАТ «Львівський холодокомбінат» на новому ринку, якість і особливості його продукції, етапи освоєння нового ринку, особливості роботи з оптовими фірмами, магазинами та іншими торговельними закладами.

Список літератури:

1. Aveni d'. R. Hypercompetition : Managing the Dynamics of Strategic Maneuvering. New York : The Free Press, 1994. 448 p.
2. Голубков Е.П., Голубкова Е.И., Секерин В.Д. Маркетинг: выбор лучшего решения. М.: Экономика, 2003. 222 с.
3. Вумек Дж. Бережливое производство: Как избавиться от потерь и добиться процветания вашей компании; [пер. с англ.]; под ред. Ю.П.Адлера. М.: Альпина Бизнес-Букс, 2004. 327 с.
4. Брун М. Гиперконкуренция: характерные особенности, движущие силы и управление. Проблемы теории и практики управления № 3., 2008. С. 104-109.

УДК 330.322

**АННА ПОЛІЩУК
О.В. ПОВСТИН***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ЯК ФАКТОР
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Стратегічним завданням держави на сьогоднішній день є забезпечення політичних, соціально-економічних, фінансових, культурно-історичних, організаційно-правових і географічних факторів. Ці фактори впливають на розвиток країни та її окремих регіонів суттєво залежить від величини та рівня використання інвестиційних вкладень. У свою чергу інвестиційні вклади регіону залежить від рівня забезпечення інвестиційної безпеки. В умовах фінансово-економічної кризи та невизначеності пріоритетів розвитку держави та її регіонів загрози інвестиційній безпеці можна усунути або зменшити шляхом поступового створення сприятливого інвестиційного клімату країни.

Окремими аспектами формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави займалися такі дослідники, як: О. Барановський, Г. Берляк, Р. Бузін, Л. Горностаєва, І. Губенко, Н. Дацій, В. Кириленко, Д. Литвинов, О. Малютін, С. Савелко, Г. Харламова, Ю. Шеховцова. Однак і досі в економічній літературі відсутні як однозначні підходи до формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави, так і комплексна оцінка стану її формування в Україні.

Інвестиційний клімат держави – це сукупність політичних, правових, економічних факторів, які забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів. На інвестиційний клімат держави чинять вплив багато факторів, вирішальне значення серед яких мають політична стабільність, ступінь втручання уряду в економіку, відношення до вітчизняних та іноземних інвестицій, наявність чи відсутність природних ресурсів, демографічна ситуація, географічне положення, рівень та динаміка ключових макроекономічних показників.

До основних факторів, що формують інвестиційний клімат, відносять:

- 1) політичну волю адміністрації (створення загальних умов інвестиційної діяльності, валютне регулювання, стабілізація національної валюти, забезпечення інвестиційного рейтингу держави чи регіону);
- 2) правове поле інвестиційної діяльності;
- 3) стан інвестиційного ринку (функціонування фондових бірж, наявність інфраструктури тендерів);
- 4) статус іноземного інвестора (режим іноземного інвестування, умови реєстрації іноземних інвестицій і спільних підприємств, наявність вільних економічних зон);

5) стан фінансово-кредитної системи (інвестиційна діяльність банків, рівень цієї діяльності, рівень розвитку системи небанківських фінансово-кредитних установ);

6) рівень розвитку продуктивних сил;

7) рівень розвитку інвестиційної сфери (рівень розвитку будівельного комплексу, система матеріально-технічного забезпечення інвестицій, умови комплектування обладнання);

8) інвестиційну активність населення (виконання державної програми приватизації, зміна структури форм власності, мотивація дій індивідуальних інвесторів).

Найвагомішим фактором, який впливає на інвестиційний клімат у державі, є її податкова система. В Україні фіскальне середовище знаходиться у стані реформування, про що свідчить доволі довге очікування прийняття нового Податкового кодексу. Відповідно до Концепції реформування податкової системи України, основним завданням реформування оподаткування є зниження податкового навантаження на економіку. Обравши європейський шлях розвитку, Україна взяла на себе зобов'язання наблизити законодавство про непряме оподаткування і оподаткування підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС (Ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами й Україною). За час дії Угоди зроблені важливі кроки в цьому напрямку. У сфері непрямого оподаткування враховано основні вимоги базових нормативних актів Євросоюзу – Директиви Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість і Директиви Ради 92/12/ЄЕС про загальну систему зберігання, обігу й моніторингу за піддакцизними товарами. Водночас податкова система України будується з урахуванням податкових норм права Генеральних угод з тарифів і торгівлі, Світової організації торгівлі та інших міжнародних організацій – Організації економічного співробітництва й розвитку, Організації Об'єднаних Націй. І все ж нормативно задекларовані принципи іноземного інвестування в Україну й практика їх реалізації свідчить про наявність певних прогалин, через які інвестори не поспішають відкрито структурувати свої інвестиції безпосередньо в рамках українського законодавства й податкової системи.

Можна зробити висновок, що існує певна незбалансованість механізмів створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Це є сигналом для здійснення низки заходів, які повинні мати комплексний характер і поєднувати реформування внутрішнього законодавства з укладенням двосторонніх міжнародних угод з оподаткування на взаємовигідній основі. Тому основними завданнями регулювання інвестиційної діяльності мають стати:

1) створення сприятливого інвестиційного середовища шляхом стимулювання національних інвесторів здійснювати інвестиції;

2) концентрація грошових потоків на пріоритетних напрямках розвитку економіки;

- 3) акумуляція достатнього обсягу фінансових ресурсів у провідних банках країни;
- 4) забезпечення доступності кредитів для позичальників шляхом зниження їх вартості;
- 5) забезпечення пріоритетного виділення кредитних ресурсів на пільгових умовах рефінансування банкам, які кредитують високоефективні інвестиційні проекти.

Список літератури:

1. Стаття Гордієнка В.П. «ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ»
http://r250.sudu.edu.ua/bitstream/123456789/57432/8/Hordiienko_investment_potential.pdf
2. Стаття Мороза М. О. «СТАН ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»
<file:///C:/Users/LENOVO/Downloads/114499-243553-1-PB.pdf>
3. Сайт «Навчальні матеріали онлайн »,«ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ДЕРЖАВИ ТА ФАКТОРИ, ЩО ЙОГО ФОРМУЮТЬ»
https://pidruchniki.com/1026071063370/investuvannya/investitsiyniy_klimat_der_zhavi_faktori_yogo_formuyut

УДК 336.71.003.12

С.С. РОДЧЕНКО

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БАНКУ: МЕТОДИ І ПОШИРЕННЯ

Особливістю вартісно-орієнтованого підходу є те, що ухвалення фінансово-економічних рішень засновані на пріоритетності фінансових інтересів акціонерів(власників) і необхідності максимізації вартості банку з урахуванням цілей стейкхолдерів (зацікавлених осіб) як додаткової умови.

Сутність вартісно-орієнтованого управління полягає в максимально ефективному використанні капіталу через зростання його вартості, тобто вигода від вкладеного інвесторами капіталу повинна перевищувати вигоду від вкладення з аналогічним ризиком. Використання вартісно-орієнтованого підходу до управління банком має низку переваг над існуючими підходами: 1) застосування показника вартості банку для оцінки та аналізу рівня фінансово-економічної безпеки. Більшість підходів до оцінки фінансово-економічної безпеки покладаються на величину прибутку банку та рівня рентабельності. В

переважній більшості таких підхід зводиться до здійснення фінансового аналізу діяльності банку без врахування ризиків. Прибуток не може свідчити про ефективне забезпечення фінансово-економічної безпеки, а є лише передумовою для її забезпечення в подальшому; 2) вартісний підхід дає можливість поєднати довгострокові та короткострокові цілі банку шляхом поєднання показників вартості та прибутку, що має позитивний вплив на рівень безпеки банку; 3) узгодження інтересів власників (акціонерів) банку та менеджерів унеможливорює виникнення конфліктів інтересів; 4) здійснення постійного і максимально повного моніторингу діяльності банку, що підвищує якість оцінки стану банку, виявлення на ранніх ознак існування загроз або ризиків, а, як наслідок, ефективність управління його фінансово-економічною безпекою; 5) забезпечення ефективної системи мотивації персоналу. Система матеріального заохочення та стимулювання персоналу банку за вартісно-орієнтованим підходом передбачає ув'язку розміру вартості, створеної кожним працівником банку із матеріальною винагородою (шляхом визначення, планування контролю ключових факторів вартості на кожній ділянці роботи, яку виконують працівники банку) дає можливість зменшити ризики, у роботі персоналу; 6) розробка обґрунтованої системи показників вартості і їх використання в процесі управління дозволяють визначити витрати, ризики і окреслити «точки зростання».

Поряд із вказаними перевагами вартісно-орієнтованого управління дана концепція має низку недоліків: відсутність єдиної системи показників та методики розрахунку вартості компанії; складність прогнозування грошових потоків, що унеможливорює використання даного підходу для малих компаній; значні затрати при практичній реалізації даного підходу; неможливість використання даних бухгалтерського обліку для вимірювання показників вартісно-орієнтованого менеджменту.

Оцінювання вартості банку є складним і багатогранним процесом. Управління банком на засадах вартісно-орієнтованого підходу передбачає розробку інструментарію оцінювання вартості. Аналіз існуючих підходів до оцінки вартості банку показав наявність великої кількості методик, які можна умовно згрупувати у дві групи – методи прямого та відносного оцінювання. Методи відносного оцінювання вартості банку ґрунтуються на використанні ринкової вартості акцій банку, що в умовах нерозвиненості фондового ринку ускладнює проведення розрахунків. Саме тому даний метод не використовується у вітчизняній практиці. Більш поширеною в Україні є практика використання методики прямого оцінювання, яка передбачає три підходи – дохідний, витратний та порівняльний. У роботі [1] проведено аналіз доцільності застосування підходів до оцінки вартості українських банків. Автори встановили, що за критеріями достатності інформації та врахування перспектив розвитку банку найбільш доцільним є дохідний підхід до оцінки вартості банку. За критерієм врахування поточного фінансового стану банку перевагу має витратний підхід. Проте за трьома запро-

повнаними критеріями саме дохідний підхід має перевагу (61% значимості) [1, с.18]. Для проведення аналізу нами обрано метод дисконтування грошового потоку. Він вважається найбільш прийнятним для інвестора, оскільки враховує майбутні доходи, які дають можливість інвестору окупити вкладену інвестицію та отримати великий прибуток. Базовими ми обрали банки першої групи – банки з державною часткою, у яких держава володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку – ПАТ «Державний експортно-імпортерний банк України», АТ КБ «Приватбанк» та ПАТ «Державний Ощадний банк України».

Ставкою дисконтування є процентна ставка, яка використовується для оцінювання та дисконтування майбутніх грошових потоків у певну величину поточної вартості, що є основою для обчислення ринкової вартості банку в рамках дохідного підходу. Дисконтування грошових потоків здійснюється за формулою:

$$Value = \sum_{t=1}^{i-n} \frac{CF_t}{(1+r)^t} \quad (1)$$

де Value – вартість банку,

CF_t – чистий грошовий потік у певному періоді,

r – ставка дисконту;

n – строк життя активу.

Якщо розглядати ставку дисконтування з економічної позиції, то можна її визначити як вартість залученого банком капіталу. Ставка дисконту (капіталізації) розраховується за допомогою моделі CAPM:

$$k_c = R_f + \beta * (k_m - R_f) + S_1 + S_2 + C, \quad (2)$$

де k_c – необхідна ставка повернення власного капіталу;

R_f – безризикова ставка;

β – коефіцієнт бета;

k_m – очікувана ставка повернення капіталу на ринку;

S_1 – премія за розмір;

S_2 – премія за ризик;

C – премія за ризик країни [2, с.141].

Бета коефіцієнт (β) розраховується спеціалізованими установами, шляхом аналізу фондового ринку. Оскільки інформація щодо значення ставки дисконту відсутня, спробуємо її оцінити. Безризиковою ставкою є ставка за єврооблігаціями, емітованими державою України з терміном погашення у 2017 р., яка становить 6,08%. Премія за ризик становить 3,2. Премія за ризик країни розраховується як різниця між ставками за казначейськими облігаціями США (4,56%) та єврооблігаціями, емітованими державою України (6,08%). Премія за розмір становить 4,35%. Показник премії за ризик інвестування в компанії з незначною капіталізацією розраховується як різниця між середньою історичною дохідністю в компанії з незначною капіталізацією та історичною дохідністю в компанії в середньому по фон-

довому ринку. Коефіцієнт β (показник системного ризику) без розрахунку фінансового важеля для банківської установи становить 0,52 [3].

Наступний етап оцінки вартості банків це прогноз вільного грошового потоку на дев'ять років. У таблиці 1 подано динаміку за 2013-2017 рр. вільного грошового потоку ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України», АТ КБ «Приватбанк» та ПАТ «Державний Ощадний банк України».

Динаміка показника характеризується нестабільністю, оскільки у певних періодах відбулось зниження показника вільного грошового потоку. Це ускладнює прогнозування цього показника на наступні періоди.

Саме тому вважаємо за доцільне ввести певні припущення, що грошовий потік буде змінюватись із середнім значенням абсолютного відхилення за останні п'ять років.

Список літератури:

1. Оцінка вартості банку при виборі його конкурентної та корпоративної стратегії. Монографія / І.О. Губарева, Д.Д. Гонтар. – Харків: Вид. «ІНЖЕК», 2016. – 204 с.
2. Слав'юк Р.А., Лук'янська О.В. Формування вартості банку: монографія/ Р.А. Слав'юк, О.В. Лук'янська. – Львів, 2015. – 278 с
3. Кочетков В.М. Оцінка ринкової вартості банку як ділового підприємства: монографія/ В.М. Кочетков, Ю.С. Комарицький. – К.: МУФ, 2009 – 175 с.

УДК 005.8

М.Я. СОЗАНСЬКИЙ
Р.Р. ГОЛОВАТИЙ*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ТЕХНІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ**

Інвестиційний проект – це комплекс об'єднаних заходів і практичних дій з метою здійснення інвестицій задля забезпечення певних фінансових, економічних, виробничих та соціальних умов, спрямованих на отримання прибутку. Клієнт інвестиційного проекту є суб'єктом інвестиційної діяльності (фізичною або юридичною особою), має фінансові ресурси і, на вимогу підрядника, забезпечує гарантію платоспроможності. Клієнтом може бути держава, асоціація, компанія, установа або особа.

Дослідження окреслює процес планування інвестицій, визначає основні фази, показує процес оптимізації масштабного інвестиційного проекту з використанням спеціальних інструментів. Для вирішення цієї проблеми нами було запропоновано модель планування мережі. Ця модель відповідає розглянутому процесу та дозволяє реалізовувати ефективну особу, що приймає рішення, організацію роботи з інвестиційного планування великомасштабного проекту.

Результати дослідження показують, що використання мережевого моделювання як інструментарію для вирішення проблеми управління інвестиційним процесом у масштабному проекті сприяє підвищенню ефективності розподілу грошових потоків і призводить до зниження витрат в цілому. , Результати дослідження можуть бути використані державними і приватними компаніями, що займаються інвестиційною діяльністю і намагаються оптимізувати свої ресурси, такі як час і гроші.

При цьому враховується реальна проблема оцінки механізмів організаційної реалізації та методу розподілу обмежених ресурсів на фазі реалізації проекту. За допомогою інструментів управління мережевими моделями оптимізуються економічні ресурси.

Список літератури:

1. Головатий Р. Р. Управління безпекою на стадії планування проектів створення об'єктів з масовим перебуванням людей [Текст] : автореф. дис ... канд. техн. наук : спец. 05.13.22 «Управління проектами та програмами» / Р. С. Головатий. – Львів, 2018. – 24 с.

2. Мартин О. М. Економічна безпека як складова національної безпеки / О. М. Мартин // Наукові записки Національного університету "острозька академія". - 2013. - Вип. 22. - С. 68-74.

3. Golovaty R. R. Safety management in project of creation the shopping malls // R. Golovaty // News of Science and Education: Sheffield. – 2016 –№ 20 (44) – P. 75– 79.

4. S. Yemelyanenko, A. Ivanusa, H. Klym, "Mechanism of Fire Risk Management in Projects of Safe Operation of Place for Assemblage of People", *Proceedings of the XIIth International Scientific and Technical Conference CSIT 2017*, pp. 305-308, 05–08 septembr 2017.

УДК 336.13

**В. О. СТЕПАНЕНКО
Т. М. КРИШТАЛЬ**

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України*

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ РОБІТ З ЛІКВІДАЦІЇ НС ТА ЇХ НАСЛІДКІВ

Для забезпечення діяльності ДСНС України Державним бюджетом України на 2018 рік було передбачено видатки за резервним фондом – у сумі 201 млн. грн. (у 2017 р. – 97,7 млн. грн.), зокрема, 136 млн. грн. – видатки, пов'язані із запобіганням та ліквідацією наслідків НС; 40 млн. грн. – видатки, передбачені для здійснення заходів, пов'язаних із зміцненням обороноздатності держави; 25 млн. грн. – видатки, передбачені для здійснення заходів, пов'язаних із очищенням від вибухонебезпечних предметів у м. Ічні та прилеглих населених пунктах Чернігівської області [1].

Фінансування організаційних заходів, спрямованих на ліквідацію наслідків НС техногенного та природного характеру здійснюється відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України», Постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 415 «Про затвердження Порядку використання коштів резервного фонду бюджету», Постанови Кабінету Міністрів України від 04 лютого 1999 р. № 140 «Про порядок фінансування робіт із запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків» та ін.

Фінансування заходів щодо ліквідації наслідків НС залежно від їх рівня здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства на основі затверджених планів робіт, програм.

Фінансування здійснюється виходячи з обсягу коштів, передбачених у відповідних бюджетах, а також за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій усіх форм власності на територіях яких виникла НС.

Фінансування заходів із ліквідації наслідків НС на об'єктах усіх форм власності здійснюється відповідно до їх рівнів [2]:

- об'єктового рівня – за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, на території яких виникла НС;
- місцевого і регіонального рівнів – за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, на території яких виникла чи може виникнути НС, і додатково – за рахунок районних резервів (місцевий рівень) та резервів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (регіональний рівень), створених відповідно до законодавства;
- державного рівня – за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на ці цілі, в тому числі, частково, з резервного фонду державного бюджету.

У Державному бюджеті України резервний фонд передбачається обов'язково. Рішення щодо необхідності створення резервного фонду місцевого бюджету приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада [3].

Для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені при складанні проекту державного бюджету, бюджетне законодавство передбачає обов'язкове формування у Державному бюджеті України резервного фонду, який не може перевищувати 1 % обсягу видатків загального фонду державного бюджету [4].

Додаткові кошти для фінансування заходів із ліквідації наслідків НС відповідного рівня (за умови вичерпання зазначених джерел фінансування) можуть виділятися на підставі клопотання відповідного органу виконавчої влади, зокрема [2]:

- об'єктового рівня – за рішенням органу виконавчої влади, у сфері управління якого знаходиться об'єкт, обласної та районної державної адміністрації, виконавчого комітету міської ради;
- місцевого рівня – за рішенням центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, міськвиконкомів;
- регіонального і державного рівнів – за рішенням Кабінету Міністрів України.

На нашу думку, фінансування заходів з ліквідації НС та їх наслідків повинно ґрунтуватися на таких принципах:

- безповоротність – безповоротне виділення бюджетних коштів відповідним розпорядникам у межах затверджених сум;
- безоплатність – відсутність плати у вигляді відсотків за виділені бюджетні призначення;

- цільове спрямування – кошти з бюджету відпускаються на заздалегідь визначені цілі, у нашому випадку з метою ліквідації НС та їх наслідків;
- плановість – виділення бюджетних коштів у межах, встановлених бюджетом відповідно до обсягів видатків, затверджених у фінансових планах розпорядників коштів;
- ефективність і раціональність використання коштів, яка полягає в досягненні максимального ефекту за мінімальних витрат;
- контроль за використанням бюджетних коштів означає використання всіх видів, форм і методів бюджетного контролю.

Отже, для ефективної ліквідації НС та їх наслідків виділяються кошти з резервного фонду КМУ відповідно до законодавства України, а також з резервних фондів відповідних бюджетів, які повинні реалізувати права громадян України у сфері захисту населення і територій від НС.

Список літератури:

1. Про результати фінансово-економічної діяльності та стан оплати праці у системі ДСНС у 2017 році: Рішення колегії від 02. 02.18 р. № 3. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>.
2. Про порядок фінансування робіт із запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків: Постанова КМУ від 04.02.99 р. № 140 / Офіційний вісник України. – 1999. – № 7. – Ст. 115.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08. 07. 2010 р. № 2456-VI / Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
4. Про затвердження Порядку використання коштів резервного фонду бюджету: Постанова Кабінет Міністрів України від 29.03.02 р. № 415 / Офіційний вісник України. – 2002. – № 14. – Ст. 124.

УДК 316.343-054.5 : 005.412 : 911.375

ОЛЕКСАНДР ЧАШКА-РАТУШНИЙ
Т.М. КОЛЕСНИК*Харківський національний університет міського господарства імені*
*О.М. Бекетова***СОЦІАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯН – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ**
СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА

Фінансово-економічна, політична криза, військові події в Україні призвели до погіршення добробуту населення, поглибили їх соціальне та майнове розшарування. В останні роки у містах набули поширення такі інновації, як соціальне підприємництво, соціальна відповідальність бізнесу, волонтерський рух, різні види благодійницької діяльності. Крім того, всебічна підтримка добровольчої активності українських громадян стало невід'ємною складовою суспільного буття.

Зазначимо, що соціальне підприємництво спрямоване на створення чи комбінування соціальних та економічних ресурсів з метою формування ефективного механізму виробництва і надання суспільних благ. Воно є потужним інструментом динамічного подолання гострих проблем на рівні територіальних громад, які не під силу вирішити державі, оскільки здатні відчувати «провали» ринку, знаходити можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, які були втрачені іншими учасниками економічної системи, і держава має можливість оперувати цим видом діяльності у власних інтересах [1, с. 196]. Через поєднання соціальної (працевлаштування інвалідів, залучення маргіналізованих груп населення до громадського життя та ін.), комерційної (впровадження інновацій для забезпечення потреб неплатоспроможного населення, отримання прибутку), неприбуткової (залучення до розвитку діяльності підприємств та організацій різних форм власності) складових діяльність цих підприємств спрямована на підтримку вразливих груп населення, просування соціальних проєктів, зменшення безробіття завдяки створенню нових робочих місць [2, с. 37-38].

Створення механізму сприяння розвитку соціальної відповідальності на рівні міст, на наш погляд, має включати такі елементи:

- популяризація суспільної думки щодо значимості соціально відповідального бізнесу для розвитку територіальних громад;
- формування розуміння підприємцями довгострокового позитивного значення активної соціальної позиції;
- розробка органами місцевого самоврядування пакету місцевих програм, що матимуть локальний характер та орієнтацію на територіальну громаду. Це дасть змогу краще розробити, впровадити та зробити оцінку результатів виконання даної програми.

Отже, підсумовуючи, зробимо такі висновки:

По-перше, соціалізація громадян являє собою ефективний механізм розв'язання наявних проблем розвитку міст, однак в Україні залишається недостатньо системною його інституційне та організаційно-економічне забезпечення.

По-друге, соціальне підприємництво спрямоване на вирішення завдань соціального, культурного, економічного, екологічного розвитку депресивних територій. Однак такі ініціативи потребують стимулювання держави і неурядових організацій шляхом фінансової, інформаційної, методичної та кадрової підтримки, а також формуванням інституційного базису.

По-третє, розв'язання проблем розвитку міст неможливо здійснити без поширення соціальної відповідальності, соціально орієнтованого підприємництва, що дозволить безпосередньо реінвестувати доходи та прибутки суб'єктів бізнесу і капіталізувати потенціал неурядових організацій, уникаючи трансакційних витрат та інституційних «паستок» при перерозподілі коштів через місцевий бюджет.

Список літератури:

1. Андрюшенко А. І. Соціальне підприємництво як інноваційний механізм підвищення якості життя найбільш уразливих прошарків населення / А. І. Андрюшенко, І. М. Рябець // *SOCIOПРОСТІР : міждисциплінарний зб. наук. праць з соціології та соціальної роботи.* - № 1/10. – С. 195-198.
2. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // *Україна: аспекти праці* №4, 2014. – С. 34-39.
3. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. – К. : НІСД, 2015. – 36 с.

Секція 4

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

УДК-658(338)

Х.Л. БОБКО, А.В. САМІЛО*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕНЕДЖМЕНТІ**

Людина, перш ніж розпочати будь-яку справу, повинна ретельно продумати, що саме, до якого терміну, якими способами, за допомогою яких засобів і з якою ефективністю вона має це зробити. У протилежному разі її наміри можуть бути нереалізованими. Отже, першою і основоположною стадією управління будь-яким видом до-цільної діяльності завжди є процес поставлення мети і віднаходження способів її досягнення. А це, зрештою, і є функції планування.

Чому ми плануємо? Тому що турбуємось про те, що має відбутись. Тому що прагнемо передбачати і діяти, випереджаючи час. Тому що завдяки плануванню можемо уникнути помилок і використати наявні можливості. І, що не менш важливо, — планування дозволяє позбутися невизначеності або ж зменшити її ступінь, впливає на поведінку працівника в організації.

Про це так писав Петер Друкер: «Планування не говорить нам, що ми робитимемо завтра. Воно говорить нам, як ми повинні діяти сьогодні, щоб упоратись із невизначеністю майбутнього; як ми можемо краще підготуватись до розв'язання проблем, що виника

Планування є основною функцією менеджменту, що зв'язує всі управлінські функції. Без нього організація не в змозі чітко визначити свою мету і напрямки діяльності. Планування – це відокремлений вид управління діяльністю, який визначає перспективу і майбутній стан організацій. В умовах ринкової економіки планування діяльності підприємства усіх галузей є складовою підвищення ефективності виробництва та розподілу ресурсів і товарів. Воно залежить від ефективного аналізу зовнішнього середовища, об'єктивного оцінювання власних позицій, потребує спільних зусиль та участі всіх складових організацій. Також ця функція передбачає вибір мети, розробку шляху її досягнення та просування ним.

Головною метою планування діяльності підприємства є досягнення максимального прибутку і конкурентоспроможності на тривалу перспективу.

Планування як функція менеджменту полягає в розв'язанні таких глобальних проблем якими мають бути цілі організації, як має діяти організація, щоб їх досягти.

Планування дає змогу будь-якій організації передбачати майбутнє. Воно виявляється в програмі дій, що охоплюють усі операції підприємства (технічні, фінансові, комерційні). Планування має враховувати періоди, джерела та витрати. Процес планування передбачає складання перспективних і поточних планів-прогнозів, результатом чого є бізнес-план. Призначення всіх видів планів полягає в забезпеченні колективного розуміння загальних завдань, стратегії й тактики їх виконання, а також урахування ресурсів, що є в розпорядженні. Розрізняють такі принципи планування:

- Об'єктивність
- Системність
- Комплексність
- Оптимальність
- Єдність інтересів фірми, її персоналу та споживачів
- Збалансованість
- Обґрунтованість планів, програм, проспектів, моделей розвитку
- Пізнання шляхів соціально-економічного розвитку.
- Важливе значення мають принципи планування діяльності підприємства.

Вперше загальні принципи планування були обґрунтовані А. Файолем. До них відносяться: необхідність; єдність; безперервність; гнучкість; точність.

Принцип необхідності планування розуміє обов'язкове застосування планів при виконанні будь-якого виду трудової діяльності. Дуже важливий цей принцип є в умовах ринкової економії.

Принцип єдинства передбачає розробку загального або зведеного плану соціально-економічного розвитку підприємства.

Принцип безперервності міститься у взаємоув'язуванні на кожному підприємстві принципів планування, організації та управління виробництвом, а також необхідності їх постійного здійснення.

Принцип гнучкості планів тісно пов'язаний з безперервністю планування та передбачає можливість коригування встановлених показники та координації планово-економічної діяльності підприємства.

Принцип точності визначається багатьма факторами як внутрішніми, так і зовнішніми.

Менеджмент не дає універсальних рецептів, але керівництву з метою підвищення ефективності планування варто зважати на такі фактори: наявність своєчасної та повної інформації про загальноекономічні ринкові умови; вплив на діяльність і ринок фірми її конкурентів; динаміку продажу і прибутковості фірми за попередні періоди; визначення оптимальної товарної структури виробництва з урахуванням досягнень НТП; облік ресурсів фірми; встановлення контролю за виконанням планів та їх корегування за

потреби; використання електронно-обчислювальної техніки, що також впливає на ефективність планування.

Розрізняють три основні форми організації планування:

- "зверху вниз";
- "знизу нагору";
- "мета вниз – плани нагору".

Планування "зверху вниз" ґрунтується на тому, що керівництво створює плани, які слід виконувати їхнім підлеглим. Така форма планування може лати позитивний результат тільки при наявності твердої, авторитарної системи примусу.

Планування "знизу нагору" засноване на тому, що плани створюються підлеглими й затверджуються керівництвом. Це більш прогресивна форма планування, але в умовах спеціалізації, що заглиблюється, і поділу праці складно створити єдину систему взаємозалежних цілей.

Планування "мета вниз – плани нагору" з'єднає переваги й усуває недоліки двох попередніх варіантів. Керівні органи розробляють і формулюють мету для своїх підлеглих і стимулюють розробку планів у підрозділах. Така форма дає можливість створити єдину систему взаємозалежних планів, тому що загальні цільові настанови є обов'язковими для всієї організації.

Відсутність системи планування призводить до: • нерозумінню персоналом мети, до якої прагне організація; • втрати орієнтації в конкурентному середовищі; • короткостроковому характеру рішень управлінського персоналу; • помилковим рішенням у тактиці – слідство відсутності стратегії; • інертності персоналу в пізнанні ринкового механізму й виборі лінії поведінки на ринку; • веденню обліку й контролю формально, без аналізу результатів роботи.

Список літератури:

1. <https://studfiles.net/preview/2398440/page:30/>
2. https://pidruchniki.com/19240701/menedzhment/planuvannya_organizatsiyi
3. <https://library/if.ua/book/36/2436.html>.

УДК 005.334:005.936.3

**С.А. ВАКУЛЮК
О.С. ПРОКОПИШИН**

Львівський національний аграрний університет

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У сучасних джерелах наразі немає загально визнаного бачення криз у розвитку соціально-економічної системи. Побутувала думка, що кризи – характерна ознака капіталістичного способу виробництва і за соціалістичного ладу їх бути не повинно. Були ще й такі теоретичні принципи, що в умовах соціалізму є лише „труднощі росту”, а кризи відсутні. Тривалий час наша країна вважала це поняття радше ідеологічним, аніж реальним чинником розроблення економічної політики виробничого розвитку. Адже проблеми, що виникали у межах соціалістичних підприємств, влада одразу „гасила”. Держава, що втручалася в економіку підприємства, у жодному разі не допускала банкрутства. Донині, у зв’язку з невизначеністю прогнозів науки, лише з появою кризи її стали помічати. Ба навіть тоді, коли виникала реальна надзвичайна ситуація і наближалася катастрофа.

Методологічною основою управління підприємством у непередбачуваних, нестабільних, позначених високим рівнем небезпеки умовах, є визначення кризи як багатоаспектного та складного економічного явища. Криза є поняттям діалектики, яка поширює свій вплив на фінансовому, економічному і стратегічному рівнях і визначається як крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (підприємстві), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі [1, с. 12].

У процесі управління бізнесом кризовий менеджмент слугує додатковим інструментом вирішення складних і нестандартних ситуацій.

Історія кризис-менеджменту почалася як наслідок виникнення недобросовісної конкуренції, яка виходить не тільки за рамки загальноприйнятої моралі і ділової етики, а й закону. Тобто, коли конкурентні стратегії виходять за загальноприйняті рамки і перетворюються з випадкових речей у закономірність, ситуацію може врятувати тільки кризовий менеджмент.

На основі дослідження літературних джерел вдалося виокремити три основні підходи до визначення терміна «криза» (таблиця).

Таблиця

Підходи до визначення поняття «криза»

№	Підходи	Трактування визначення
1	Як природний процес у життєдіяльно-	Криза – це необхідна фаза в житті будь-якої системи, коли потенціал попередньої минулої динаміки вже

	сті системи	вичерпано і система або переходить у якісно новий стан, або гине, зміцнюється новою, більш прогресивною [6, с. 24]. Криза – це періодично повторюване явище в розвинутому ринковому господарстві, що виражається в надвиробництві товарів, які не знаходять збуту, в погіршенні всіх економічних показників [3, с. 509]
2	Як порушення рівноваги соціально-економічної системи	Криза – це будь-яке відхилення від стану рівноваги, будь-яке обурення зовнішнього і внутрішнього середовища фірми [5, с. 37-40]. Криза – це період порушення рівноваги [3, с. 149].
3	Як значна проблема або ситуація з високою ймовірністю негативних наслідків	Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі [1, с. 12]. Криза – це перелом, будь-яка якісна зміна процесу, перехід від існуючого положення до іншого, яке суттєво відрізняється за основними параметрами [4, с.19]

Передбачити появу кризового стану абсолютно можливо. Надмірний вплив на підприємство і значущість ситуації, що виникла для нього, може свідчити про проблему. Стрімкі темпи появи кризи вимагають від підприємства негайної реакції.

Такі кризи можна класифікувати як:

- *раптові кризи*, що у зв'язку з несподіваною появою найбільше загрожують підприємству, адже організації фізично ніколи спланувати і узгодити кроки з усунення проблеми;
- *кризи, які виникають поступово*, теж бувають несподіваними для підприємства. З'являються не раптово, а зростають упродовж певного періоду часу. Тут є час аби проаналізувати і спланувати, тож необхідно відкоригувати ситуацію до того, як криза перейде у критичну фазу;
- *тривалі кризи* полягають у появі постійних чуток про те, що колись-таки настане криза. Такий вид кризи вкрай негативно впливає на репутацію підприємства, і реагувати на це непросто, позаяк фактів практично неможливо зупинити.

Будь-яку кризу можуть спричинити:

- екологічні проблеми (дії, які виснажують природні ресурси: викиди шкідливих речовин при виробництві, забруднення води, відходи, витоку);
- галузь медицини і охорони здоров'я (виявлення шкідливих речовин у продуктах організації, отруєння заводських робітників і харчові отруєння);

- економіка (звільнення, страйки, вимоги акціонерів, поглинання, зупинка виробництва);
- природні катаклізми (пожежі, урагани, повені та землетруси);
- наслідки людської діяльності (авіакатастрофи, нещасні випадки, великі аварії, витік шкідливих речовин);
- діяльність уряду (урядові розслідування, постанови і регулювальні норми, зміни законодавства);
- порушення прав громадян (класові заборони, дискримінація та утиски);
- кримінальні дії, а також посадові злочини співробітників організації (лжесвідчення, втручання в регулювання цін, розкрадання) [2].

Для того щоб керівники засвоїли правила захисту свого бізнесу, існує криза менеджменту.

Серед найдієвіших методів управління кризою слід згадати *“оборонний кризовий менеджмент”* (ОКМ).

Відмінності ОКМ від типового (традиційного) кризис-менеджменту.

1. Характер і методи кризових рішень

На відміну від типового кризового управління, коли «війна» лише передбачається, а будь-які агресивні методи найчастіше розглядають як необережність, збіг, випадковість, в оборонному кризис-менеджменті все навпаки. Вся філософія ОКМ зводиться до підготовки до «війни». Агресивних атак конкурентів чекають, як чогось очевидного. Тому треба бути завжди готовим до можливих дій.

Основне завдання Оборонного КМ – це не придумати проблеми, а вчасно помітити реальні.

2. Ставлення до управлінської діяльності

Типовий кризовий менеджмент спрямований на виправлення негативних наслідків у разі некомпетентних управлінських рішень, а також на їх попередження.

«Оборонний» кризовий менеджмент – це зовнішня діяльність. Якщо проблеми компанії зав'язані з внутрішніми причинами (неграмотне управління, нелояльний персонал, неякісний продукт і т.д.), то ОКМ до такої ситуації не причетний.

Водночас пріоритетне завдання «оборонного» кризис-менеджменту полягає в недопущенні зміни ставлення клієнтів до компанії або до її продукту.

Кризові ситуації можуть виникати через неправильно організовану діяльність як підприємства загалом, так і через роботу його структурних підрозділів. Для будь-якого підприємства настають рано чи пізно кризові ситуації, але для кожного по-різному. Значно легше намагатися подолати нещодавно виявлену кризу, яка не встигла призвести до істотних втрат, аніж кризу, що вже захопила підприємство загалом. Подолання кризи, як бачимо з безлічі криз, що виникали в історії розвитку людства, виробництва

й економіки, є керованим процесом. Успішне управління підприємством гарантоване за вчасного виявлення кризи та визначення ознак її появи.

Список літератури:

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством / Василенко В.О. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
2. Кризовий менеджмент [Електронний ресурс] // Моя освіта – реферати, конспекти, доповіді. – Режим доступу: <http://moyaosvita.com.ua/menedzhment/krizovij-menedzhment/>
3. Борисов Е.Ф. Хрестоматия по экономической теории / Борисов Е.Ф. – М.: Юность. – 2000. – 509 с.
4. Бурий С.А. Антикризове управління та управлінські рішення – проблеми підприємств малого бізнесу: [монографія] / Бурий С.А., Мацеха Д.С. – Хмельницький: ТОВ «Тріада-М», 2006. – 93 с.
5. Есакова А.М. Место антикризисного управления в общей стратегии фирмы. Проблемы и опыт антикризисного управления / А. М. Есакова // Сборник материалов всероссийской научно-практической конференции. – Пенза, 2001. – С. 37-40.
6. Скібіцький О.М. Антикризвий менеджмент / Скібіцький О.М. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.

УДК 338.24

**В.В. ГАВРИЛЮК, К. С. МІРКО,
М. Я. КУПЧАК**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ОСНОВНІ ЗАХОДИ Й ЕТАПИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Історично склалося так, що розвиток людства був пов'язаний з постійною боротьбою з негодами – епідеміями, війнами, втратами. У людині, уже на генетичному рівні, закладене прагнення уникати неприємностей, що вільно чи мимоволі асоціюється з кризою. Для запобігання кризи велике значення має своєчасне виявлення ознак майбутньої кризової ситуації.

Причини криз, що виникають на підприємствах, можуть бути різні. Вони поділяються на об'єктивні, пов'язані з циклічними потребами модернізації і реструктуризації підприємств, з несприятливими впливами зовнішнього середовища організації, і суб'єктивні, що відображають помилки в управлінні. Причини криз можуть носити природний характер – це явища клімату, землетрусу, повені й інші катаклізми природного характеру, а можуть носити й техногенний відбиток, пов'язаний з діяльністю людини.

Антикризове управління – це спеціальним чином організована система управління, яка має комплексний системний характер, націлена на найбільш оперативне виявлення ознак кризи та створення відповідних передумов для їх своєчасного подолання з метою забезпечення, відновлення життєдіяльності суб'єкта підприємницької діяльності, недопущення виникнення його банкрутства та запобігання кризи в майбутньому.

Антикризове управління підприємством повинно здійснюватись поетапно та передбачати послідовність дій. Зміст кожного етапу антикризового управління полягає в наступному:

Перший етап – діагностика кризових явищ та загроза банкрутства підприємства. На цьому етапі роботи шляхом використання спеціальних методів та прийомів дослідження необхідно: здійснюється комплексний аналіз результатів фінансової діяльності та фінансово-майнового становища підприємства, вивчити динаміку найважливіших обсягових та якісних показників діяльності; оцінити ритмічність та синхронність грошових потоків; визначити розміри та періодичність виникнення дефіциту грошових потоків; визначити обсяг, структуру та час погашення зовнішніх фінансових зобов'язань; визначити основні причини виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства; оцінити масштаб і можливі наслідки подальшого поглиблення кризових явищ; ймовірність та терміни виникнення ситуації банкрутства; здійснити аналіз і прогнозування розвитку ринкової ситуації для визначення сприятли-

вості зовнішнього середовища для подолання кризи; оцінити внутрішні можливості підприємства щодо локалізації та переборення кризових явищ.

Другий етап – визначення мети та завдань антикризового управління. Результати проведеної діагностики дають можливість визначити глибину кризи, яка охопила підприємство, а отже, дозволяє визначити мету і завдання антикризового управління. Залежно від глибини кризи такими завданнями можуть бути: виведення підприємства зі стану юридичного банкрутства; недопущення виникнення ситуації банкрутства; локалізація кризових явищ; фінансова стабілізація; запобігання повторенню кризи.

Третій етап – визначення суб'єкта антикризової діяльності. На цьому етапі роботи необхідно визначити суб'єкт, який бере на себе відповідальність за розробку і реалізацію антикризових процедур, встановити його повноваження стосовно розробки та впровадження антикризових програм.

Четвертий етап – оцінка часових обмежень процесу антикризового управління, які визначаються часом, наявним у підприємства до порушення справи про банкрутство і адміністративні обмеження повноважного існуючого керівництва. Часові обмеження антикризових процедур визначають інтенсивність поширення кризових явищ. Розуміння цього обумовлює недопущення подальшого поглиблення кризи, оскільки подолання більш глибокої кризи пов'язане із більш значними витратами і труднощами.

П'ятий етап – оцінка ресурсного потенціалу антикризового управління. У сучасній економічній літературі підприємство розглядається як система ресурсів, що взаємодіють між собою і забезпечують досягнення певних результатів, мети діяльності. Основними видами використовуваних ресурсів є: технічні; технологічні; кадрові; просторові; ресурси організаційної структури системи управління; інформаційні; фінансові.

Оцінюючи ресурсний потенціал в антикризовому управлінні слід звернути увагу на:

- достатність ресурсів для вирішення поставлених завдань; комплексність ресурсного потенціалу, тобто наявність усіх видів необхідних ресурсів;
- гнучкість і адаптованість ресурсного потенціалу, що визначає спроможність підприємства до інновацій;
- перспективність ресурсного потенціалу або наявність життєздатного ядра.

Шостий етап – розробка антикризової програми, яка являє собою детальний план заходів, що мають бути вжиті, послідовність використання ресурсів і відповідальність за їх виконання. Її зміст обумовлюється результатом проведеної діагностики, метою антикризового управління, його часовими та ресурсними обмеженнями.

Сьомий етап – впровадження антикризової програми та контроль за її виконанням. Найважливішою управлінською функцією на етапі безпосе-

реднього проведення запланованих заходів є організація контролю за перебігом виконання розробленої антикризової програми для своєчасного вжиття заходів щодо модернізації або коригування раніше розроблених планів у зв'язку з непрогнозованими змінами у внутрішньому і зовнішньому середовищі, поведінці окремих кредиторів.

Восьмий етап – розробка і реалізація профілактичних заходів щодо запобігання криз в майбутньому. Метою цього етапу процесу антикризового управління є створення або модернізація основних елементів системи протидії банкрутству на рівні підприємства, розробка та реалізація профілактичних заходів щодо запобігання повторенню криз в майбутньому.

Крім особистих якостей ефективної діяльності антикризового керуючого визначається певними чинниками (передумови, що мають бути створені для нього) такі як:

- повна передача повноважень і відповідальність за результати діяльності підприємства в період проведення антикризових процедур;
- створення дієвого механізму зацікавленості (матеріального і морального) в подоланні кризи, збереження підприємства як життєздатного суб'єкта.

Узагальнюючи вищесказане можна стверджувати, що основними заходами виходу з кризи підприємства є: тактичні і стратегічні. Тактичні заходи можуть бути захисними й наступними. Стратегічні ж полягають в оцінці стану та аналізі підприємства, вивчення його потенціалу, розробка виробничої програми, плану доходів, інновацій, розробка загальної концепції оздоровлення підприємства.

Список літератури:

1. Базарів Т. Ю., Малиновський П. В. Управління персоналом в умовах кризи. – К. : Либідь, 2006.
2. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. Монографія. – Київ, 2007 р.

УДК 658.8**Б. КАЛЮЖНИЙ, А.В. З. САМІЛО***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***КОМУНІКАТИВНІ КАНАЛИ МАРКЕТИНГУ**

Стрімкий розвиток технологій призвів до того, що взаємодія з потенційними клієнтами відбувається вже не по одному-двох напрямках, як це було раніше, а за допомогою більш широкого спектра маркетингових комунікативних каналів.

Так, за результатами спільного дослідження Capgemini Consulting і MIT Center for Digital Business виявилось, що застосування компаніями всіх цифрових каналів для взаємодії з клієнтами підвищує прибуток приблизно на 26% в порівнянні з тими бізнесами, які використовують тільки традиційні методи впливу на аудиторію.

Ці дані лише підтверджують думку про те, наскільки важливо забезпечити своїй компанії присутність в інтернеті, адже без цього багато потенційних клієнтів практично не матимуть шансів дізнатися про існування вашої організації.

Digital-маркетинг – це просування продукції або бренду компанії за допомогою цифрових медіа ресурсів. Його головне завдання – забезпечити максимальну присутність вашого бізнесу в мережі.

Завдання маркетолога полягає в тому, щоб вміло використовувати переваги різних комунікативних каналів як інноваційних, так і традиційних, і ефективно поєднувати їх для досягнення конкретних цілей.

Відразу хочу відмітити переваги маркетингової діяльності в інтернеті.

Перший аргумент на користь діджитал: – взаємодія з більш широкою цільовою аудиторією, за меншу вартість та менший час.

Алгоритми фейсбук відслідковують дії всіх його користувачів та сегментують на аудиторію по інтересам, реакціям на банери та по багатьом іншим діям які відносяться до якогось з тисячі сегментів які постійно поновлюються для більш гнучкішого налаштування реклами.

Ось яких результатів можна досягнути, зробивши лише декілька налаштувань в менеджері реклами на фейсбук: для прикладу потрібно взяти товар (спортивне харчування) при умові що цільова аудиторія (ЦА) будуть чоловіки та жінки з України віком від 18 до 35 років, які цікавляться бойовими мистецтвами, бодібілдингом та фітнесом томи можемо охопити приблизно 15000 ЦА всього за 40\$.

В середньому, знаючи кінцеву мету Рекламная Компанія (РК) та розуміючи аватар ЦА, РК можна настроїти за 5-10 хв , і вона відразу ж почне працювати, відразу після показу умовно банера в FB та реакції потенцій-

них клієнтів на цей банер ви негайно отримуете статистику і маєте можливість коригувати ваші дії для отримання максимальної конверсії.

Ваша РК відразу показує результати, отже після отримання статистики та проведення аналізів можна визначити крі вашої рекламної стратегії і внести корективи, та мати більш глибоке розуміння того яка реакція вашої ца на ваш продукт, послугу.

– ремаркетинг (ретаргетинг) – як один з найпотужніших інструментів інтернет реклами ремаркетинг – це технологія налаштування РК направлена на користувачів які відвідали ваш сайт та не зробили цільової дії повернулися та зробили цю дію.

Наприклад, мабуть більшість з вас помічали що при серфінгі аліекспресу, розетці, іншого інтернет магазину та добавивши якийсь товар в корзину або просто переглядаючи прайс і потім покинувши цей сайт, вам потім часто показувались ті самі товари які ви не купили але вже на інших Інтернет платформах, це і є той самий ремаркетинг. Погодьтеся, простіше працювати з лояльними покупцями чим з новою аудиторією. Якщо ми пропонуємо щось людям які вже купили щось в нас, або відвідували наш сайт зацікавлені асортиментом то ми маємо 2 потужні переваги:

- Ми знаємо інтереси користувача
- Повторний контакт гарантує певну ступінь довіри , більше довіри більше вірогідність покупки

Грамотне налаштування ремаркетингових інструментів може дати до +30 % конверсії РК.

Так, наприклад «Кейс Volvo»: як продати 1 927 автомобілів за 47 годин.

Маркетологи шведського автогіганта поставили завдання продати майже 2 000 моделей позашляховика XC90. В тому числі за допомогою реклами в Facebook. Так вони з глузду з'їхали?! Продавати автомобілі в соціальній мережі. Однак, дивіться самі.

Зрозуміло, це результати довгої кропіткої роботи. Розробники Volvo Cars кілька місяців «підігрівали» інтерес до XC90 – в промо-постах новин на Facebook вони показували маленькі фрагменти салону. Орієнтувалися на автолюбителів з рівнем доходів, що дозволяє купити позашляховик. Місце дії – Великобританія.

Після того, як Volvo охопили і викликали ажіотаж серед всіх потенційних клієнтів, вони перейшли в атаку – запустили рекламу з кнопкою «ShopNow» (Перейти в магазин):

Нічого зайвого: просте зображення авто із закликом до дії. Паралельно запустили відео-презентацію нової моделі.

Орієнтування включало людей, схожих на шанувальників Volvo (інструмент «Схожі аудиторії») - в менеджер реклами Facebook завантажили дані всіх власників марки в Британії + тих, хто коли-небудь цікавився моделями Volvo на офіційному сайті.

Ну, і, звичайно, тих, хто взаємодівав з промо-постами в попередньої частини рекламної кампанії з фрагментами салону. А також покупців однією з перших моделей цієї серії.

Результати: 1 927 моделей XC90 продано через інтернет-канали за 47 годин; 41 чоловік відвідав сторінку платежів з Facebook; 28 з них купили автомобіль. І нехай тепер кажуть, що не можна продавати дорогі товари в соцмережах.

Список літератури:

1. <https://www.volvocars.com/uk-ua>.

УДК 351.759.6

М. С. КОВАЛЬЧУК

Л. Б. ГНАТИШИН

Львівський національний аграрний університет

РОЛЬ КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ

В Україні стає все більше підприємств діяльність яких є збитковою. Всі вони перебувають в кризовому стані. Це вимагає від керівництва підприємства конкретних дій виходу з нього. Отже, виникає необхідність в активному антикризовому управлінні, в визначенні його суті, концепції кризового менеджменту, того, на яких стадіях розвитку кризи його необхідно застосовувати і за допомогою яких фінансових процедур реалізувати.

Криза – це різке і якісна зміна поточних процесів. В даному випадку, в світі бізнесу, під поточними процесами розуміється добросовісна конкуренція, коли кожен суб'єкт підприємницької діяльності займається виключно демонстрацією своїх конкурентних переваг перед клієнтами, і не перешкоджає робити те ж саме іншим учасникам ринку.

Отже, криза в бізнесі – це коли вищевикладена конкурентна стратегія перетворюється в атакуючу конкуренцію з боку інших учасників ринку.

У процесі організації підприємства кризовий менеджмент служить додатковим інструментом вирішення складних і нестандартних ситуацій.

Кризовий менеджмент – це система менеджменту, здатна попереджувати чи пом'якшувати кризи та підтримувати функціонування підприємства в режимі виживання в певний час і вивести його з кризового стану з мінімальними втратами.

Кризовий менеджмент можна охарактеризувати як напрям спрямований на: прогнозування кризових ситуацій і розробка стратегій їх стримування, управління процесом комунікації в умовах кризи.

Антикризовому управлінню підприємством притаманні ті самі функції, що і звичайному управлінню (планування, організація, мотивація, контроль), але кожна з них зазнає істотних змін, оскільки вони зосереджені не на покращення фінансових результатів підприємства, а на забезпеченні сприятливих умов для її реалізації. Підприємству насамперед необхідна діагностика його економічного стану, що забезпечує ранню діагностику його кризового стану.

Система антикризового менеджменту на підприємстві є частиною системи управління і містить забезпечувальну і функціональну частину. Функціональну частину утворюють підсистеми організаційного, методичного, нормативного і правового забезпечення.

Функціональна частина поєднує функції управління кризами і передбачає комплекс економічних та організаційних методів, які забезпечують вирішення завдань діагностики фінансового стану підприємства, контролю і своєчасного попередження та запобігання кризам, що наближаються, фінансового оздоровлення і подолання стану неплатоспроможності.

На підприємстві, зазвичай, застосовують техніко-економічний аналіз. Він є інструментом виявлення й оцінки криз, а також обґрунтування антикризової програми, забезпечення ресурсами, контролю та регулювання, досягнення поставлених цілей. Для цього з'ясовують:

- можливості вияву кризи;
- причини, що зумовлюють виникнення кризи;
- втрати за наслідками розгортання кризи;
- ресурсні можливості запобігання кризі чи її подолання;
- потенціал протидії банкрутству та після кризового виживання підприємства;
- стратегію розвитку підприємства в контексті аналізу потенціалу подолання кризових явищ;
- необхідний грошовий потік для подолання кризи.

Управління кризою є більш ефективним, коли воно здійснюється на ранніх етапах виникнення, коли вона не завдала багато шкоди. Чим раніше виявлена кризова ситуація, тим простіше і менш затратно можна її вирішити. Виявити кризи на ранніх стадіях можна за допомогою прогнозування. Прогнозування кризових ситуацій полягає в припущенні про їх можливе виникнення або розвитку у майбутньому та визначенні причин виникнення цієї кризи.

Головна мета антикризового управління підприємством полягає в забезпеченні стійких позицій на ринку і стабільних результатів діяльності за будь-яких економічних, політичних, соціальних змін в країні та на ринку. Запровадження антикризового менеджменту на підприємстві повинно мати на меті здійснення таких основних заходів, як діагностика процесів і тенденцій, що призводять до кризових ситуацій, завчасна підготовка на випадок виникнення надзвичайних ситуацій (антикризова профілактика), а також

організація і координація ефективних дій для подолання надзвичайних кризових ситуацій та їх наслідків.

Послідовність запровадження кризового управління передбачає реалізацію п'яти основних кроків:

- розробка антикризових заходів;
- визначення їх послідовності й термінів впровадження;
- оцінювання потреби у ресурсах на впровадження антикризових заходів ;
- оцінка спроможності підприємства щодо подолання проявів фінансових криз;
- визначення механізмів реалізації антикризових заходів.

У процесі кризового менеджменту застосовуються управлінські інструменти, які можуть усунути тимчасові труднощі та розв'язати інші проблеми підприємства.

Антикризове управління має спрямовуватися на ті управлінські та фінансові механізми, які б дали змогу подолати труднощі з найменшими витратами.

Оже кризовий менеджмент відіграє надзвичайно важливу роль в управлінні підприємством. Він допомагає підприємству перебачити стан при якому унеможлиблюється його нормальне функціонування та розвиток. А також пом'якшити наслідки кризи, а при досить ефективному кризовому управлінні, підприємство може повністю вийти з кризової ситуації. Типовий кризовий менеджмент націлений на виправлення негативних наслідків у разі некомпетентних управлінських рішень, а також їх попередження.

Антикризове управління повинно ґрунтуватися на постійному і послідовному втіленні інновацій у всіх ланках та сферах діяльності підприємства. Головне в антикризовому управлінні – своєчасна та дійова реакція на істотні зміни зовнішнього середовища. Це дозволить зменшити можливості для виникнення криз та ефективніше позбавлятися від кризової ситуації та її наслідків.

Кризовий менеджмент актуальний для всіх учасників ринку. Якщо підприємство будь-яким особливо цінним продуктом відрізняється від своїх конкурентів унікальними помітними перевагами, то її керівникам доводиться дбати не тим, як заробити і залучити нових клієнтів, а як вижити в таких умовах, як зберегти те, що є і як захистити себе від атак конкурентів.

Список літератури:

1. Мних С. В. Економічний аналіз у системі антикризового управління підприємством. *Бухгалтерський облік і аудит*. № 6. 2007. С. 33–37
2. https://pidruchniki.com/19240701/menedzhment/rol_upravlinnya_yogo_struktura_krizoviy_situatsiyi
3. http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Economics/47564.doc.htm
4. <https://westudents.com.ua/glavy/44809-442-rol-upravlinnya-ta-yogo-struktura-u-krizovy-situats.html>

УДК 338.246

**АНЖЕЛІКА КУЧЕРЕНКО
О.В ПОВСТИН**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

В Україні на даний момент існують гострі проблеми, які стосуються корумпованості, наркобізнесу, проституції, нелегального виробництва та збуту продукції, фіктивних грошових операцій. Державне управління економікою країни залишається недосконалим. Неефективна фіскальна політика веде до зменшення надходжень до державного бюджету через розростання тіньового сектора. Наявність такого сектора стає глобальною проблемою сучасності. Тіньова економіка – надзвичайно актуальна та болюча проблема для української економіки.

Тіньова економіка в нашій державі приймає форми корупції, порушення законодавства з метою отримання незаконного прибутку або ж певного фінансового результату. Прикладами тіньової економічної діяльності в Україні є:

- випуск не облікованих товарів, а також подальша їх реалізація;
- контрабандне ввезення товарів;
- нелегальні операції на валютному ринку;
- незаконна приватизація державного майна;
- незаконне використання природних ресурсів
- нелегальний вивіз капіталу з країни;
- приховування реальних доходів суб'єктів господарювання та громадян.

Причини існування тіньової економіки:

Соціально-економічні: Низький рівень життя населення; Кризовий стан економіки, економічна нестабільність; Високий рівень оподаткування; Неефективна діяльність держави.

Політичні: Політична нестабільність; Корупція; Завищена регламентація економіки.

Правові: Недосконалість законодавства; Недостатня діяльність правоохоронних структур з припинення незаконної і кримінальної економічної діяльності; Недосконалість механізму координації по боротьбі з економічною злочинністю.

Морально-етичні: Лояльне ставлення до тіньової діяльності з боку суспільства.

Існують три зони тіньової економіки. До них відносяться:

- неофіційна економіка – легальні види економічної діяльності, у рамках яких має місце не фіксоване офіційною статистикою виробництво товарів і послуг, приховання цієї діяльності від податків;
- фіктивна економіка – хабарництво, приписки, спекулятивні угоди й інші види шахрайства, зв'язані з одержанням і передачею грошей;
- прихована економіка – усі заборонені законом види економічної діяльності.

До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать такі: неефективне державне регулювання економіки, тобто відсутність довіри бізнесу до держави та навпаки, висока бюрократизація, недосконале законодавче забезпечення. Також часто змінюється законодавче забезпечення підприємницької діяльності, що негативно відбивається на планування діяльності бізнесу. Велике та в деякій мірі несправедливе податкове навантаження, необізнаність із податковим законодавством. Відсутність механізмів покарання за недотримання податкового законодавства, що створює додаткові стимули до мінімізації та ухилення від сплати податків взагалі. Проблеми ринку праці, пов'язані з низькими економічними стимулами до офіційного працевлаштування та зростанням рівня безробіття. Відсутність ефективної системи контролю та покарання за неофіційне працевлаштування та неоподаткування заробітної плати. Недосконале грошово-кредитне регулювання, непрозоре рефінансування комерційних банків, гіперактивність держави на позичковому ринку. Невисокий контроль за використанням коштів державного бюджету. Недосконала судова та правохоронна система, низький рівень довіри населення до цих органів

Як побороти тіньову економіку? Внесення змін до законодавчих актів та законів, що регулюють фінансову та банківську діяльність, спрощення процедур щодо здійснення підприємницької діяльності насамперед в інноваційній сфері дозволять мінімізувати тонізацію економічних процесів. Потрібно посилити роль держави у запобіганні реєстрації фіктивних підприємств.

В Україні спостерігається надзвичайно високий рівень тіньової економіки. Така ситуація національної економіки гальмує соціально-економічний розвиток країни, що виявляється насамперед в зростанні безробіття, в інфляційних процесах, в недоотриманні державним бюджетом податкових надходжень, в зниженні реального ВВП, а головне – в зниженні добробуту населення. Тіньова економіка несе негативний вплив і на стан економічної безпеки країни, відбувається зниження економічної активності суспільства, а теж ослаблення соціального захисту населення. Спираючись на досвід різних держав, необхідно здійснювати економічну політику як в Україні, так і в інших економічно нестабільних країнах світу. На жаль, повністю знищити тіньовий бізнес ніяк неможливо. Однак, щоб зменшити обсяги економіки в тіні, необхідно розробляти цілеспрямовану стратегію розвитку національної економіки, за якою повинні бути чесними не тільки уряд, але й народ.

Список літератури:

1. Буглак Ю. М. – Зарубіжний досвід детінізації відносин у підприємницькій діяльності та можливості його використання в Україні
2. Рябченко О. Посилення державного управління – шлях до детінізації економіки // Міліція України . – 1999. – № 1-2. – С. 16-17.
3. Базилевич В. Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки/ Базилевич В., Мазур І//ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ.-2004.-№ 8.-С.36-44.-(Упр. економікою: теорія та практика).
4. Зінов'єв Ф.В. Держава та тіньова економіка. Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво.- 2004.- № 4.
5. Варналій З. С. Шляхи детінізації економіки України та її особливості // Банківська справа. – 2007. – №2. – С.56–57.

УДК 32.019.51

***Р.П. Лециій
З.Г. Гонтар***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ВИКОРИСТАННЯ МАНІПУЛЯЦІЙ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інтернет як засіб маніпулювання свідомістю сьогодні займає життєвий простір, в якому формуються нові форми соціального спілкування. Сучасні вітчизняні та зарубіжні автори приділяють достатньо уваги аналізу різних аспектів ініціації комп'ютерних комунікаційних процесів. Саме Інтернет є засобом маніпуляції (в даному випадку, контролю та управління) свідомістю, коли дизайн повідомлень реалізується шляхом зміни інформації про події або факти за допомогою таких методів, як вигадання фактів, пропаганда, створення панічного або масового психозу .

На сучасному етапі розвитку суспільства Інтернет як сукупність інформаційно-комунікаційних технологій і технологій є глобальним засобом засобів масової інформації, що створює принципово новий інформаційний простір сфери державної політики. Особливістю цього медіа-простору є система горизонтальних інтерактивних зв'язків між суб'єктами, що обмежує принцип ієрархічного управління та централізованого управління. Тобто нові електронні технології, що змінюють доміанти політичної комунікації, сприяють децентралізованій взаємодії елітних і егалітарних груп, що, у свою чергу, ініціює створення неформальних племісцитних механізмів регулювання політико-владних відносин.

Аудіовізуальні ефекти відіграють особливу роль в маніпуляції свідомістю, оскільки поєднання візуального образу з текстом і звуком має значний вплив на свідомість .

Інтернет-технології використовують різні стратегії, засновані на принципах соціально орієнтованого управління, спрямовані на встановлення партнерства з аудиторією на основі технократичної моделі. Слід зазначити, що стратегії, що використовуються в Інтернеті, мають одну мету - здійснення прямих або непрямих впливів на маси людей.

Інтернет-комунікація є важливим інструментом для маніпулювання свідомістю. У сучасному суспільстві інформація є одним з інструментів влади. Маніпуляція свідомістю за допомогою інформації поступово замінюється насильством, довгий час вважалася єдиним інструментом влади. Однак слід зазначити, що сам Інтернет є не лише засобом маніпулювання свідомістю, але й основним засобом обміну інформацією, оскільки маніпулятори є силами, які контролюють всесвітню мережу.

Однією з найважливіших маніпулятивних технологій, безпосередньо в освітньому просторі, є підбір реальних подій для спілкування на інтернет-сайтах (освітлення або приховування інформації) та фальсифікація фактів - спотворення реальності, тобто створення її версій, тобто досягається за допомогою незначних "відхилень" у різних напрямках, більше того, такі відхилення не повинні виходити за межі сприйняття "звичайної" особи, тобто вони повинні бути невидимими і діяти на рівні підсвідомості. Цей метод не використовується тільки тоді, коли його можна виявити. Якщо публічності небажаної інформації не можна уникнути, використовуйте техніку.

Маніпулятивні стратегії досягають своєї мети з урахуванням ряду факторів. Вчені виділяють дві основні групи факторів, що визначають схильність людини до впливу - це внутрішні та зовнішні фактори , які впливають на вибір маніпулятивних стратегій, основними з яких є вибір повідомлень, контекст, в якому вони представлені, ролі коментатора, соціальних чинників та економічних факторів враховуються для забезпечення ефективного маніпулювання впливом на аудиторію.

Гра має важливе значення в контексті Інтернету як засобу маніпулювання розумом для розшифрування уяви та стимулювання. Ігрові моменти використовуються для створення спеціальних методів стимуляції несвідомого, оскільки гра, на наш погляд, є не тільки соціальною або педагогічною або терапевтичною технологією, але і феноменальним явищем буття. У той же час бізнес-гра не має предмету для вивчення, тому ми отримуємо суспільство, що складається з людей з ігровою залежністю.

Висновки. Інтернет можна розглядати як особливий феномен соціальної реальності, а індивідуальне життя людини в сучасному світі і з цієї точки зору може виступати як явище, що суперечить тому, що здатне, з одного боку, розвиток особистості, а на з іншого боку, призводить до пев-

ного відчуження від соціальної реальності. Нові інформаційні технології в цілому, а Інтернет як засіб маніпулювання розумом, є інструментом, який можна використовувати відповідно до поставлених цілей, визначених цілями в сучасному суспільстві.

Список літератури:

1. Пружинин Б.И. Новые информационные технологии и судьбы рациональности в современной культуре (материалы „круглого стола”) // Вопросы философии: Научно-теоретический журнал. – 2009.

2. Автономова Н.С. Новые информационные технологии и судьбы рациональности в современной культуре (материалы „круглого стола”) // Вопросы философии: Научно-теоретический журнал. – 2009.

3. Грачев Г., Мельник И. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно- психологического воздействия- 2009.

УДК 331.58

***О.В. САДОВА
А.В. САМІЛО***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

НЕЙРОМЕНЕДЖМЕНТ: СТИМУЛЯЦІЙНІ ТА ДЕСТИМУЛЯЦІЙНІ МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Розпочнемо з того , як влаштований наш мозок. Як ми знаємо , наука ґрунтується на гіпотезі , що люди можуть сприймати світ об'єктивно. Дослідження мозку доводять , що картина світу кардинально відрізняється від тієї , яку ми собі створюємо. Наші дії занадто часто призводять до протилежних результатів: зворотній зв'язок погіршує ефективність , нагорода та похвала послаблюють мотивацію, а поставлені цілі змушують нас забути про довгострокову перспективу.

Системи наших глибинних переконань створюють цілісний стиль мислення – парадигму. Саме вона структурує наше базове розуміння реальності і визначає спосіб мислення. Дослідження нейробиологів довели, що люди не можуть вибудувати свою парадигму на одній лише логіці – ми взаємодіємо один з одним не завжди раціонально. Об'єктивна логіка – це найкращий спосіб приймати рішення, але і враховуючи почуття.

Як ми мислимо? Сучасне сучасне суспільство, в основному дотримується філософії Аристотеля: ми не можемо впливати на те, що бачимо, і наше бачення є об'єктивне. Тому внутрішній ментальний світ людини до

недавнього часу не вважався гідним вивчення. Наприклад, мотивація людей розглядалася як зовнішній вплив за допомогою "батoga та пряника". Це проста модель дуже сподобалася прагматичним менеджером, але сьогодні світ відходить від таких примітивних понять. Через нашу півсвідомість проходить неймовірна кількість ідей, але на рівень свідомості переходять лише ті з них, які може сприйняти наше ментальне середовище.

Як ми взаємодіємо? При взаємодії з іншою людиною наша поведінка стає обумовленою. Ми повинні врахувати реакцію інших людей, і навпаки. Експерти довели, що найкраща стратегія менеджменту – співробітництво, при якому конкуренція залишається, але здійснюється таким чином, щоб суперники не переграли один одного. Якщо конкурувати постійно, то війна призведе до програшу. Якщо ж ми тільки співпрацюємо, то тим самим підсилюємо конкурентні позиції противників. Такий підхід не зовсім логічний у традиційному менеджменті, але при ставці на довгострокову угоду найбільш вигідний.

Як організувати вплив? Ми боремося за першість і не хочемо нікому підкорятися. Якщо є більше ніж одна група між ними виникне швидше конкуренція, ніж співпраця. Ми знаходимося у постійній боротьбі. Необхідно дати співробітникові максимум відповідальності. Згуртовані групи не можна організувати адміністративно менеджери повинні створити таке середовище, де часті взаємодії призведуть співробітників до ідентифікації з групою. Необхідні умови для цього - просторова близькість, наявність спільних загроз і навеликі розміри робочих груп. Якщо менеджерам вийде створити такі умови, то праця почнеться сама по собі.

Менеджмент навпаки. Відповідно до сучасної нейронауки, найефективнішими топ-менеджерами є ті, хто найменше слідує загальноприйнятим правилам управління. Один із постулатів сучасного нейроменеджменту - орієнтація на внутрішню, а не на зовнішню мотивацію. Численні дослідження довели, що зовнішня критика або ж заохочення людини майже не відбиваються на її продуктивності. Працювати з максимальною самовіддачею можливо лише тоді, коли ми мотивовані внутрішньо.

Заохочення або інший зворотній зв'язок ефективні лише тоді, коли вони цінуються. Ми не можемо повністю вивчити почуття і внутрішній світ людини, тому іноді "батіг і пряник" грають за нами злий жарт. Наприклад, керівник може вважати підвищення зарплати співробітнику на 5% заохоченням, а підлеглий - глибокою образою (це стосується нейроменеджменту). Мозок може запустити особливий розумовий процес: якщо всупереч нашим очікуванням нас не хвалять, ми стаємо агресивними. Тоді винагородою для нас стає можливість помститися кривдникові. Але при отриманні очікуваної винагороди людина відчуває себе щасливою. У цьому випадку вона більш схильна вести себе так, як від неї очікує компанія. А один із найсильніших мотиваторів – скасування покарання, якого очікує робітник.

Сучасна наука нейроменеджменту розуміє, що люди не хочуть, щоб

за кожним їхнім кроком стежили. Необхідно надати робітникові максимум відповідальності. Для цього потрібно використовувати метод Сократа - задавати питання. Щоб дати зворотній зв'язок, варто запитати у підлеглого його думку про свою роботу. Замість того, щоб розповісти алгоритм вирішення проблеми, запитайте у робітника, як він збирається це зробити.

Люди швидше зміняться, якщо мотивація йде зсередини. Так, набагато швидше і простіше дати робітнику прямий наказ. Використання стратегії питань вимагає більше часу і сил. Але в цьому випадку робітники беруть на себе відповідальність та стають менеджерами самих себе. Робітники не працюють на менеджера – це він працює на них. Менеджерам потрібно припинити думати, що вони можуть контролювати чиюсь поведінку за допомогою заохочення чи покарання.

Потрібно стратегічно мислити. Томографи показують, що центр задоволення в нашому мозку розвивається раніше, ніж здатність будувати довгострокові плани. Стратегію потрібно вміти реалізувати. Саме тут проявляється боротьба між короткостроковою винагородою та довгостроковим успіхом. Психолог Джеремі Грей радить створювати історію про бачення майбутнього, яку керівник розповідає спочатку собі, а потім – робітникам. Це викликає внутрішню мотивацію і виводить компанію на загальну енергетичну хвилю.

Лідери ведуть за собою. У традиційному менеджменті управлінець – це сильний, домінуючий, відважний лідер, який не відчуває сумнівів. Дослідження довели, що такий вид авторитарного лідерства затребуваний в кризові часи і в ситуаціях, коли люди звикли до прямих наказів. Майже всю другу половину ХХ ст. великими компаніями керували лідери саме такого типу. Але в довгостроковій перспективі такий стиль лідерства не працює. Жорстокість, залякування, накази можуть працювати якийсь час, але рано чи пізно викличуть агресію. При такому лідерстві немає місця взаємозв'язкам і самостійним рішенням робітників.

У науці нейромеджменту існує поділ стилю лідерства на два типи. Перший – транзакційне лідерство, тобто звичайний обмін. Це робота робітника в обмін на зарплату, стабільне робоче місце, можливість розвитку. Другий тип – трансформаційне лідерство. Тут головне – не рівноцінний обмін, а можливість робітників перейти на новий рівень якості за умови, що вони підуть за своїм лідером.

Трансформаційне лідерство пропонує робітникам реалізувати більш величну мету своєї праці. Такий підхід перевершує транзакційне лідерство за всіма показниками – за загальним результатом, проміжним успіхам, продуктивності. Трансформаційні лідери використовують кілька правил: 1.ЗРУШИТИ ПАРАДИГМУ(допомогтися чогось від людей можна лише змінивши їх уявлення про світ 2.УПРАВЛЯТИ КОЛЕКТИВНО (участь співробітників в управлінні та прийнятті рішень підвищує як ефективність, так і задоволеність.)3.НАМАЛЮВАТИ НАДИХАЮЧУ КАРТИНУ СВІТЛОГО МАЙБУТ-

НЬОГО (чим відчутніша картина майбутнього, тим сильніше її вплив на публіку.) 4.СТВОРИТИ ФОКУС УВАГИ І СИТУАЦІЮ НЕВІДКЛАДНОСТІ (завдання лідера забезпечити зосередження людей на моментах, критично важливих для успіху.) 5.РОЗПОВІСТИ ІСТОРІЮ (трансформаційний лідер пропонує людям свою контррозповідь, яка повинна бути більш привабливою, ніж історія, яку люди в даний момент розповідають самі собі.)

Наш світ ментальний та індивідуальний. Найчастіше нас вражає чуже бачення реальності. Але варто лише змінити кут зору – і наш підхід стане набагато ефективнішим. Потрібно визнати кожній людині мислячу істоту, яка діє на власний розсуд.

Починати змінювати підхід до нейроменеджменту потрібно з себе й з свого мислення, а вже потім - удосконалюватися в самому інтелектуально складному вимірі нашого життя - взаєминах з іншими людьми. Тому в сучасному світі менеджери не застосовують "метод батога та пряника".

Як освоїти цю інформацію? Тільки за допомогою регулярних тренувань – зробити такий підхід до управління своєю розумовою звичкою.

Список літератури:

1. "Нейроменеджмент" Чарльз С. Джейкобс.
2. "Нейроменеджмент : як створити команду професіоналів з допомогою знань нейробіології" Комп'ютер.
3. "Мотивація на 100 %" Світлана Іванова.
4. M.MANAGEMENT.COM.UA.
5. "Нейробіологія і неологічний менеджмент" Євген Пенцак.

УДК 338.24.01

***І.А. СКОВРОН,
М.Я. КУПЧАК***

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

СПРОЕКТОВАНИЙ МЕХАНІЗМ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Основна властивість світу, у якому економічна теорія почуває себе затишно, це рівновага і стабільність. Будь-яка система прагне до стабільного стану і хоче уникати хаосу. Однак закони діалектики говорять про зворотне становище. Стабільність не може існувати сама по собі, без хаосу, без кризи.

Стабільний стан і криза виступають постійними складовими в розвитку будь-якої системи. Дотепер, на кризу реагували тільки з її появою, а іноді, тоді коли надзвичайна ситуація ставала реальністю і назривала катастрофа. Але тепер існує інший підхід, інша система на те, як необхідно діяти в передкризових ситуаціях. Зараз у діях організації частіше використовують стратегію попередження кризи.

Менеджеру необхідно вміти передбачати причини та джерела виникнення проблемних ситуацій та мати заздалегідь спроектований механізм їхнього розв'язання для того, щоб якщо і не досягти поставленої мети, то хоча б не мати значних втрат.

Тобто, менеджер в кризових ситуаціях повинен швидко і адекватно реагувати на розвиток подій, що склалися. Висококваліфікований менеджер не пропустить жодного кроку проблеми й ухвалення рішення, суть яких зводиться до наступного: вивчити ситуацію, провести аналіз підприємства, визначити мету, зібрати факти, врахувати та оцінити можливі способи дій, оцінити можливі наслідки передбачуваних дій, прийняти рішення і втілити його у життя, слідувати і координувати реалізацію рішень, підвести підсумки і дати оцінку виконуваних дій.

Існує таке поняття, як антикризове управління - це управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз його симптомів, заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання його факторів для наступного розвитку.

Менеджер з антикризового управління повинен володіти такими особистими якостями, як: високий професіоналізм у таких галузях, як фінансовий менеджмент, економіка, маркетинг, менеджмент, господарське право, досвід практичної діяльності, ініціативність, спроможність до активних дій щодо виведення підприємства з кризи, незважаючи на окремі невдачі, промахи і неефективність рішення, творчий підхід, спроможність до побудови нестандартних бізнес-схем і програм, бізнес-інтуїція, спроможність до передчуття одержання прибутку і досягнення поставленої мети, висока відповіда-

льність за доручену справу, вміння працювати в команді, прислухатись до думки фахівців підприємства і бути їх лідером, високі морально-етичні якості, відповідальність за використання конфіденційної інформації.

Отже, термін криза означає різкий перелом, тяжкий перехідний стан, крайня точка падіння, гостра нестача, невідповідність. Кризу треба розглядати як переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін.

Криза, змінює життєдіяльність системи, тобто порушує її стійкість, різко її оновлює. Тому, очисна сила кризи потрібна системі не менше, ніж спокійне безтурботне життя. Це дві сторони однієї медалі, одне не може існувати без іншого, це свого роду закон єдності та боротьби двох протилежностей. Без боротьби – немає розвитку.

Причини кризи можуть бути зовнішніми і внутрішніми. Перші пов'язані з тенденціями і стратегією макроекономічного розвитку чи розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні, а другі – з ризикованою стратегією маркетингу, внутрішніми конфліктами, недоліками в організації виробництва, недосконалістю управління, інноваційною й інвестиційною політикою.

У розумінні кризи велике значення мають не тільки її причини, але й різноманітні наслідки: можливе відновлення організації чи її руйнування, оздоровлення чи виникнення нової кризи. Наслідки кризи пов'язані з двома факторами: його причинами і можливістю управління процесами кризового розвитку. Різні наслідки кризи визначаються не тільки її характером, але й антикризовим управлінням, що може чи пом'якшувати кризу, чи загострювати її. Можливості управління в цьому відношенні залежать від мети, професіоналізму, мистецтва управління, характеру мотивації, розуміння причин і наслідків, відповідальності.

Отже, кризові ситуації можуть бути пов'язані з неправильно організованою роботою як цілого підприємства, так і його структурних підрозділів. Кожне підприємство у своїй діяльності переживає кризові ситуації, але кожне по-різному. Набагато простіше боротися зі щойно виявленою кризою, яка ще не завдала підприємству значних втрат, ніж з кризою, яка вже захопила ціле підприємство.

Криза – це об'єктивне явище в соціально-економічній системі і в основі її функціонування та розвитку лежить керована діяльність людини. Бажання ефективно управляти економічною системою може виражатися в прагненні розширювати сферу управління, тобто знижувати частку некерованих процесів.

Можна допустити, що в майбутньому людина взагалі виключить кризи в розвитку соціально-економічних систем, а сьогоднішні кризи тільки характеризують рівень розвитку людини, недолік знань, недосконалість управління.

Криза – це крайнє загострення протиріч в організації, що загрожує її життєстійкості в навколишній середовищі. Якщо вчасно не виявити кризу,

то вона буде розвиватися, прогресувати і може виникнути загроза банкрутства підприємства.

Подолання кризи – це керований процес. Про це свідчить багато криз, що відбувалися в історії розвитку людства, виробництва й економіки. Успіх управління залежить від своєчасного виявлення кризи, визначення симптомів її настання.

Незначні кризи необхідні для підприємства тому, що вони змінюють тенденції життєдіяльності системи, тобто порушує її стійкість, радикальним чином її оновлює. Незначні кризи зміцнюють підприємство, підвищують кваліфікаційний рівень персоналу з антикризового управління.

Список літератури:

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : Навчальний посібник. – Київ : ЦУЛ, 2003р.
2. Мошек Г. Є., Гомба Л. А., Піддубна П. П. Менеджмент підприємства : Підручник.-Київ : КНТЕУ, 2002 р.
3. Школа І. М. Менеджмент туристичної індустрії : Навчальний посібник. – Чернівці, 2003 р.

УДК 316.46

Ю.І. СОСНОВСЬКИЙ, А.В. САМІЛО

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЛІДЕРСТВА НА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лідерство – це здатність чинити вплив як на окрему особистість, так і на групу, спрямовуючи зусилля на досягнення цілей організації; соціально-психологічний процес у групі, побудований на вплив особистого авторитету людини на поведінку членів групи. При цьому під впливом розуміють таку поведінку людини, яка вносить зміни в поведінку, стосунки, відчуття іншої людини. Вплив можна надавати через ідеї, усне і письмове слово, через навіювання, переконання, емоційне зараження, примус, особистий авторитет і приклад.

Для досягнення найвищих цілей на фірмах чи підприємствах не достатньо мати якісну продукцію. Важливу роль тут відіграють люди, які прагнуть стати лідерами в своїй справі чи просто в колективі. Прагнення до першості спонукає їх до знаходження й винайдення нових підходів до того чи іншого питання. Тому, завдання керівника полягає ще й в тому, щоб у його підлеглих викликати потяг до лідерства. Для цього необхідно знати тонкощі людської поведінки в колективі і психологічні особливості колек-

тивної роботи. Саме тому, на сьогоднішній час є актуальним дослідження даної теми.

Лідерство може бути:

- конструктивним (сприяє здійсненню цілей організації);
- деструктивним (формується на базі прагнень, що завдають шкоди організації);
- нейтральним (не впливає безпосередньо на ефективність діяльності).

Системна теорія лідерства розглядає лідерство як процес організації міжособових відносин у групі, а лідера – як суб'єкта управління цим процесом. При такому підході лідерство інтерпретується як функція групи, і тому вивчати його треба з точки зору цілей і завдань групи, хоча не можна ігнорувати і структуру особистості лідера.

Теорії лідерства:

- Концепція фізичних якостей (високий зріст, вага, сила) не підтвердилася. Навпаки, часто лідер буває малого росту, малої фізичної сили.
- Концепція інтелігентності передбачає, що лідерські якості пов'язані з вербальними та оціночними здібностями особистості. На цій основі робиться висновок, що наявність зазначених особистісних якостей передбачає управлінський успіх.
- Згідно концепції рис лідер володіє певними властивостями, рисами, завдяки яким він і висувається в лідери. Йому притаманні такі психологічні якості, як впевненість в собі, гострий і гнучкий розум, компетентність (доскональне знання своєї справи), сильна воля, вміння розуміти особливості психології людей, організаторські здібності.
- Лідером може бути людина яка відповідає визначеним якостям: чесність, інтелект, стійка увага, допитливість, здатність розуміти людей, контроль за емоціями, впевненість у собі, скромність у побуті, ерудованість.

Відомо багато якостей, властивих визнаному лідерові і всі вони дуже різні:

- Далекоглядність :
- Лідерові потрібно вміти визначати цілі і пояснювати їх зміст іншим.
- Розважливість
- Цю якість важко визначити або виміряти, але вона безсумнівно, властива лише визнаному лідерові. Уміння об'єктивно оцінити якості своїх підлеглих і зробити все, щоб вони могли в повній мірі застосувати їх у спільній справі.
- Рішучість

Оскільки лідер прокладає нові шляхи в бізнесі і приймає на себе весь можливий ризик, то саме він частіше, ніж хто інший, зазнає поразки у своїх починаннях. Тому важливо вміти встати після поразки, а кожную невдачу розглядати як частину навчання.

- Безжалісність

При необхідності лідерів доводиться діяти безжалісно. Цілі організації вище за все, і рішучість, з якою діє лідер, є гарним показником здоров'я фірми. Безжалісність – це не обов'язково жорстокість або нечутливість. Моральні та етичні принципи лідера становлять важливу частину його впливу на організацію, і якщо більшість співробітників вважає ці принципи розумними, будь-які дії лідера будуть сприйняті ними у сприятливому світлі.

– Самопізнання

Багато лідерів настільки ексцентричні та егоїстичні, що іноді нагадують скоріше політика або революціонера, але це може убити найкращі наміри лідера домогтися довіри своїх співробітників. Тому для лідера надзвичайно важливі такі риси, як уміння зрозуміти причини того, що він робить, оцінити свої переваги та недоліки, робити висновки як з успіхів так і з невдач.

– Особисті здібності

Лідер повинен уміти говорити і слухати. Йому варто навчитися встановлювати і підтримувати коефіцієнт корисної дії співробітників. Лідерів потрібно знати мотиви людей, знати як заохочувати і як при необхідності зробити їм зауваження. І, нарешті – але не в останню чергу – він повинен відчувати, коли втручатися а коли краще залишитися осторонь, іншим словом, уміти передавати іншим частину своїх повноважень.

Лідерство:

- Вплив на групи людей, який сприяє досягненню ними загальних цілей;
- Міжособистісна взаємодія, яка проявляється в певній ситуації за допомогою комунікаційного процесу;
- Можливість впливати на особу або групу людей для досягнення високих цілей організації
- Процес організаційного прийняття рішення;

Лідери були необхідні людству завжди. Це поняття бере свої початки ще з первісних часів, коли тільки починався процес державотворення: групи людей об'єднувались в общини, а лідером ставав найсильніший. Тоді лідерство було синонімом влади. З того часу пройшло вже дуже багато років, у сучасному світі змінились цінності та пріоритети людства. Тепер лідером вважається не найсильніший фізично, а той, хто може згуртувати команду навколо однієї мети та досягти успіху.

На мою думку, бути успішним керівником – рівноціннесправжньому лідеру, а саме:

- Вплив керівника ґрунтується на владі і її джерелах, лідерство ґрунтується на процесі соціального впливу і на взаємодії в організації.
- Управління передбачає взаємозв'язок "керівник – підлеглий", лідерство – "лідер – послідовник"
- Керівник є в першу чергу формальним лідером, але саме лідерство визначає наявність неформальної основи. Можна бути керівником і не бути лідером.

- Лідерство відрізняється від керівництва меншою стабільністю, тому що залежить від настрою групи, характеру ситуації і не підкріплено, на відміну від керівництва, системою правових санкцій;
- Процес управління визначається не тільки внутрігруповими, але й зовнішніми обставинами (наприклад, зв'язками з іншими організаціями), тоді як лідер вирішує тільки проблеми, що виникають у групі;
- Лідер діє усередині групи, а керівник зв'язує групу з іншими соціальними системами.

Книжкові полиці весь час поповнюються книгами на зразок «Як стати лідером», а в соцмережах активно рекламуються відповідні тренінги, що обіцяють зробити з вас лідерів всього за тиждень. Не знаю, наскільки це ефективно, але я точно впевнена, що лідерами не народжуються. Звичайно, деяким людям це дається легше, аніж іншим, адже вони мають якісь певні лідерські задатки, але необхідно пам'ятати, що успіх – це 1 відсоток таланту, а 99 – праці, тому лідер – людина цілеспрямована та наполеглива, яка вміє працювати над собою й знає, чого хоче.

Шлях до успіху завжди тернистий, сповнений випробувань та розчарувань. Тут головне не піддаватись впливу емоцій, не дозволяти різним несподіванкам вивести вас із себе.

Справжній лідер – це той, хто йде до кінця, хто завжди зберігає спокій і віру у власні сили, не дозволяє емоціям заволодіти ним та чинити вплив на його дії та вміє швидко приймати рішення навіть у найекстремальнішій ситуації.

Працювати в команді досить важко, а змусити команду працювати – ще важче. Необхідно вміти знайти індивідуальний підхід до кожного члена команди, підтримати, надихнути, мотивувати.

Лідерство – дуже відповідальна справа, і, хоча часто означає впливовість та визнання, далеко не кожен зважиться на це, адже лідер несе відповідальність за свої дії більше аніж будь-яка людина, від його рішень залежить не лише його успішність, а й успішність всієї команди.

Висновок: лідер – це той, хто може з натовпу зробити колектив, об'єднаний спільною метою, і привести його до успіху. Лідер має бути врівноваженим, відповідальним, наполегливим та впевненим у собі, він повинен уміти спілкуватися з людьми, надихати їх, мотивувати, мати хороший авторитет.

Список літератури:

1. Скібіцька Л.І. «Лідерство та стиль роботи менеджера», 2004 р.
2. Р. Ділтс, «Навыки эффективного лидерства», 2001 р
3. [Електронний ресурс]. – <https://studme.com.ua/default.htm>

**О.М. СТЕПЧУК
Р.С. ЯКОВЧУК**

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

У процесі управління кризовий менеджмент служить додатковим інструментом вирішення складних і нестандартних ситуацій. Історія кризис-менеджменту почалася як наслідок виникнення недобросовісної конкуренції, яка виходить не тільки за рамки загальноприйнятої моралі і ділової етики, а й закону. Тобто, коли конкурентні стратегії виходять за загальноприйняті рамки і перетворюються з випадкових речей в закономірність, ситуацію може врятувати тільки кризовий менеджмент [1].

Проблеми ефективного та адекватного захисту населення, яке постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій (НС) є одним з актуальних завдань цивільного захисту, що зумовлено двома причинами факторами: по-перше, зростанням частоти та важкості НС, по-друге, виникненням нових типів НС, зокрема соціально-політичного характеру, що потребує особливого характеру організації процесу ліквідації наслідків НС. Кризовою слід вважати ситуацію, що є деяким викликом суспільним уявленням про належний стан речей, традицій, цінності, захищеність, безпеку або цілісність держави. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України НС – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності. Масштаби і наслідки ймовірної НС визначаються на основі експертної оцінки, прогнозу чи результатів модельних експериментів, проведених кваліфікованими експертами. Залежно від отриманих результатів розробляється план реагування на загрозу виникнення конкретної НС [2].

Управління в надзвичайній ситуації полягає у постійному керівництві з боку органу управління та уповноваженого курівника з ліквідації надзвичайної ліквідації залученими службами і силами та в організації виконання завдань із ліквідації НС або її наслідків. Основними заходами для подолання кризових ситуацій є: підтримання високого рівня морально-психічного стану особливого складу та постійної готовності до дій; завчасне планування дій сил; безперервний збір та вивчення даних про обстановку в районі НС; своєчасне прийняття рішень та доведення їх до підлеглих;

організація та забезпечення безперервної взаємодії; організований збір та евакуація населення із зони НС; підготовка сил і засобів до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, пов'язаних із ліквідацією НС; організація всебічного забезпечення сил і засобів; контроль за своєчасним виконанням заходів і завдань підлеглими та надання їм необхідної допомоги. Кризовий менеджмент та управління НС часто передбачають взаємодію між органами державного управління та іншими організаціями. У цьому відношенні ключову роль відіграє здатність скоординувати зусилля в проведенні спільних оперативних дій та у забезпеченні зв'язків. Досвід свідчить про те, що налагоджування зв'язків за умов НС і кризових ситуацій може бути виключно складною справою, яка може потягнути за собою серйозні наслідки для державних установ і службовців. Переривання в комунікаційних каналах зв'язку як у самій системі так й ззовні здатні викликати сум'яття та безлад, що зменшують здатність керувати ситуацією. Кризові ситуації та НС здатні впливати як негативно, так й позитивно на професійну й громадську репутацію установи. У тому, та в іншому разі установа повинна бути спроможна засвоїти рефлексивний компонент таких ситуацій, не перебуваючи ні в стані самозаспокоєності, ні в стані паралізуючого страху перед можливим повторенням таких ситуацій. Досвідчене керівництво не втрапить можливості провести формалізований аналіз ситуації та встановити позитивні й негативні моменти, не припускаючи зведення проблеми до пошуку винних, а зміщуючи акцент на задачах підвищення організаційної готовності до можливого повторення подібних ситуацій [3].

Список літератури:

1. Інтернет ресурс: <http://moyaosvita.com.ua/menedzhment/krizovij-menedzhment/>
2. Реагування на надзвичайні ситуації: Навч. посібник. – К.: Вид-во «Бланк-Прес», 2014. – 206 с.
3. Кризовий менеджмент та принципи управління ризиками в процесі ліквідації надзвичайних ситуацій: монографія / С.О. Гур'єв, А.В. Терент'єва, П.Б. Волянський. – К.: [б. в.], 2008. – 148 с.

УДК 338.2

СТРУК А.В., А.В. САМІЛО

УСПІШНИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ

Для підприємців і менеджерів «нового часу» ринок стає сприятливим середовищем для існування та досягнення справжнього успіху. Такі ділові люди, що відповідають професійним вимогам, знають свою справу і володіють правилами ринкового механізму. Ринок, безумовно, суттєво змінив їхній життєвий уклад, змусив адаптуватися до всього незвичайного, прогресивного.

Мати власний бізнес – це престижно, крім того багато людей просто не можуть працювати за наймом, оскільки їх дратує повна відсутність свободи і регулярне підпорядкування керівництву. Власна справа приваблює людей можливістю отримати майже необмежені доходи. У цьому випадку все залежить від дій і вчинків самого бізнесмена. Бізнес вимагає від учасника постійного напруження вольових, психологічних і професійних здібностей особистості. Він дає можливість заробити більше, ніж на державному підприємстві. Але завжди присутній ризик втратити власні заощадження та час.

Деяким людям провадження бізнесу просто не рекомендується, оскільки вони не мають досвіду, не розуміються на маркетингу, менеджменті, податковій системі, фінансових операціях, оформленні бухгалтерських звітів, рекламі та миттєво пускають гроші «на вітер». Багато хто розуміє, що саме діловій людині призначено розвивати економіку, від якої залежить добробут всього суспільства.

Ділова людина змушена набувати нових знань, вмій і навичок. До них, в першу чергу, слід віднести: • оволодіння новою термінологією, правилами партнерських і маркетингових відносин, комерційним мисленням; • уміння розумно ризикувати, швидко приймати своєчасні управлінські рішення, «робити гроші» чесним Шляхом і вигідно вкладати їх у перспективну справу; • надбання впливових знайомств, престижних і надійних клієнтів та партнерів; • формування позитивного іміджу, віри в успіх своєї діяльності, в її користь для себе, близьких, суспільства; • оволодіння мистецтвом стосунків з владними структурами, засобами масової інформації, партнерами, клієнтами, громадськістю, найнятим персоналом; • виховання в собі ділової етики, об'єктивного сприйняття й оцінки критики; • готовність «тримати удар», уміння керувати своїми емоціями, перемагати стрес і діяти цілеспрямовано та наполегливо.

Також, слід розглянути якості, якими повинен володіти кожен підприємець. До них належать:

Далекоглядність. Слід навчитися передбачати те, що може статися в недалекому майбутньому. Мається на увазі вміння бачити картину свого бізнесу загалом, а також вміння передбачати дії колег по роботі, клієнтів і партнерів. Щоб досягти цього вам доведеться весь час аналізувати ті проце-

си, які відбуваються всередині вашого нового бізнесу. Це вміння допоможе вам у майбутньому уникнути різних неприємностей, в які зазвичай потрапляють недосвідчені підприємці.-

Відповідальність-Це, мабуть, найголовніша риса, без якої просто неможливо побудувати успішний бізнес. Відсутність бажання на себе брати будь-яку відповідальність є головною причиною вибору багатьма людьми різної роботи за наймом. Оскільки на такій роботі необхідно робити те, що скаже начальство, на яке і лягатиме основна відповідальність. Якщо ви точно хочете створити свою власну справу, тоді ви повинні відповідати за кожен свій зроблений крок. Крім того, вам доведеться відповідати не тільки за свої дії, а також за своїх співробітників. Тим людям, які вважають за краще перекладати свою відповідальність на оточуючих краще зовсім не займатися ніяким бізнесом.

Спостережливість – ще одна не менш важлива риса, якою повинен володіти кожен підприємець. Він повинен весь час бути в курсі всіх подій, що відбуваються навколо. Він повинен першими знаходити і помічати всі перспективні ніші для створення свого нового бізнесу або для того, щоб розширити свій старий бізнес. Намагайтеся аналізувати поведінку своїх клієнтів. Так ви зможете набагато швидше створювати нові послуги та продукти з мінімальною кількістю витрат для просування їх на ринок.

Обережність. Звичайно кожен підприємець повинен бути рішучим у своїх рішеннях, але в той же час потрібно дотримуватися обережності, оскільки створюючи бізнес не можна нікому довіряти повністю. Тільки одне неправильне рішення і невірний крок, неправильно підписаний договір - може бути першою причиною повного розорення вашого бізнесу. Саме тому намагайтеся бути дуже обережними, але в той же час не потрібно довго затягувати з обдумуванням.

Рішучість. Саме ця риса характеру відрізняє кожного гарного підприємця, від звичайних мислителів, які тільки щодня фантазують з приводу створення свого бізнесу, але не бажають приступати до рішучих дій. Кожен успішний бізнесмен повинен вміти приймати правильні рішення, і в цьому випадку не обійтися без твердої рішучості.

Оригінальність. Кожен раз починаючи свою нову справу задумайтеся над тим, чим ваші послуги або продукти відрізняються від ваших конкурентів. Щоб бути оригінальним вам зовсім не обов'язково придумувати щось кардинально нове. У деяких випадках буде цілком достатньо взяти вже існуючий продукт або послугу і зробити суттєві доопрацювання.

Гнучкість. Якщо щось у вашому новому бізнесі пішло не так, тоді спробуйте подивитися на ситуацію з іншого боку і змініть траєкторію свого шляху. Якщо клієнти говорять про якісь недоліки вашого продукту, тоді підлашуйтеся під їх думку і за короткий термін запропонуйте їм свій до-

опрацьований варіант. Таким чином, ви і ваш бізнес повинні бути гнучкими, пристосовуватися до нових умов сучасного ринку.

Зосередженість на головних цілях. Ця риса є дуже важливою і її відсутність може привести ваш бізнес до повного краху. Більшість початківців бізнесменів вважають, що створюючи бізнес потрібно працювати не покладаючи своїх рук. З одного боку, це звичайно правильно, але в цьому випадку слід ще додати, що потрібно виділяти те, над чим слід працювати перш за все. Оскільки ви можете працювати цілодобово без відпочинку, але при цьому не побачити позитивного результату. Всі незначні і дрібні справи, зазвичай займають багато нашого часу. Тому постарайтеся проаналізувати всю свою роботу і змінити все в кращу сторону.

Цілеспрямованість. Саме такою рисою повинен володіти кожен починаючий підприємець, оскільки без нього інше можете втратити свою актуальність. Цю рису характеру потрібно в першу чергу розвивати в самому собі. Всі відомі підприємці та бізнесмени були фанатами своєї справи. Вони займалися бізнесом, спотикалися, падали, вирішували свої проблеми, потім піднімалися і йшли далі. Вони не тільки долали всі перешкоди, але й не збивалися зі свого шляху. Таким чином їм вдалося досягти неймовірних висот у бізнесі.

Новаторство. Ви повинні навчитися швидко пристосовуватися до всіх змін на сучасному ринку, а також поступово вводити у свою діяльність нові технології. Наприклад, в наш час не всі приватні підприємці та великі компанії використовують всі можливості Інтернету. І даремно, оскільки це найкращий канал для проведення маркетингових компаній, залучення нових клієнтів, а також здійснення продажів.

Підприємця бачать як людину, що має логічне мислення, комерційний склад розуму і боїться не великих витрат, а невеликих прибутків, не шкодує коштів на розвиток системи комунікацій, володіє гострим відчуттям новатора і не втрачає можливість використати перспективну ідею, перетворює на реальність принцип «сьогодні – ідея, завтра – капітал», володіє інформацією і добре орієнтується в ситуації на ринку власної продукції (послуг). Він повинен знати сучасну економічну та правову реальність і знаходити в ній передумови для розвитку своєї справи. Діловій людині необхідні знання психології партнерських відносин, комунікабельність, вміння «захопити» клієнтів і «робити гроші», розумно керуючи ними.

Список літератури:

1. <https://msb.aval.ua/news/?id=24647>
2. <https://msd.in.ua/osobistist-pidpriyemcy-a-ta-jogo-dilovi-yakosti/>

УДК 338.246

С.М. СУЛИГА
О.В. ПОВСТИН*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***ОСНОВНІ АСПЕКТИ КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

В сучасних умовах глобального зростання природних, економічних та соціальних катаклізмів, все частіше використовується кризовий менеджмент. В усьому світі науковці та фахівці розробляють нові методи для попередження, пом'якшення та запобігання кризових ситуацій різних масштабів.

Кризовий менеджмент (кризове управління, антикризове управління) можна охарактеризувати, як напрям діяльності служби, завданнями якого є: прогнозування кризових ситуацій і розробка стратегій їх стримування, управління процесом комунікації в умовах кризи, запобігання поширенню дезінформації, нейтралізація чи мінімізація наслідків кризи.

Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі. Для того, щоб запобігти кризі, потрібно ефективно управляти економічною системою.

Ознаки антикризового менеджменту:

- гнучкість і адаптивність – найчастіше застосовується при матричній системі управління;
- здатність прийняття неформального управління, наявність терпіння й впевненості керуючого;
- диверсифікованість менеджменту – пошук нових типологічних ознак, необхідних у складній ситуації;
- зниження централізму з метою забезпечення миттєвого реагування на кризові явища;
- посилення інтеграційних процесів, що дозволяє більш повно й точно використовувати потенціал компетенції [1].

Антикризове управління – це спеціальним чином організована система управління, яка має комплексний системний характер, націлена на найбільш оперативне виявлення ознак кризи та створення відповідних передумов для своєчасного їх подолання. Ця система спрямована на створення умов для швидкої реакції на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, що сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень, формуванню стратегічних цілей, розробці і впровадженню інвестиційних проєктів.

Аналіз наукових джерел дозволяє виділити наступні етапи кризового менеджменту:

- підбір робочої групи, розробка плану графіку, формування інформаційної бази, необхідної для розробки антикризової програми;
- діагностика і прогнозування кризової ситуації та кризового стану,

- оцінка масштабів кризи;
- опрацювання версій і гіпотез щодо шляхів подолання кризових явищ, уточнення і поглиблення реалістичності планів подолання кризи;
- уточнення антикризової моделі управління;
- моніторинг зовнішніх і внутрішніх чинників.

Кризові ситуації можуть бути пов'язані з неправильною організацією роботи, як цілісної системи. На думку дослідників, кожна криза унікальна і потребує специфічного вирішення проблеми та дій, та частина кризового реагування може бути запланована, а отже, відпрацьована і заздалегідь підготована у вигляді конкретних стратегій, за допомогою яких організація здатна ефективніше долати кризові загрози. Подолання кризи - це керований процес. Про це свідчать багато криз, що відбувалися в історії розвитку людства, виробництва і економіки. Успіх кризового управління залежить від своєчасного виявлення кризи і аналізу причин її настання.

Світовий досвід переконує, що криза – це нормальний етап розвитку будь якої системи, проте вона несе в собі серйозні загрози. У цьому зв'язку актуальності набирає питання вдосконалення антикризового управління суб'єктами господарювання з метою своєчасного розпізнавання кризових явищ та закладення основ для подальшого зростання економічної безпеки в довгостроковій перспективі [2].

Список літератури:

1. Карпунь І.Н. Антикризові заходи на підприємстві: управління, стратегія, цілі та завдання: монографія / І. Н. Карпунь – Львів: «Магнолія-2006», 2008. – 440 Менеджмент підприємства в кризових ситуаціях.
2. Шатун В.Т. Антикризовий менеджмент як важливий чинник економічної безпеки держави/ Електронний ресурс:
file:///C:/Users/User/Downloads/Grani_2013_11_24%20(3).pdf

З М І С Т

СЕКЦІЯ 1
УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Антонюк М. С., Кришгаль Т. М. РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	3
Барчишин В.В., Кіт Л. Я. ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ У СЛОВАЧЧИНІ	6
Бойко М.М., Івануса А.І. ПРОЕКТНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ НА ОБ'ЄКТАХ МАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ ЛЮДЕЙ	7
Борисов О. О., Кофанов О. С., Кофанова О. В. МОДЕЛЮВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ МІСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ, ЩО ПРИЛЯГАЮТЬ ДО АВТОДОРОГ	10
Гайдученко А.О., Москалюк А.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ПРОЕКТАХ ОХОРОНИ ПРАЦІ	14
Горошак К. О., Фірман В. М. ІНТЕГРАЦІЯ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В КОРПОРАТИВНУ КУЛЬТУРУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКУ ВИРОБНИЦТВА	17
Грех Л. А., Гонтар З.Г. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	20
Грунт Р., Гонтар З.Г. СИТУАЦІЙНА ЕТИКА В МЕНЕДЖМЕНТІ	23
Гудима О. Ю., Купчак М. Я. МЕНЕДЖЕР: РИСИ ОСОБИСТОСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ	25
Гук І.В., Саміло А.В. МОТИВАЦІЯ- ЩО ЦЕ? ЧОМУ ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ ТАКЕ ВАЖЛИВЕ?	28
Дутканич В.С., Фірман В.М. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ	30
Лукавська Н.О., Злуніцина Т.І., Фірман В.М. НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ В БОЛГАРІЇ	33
Іващишин О.М., Харчук А.І. АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ	36

Калиневич О.О., Фірман В.М. ПРОБЛЕМИ ЗБЕРІГАННЯ ТА УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ.....	39
Карпінська Т.О., Марченко К.О., Фірман В.М. УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВОЮ БЕЗПЕКОЮ В БОЛГАРІЇ.....	42
Коваль Х.Р., Саміло А.В. МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОБЛЕМ ТА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	44
Король Н. Т., Галаджун Я. В. ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ	46
Кушнір Ю.О., Харчук А.І. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПІДРОЗДІЛАХ СЛУЖБИ ЦЗ	48
Ляшенко В. В., Анопій В. Г., Третяк О. І. ВИКОРИСТАННЯ ДАТЧИКІВ ГАЗУ НА БАЗІ RASPBERRY PI.....	51
Малець Д. Р., Купчак М. Я. НАТИВНА РЕКЛАМА: СТВОРЕННЯ БЛЫШ ПРИРОДНОГО І МЕНШ НАВ'ЯЗЛИВОГО РЕКЛАМНОГО ЗВЕРНЕННЯ.....	53
Малихін, В.В., В. С. Чубань АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ПОЖЕЖИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ.....	55
Мельник О. М., Шелеп М. І., Третяк О. І. ЗАЛЕЖНІСТЬ БЕЗПЕКИ ВІД КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ	58
Михайленко С. В., Івануса А.І. МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПРОЕКТАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	61
Михайлова В. В., Фірман В. М. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В ПОЛЬЩІ	64
Орлова Н.С., Фірман В.М. ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ.....	69
Павлюк О.С., Гонтар З.Г. ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	71
Прохира А.-М. Ю., Гонтар З.Г. ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НА МАЙБУТНІЙ УСПІХ В ПОЧИНАННЯХ.....	74
Ренкас В.О., Харчук А.І. ОСОБИСТІТЬ КЕРІВНИКА В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	76

Рожко Д.К., Харчук А.І. СКЛАДОВІ КУЛЬТУРИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	78
Середенко О. В., Грабарський С. І., Петришин Р. С. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SMART HOUSE ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ПРАЦІ ОФІСНОГО ПЕРСОНАЛУ	81
Соколова М. К., Гонтар З. Г. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.....	83
Стахів І. Є., Гонтар З. Г. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	86
Суть І.В., Харчук А.І. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	88
Тис М. Б., Янчук Ю. В., М. Я. Купчак ПРОБЛЕМА ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СВІТІ...90	
Тигоренко В.С., Харчук А.І. РИЗИКИ НЕБЕЗПЕКИ В МІСЦЯХ МАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ ЛЮДЕЙ.....	92
Фальковська І., Вітер О.М. ВПЛИВ ШОУ-БІЗНЕСУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ ...94	
Халявін С.Б., Тесленко П.О. ІТ-ОСОБЛИВОСТІ У НАВЧАННІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ.....	96
Чичка В. В., Дулгерова О.М. ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ТА ПІДРОЗДІЛАХ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	99
Шидлівська І. І., Цимбала М. Р., Купчак М. Я. ФІНАНСОВІ ПРИНЦИПИ ГЕНРІ ФОРДА ЯК ВИДАТНОГО МЕНЕДЖЕРА.....	101
Яким Х.Р., Повстин О.В. УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ	104

СЕКЦІЯ 2 ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Адамська Є.О., Матвій-Лозинська Ю.О. THE LIQUIDATION OF THE INF TREATY AS A GLOBAL THREAT	107
Васильцова О. А., Верхола Ю.В. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	110

Васильцова О. А., Броневицька О. М. ОСОБЛИВОСТІ ЕКСТРУМАЦІЇ ТРУПА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	113
Вдовиченко Є. М., Бесага І. В. ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОРГАНІЗАЦІЮ «ТЕРОРИСТИЧНИХ ТАБОРІВ».....	116
Волошина О.В., Хитра О.Л. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ.....	119
Воят Б., Дорош Л.О. SECURITY INITIATIVES OF THE EUROPEAN UNION IN MODERN COMPETITIVE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS.....	122
Гончарук К.А., Мазурак Б.І., Костовська К.М. ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СВОЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ.....	124
Живко О.В., Шегинський І.І., Вольних А.І., Живко З.Б. ОЦІНЮВАННЯ МАЙНА ТА МАЙНОВИХ ПРАВ ТА СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ.....	126
Завітій М. О., Купчак М. Я. ПРОБЛЕМА МИРУ І РОЗЗБРОСННЯ.....	130
Зварич Н., Верхола Ю.В. СТОРОНИ В ДОГОВОРІ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ).....	132
Копачинський Т.С., Сукмановська Л.М. СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ.....	135
Костенко І.М., Штейн П.В. ОРГАНІЗАЦІЙНО ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ.....	138
Красноворонка Н.Т., Харчук А.І. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	140
Моніна Т., Купчак М. Я. ЕВОЛЮЦІЯ ЯВИЩА КОРУПЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС.....	142
Мороз Н.С., Попова М.М., Савіна О.Ю. АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРИ РОБОТІ ПЕРЕВАНТАЖУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «ГРИНТУР-ЕКС».....	145
Мулько О.Г., Саміло А.В. НОВІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЯТУВАЛЬНИКІВ.....	147
Олійніченко О. Р., Вовк Н. П. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	149

Райта Д. А., Харчук А. І. ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	152
Роль Л.Р., Дідик Н.І. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ	154
Сагановський Б.А., Харчук А.І. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	156
Самардак І.М., Йосифович Д.І. ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ.....	158
Стародубцева О.В., Хитра О.Л. СУТНІСТЬ ТА УМОВИ ПРОЯВУ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ	161
Смакула І. І., Харчук А. І. ПРАВОВЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОЖЕЖНИХ КОМАНД ЯК ГАРАНТІЯ НАДІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ТЕРИТОРІЇ.....	163
Стретович Д. А., Топішко Н. П. СУЧАСНИЙ СТАН ЗАКОНОДАВЧОЇ ТА ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ПОЛЬЩІ.....	166
Туркевич Т.В., Гонтар З.Г. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГРОМАДСЬКОСТІ.....	169
Удовиченко Є.М., Кравець О.Б., Костовська К.М. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	171
Холоденко Р. В., Дулгерова О.М. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ	173
Цибульський А. М., Купчак М. Я. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ У КІБЕРПРОСТОРІ	176
Шишко І.В. ДО ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА	178
Яковенко С.С., Обрусна С.Ю. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	180
Ямкова Т.І., Бутинська Р.Я. ПРОБЛЕМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	182

СЕКЦІЯ 3
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Бобик А. В., Шурпенкова Р. К. ОЦІНКА СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	186
Войціховська В. В., ГонтарЗ. Г. СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ.....	189
Ганусяк І.М., Бадецька І.Й., Земба М.А., Вагіль Л.М., Живко З.Б. КОНЦЕНТРАЦІЯ КЛІЄНТСЬКОГО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКУ	192
Гнатик К., Повстин О.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	195
Гойдало О.С., Прокопишин О. С. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОДНА З УМОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА	198
Головко Н. В., Купчак М. Я. ПРИЧИНИ ВИСОКОГО РІВНЯ ТІНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ	200
Дядюн А., Вітер О.М ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	203
Змійовська С., Вітер О.М. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	205
Івашук М., Вітер О.М ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА.....	208
Кухарська Л.В., Пантелєєв М.М., Ничик Я., Живко З.Б., Рудий Т.В. СТАНДАРТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	211
Малець Д. Р., Купчак М. Я. КРИПТОВАЛЮТА: ЦО ЦЕ ТАКЕ І ЯК ВОНА ПРАЦЮЄ?	214
Олійниченко О. Р., Чубань В. С. РОЛЬ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ПОКАЗНИКІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	217
Перепелиця Т.Л., Лабарткава В.В., Онисько Ю.Р., Живко З.Б. ВПЛИВ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКИ ЗБУТУ МОРОЗИВА	219
Поліщук О.В., Повстин О.В. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	222
Родченко С.С. ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БАНКУ: МЕТОДИ І ПОШИРЕННЯ	224

Созанський М. Я., Головатий Р. Р. ТЕХНІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ.....	228
Степаненко В. О., Кришгаль Т. М. МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ РОБІТ З ЛІКВІДАЦІЇ НС ТА ЇХ НАСЛІДКІВ.....	229
Чашка-Рагушний О., Колесник Т.М. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯН – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА	232

СЕКЦІЯ 4 КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Бобко Х.П., Саміло А.В. ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕНЕДЖМЕНТІ.....	234
Вакулук С. А., Прокопишин О. С. КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	237
Гаврилюк В. В., Мірко К. С., Купчак М. Я. ОСНОВНІ ЗАХОДИ Й ЕТАПИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	241
Калужний Б., Саміло А.В. КОМУНІКАТИВНІ КАНАЛИ МАРКЕТИНГУ.....	244
Ковальчук М. С., Гнатишин Л. Б. РОЛЬ КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ	246
Кучеренко А., Повстин О.В. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	249
Лешій Р. П., Гонтар З. Г. ВИКОРИСТАННЯ МАНІПУЛЯЦІЙ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	251
Садова О.В., Саміло А.В. НЕЙРОМЕНЕДЖМЕНТ: СТИМУЛЯЦІЙНІ ТА ДЕСТИМУЛЯЦІЙНІ МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ.....	253
Сковрон І. А., Купчак М. Я. СПРОЕКТОВАНИЙ МЕХАНІЗМ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ.....	257
Сосновський Ю.І., Саміло А.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЛІДЕРСТВА НА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	259
Степчук О.М., Яковчук Р.С. КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	263
Струк А.В., Саміло А.В. УСПІШНИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ	265
Сулига С.М., Повстин О.В. ОСНОВНІ АСПЕКТИ КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	268

